De hedendaegsche lang-tonge

J.A.F. Pauwels

bron
J.A.F. Pauwels, *De hedendaegsche lang-tonge*. J.P. de Cort, Antwerpen 1774

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/pauw013hede01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

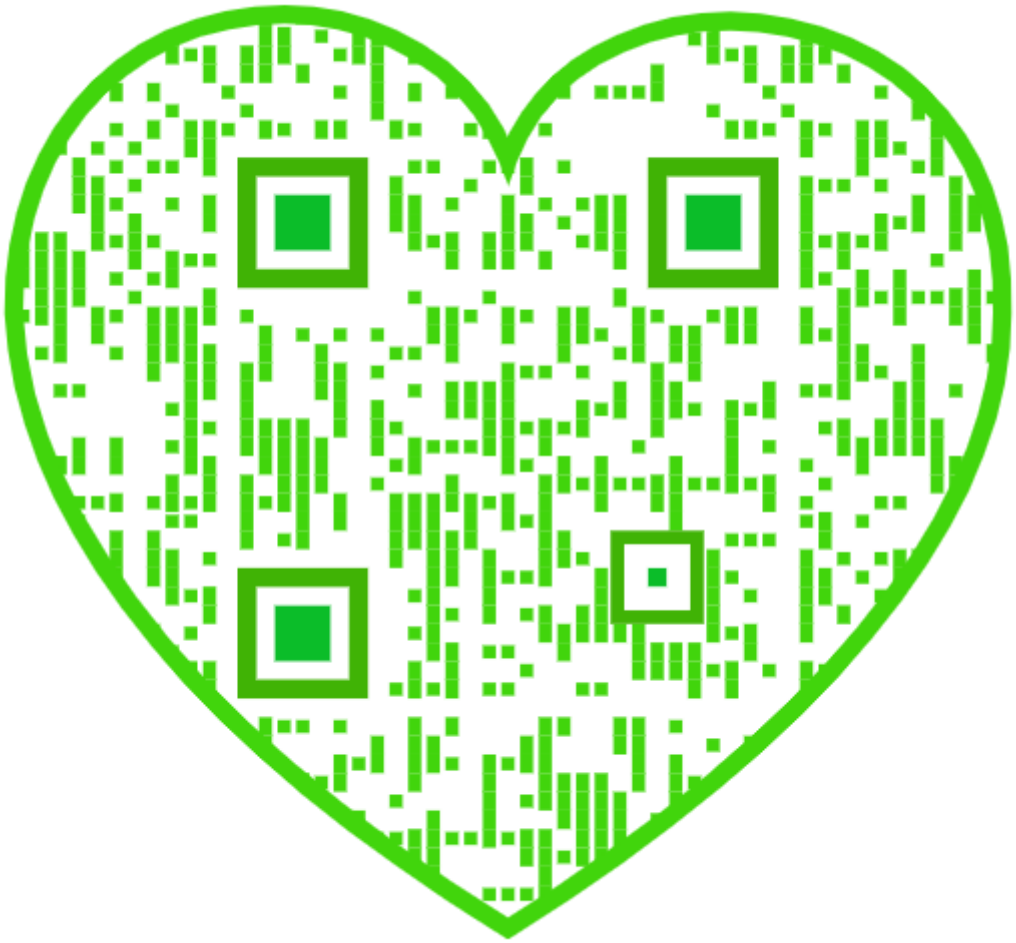

Veritas.

Levis quidem res sermo, quia leviter volat; sed graviter vulnerat: leviter transit; sed graviter urit: leviter penetrat animum; sed non leviter exit: profertur leviter; fed non leviter revocatur: facilè volat; atquè ideò facilè violat Charitatem. Lingua *lingit adulando; mordet detrahendo; attrahit mentiendo; ligat, & ligari non potest; labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta; blanda est & subdola; & parata ad exhaurienda Bona, & miscenda mala.*

S. Bernardus.

Waerheyd.

Het spreken is wel eene ligte zaek, omdat het ligtelijk vervliegt; maer het wond zwaerlijk: het passeert ligtelijk; maer het steekt dapperlijk: het komt ligtelijk in 't gemoed; maer het en gaet' er niet ligtelijk uyt: het word ligtelijk uytgegalmt; maer 't en word niet ligtelijk wederroepen: het vliegt ligtelijk; en daerom schaed het ligtelijk aen de vrindschap. de Tonge lakt al-streelende; bind, en kan niet gebonden worden; sy doôrdringt gelijk eenen pyl; sy is liefgetallig, en valsch; en beryd om het goed uyt-te-putten, en het kwaed te verspreyden.

S. Bernardus.

Inleydinge van dit werk.

WAt is de dwaese wereld loos
Wat zyn de klappers Tongen *boos!*
By-na geen mensch en is bevryd.
Van Spotterny, van Haet, of Nyd;
Hoe dat men 't overlegt oft niet,
'T is zelden wel, maer altyd iet.
Zoek imand de Stilzwygentheyd,
Hy word van idereen beneyd:
Men zegt; 't is eenen simp'len bloed,
Dat ziet men uyt het ghen' hy doet.
Of gaet een fraêymans kind te Kerk,
En let gedurig op sijn werk,
'T is aenstonds: wel wat hypocriet!
Dat zegt eenider die hem ziet.
Aenschouwt men imand op de straet
Die somtyds by sijn vrienden gaet.
Men zegt: 't is eenen ligten kwant,
Hy houd een-ander aen sijn hand.

'T is altyd iet, waer dat men gaet;
Waer dat men zit, of waer dat men staet;
Een klappers Tong *is noyt gerust,*
Noyt is haer spotten uytgeblust,
Zoo dat een wys en Deugtzaem Man
Zelfs geene rust genieten kan;
Nog groot, nog ryk, (wie dat het zy)
Is van de kwaede Tongen *vry,*
Die tragten naer eens anders schaed;
Daer vinden sy de meeste baet:
Ja alle hun genoegten zijn
In andermans verdriet en pyn.
Die Momus *slimme treken kent,*
En hoe hy deugtzaem' Lieden schend
Doôr sijn' vergiften vuylen praet,
Die weet, hoe dat de wereld gaet.
Ik zag hem *onlangs in een gat*
Daer hy op sijne loervangst zat,
Hy keek met eenen stueren muyl
Byna gelijk een' Kerrik-uyl:
Ik dagt daer zit diên luyen kwant,
Dat bot en ongeschaeft verstand,
Die Vledder-muys, diên Bitebouw,
Die ider dient tot smert en rouw,
Die anders Deugden menig fout
Voôr d' aldergrootste feylen houd;
En egter, zoo het zeker is,
Hy schynt als vol bekommernis,
Of dat'er imand hier en daer
Zoud' laten eenig pluym of vaêr;

Zoo luymt hy in dat donker gat;
Al oft' hy groote wysheyd had;
Dog, zoo ik zegg', het is gedaen
Om niets te laeten henen gaen,
Of't moet nauwkeurig zyn belet
En voôr een fout te boek gezet:
Daer volgt dan klap en snater uyt,
Den wyzen is een Uyl en Guyt,
Den goeden is een slegten Vent
Ja voôr een Fronsel-hooft bekent.
Dit zal ik hier bewyzen gaen,
Waer doôr een ider zal verstaen,
Wat kwaed de Tong *hier brengt op d' aerd'*
Als men die niet met zorg bewaert.
Ziet toe in tyds wat dat gy doet,
En schouwt de klapperny met spoed;
Leert zwygen met verduldigheyd,
Leert spreken met voorzigtigheyd,
Leert u ook voegen nae den tyd
En nae de plaetsen daer gy zyt;
Dog let altyd op uwe pligt,
Zoo word uw hert in Deugd gestigt.

Op-dragt aen den aendagtigen ende goedgunstigen lezer.

HIer zult gy, *mynen Hooggeägten Lezer;* wonderlijke zaeken komen te lezen: eensdeels, omdat sy aen U vremt zullen voorkomen, eensdeels om dat sy zonder bewimpelinge voorgestelt zijn; edog, de zelve met gezonde herssens overwogen hebbende, zal deze verwonderinge allengskens verdwynen, gelijk door den opkomenden dagen-raet de dikke dampen des logts verschuyven: Immers, gelijk gy zult moeten bekennen, alles is hier volgens de *Waerheyd* voorgestelt, die het doel-wit moet zyn, waer nae eenen Schryver sijne Penne stieren moet: voegt hier by eene klaere Uytlegginge van de zaek, door dewelke Gy aenstonds vatten zult, waer in Gy pligtig zyt, en waer uyt Gy vervolgens trekken zult *een voorzigtig Gepeys* van U te beteren; 't is *Dit*, dat

den Leermeester zyn moet van *eene Tonge,* om de zelve als eenen Discipel te formêren in de dagelijksche samenspraeken: Daerom zeyde zeer wyselijk den voorzigtigen *Chilon*, *Dat de Tonge voor het gepys niet loopen mag:* Dat is: dat men eerst wel moet overpyzen wat ons te zeggen staet, eer wy het zelve veropenbaren: 'T is nae den Regel van deze Vermaninge, dat, zoo Jonk als Oud, zoo Ryk als Arm, zoo groot als klyn zig behoort te schikken, om te leeren hoe hy *sijne Tonge* voorzigtiglijk zal bestieren: maer, gelykerwys vele zaeken niet bekomen worden zonder moeyte, zoo moet men, dit zonder eenigen aerbyd te zyn, zig niet laeten voorstaen, want, als'er oplettentheyd ivers noodig is, dan is het zeker in *syne Tonge* wel te bestieren: Ja hoe meer moeyte eene zaek vereyscht, hoe grootere zorge men tot de zelve moet besteden.

Wat hier voorder toe vereyscht word, zal ik in 't *volgende Deel* breeder aentoonen, alwaer *van de welgeregeltheyd der Tonge zal* gehandelt worden.

Twee zaken zyn'er, van de welke ik U, *Rypzinnigen Lezer,* voor-af deel geven moet:

Ten eersten, imand zoude misschien zeggen, *dat vele van deze zinne-beelden uyt andere Boeken hunnen oorspronk nemen:* dit bekenne ik geirne voor een groot deel;

maer voege daer ook by: Wat zoude het, by Exempel, aen eenen Schilder baeten verscheyde, zelfs de alderbeste, verven by de hand te hebben, en daer en tusschen de zelve niet weten te gebruyken? Ik, alhoewel geenen Schilder, ende andere met my, vatten ligtelijk, dat de verven niets en baeten als-wanneer den Schilder geene wetenschap heeft van de zelve te Appliceren; waer uyt ik besluyte, dat het aen my wynig ofte niet zoude gebaet hebben, de gelijkenissen by der hand te hebben, ende de zelve niet te konnen toepassen.

Ten tweede: eenen Nauwkeurigen zoude van my somtyds vraegen: *waerom ik dit Werk niet breeder hebbe uytgeleyd?* en dezen beantwoorde ik aldus: Ik hebbe maer alleenelijk willen de bezonderste fouten voôrstellen, omdieswille dat het buyten myne magt is alle de misbruyken der *Tonge* optehaelen, hier in volgende den wyzen Raed van den subtielen Poëet *Horatius:* aldus schryvende:

> *Sumite materiam, vestris, qui Scribitis, aquam Viribus, & versate diu, quid ferre recusant Quid valeant humeri...*

De beteekeninge is, om zoo te spreken, deze:

> *Gy die iets tragt in't ligt te brengen door uw schriften*
> *Wilt met een ryp beraed het kaf van't koren siften:*
> *Dat is: ziet altyd toe, wat nut of dienstig zy;*
> *Aen dezen dient gejok, een ander dient geschry:*

Let wat uw Penn' vermag; en wilt niet hooger vliegen
Of door een' dwazen drift u schandelijk bedriegen:
Let of het pak is ligt, of dat het is te zwaer';
Iet Schryven zonder magt, is last en groot gevaer.

Op dezen voet hebbe ik willen voortsgaen, niet hooger vliegende, als myne vleugels konnen beryken; dog betrouwende, dat den *Lezer* dit mijn Werk in dank zal aennemen

Wat aengaet de manier van Schryven, deze is op sommige plaetsen Samenspraeks gewys voôrgestelt, zoo om den *Lezer* de zaek beter te doen bevatten, als om met de zelve eenige zoetigheyd te mengelen, dewelke hoe vattelyker sy word voorgestelt, hoe sy de zinnen meer verkwikt, aengezien eenvoudige dingen dikwils de kragtigste zyn om te vermaken, zomtyds ook wel de bekwaemste om te stigten.

Voorders ik hebbe tot meerder Onderwys van den *Lezer* verscheyde Sententien, Getuygenissen, ende Historien hier-en-daer tusschen gevoegt, aengezien doôr deze de zaek bekragtigt word: zoekende aldus meerderen imdruk te veroorzaken op de gemoederen om het *nadeel der Tonge,* kennende het zelve, te schouwen.

Eyndelijk hebbe goed gevonden *het misbruyk der Tonge* in *den eersten Boek,* en het *goed gebruyk der zelve* in *den tweeden Boek*

te voegen, om aldus klaeder het een van het ander te konnen onderschyden, stellende, zoo veel het my mogelijk is, *het Kwaed* tegen *het Goed* ten opsigte van elk *Zinne-beêld*.

Zoodan ik verhope, dat *mynen aendagtigen ende goedjonstigen Lezer* dezen mijnen Aerbyd met de oogen van goedwilligheyd zal aenzien, den welken ik hebbe ondernomen om eene *kwaede Tonge* te bestraffen volgens verdiensten, op dat hy, is 't dat hy zig pligtig kent, zig voôrtaen beter beraede, om alzoo andere doôr sijn Exempel tot de zelve betragtinge te trekken. Het welke is verhopende, den welken zig met alle Genegentheyd Onderteekent:

Uwen Bereeden Dienaer

J.A.F. PAUWELS.

De ongetemtheyt, der Tonge in't gemyn voorgestelt.

Pars Pessima Lingua.
Geen kwaed zy laet.

Wat onheyl brengt op d'aerd't bedrog van booze Tongen,
Die noyt en zyn gerust, en noyt en zyn bedwongen!
Men heeft nog wel gezien het eynd van ander kwaed;
Maer een vergifte Tong' *word nimmermeer verzaed.*
Wat imand zeggen kan, of met 't vernuft beryken
Tot haere beterniss', daer is geen salv' te stryken
Aen zoo bedorven lid, dat noyt genezen zal;
Ten zy de dood gebied, die't eynde stelt aen al.
De Pest *krenkt eenen mensch alleen'lijk door het raeken,*
Wanneer den frisschen komt den reeds-besmetten naeken,
Maer arger is de Tong, *sy geeft den steek aen't hert,*
Dat, vol getreur en pyn, vergaet in bitter smert:
Dit is een zwaere kwael, die nimand kan genezen
Die nimand oyt betrof, die nimand wist voor dezen:
Sy is haer eygen kwaed, en andermans verdriet,
Gelijk'er hedendaegs maer al-te-veêl geschied.
Wat nydigheyd en twist, wat al bedrieg'lijkheden
Betragt een losse Tong, *die noyt en is te vreden?*
Wat al vergif en spot spouwt s'uyt op menig man,
Omdat sy anderzins hem niet beschaeden kan?

Den Draek, die Hercules, *befaemt doôr sterke kragten,*
Bestond in eenen poel kloekmoedig te versmagten,
Dat zeven-koppig dier, wreed, toornig van geweld,
Kan by een kwaede Tong *niet wezen af-gebêld:*
Wel imand zal van my de reden komen vraegen,
De reden op dit pas en will' ik niet vertraegen:
De Tong, *een enkel lid, is niet alleen een dier,*
Dat niet beschroomt en is voôr 't blanke stael, of vier;
Maer dat door geen geweld kan worden overwonnen:
Wie heeft'er eenig ding zoo deftig oyt verzonnen,
Dat Tong met haer gevolg *kan houden in den band?*
Voôrwaer, ik zegg' het nog, 't is werken voor der hand
En zonder eenig baet, en zonder iets te winnen;
Eer' zoud men eenig heyl voor alle kwaed verzinnen
Als voor een booze Tong, *om deze, zoo het past,*
Te redden van haer feyl en grooten overlast.
Dit will' ik hier verstaen van ongebonde Tongen,
Die noyt doôr goed beraed, ja magt en zyn bedwongen,
Wiêns boozen stueren aerd doôr reden of geweld
Noyt zal, of wezen kan in goeden staet gestelt:
Al heeft Parnassus berg *met* negen zang-goddinnen
Gegeven aen den mensch verkwikking' van de zinnen,
Verzoeting' in den nood, hulp, bystand tegen't kwaed,
Al was het nog zoo groot dat imand tegen staet;
Dit alles evenwel en kan hier doch niet baeten,
De kwael is zonder eynd' de kwael is boven maeten;
Den Nectar *Godens drank vermorgt een stuer gemoed,*
Dit alles, en nog meer, alhier geen voordeel doet.
Het aengenaem geklank van Citers en van Luyten,
Van overzoeten zang, van Vêlen en van Fluyten
En wat Poëtens schaer *maer dienstig vinden zal*
Tot laef'nis van den geest in eenig ongeval,
Zal hier, geloôft het vry, of niet, of wynig baeten,
Gelijk den medecyn den zieken gaet verlaeten
Wanneer hy ondervind, dat, naer een lang beraed,
De ziekte meer en meer tot op het hoogste gaet.

Doch, zoo ik heb de kwael op haeren tyd vernomen,
Zal daer op korten tyd een vollen welstand komen:
Leent maer een gunstig oor, en let op dezen raed,
'T is zeker dat hy u zal dienen tot uw baet.
Wel-aen, laet ons dan zien, hoe wy ons moeten schikken
Om van het groot gevaer en veelderhande strikken
Te wagten onze Tong; *leert uyt uw ongeval,*
Wat dat u naderhand tot beter strekken zal.

Vermaeninge.

IK beginne nauwlyks van *de ongetemde Tongen* te Schryven, ofte daer zijn'er alreeds, die de hunne tegen my beginnen op-te-steken. Wel hoe? mag men dan niet klaer uyt en *Secundùm Veritatem, Volgens de Waerheyd,* sijn oordeel te kennen geven? ofte moet men (gelijk zommige, die geene Redens willen aenhooren, misschien zouden derven zeggen) eenider laeten doen, dat hem belieft? voorwaer wat my aengaet, 'k en zal de waerheyd noyt bewimpelen; maer de zelve zonder palleersel publikelijk voôrstellen, dat is, zoo de zaek in zig zelven bevonden word: Ja zonder twyffel hebbe ik daer toe genoegzaeme stoffe, terwylen op deze ongebonde en beklagelijke Tyden *de boosheyd der Tonge* zoo groot en gemyn, dat men op veele plaetsen van vuylen Klap, Bedrigery, Agterklap, Vloeken en Sweeren, geene zonde schynt te maken. Gaet

men maer een straet verre, de samenspraek draeyt meestmael uyt op eens anders zaeken: men klapt, men snatert, men vervalscht de zaek, vergroot de fouten, ende men wilt als eene wetenschap maeken van eens anders Naem en Faem te benadeêlen en met de tanden van afgunstigheyd deirlijk te beknabbelen.

Wat hoore ik u daer zeggen gemaskerden *Petre*, (die zoo vrypostig zyt, het masker van zeégbaerheyd wel-haest afleggende, alswanneer gy in eenige Conversatie u laet vinden) dat een ander minder bekwaemigheyd bezit om dit of dat Officie te bedienen als gy? Antwoôrd my, waerom zwygt gy nu, die zoo dikwils dit spreékwoôrd in den mond hebt: *Omne quid, habet suum sed, Geene zaek zonder uytneminge?* Laet ons nu eens hooren, of gy een goede excusie kont bybrengen.... het schynt dat uw Bollement geheel verwert is, en men zoude van u mogen zeggen, *Pisce mutior: Gy staet stommer. als eenen vis:* En wat zoude gy gaen maeken, waer-het-zaken dat ik u eens ondervroeg aengaende zoo-vêle ontugtige woôrden, zoo-Goddeloos vloeken en sweéren? dan zoude gy misschien van schaemte henen druypen; doch dit alles laet ik daer tot op zynen tyd en stond: Antwoôrd my nu maer op het gene ik u te voren legge: waerom staet gy nu verbaest, die te voren met

luyder stemme scheeuwde, ja, *Stentore Clamofior,* uwe lastertael liet hooren? het schynt, dat hier iets verborgen is, zooveél te meer, om dat het spreekwoord zegt: *Qui tacet, consentire videtur: Die zwygt, bekent het gene men van hem zegt:* want eenen die onnoozel is, zal zig op het beste dat hy kan, bezonder in zulk geval, verdedigen, zoo veêl te meer, omdat het stuk alhier op een nypen gaet: en vervolgens thoont gy (ik spreke met uwen goeden oorlof) dat'er al wat geschreven staet op uwen kerf: doch, om de waerheyd te zeggen, gy doet niet kwaelijk, dat gy zwygt; en de oorzaek is, dat vele, uwe al-te-vrye Tonge nu al dikwils ondervonden hebbende, u aenstonts zouden aenzien voor *eenen spaerder van de waerheyd,* ofte, om klaerder te zeggen, voôr eenen, wiens naem begint met de letter L- - -. Zoodan laet ons de zaek in't kort uytleggen: De oorzaek van uw vrypostig spreken is *de eygen liefde,* doôr welke gy gedreven zynde u zelven boven andere, alhoewel wyzer, voorzigtiger, en bekwamer als gy, verheft; nimand iet goets gunt; alles beter weten wilt; daer gy tot hier toe nog maer eenen *Discipulus è trivio, Eenen slegten Leerling zyt,* ende (vergeeft het my, als ik u zoo eerlijke eygendommen toepasse) van de opgeblase meestersse *Superbia* bedrogen word;

zonder nogtans dat uwe oogen den misslag zien: zoo dat gy, ten zy u willende beteren, alreeds geraekt zyt in een moeyelijk spoor, in 't welk gy, als gy u niet haestelijk tragt te redden, gelijk het te vreezen is, zult bezwyken: overweeg dan mijne woôrden, ende let wel wat u te doen staet; want: *Serò sapiunt phryges, Raed naer daed, komt te laet:* Print u dan in de gedagten deze sekerheyd: *Mala Lingua instrumentum omnis mali. Eene booze Tonge is het instrument van alle kwaed,* want sy doet zoo veêl, ja dikwils meer schade aen *den goeden Naem* van den Evennaesten, als wel het vuer gesteken in een huys, aengezien de vlamme dikwils nog eenige overblyfsels naelaet; daer *eene booze Tongue* noyt ophoud van de gedane schade met nieuwe schade te verdobbelen, *Usque ad ultimum quadrantem. Tot de laeste duyt toe.*

Dit alles zoo zynde, voegt hier ook by, dat den autheur van alle deze ongevallen geenzins sijne straf zal ontvlugten: want gelijk eenen pyl dikwils wederbot op die hem uytschiet, alzoo zal eyndelijk *het verdriet, dat gy aen andere meynde toe te brengen, op uw hooft nederdaelen. Cadet in authorem poena.*

Het gene tot nog toe gezeyt is, dient om een generael exempel te stellen van *een kwaedwillige Tonge;* het volgende zal dienen om te

doen zien, met wat eygendommen de zelve verzelt is: iemand zal my zeggen: wat wilt gy deze nae den eysch af-beêlden, daer men geenen naem vinden kan die haer gevoegelijk is toekomende; aengezien haere boosheyd de aldergrootste is? ik bekenne dit; dog wille evenwel proeven, welken Titel haer het meeste eygen is. Ik noeme haer *een Zweêrd. Gladium. Eenen scherpen pyl. Sagittam acutam. Eene adder, oft Slange. Viperam, aut aspidem. progeniem viperarum. Het broedzel der slangen. Malorum iliadem. Een kort begryp van alle kwaeden. Habitaculum iniquitatis. Eene woonplaets der Goddeloosheyd. feram Pessimam. Een alderwreedste Dier.* Ende dit alles haer noemende, noeme ik haer noch onder haere boosheyd. Hoe zal ik haer dan noemen? Ik en kan haer geenen veragtelijken naem genoeg geven. Dog om eenigsins haeren boozen aerd uyt-te-drukken, zegge ik, dat sy is: *Perniciosorum omnium perniciosissimum. Het aldernadeeligste, afschouwelijkste, boosaerdigste, wreedste van alles, dat nadeelig, afschouwelyk, boosaerdig, wreed is, ofte wezen kan.*

Wilt gy, *Aendagtigen Lezer,* nog voórder bevestigt zien, *dat de Tonge,* dewelke haer venyn op verschyde tyden en plaezen uytspouwt, het aldernadeeligste is? laet ons dit tot dezen propoôste uyt een exempel

gaen zien: hier toe gaen ik u te voôrschyn brengen het rypzinnig Oordeel van den subtielen geest *aesopus,* denwelken *de Tonge* zoo wel heéft af-gebeêld, dat hy in't *kort haer aldergrootste kwaed*, ende ter contrarie *haer aldergrootste goed:* (daer wy in den volgenden Boek zullen van handelen) rypelijk heéft te-kennen-gegeven. Het verhael is dit.

Op zekeren tyd, als den meester van *aesopus,* met naeme *Xanthus,* de zyne tot het noenmael genood hadde, gebood hy aen den zelven, dat hy het beste, dat hy konde vinden, zoude gaen koopen: tot dezen eynde heéft *aesopus* eenen klugtigen en samen subtielen vond aengevat: want aengezien het hem dogte, dat hy hier wederom sijn vernuft moeste laeten blyken, zoo heéft hy dit willen aenleggen op deéze manier. Hy kogt maer alleenelyk eenige *Verkens-tongen* om de gasten voor-te-zetten: deéze, nae den eysch op-gedist zynde, wierden de genoode voôrgezet; maer sy, ziende dat'er niets anders als deze Tongen wierd op-gedient, begonsten dapperlyk te murmurêren, zeggende: *hoe lang zullen wy met Tongen nog gespyst worden? 't schynt dat'er anders niet en is om ons voor te zetten.* Op welke preutelinge *Xanthus* opschietende zyde met een vertoornt gemoed tegen *aesopus: hebt gy niet anders om de gasten mede te onthaelen?*

waer op hy antwoôrde zonder eenige beroerte: *niet anders.* Wel, zeyde *Xanthus, en hebbe ik u niet geboden het alderbeste te koopen voôr myne gasten, ende my uwen Meester?* waer op *aesopus* met weynige woôrden: *ik ben u zeer dankbaer Heere, dat gym y berispt; dog weét de reden niet, waerom: want wat is'er beter als de Tonge, door de welke alle wysheyd word veropenbaert, alle wonderheden uytgesproken, alle dank-zeggen betoont, goeden raed aen de menschen gegeven, goede vermaeningen voôrgehouden, het kwaed verhoed, ende zoo voôrts? wat is'er dan beter als de Tonge?* als-wanneer hy dit uytgeleyd hadde, hebben de genoode hem geprezen: en dat dezen subtielen trek pryzens weêrdig is, zal *in 't tweede Deel* genoegzaem blyken, alwaer ik het *groot goed der Tonge* zal aenwyzen; dit alhier tusschen gevoegt hebbende om de Historie haeren vollen eysch te geven. Laet ons nu komen tot de bevestinge, dat een *kwaede Tonge* alle kwaed veroorzaekt. Den volgenden dag heêft *Xanthus,* veêl verwyt van de zyne daer over hebbende moeten hooren, de zaek willen hervatten: zoodan, sijnen knegt *aesopus* wederom geroepen hebbende, ende op eenen anderen voet, zoo hy meynde, sijne onnoozelheyd willende doen blyken, en de schuld leggen op *aesopus,* heêft gezeyt: *gaet en koopt het alderslegtste,*

de zelve gasten zullen by my het avondmael komen nemen. aesopus, in het zelven opzet blyvende, kopt, als voóren, eenige Verkens-Tongen, ende deze beryd gemaekt zynde, diende hy die met de zelve behendigheyd de Gasten voôr: sy begonsten wederom dapperlyk te preutelen over deze harde Tongen, bezonderlyke, alswanneer sy wederom zaegen, dat dit hun geheel avondmael uytmaekte: maer *Xanthus,* dit grootelyks kwaelyk nemende, zeyde tot *aesopus: hebbe ik u geboden al voóren? ofte wel, dat gy het alderslegtste zoude koopen?* doch *aesopus* antwoôrde zeer wyzelyk: *wel wat is' er dan arger en slegter als een Tonge? wat my aengaet, ik derve zeggen, dat doôr deze nydige scheldwoôrden, bittere lasteringen, zwaere verwytingen, logentael, valsche eeden worden uytgesproken: dat doôr deze de vriendschap gebroken, den vrede omverre gestooten, de familien ontrust, de gemeynschappen vernietigt worden: dat doór deze de steden in roeren gestelt, de wetten omverre gesmeten, de Bestierders overlast, de eendragt verbannen, met een woôrd, geheele ryken en landen in eenen alderellendigsten staet gebragt worden.* Hier op zeyde eenen van de gasten tot *Xanthus: dezen zal u wat lastig vallen en oorzaek zyn van groote schande,* want men zegt gemynelyk, *zulk een lichaem sulk eenen geest:*

hier mede willende te kennen geven, dat *aesopus,* die mismaekt van postuer was, in sijnen handel wat moeyelijk zoude zijn; maer *aesopus* antwoórde: *Gy zyt eenen kwaelijk-bedagten, die den Heer opstoókt tegen sijnen knegt.* Daer naer heéft *Xanthus* langs eenen anderen kant hem zoeken te betrekken, om eene occasie te hebben van hem te straffen. Doch dit zy alhier genoeg tot ons bewys, om daer uyt te besluyten wat *groot kwaed eene Tonge* op verscheyde tyden, plaetzen, en manieren uytwerkt: gelijk wy in 't vervolg klaerlijk zullen aentoonen. Dit is dan den uytleg in 't kort gedaen aen uwe Aendagtigheyd, *mynen beminden Lezer,* den welken besloten is in de zinryke en met-regt-prysbare sententie van *aesopus;* Edoch il wilde niet, dat gy aen deze tafel gezeten hadde, want *uwe Tonge* zoude insgelyks met de andere dapperlyk gemurmureért hebben; en, om de waerheyd te bekennen, den kost was wat hard en onaengenaem: maer ik hope daer-en-tegen, dat gy doór het lezen van zoo profytige Historie zult aentrekken eene geduerige oplettentheyd in alle uwe woórden, om *de gebreken der Tonge* te voórkomen, ende vervolgens bevryd te zynvan zoo-zwaere gevolgen, die uyt de zelve hunnen oorspronk nemen.

Zoodan let wel toe op het-geéne ik U in 't verloop dezer materie zal gaen voórstellen, niet zoo-zeer nogtans op de *Zinne-beélden* als op *de beteekeninge ofte toepassinge der zelve,* waer in gy, weest verzekert, de *naekte waerheyd* zult af-gebeéld zien*;* want al is 't dat zommige zouden aenwenden, dat dit alles hoogdravende zoude konnen voórgestelt worden en met uytgeleze Historien opgespronkt; 't is evenwel zeker, dat alhier in 't kort zoo veél gezyt is, dat eenider daer zijn Ziels-profyt kan mede doen: Diesvolgens, dat elk-een maer lette op zig zelven, hy zal op sijnen kerf al wat te betaelen vinden, dat is, te herstellen en veranderen in een beter opzet.

Daerom, aengezien ik den Aendagtigen *Lezer* voórderen uytleg gaen doen van *elke fout der Tonge* in het bezonder, zoo wille ik alhier sluyten met deze korte en bondige rede.

Alle die, de welke voórzigtiglyk willen te werk gaen ende het volle gebied over *hunne Tonge* voeren, moeten eerst de feylen der zelve uytroeyen; doch gemerkt'er vele zyn die deze nog niet alle en kennen, zoo zal ik in 't wyd en breed van de bezonderste gaen handelen, met dit opzet, dat ik, zoo nog gezeyd is, *de bezonderste eygendommen* maer zal aentonnen, aengezien het zelfs oonoodig is de klyne gebreken alhier aen-

te-raeken die, als-wanneer de grove uytgeroeyt zyn, zonder moeyte zullen overmeestert worden.

Ik sluyte dan met de sententie van *Pythagoras: Gladii plaga, quam Lingua, levior est; ille enim corpus, bac animum vulnerat: De wonde van eenen degen, is ligter, als die van eene Tonge; want hy wond maer alleenelijk het lichaem, maer sy ook het gemoed.* Op dezen voet vastgaende, moeten wy zoo-veél te meer zorge draegen om ons van alle onheyl diesaengaende te wagten: en voórwaer, alle die voórzigtig voórtgaen, doórgronden eerst de zaek nauwkeuriglijk, om, de zelve gevat hebbende, daer van beter te konnen oordeelen, welk oordeel, is 't dat het bestandig is, hen van het gevaer zal bevryden, dat sy doór oplettentheyd tragten te voórkomen. Zoodan: *Linguae flagitia sie discas noscere, ut Linguam scias custodire. Leert de misbruyken der Tongue zoo kennen, dat gy de Tonge weet te bewaeren: want*

Qui Linguam servare studet, discrimina vitat.

Die let op sijne Tong zal geen gevaer ontmoeten,
Hy kiest het beste deel, en gaet op vaste voeten;
Maer die dat niet en doet moet weten voór gewis,
Dat dit sijn ongeval en grootste nadeel is.

I. Zinne-beeld.
De nieuws-gierige Tonge.

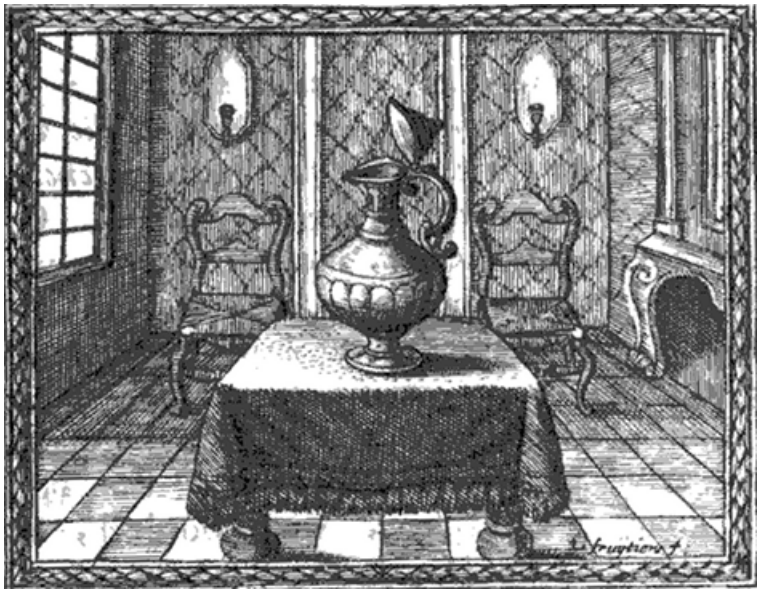

Lemma:	*... Patet omnibus usquè Sordibus...*
Zinspreuk.	'T Is noyt bevryd Van Vuyligheyd.

EEn Pot *of* Vat *dat* open staet
Daer in vêel stof der aerde gaet,
En dat'er uyt-gegoten werd
Is insgelyks vervuylt en swert:
Aldus is eenen open mond
Begeirig naer een' snooden vond,
Die zoekt te weéten zonder maet
Wat hier en ginder omme-gaet.

Die luystert na een ligte sloor,
En geeft aen vleyery gehoor,
Mind meestendeel de dertelheyd,
En haet de welgeregeltheyd:
Die nae eensanders zaken tragt,
En nae de nieuwste maeren wagt,
Aen dezen is het liefst van al
T' aenhooren imands ongeval,
En dat den goeden word veragt
Den kwaeden to geluk gebragt.
Dus 't ghen' hy van een ander weét
Staet hem wel daetelyk gereét
Om te verhaelen aen een man
Die hy daer door bedriegen kan,
En trekken van de waere Deugd,
En lokken tot een snoode vreugd;
Want is dat een onkundig mensch
Hy stelt hem naest nae sijnen wensch,
En zegt: het is wel-leventheyd
Te konnen spreéken van den tyd,
En wat'er omgaet op der aerd';
Ik bidd' en weest tock niet beswaert,
En maekt geen kwaed daer 't niet en is,
Gelooft my vry en voor gewis.
En ziet, een ander volgt hem naer,
En word den misslag niet gewaer;
Zoo komt het stof van dwaes beleyd
In sijn gemoed, dat alle vleyt
Van Deugd verduystert in het hert,
Tot zijn verdriet en grootste smert.

Al-is-het-dat hy 't niet en vat
Gelyk van zinnen afgemat;
Nogtans als d' oogen open gaen,
Dan zal 't met hem al anders staen,
Dan zal hy kennen sijn verdriet:
Gelyk het dikmaels is geschied.
Maer hoe, wat droes, is dat gezeyd?
Word ik dan overal beneyd,
Zegt onzen *Peeter-openmond,*
Om dat ik spreék uyt s'herten grond?
Men zegt aen my: dit is voorwaer
Een zaek, waer in is geen gevaer;
Gelooft het maer, vertelt het voort,
En zegt, ik hebb' het ook gehoort.
Maer holla.... weet gy lieven vriend,
Wie met uw' praetjens zyn gedient?
Die leven nae hunn' eygen zin
En agten meer een los begin,
Als wel hunn' pligt en 't goed gedrag,
Waer van ik u vermaenen mag;
Dog gy gelooft wat al te gouw,
En zegt het voorts aen uwe Vrouw,
Als die 't maer eens en heéft gehoort
Gy zyt al doór den neus geboort.
Sy zegt: ik zal wel swygen stil;
Maer gaet wel-haest op haeren dril,
En loopt strack nevens haere deur
Geheel beleeft en bon van Cœur,
Verhaelt dat hier aen zeker tuyt
Die op geen' goeden thoon en luyd:

Maer wat nog 't argsten is van al
Nog kent sy niet haer ongeval;
Want ziet, die ander zegt het voort,
En ook, ik hebb' het daer gehoort,
Van die Persoon, die my gewis
Gezeyd heéft, dit de waerheyd is.
Maer die het raekt, pyst dat is wel,
Ik spelen zal een ander spel,
En trekt haer voór 't Gerecht; maer ziet
Dat snatergat *en weét het niet,*
En zegt: 't is mynen Man voorwaer
Die my gebragt heeft deze maer;
Ik zeyd' het voorts gelyk het was.
Men klopt hen dapper in de kas,
Sy lyden schand van g'heel de Stad,
Als dat sy is een snatergat,
En hy Myn-heer *van wyder-keel*
Of wel Monsieur van langen éel,
Of wel een ongeschaeft verstand
Den stoorder van het g'heele Land:
Zoo valt hunn' er op straet, en ziet,
Sy komen saemen in 't verdriet,
Sy klaegen over hunnen staet
Maer zonder winst en zonder baet;
Men klaegt te spaed' wanneer de smert
Ons is gekleeft om gheel het hert,
Men klaegt te laet wanneer den druk
vermeerdert zelfs het ongeluk,
Men klaegt om niet, wanneer den val
Ons heeft genomen eer, goed, al:

Hadd' hy sijn Tong gehouden stil,
Sy niet gegaen op haeren dril;
'T en zoud' zoo verr' niet komen zyn,
Hy in 't verdriet en sy in pyn;
Die doet het-geén sijn passi wilt
Word eens door 't ongeval gestilt:
Diesvolgens, eer gy word verleyd,
Dit zy u hier in 't kort gezeyd:
En luystert noyt na slegten praet,
En spreékt noyt van eens anders staet,
Want zoo g' u daer niet af en wagt
Word g'haest in groot verdriet gebragt;
Let-toe op 't ghen' hier-voren staet
En neemt in tyds eens wys beraed,
Weest noyt begeêrig nae het kwaed
Dat hier en ginder omme-gaet;
Want zoo gy dezen raed niet doet,
Daer komt weel kwaed in uw gemoed.

Vermaeninge.

OM alhier deze Materie een goed beginzel te geven gaen ik u mynen aendagtigen lezer, naer het gevoelen der Poëten, *de Faem* af-beêlden, de welke van *Virgilius* een grouwzaem gedrogt genoemt word: hy brengt haer te voorschyn met Vleugels, en zegt, dat sy *zoo-veél Tongen* heêft, die nimmermeer en zwygen, als Veéderen, en even zoo veél oogen en ooren, die, om alles te

vernémen, altyd neerstig toeluysteren; ende niet te vreden zynde met daegs haere nieuwigheden te verspryden, vliegt sy zonder rusten den geheelen nagt. Des daegs komt sy op de hoogste thorens zitten, van waer sy langs alle gewesten met een hard-klinkende trompet haere tydingen uyt blaest; en al is 't dae sommige zeggen, dat sy twee trompetten heéft, de goede en kwaede, omdat sy zomtyds nutte dan schadelyke maeren aenkondigt; ik houde my evenwel aen 't gevoelen van die de welke meynen dat' er twee *Faemen* zyn, wiens gedaent verschyde is; zoodat hier alleenelyk word gemeld van *de Kwaede*. Den Poëet *Ovidius* heéft benevens de *Faem*, als onafschydelyke gezellinnen, gestelt *ligtgeloof, dwaze doling, ydele blydschap, oproer, twee-dragt* en *diergelyk gezelschap,* waer mede den aerd van het nieuwsgirig volk zeer wel word afgebeéld, het welk altyd begeêrig is nae nieuwe en schadelyke maeren, die het voór zeker houd, zig verheugende over de zelve, ende daer uyt ontallyke logens, argelist, treedragt smedende; waerom men wel haest ondervind dat zoo-schadelyk broedzel geheéle steden, landen en provincien infecteert doôr sijne stinkende maeren: immers *de Tonge*, schoon het een klyn lid is, doet het aldergrootste kwaed: sy is zagt, maer kan been, steen en yzer breken; sy word van weynige

gevreest, maer sy is wel het vreezelykste dat'er is, het welke den beschadigden ondervind: *Plutarchus* verhaelt, daer hy van de nieuwsgierigheyd handelt, dat'er sommige zoodandig aen deze kwael vast-gehegt zyn, dat sy hun land en hand-werk verzuymen, en op de merkten en andere plaetzen indringen, en overal rond-loopen vragende, *is'er niet nieuws?* zulke ooren voôwaer jeucken meer om iet kwaeds, dan om iet goed te hooren. Daerom deden de overheden de stad *Locres* zeer wysselyk: want wat volkeren van hun naestliggende land in de stad kwamen en vraegden: *is'er niet nieuws?* die wierden in een geldboet, die sy terstont moesten betaelen, geslaegen, uyt oorzaek, dat dusdandige, of tot verandering, of tot oproer, waeren genegen: want hier uyt volgt, dat de nieuwsgirige, iet nieuws gehoort hebbende, het-zelve zonder onderscheyd gaen veropenbaren, ja nog meest die dingen, daer groot belang aen is, ende uyt welke groot kwaed kan voortskomen. Neémt de gelykenisse van de volgende bemerkinge: imand zal eenig nieuws, schadelyk aen bezondere persoonen, overal gaen rondbrieven, daer'er nogtans wynige van weten; wat schade zal hy de beledigde niet veroorzaken, 't zy in eer en faem, 't zy in fortuen en ampten, 't zy in geld en goed? het is zeker, gelyk de ondervindinge leert, dat

dusdandige al menigmael van het hoogste sop van geluk in den diepsten afgrond van ellende gesmeten zyn, ende dit zonder oyt in hunnen voórigen staet te konnen herstelt worden. Dit zal ik voorder verhandelen, als ik van den agterklap zal spreéken.

Dog laet ons eens gaen zien uyt een exempel wat'er eygen is aen eene nieuwsgirige Tonge: wel wat staet gy daer en doet, of, om beter te zeggen, wat gaept gy daer en luystert met open ooren onvoorzigtigen *Jacobe?* wie hadde u hier verwagt? waer doôr komt het, dat gy zoo verre van huys dwaelt? zegt my de reden? *Ik hebbe noodzakelyk moeten uytgaen voor myne Ouders hier zeer na-by.* Maer hoe verstaet gy dat? ... Ik kan niet vatten, wat gy alhier previes beduyden wilt: want ik oordeele, dat uwe Ouders u niet hebben uyt-gezonden om op de straet te staen gaepen, en den tyd aldus te verkwisten; ja zoo ik de zaek wat beter aenmerk, my dunkt dat gy, doôr nieuwsgirigheyd gedreven zynde, den onbeschoeften klap van dat onbeschaemt volk nauwkeurig nae-hoort, al ofte daer wat hoorens-weêrdig verhandelt wierd; daer het zeker is, dat de straet-maeren de aldervalschste zyn, en vervolgens zeer gevaerlyk; ik zag u onlangs ook staen luysteren nae een ander geklank van trompetten, ik wille zeggen, nae een

lustig krakeel, ende, my daer over verwonderende, hebbe ik gedagt u op eenen bekwameren tyd hier van te vermaenen; immers gelooft my, als ik u de waerheyd zeggen mag, daer is zekerlyk meer aen vast als gy u laet voorstaen, want gelyk eenen *open Pot* alle stof en vuyligheyd zeer ligtelijk vat, alzoo laet gy de onbetamelyke en ongehoorde woórden, nae die met open mond en ooren luysterende, in uw verstaen insluypen en aldaer plaetze neémen: wat gy nu waer ik henen wille? *Ja ik vatte dat wel; maer hebbe daer geen arg in.* Eene slegte verontschuldinge, die voor nul en van geender weerde moet aengenomen worden! wel hoe? meynt gy dan, dat het u geöorlooft is dezen snooden praet te aenhooren? gy zyt verdoolt: een schip kan vergaen, daer het heel stillekens laveért; een wel-gesloten huys word somtyds van dieven of nagt-schelmen bestolen; eenen Reyzer laet zig voorstaen wel gelogeért te zyn; daer de huys-lieden onder malkanderen beraden om hem te vermooren: en meynt gy, daer 't perykel voor uw oogen is, ja over 't hooft hangt, zonder ongeval dat te zullen konnen ontvlieden? denkt gy, dat het aenhooren van het kwaed geén plaets grypt in het hert? ofte is misschien uw oordeél, dat zonder grond is, dat gy dit onbetaemelijk rallen

doór 't aenhooren niet en zult leeren? gy mist, gy dwaelt van den weg, en loopt, gelyk eenen blinden in een gracht, in groot gevaer: weét gy wel, dat de ooren twee deuren zyn, doór dewelke het kwaed haest insluypt; maer noyt uytgaet? overdenkt het wel, en doór-dringt het met het merg van gezonde herssens; als gy maer wilt, deze reden zal kracht hebben op uw gemoed: ik gaen u den weg weyzen en den middel aenbieden, waer door gy u zult konnen afhouden van diergelyke perykeleuze plaetzen. Dog om u uwen misslag eerst te doen zien, stelle ik hier voór dit exempel.

Daer was laestmael iemand, die ook al-wat te nieuwsgirig nae die schoone reden-kavelingen, beter zal ik zeggen, nae die schaedelyke en verfoeyelyke woórden, ja op hun beste zal ik die noemen, naer dat afgrysselijk vloeken en sweêren geluystert hadde; ende ziet, korten tyd daer naer wierd hy daer zoo-ervaren in, dat hy hier en daer de zelve verfoeyelijke bescheéden tusschen sloeg, zelfs met zoodanige verblintheyd, dat hy nog glorieérde over deze sijne onbeschaemtheyd, en van tyd tot tyd daer in toenam, zoodat men eyndelijk deze schoone lof-reden, maer in eenen anderen sin en tot sijne schande, hem mogte toe-passen: *Discipulus suprà magistrum,* of om beter te

spréken: *Sus Minervam, Het kind zal sijn meester leeren,* dat is, dat hy daer al-beter in ervaren was als die, daer hy het van gehoort hadde, En voórzeker, wat isser beters af te verwagten, als dat *deze nieuwsgierigheyd* nu voldaen zijnde eenen langen slyp van alderhande onbeschoefte woórden zal te voórschyn brengen, zelfs met dit perykel, dat het eene gewoonte zal worden, ende ten laeste eene tweede natuer, zonder haer oyt te konnen af-leggen: zoodat dezen *vervuylden Pot* niet als *vuyligheyd* zal uytstorten. Ja dit is zoo-zeker, dat alle die, dewelke het niet gelooven, met het zelve sop als overgoten zijn, gelijk het hedendaegs meermaels gebeurt, dat vele hunnen misslag met den dekmantel van eene schuldige onwetentheyd, of, om regt uyt te spreken, met het onnuttig voórhangzel van een gevynsde onoplettentheyd derven bedekken, om hunne vuyle conscientie, die met diergelijke sylen bezoetelt is, wat te verschoonen; en alzoo gebeurt het ook, dat deze aen andere dikwils het net over 't hooft trekken, eer sy het nog merken: want als den eenen den anderen zooeverre kan brengen, dat hy hem wysmaekt hier in geen zonden gelegen te zyn, dat is't eylaes te verre gekomen. Ziet gy nu wel *Jacobe* wat groot gevaer dat gy loopt, zoo ten opzigte van u, als andere? gy kont

zoo-wel als andere u begrogen vinden, is 't dat gy voortgaet; daerom schouwt voórtaen de occasien, ende gy zult van't perykel bevryd zyn.

Ik kan ook tot dezen proposte niet verzwygen het ghene ik dikwils hebbe getragt te konnen berispen, te-weten, dat'er op deze losse tyden zoo-menige zijn, ja ook onder minderjaerige, die doór eene *blinde nieuwsgirigheyd* het vloeken en sweéren aenhooren, dus het zelve op-vatten, en daer in op korten tyd vol-leert zyn; 'k en kan niet naelaeten, zegge ik, van te berispen eene verfoeyelijke onbeschaemtheyd van die, dewelke in 't midden van de straeten, merkten en publieke plaetzen hunne onbetamelijke Lastertael tegen Godt en den evenmensch uytbraken, grouwzaem Vloeken en betaviren, zoo-dat de kinderen zelf dit aennemen en publikelijk zonder schaemte of ontzag diergelijke ontugtige en Godt-lasterende woórden uytgalmen, al-ofte de zelve loffelijk ende prysbaer waeren. Zoodat ik hier wel mag uytroepen:

Invisa Cœlo saec'la, doloribus
Pianda nullis! cernimus indies
Pejora, dementesquè mores
A tenero meditamur ungue!

ô Tyden noyt genoeg met tranen te beklagen!
Den hemel kan niet meer uw grouwzaemheyd verdragen:
Daer groeyt van dag tot dag meêr ongebondentheyd
Men is van jonks af aen genyt to dertelheyd!

En voórwaer den *Poëet* zegt hier met korte woórden eene langduerige waerheyd; want wat is de eerste oorzaek van zoo onbetamelijk sprêken onder de jonkheyd, als het aenhooren van *zoo-hert-roerende woórden,* woórden, zegge ik die zoo veél zweêrden zyn, dewelke de ziel wonden, als sy bezondere schade aen de gemoederen toebrengen. Dog imand zal zeggen; *Waer mogen de kinderen deze zoo-berispelijke tael gehoort hebben?* Hier hebbe ik wederom eene bekwaeme occasie om te antwoórden: 't zyn de Ouders de welke de kinderen met kwaed exempel zijn voórgegaen: 't zyn de Ouders, dewelke doór hun losse Tonge hunne kinderen zoo schandelijk hebben onderrigt: want vraegt de zelve eens waer sy zoo kwaelijk geleert zijn geweest? Sy zullen u antwoórden: *'t huys.* Van wie? *van Vader en Moeder.* ô verdoemelijke manier van handelen! ô schipbraek der jonge gemoederen! ô ongeluk by het grootste nadeel niet te vergelyken! en Gy, *onvoórzigtige Ouders,* zyt nog meer berispens weêrdig als uwe kinderen, omdat gy alreeds aen de zelve eenen weg weyst, die leyd nae dat

ramzalig lot van een eeuwig verderf; en dit alles doór uwe *al-te-vrye en ongetemde Tong:* gy hebt nu geene verschooninge meer by-der-hand, om te zeggen, dat het u onbekent is, waer sy dat leeren, want ik weét nu-al van wie sy zoo beklaegelijk onderrigt zijn: Gy Lieden voert den naem van Ouders, die gestelt zyt over uwe kinderen om deze in de vreeze Godts, goed manieren, en ter zaligheyd op-te-voeden; maer g'en verdient geenzins zoo verheven Titel, geenzins, zegge ik, want ik zoude U veél beter haters van hun geluk mogen noemen: gy zyt verpligt zorge, ja groote zorge over die te dragen; en gy gaet hun voór met kwaed Exempel: gy moest hun stigten; en gy verargert hun: gy moest in hun uytroeyen zelfs ook het minste onbetamelijk woórd; en gy laet'er zoo-menige hooren, die niet alleen onbetamelijk, maer schroomelijk zijn: weét Gy-lieden wel den regten eysch van uwe pligt? gy zyt alhier gestelt als eenen hovenier in sijnen hof, om, gelijk hy de jonge boomkens met de uyterste zorge en oplettentheyd tragt op-te-kweecken, alzoo ook uwe kinderen, die teere spruytjens, van jonks af, ja schier van de wige, op-te-voeden in de deugd, van de zelve af-te-voeden in de deugd, van de zelve af-weérende alle kwaed exempel, alle onbeschoefte woórden, alles dat tegenstrydig is aen een wel-op-gebragt

kind: immers is 't dat gy hen laet steken in kwaede passien, sy zullen daer naer, ouder geworden zynde, als eenen boom nu doór sijnen ouderdom onbekwaem om geboogt te worden, geen de minste vermaening willen aenhooren; hetghene, waer het in tyds geschied, geene, of klyne moeyte zoude gekost hebben.

Daerom vermaene ik U-Lieden, dat gy in tyds toe-let, ende in hen hervormt die dingen, de welke gy daernaer in hen niet zoude willen lyden: om dit wel uyt-te-voeren gebruykt eene geduerige op-lettentheyd, en op U zelven, en op uwe kinderen, indagtig zynde dat het kwaed exempel den Leermeester is van alle ongeregeltheyd van manieren, zoo in doen, als in spreéken: berispt hen over eenige, ook de klynste fouten, roeyt in hen uyt *alle dobbelzinnige woórden,* houd hen bezonder van die plaetzen daer sy zulks hooren, doet hen vlugten alle medegezellen welkers *Tonge* ongebonden is: zyt zorgvuldige en voórzigtige Ouders: over welke oplettentheyt sy U Lieden daer naer, als het oordeel ryper zal geworden zyn, niet genoug zullen konnen bedanken. Het zelve dient aen U-Lieden alle, *Bestierders, Meesters en Meesterssen* voórgehouden: let wel toe, hoe uwe onderdaenen hunne *Tonge* besteden; en bevind gy, dat'er eenige al-te-vryé klappers

zijn, bedwingt die haestelyk doór goede vermaeningen; want

Principiis obsta; serò medicina patatur,
Cúm mala per longas invaluêre moras.
En wagt niet al-te-lang; maer wilt voórsigtig wesen;
Want geenen middel zal u baeten, als voor dezen
Gy niet en hebt gebruykt en goede medecyn,
Die hen op haeren tyd kost nut en dienstig zyn.

En alzoo zal 't gebeuren, dat die aen uwe sorge bevolen zyn *hunne Tongen* zullen leeren bedwingen.

Om te komen tot onzen vorigen *Thema* laet ons eens gaen zien wat kwaed al *veroozaekt eene nieuwsgierige Tonge.* Andere redens daerlaetende zal ik'er maer twee aenwyzen:

Ten eersten: het is zeker, dat imand, die geerne *iet Nieuws* hoort, geerne *het zelve* voorts-zegt, daerom is eene *klapperachtige Tonge* aen andere de alderschadelijkste: dit getuygt het boek Proverb: *Os lubricum operatur ruinas, & qui inconsideratus est ad loquendum sentiet mala. Een klapperagtige Tonge verhaest ongelukken, en dien, denwelken onvoórsigtig is in't spreken, zal de kwaede gevolgen beproeven.* Hoort daer by den *Ecclesiastes* sprekende van dusdanige *Tonge: Initium verborum ejus stultitia, & novissimum Oris illius error pessimus. Het beginzel van haere woórden is de uytzinnigheyd, ende het eynde eenen alderboosten misslag.* Voegt daer alnog by de waerheyd die Godt eertyds doór *Moyses* heéft

uytgesproken: *Vas, quod non habuerit operculum nec ligaturam desuper, immundum erit. Eenen Pot, die geen scheel of overdekzel zal gehad hebben, zal onryn zyn.* Wat is hier uyt deze dry onfeylbaere Sententien te besluyten? anders niet, als dan een *klapperachtige Tonge,* dusdanig geworden doór haere nieuwsgierigheyd, aen een ander en zig schadelijk is; dat sy voór aenlydster heéft de Dwaesheyd, die haer doet vallen in ontelbaere grove fouten; dat sy, met een woôrd, *alle vuyligheyd* op deze, op die, ja op alle plaetzen zonder onderscheyd uytbraekt, en vervolgens wel laet zien, wat een afgrysselijk monster sy is, waer voór den natuer zelfs schrikt. Hier uyt volgt dan ten Tweeden, dat sy aen eenider de alderhaetelijkste is, behalven aen die, dewelke met dezelve kwael overvallen zyn; sy is, zegge ik, de alderhaetelijkste volgens de getuygenisse vanden *Ecclesiasticus,* zeggende: *Terribilis est in Civitate sua homo Linguosus, & temerarius in verbo suo odibilis erit. Eenen klapperagtigen mensch is vreeselijk in sijne Stad, ende den ligtveérdigen in syne woórden zal hatelijk zyn:* ja voórwaer hy is hetelijk aen Godt en de wereld, want een *Lang-tonge* stinkt voór hemel en aerde: ja alle welbedagte menschen hebben zoo-grooten af-keer van *eenen Nieuwsgierigen Babbelaer*, dat'er

sommige zijn, die hem daer over niet derven vermaenen, wel-wetende dat den *Psalmist* getuygt, *dat een ongetemde Tonge noyt en zal bedwongen worden. Vir Linguosus non dirigetur in terrâ.* Oordeelt dan, hoe haetelijk dusdandigen wezen moet:

Voórder te gaen is dan onnoodig om de opgehaelde materie te bevestigen: ider vat genoeg wat groot kwaed uyt de *Nieuwsgierigheyd* voortkomt, en vervolgens wat groote schaede uyt *de klapperagtigheyd*: daerom dit zy mijne Sluyt-reden, die ik *den goedwilligen Lezer* voórhoude:

Percunctatorem fugito, nam garrulous idem est.
Vlugt die nieuwsgierig zijn, en houd uw Tonge stil;
En die veél vraegt en klapt is van een kwaeden wil:

Ja gy en moet dezen niet alleen vlugten, maer eenen af-keer van hem aentrekken om deze zoo behaelijk ziekte; gy moet u wel wagten van die plaetzen daer zulke klappertanden rond-loopen; gy moet deze onbeschaemde Ralles aenzien voór zwarte nagtvolgens, ofte, om beter te zeggen, voór wolven, die altyd tragten nae eenige Proey; zoo zult gy u bevreyden van 't gevaer, dat gy anders menigmael zoude ontmoeten: want

Ex Linguâ stultâ veniunt incommoda multa.
Een ongebonde Tong, die niemand oyt bedwong,
Veroorzaekt haet en twist, en menig argelist.

En dit nog zoo-veél-te meer, om dat diergelijke meestmaels uyt zyn, om onder het praetext van welsprekentheyd de alderschadelijkste Nieuwigheden aen de onvoorsigtige in-te-boezemen. Dit is eene Peste die haelijk is, eenen canker die voortzet, eene ziekte die ongenezelijk is.

Dit nog niet genoeg zynde om u eenen schrik van deze kwaede Tonge aentejagen, zegge ik, en bevestige dit met alle het ghene in deze Vermaeninge is gezyt:

Lingua procax monstrum, quo non crudelius ullum.

Een kwaede Tong is voór gewis
Het grootste monster dat'er is.

II. Zinne-beeld.
De Argelistige Tonge.

Lemma.	*Exitium Confert...*
Zinspreuk.	*Geen medecyn*
	Voór dit veneyn.

D*E slange dood een mensch doór haer vergifte schigten:*
En daer van mag ik ook een looze Tong' betigten,
Die doór haer snood gevley en ander lokt tot 't kwaed,
Hier wond een deugtzaem hert, daer imand trekt tot haet
Neemt, dat gy zit in 't gras om wynig tyds te rusten
En uw' vermoeyden geeft een poosken te belusten,
En dat'er aen uw zyd' is schuylend' een Serpent,
Dat, eer gy 't minste pyst, u aen het lichaem schend;
Al is 't dat gy zoo haest dat niet en kont bemerken,
Nogtans gy zyt gewond; en die waert eenen sterken
Word zeffens van u kragt berooft, en voelt gewis,
Dat op die zelve plaets uw dood gelegen is:

Als eertyds Coridon *ging sijne schaepen weyden*
Langs eenig jeudig veld of aen de groener heyden,
Zoo was sijn belust te kwelen eenig lied,
Tot vreugden van den geest in eenig groot verdriet.
Hy, om dit wel te doen, begonst zig neêr-te-zetten,
Maer zonder eens te zien en zonder eens te letten
Waer hy gezeten was; doch naer een korten tyd
Was hy tot voórder reys met sijne gevolg bereyd;
Maer naer een wynig wegs te hebben voortgetreden
Voelt hy een slim vergift doórknagen sijne leden,
Hy weét niet wat het is, het woelt hem aen het hert
Hoe dat hy verder-gaet, hoe meer hy voelt de smert:
Hy keert dan zeffens weér, en zonder eens te denkken
Wat hem doór g'heel het lyf zoo zeffens kwam te krenkken,
Gebeurt het dat hy ziet een Slange tusschen 't gras,
Daer hy een wynig tyds te-neér gezeten was.
Dan klopt hem g'heel het hert, sijn hairen staen te bergen
Hy wilt, by kan zig niet om sijne smerte vergen,
Bezonder doen hy pyst, dat op zoo korten stond,
En van zoo-klyne beêst, den mensch kan zyn gewont:
Dus, zoo het slim vergift kwam om sijn hert te sweven
Verging sijn kragt, en zit, scheyd zeffens uyt het leven:
Doch naer ik 't stuk bemerk, sijn leste woórden zyn:
O argelistig dier! ô snood' en valsch venyn!
'T gaet effen ook aldus wanneer u komt genaeken
Een loos vermeten kwant, die handelt van die zaeken
Waer med' hy, eer gy ;t merkt, doórwond geheel uw hert,
Want korten tyd daer naer voelt gy de bitter smert:
Daer zyn'er die u dienst en jonsten zullen toonen,
Die gy met weder jonst al dikwils kwaemt te loonen;
Maer, zoo gy't wel verstaet, het is een slegten vriend
Die u om sijn profyt sijn jonsten mede dient:
Wagt maer een korten tyd, naer streelen en naer vleyden
Zult gy zoo valschen vriend zien van u aenzigt scheyden,
Om agter uwen rug te zeggen alle kwaed,
Dat u en uwen naem ten vollen tegen gaet.

Daer zyn'er ook al veél, die niet en konnen lyden
Dat ander tot de Deugd zig teenemael beryden,
En dezen zullen ons al geven goeden raed,
Maer, zoo men't wel bevat, 't is tot een meerder kwaed.
Sy zullen doór gevley ons tot de zonden poogen
Sy zullen niet het minst dat Deugtzaem is gedoogen,
Doch alles, zeggen sy, omdat het jonkheyt dînt
Van wereld en haer slag aldus te zyn bemint.
Doch 't zyn die niet alleen dewelke gy moet vlugten,
Maer alles dat uw hert kan trekken tot genugten
Nadeelig aen de ziel'; want zoo gy niet en let,
Word gy, langs ander kant, van 't ongeval verplet.
Daer is zoo menig list, en hondert kromme wegen,
Daer is zoo slim vergif in ja *en* neen *gelegen,*
Pyst dan met goed beleyd en welgestelt verstand,
Wat u beschaden kan langs menig ander kant:
Dit dient alzoo verstaen, gy moet voórzigtig wezen,
Dat, als gy eenen boek wilt nemen om te lezen,
Wel let en onderzoekt, of dat hy g'oorloóft is;
Want anders, leest gy hem, 't is uw verargenis:
Al heéft den boek geen Tong' daer zyn nogtans verborgen
Veel schigten van bedrog, die gy, berooft van zorgen,
Laet komen in uw hert; en zoo word gy gewond,
Ja tot uw groot verderf beswykt ten zelven stond.
Eylaes! hoe menig boek ziet m'hedendaegs verkoopen
Niet aen een mensch alleen, maer aen geheele hoopen,
Waer in de jonkheyt vind het ghen' de dertelheyd
Doet blaken in het hert doór kwaey begeerlykheyd!
Het is maer al te klaer, dat men, van zulke boeken
Wie dat den meester is, niet verr' zoud' moeten zoeken;
Al is 't dat eenen mensch de zelve heéft gemaekt,
Den duyvel heéft nogtans daer altyd by gewaekt:
Dan stroeyt hy in 't verstand ontugtige gedagten
Die alle Deugd en goed ja weérdigheyd veragten;
En stelt in 't openbaer des werelds dwaze min,
Genugten van het vleesch, en menig valsch gespin.

Die zulke boeken leest, moet vast zeker weten,
Dat hy haest teenemael sijn pligten zal vergéten,
En geven zig geheel ten besten aen sijn' lust,
Die schier doôr geén geweld kan worden uytgeblust.
Gelyk dan eene Tong', *die imand wilt verleyden,*
Of lokt tot vuyle min, of wilt de vriendschap scheyden,
Zoo doet ook eenen boek, die kwade wegen leert,
Tot vuyle lusten neygt en van de Deugden keert.
'T is hier dat idereen wel mag voorzigtig wezen,
Van zulke boeken noyt, 't vergif der ziel', te lezen,
Want daer verborgen is den schicht van alle kwaed:
Wie dat gy zyt of niet volgt dezen goeden raed:
Schout met een kloek gemoed de plaetsen daer die menschen
Verkeeren, die u maer van 't goed te trekken wenschen:
Ja let op alles wel: want zomtyds is 't venyn
Bedekt; en gy aenziet het voór den besten wyn.

Vermaeninge.

IK hebbe, zo my dunkt, *eene looze en argelistige Tonge* zeer-wel vergeleken by die van eene slange: want gelyk dat gediert ons beschaedigt eer dat wy dat bemerken: alzoo zal eene boôze Tonge zig besteden om een ander 't zy op d' een of d'andere manier *argelistiglyk* te benadeélen: daerom dunkt my wel geraedzaem te zyn van *dit Zinne-beêld* mede mynen oorspronk te nemen, aengezien 'er geen kwaed meer ygen is aen de Tonge als dit, waer uyt ook vele andere misbruyken hunnen oorspronk zyn nemende: zeer wel ende diepzinniglyk hebben de schryvers *aen de Tonge* dit *Anagramma* of *Letter-wisselinge*

toegepast, *Lingua, anguis,* maer alleenelyk eene letter-veranderende; het welk tot onzen propoóst zeer dienstig is: voegt daer by, dat uyt den zelven hoofde de *Italianen* het woórd *anguilla* (dat ik hier neme voór *eene slange*) toepassen zonder eenig verschil van letteren aen dit *la Lingua de Tonge*: willende te kennen geven dat *den naem* met de daed ook zeer wel is over-een-komende. Hoe argelistig eene slange is weét *den Lezer,* en doór hooren verhaelen, ende doór het lezen van de auteurs die daer-af verhandelen; doch aengezien ik onder dezen naem ook wille verstaen alle diergelyk gediert, zoo zal dit toepassen aen het serpent dat onze eerste moeder *Eva* zoo leelyk bedrogen heéft, om aldus het voôrgaende Zinne-beéld te bevestigen en te doen zien, wat nadeel van 't beginzel des werelds-af *de argelistigheyd der Tonge* veroorzaekt heéft.

Onze eerste Ouders, *Adam* en *Eva,* in den wonderbaeren lust-hof des aerdsch-paradys gestelt zynde, genoten aldaer onuytsprekelyke genoegten; maer den duyvel, benyder van zoo-groot geluk, konde dit niet langer lyden, ja nog meer verbittert zynde om-dat hy wiste dat den mensch de plaets, daer hy uytgestooten was, zoude bekleeden, heéft, naer verschyde middelen met de sijne daer over gepleegt zynde, ten laeste de gedaente van *een serpent* aengenomen, denkende dat dit den besten vond

was om sijn voórnemen te doen gelukken: hy dan, naer eene rype overlegginge, begonst *Eva* doór sijne gemaskerde pluym-strykeryen allengskens te bekoren; ziende dan, dat doór het gedurig poogen haer hert begonst te verslappen, herman sijne argelistige streelinge, zeggende: *Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum. Gy-liden zult gelyk Goden zyn, wetende het goed ende het kwaed.* Zoo-verre dat *Eva,* die *ongelukkig Eva, den appel afgeplokken en hem geproeft heéft. Tulit de fructu illius & comêdit. Het argelistig Serpent,* ziende dat sijnen aenslag wel gelukt was, liet geenen tyd verloren gaen om doór *Eva Adam* insgelyks te bedriegen; den welken niet wederstaende aen het listig verzoek van sijne vrouw, *heéft sy den appel aen hem gegeven, den welken daer in gebeten heéft. Deditquè viro suo, qui comêdit. O ongelukkige Eva!* hadde gy zoo-zeer niet geluystert naer het *argelistig Serpent*, uwe Tonge zoude zoo bedrigelyk niet hebben weten te streelen: het *loos Serpent* hadde u eerst bedrogen, en met uwen val niet te vrede zynde heéft u andermael aengelokt om *Adam* tot het zelve misdaed te trekken: waerom hebt gy, ô onbedagte! deze uwe dwaesheyt met eene tweede derven vergrooten? waerom hebt gy ons allegader in zoo-eenen allendigen staet, onder een zwaer jok, *zoo seffens, zoo onvoórsigtiglijk* gesmeten? my dunkt dat

ik haer hoore antwoórden: *het Serpent* heéft my voórgehouden schoone en aenlokkende woórden, het heéft my doór schoone beloften gestreelt, het heéft my een opperste geluk beloóft, en ik hebbe gedagt, dat ik aen zoo-schoone woórden moeste gehoor geven; maer eylaes! daer naer hebbe ik maer al-te-waer bevonden, dat onder zoo-zoete streelinge de alderbitterste ellenden begrepen waeren: *Serpens decêpit me, & comêdi! Het Serpent heéft my bedrogen, ende ik hebbe de vrugt gesmaekt!* doch wat heéft u aengeport deze vrugt te geven aen uwen Man?... sy antwoórd: *het Serpent heéft my daer toe gebragt:* maer waerom moest gy daer nae luysteren? *de streelingen hebben my overmeestert: O dwaze Eva,* die, met uw eygen ongeluk niet te vreden zynde, dat van uwen Man en ons alle hebt veroorzaekt! my dunkt ook dat ik *Adam* hoore zeggen tegen den Heere: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comêdi. De Vrouwe, die gy my gegeven hebt, heéft my de vrugt gegeven, en ik hebbe die geëten.* O wreeden appel-beét, die het menschelyk geslagt, noch niet geboren zynde, aen zoo-ellendig lot onderwierpt, zoodat het, alle goed verliezende, alle kwaed, ja de dood zelfs tot deel kreég! en nogtans dit alles heéft begonst, en vervoordert *de argelistige Tonge* van *het Serpent*,

en die van eene *streelende Eva* zoo-verre gebragt, dat den *ongelukkigen Adam* het beklagelyk stuk voltrokken heéft: zoo-dat uyt dit kwaed alle kwaed is voórtgekomen, dat wy nog dagelyks, ongelukkig nakomelingen, ondervinden. Dit weét gy ô mensch; maer dit te weéten is u niet behulpzaem; ten zy dat gy alle de dagen uws levens indagtig zyt den swaeren val van uw *onbedagte eerste Ouders:* doch waerom dit? zult gy van my vraegen: op-dat gy vaster in uwe memorie zoude printen en behouden, wat schaede *de argelistige Tonge* by-brengt: om dit wel indagtig te zyn, houd deze twee veerskens in uw verstand.

Primum prima virum mulier dejêcit in imum
Sed priùs auguînis illaqueata dolis.
De eerste Vrouw, eylaes! heéft haren Man bedrogen,
Dîe eerst doór een Serpent arg'listig wierd bewogen.

Nogte gy moet niet zeggen, dat daer mede dit groot kwaed is opgehouden, want deze vleyende aenlokzelfs, bedekt onder een alderschadelykste mom-aenzigt: om niet verre van ons eerste exempel af-te-wyken brenge ik hier ten toon tot bevestinge *den ongelukkigen Caïn*: dezen ziende, dat de Offerhande, die sijnen Broeder *Abel* gedaen hadde, meer behaegde aen Godt als de sijne, heéft daer doór eenen onverzoenelyken

haet tegen sijnen onnoozelen Broeder op-gevat: om dezen sijn uytwerkzel te geven heéft hy, naer vele listen gebruykt te hebben, geen bedrog bekwaemer gevonden, als-dat van sijne *argelistige Tonge*, want hy zeyde tegen sijnen Broeder met een vergiftige Tonge; *Egrediamur foras. Laet ons buyten gaen.* Ende ziet het uytwerkzel van syn vervloekt op-zet, dat hy te weég gebracht hadde doór sijne *bedriegelyke Tonge: Cumquè essent in agro, consurrexit Cain adversus Fratrem suum Abel, & interfecit eum. Ende alswanneer sy op den akker gekomen waeren, is CaÏn tegen synen Broeder Abel opgestaen, ende hy heéft hem gedood.* ô verfoeyelijk uytwerkzel van twee woórden, *Egrediamur foras! Laet ons buyten gaen!* deze zyn de oorzaek geweest van zoo-goddeloos Schelmstuk, van het welk *Caïn* zelfs getuygt; *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Myne boosheyd is grooter, als dat ik vergiffenis verdiene.*

Om deze tyden wat naeder te komen ende de *argelistigheyd*, die heden onder andere het gemeynste is, aen-te-raken, gaen ik hier handelen van die vleyende en streelende *Tongen*, die andere, 't zy in 't gehym, 't zy in't openbaer, doór hunnen al-te-vryen klap zoeken af-te-trekken van den weg der Zeegbaerheyd ende hun hert te vergallen doór het alderschadelijkste lok-aes der verdoemelijke

Sodoms-appelen, teweten de genugten van een ongeregelt leven.

Wie was het, die ik over eenige dagen zag staen klappen by een deugdzaeme Dogter? 't schynt geweest te hebben eenen van *de hedendaegsche ligte kwanten en verleyders van de Godtvreezende;* ik tusschen byde de verthooninge en wynig bespiedende hoorde hier en daer eenige gefatsoeneerde kwink-slagen, ja suyker-zoete woórden overdekt met den honig van vleyery; zoo-nogtans dat de zaek meer berispens als lachens weérdig was, want om alles met wynige woórden uyt-te-drukken, moet ik bekennen, dat den aerdigen *Adonis* zoo-wel syne partye wist te spêlen en op zulken aengenaemen thoon zong, dat syne stemme alleen de zoet-aerdigheyd van inborst alreeds te kennen gaf: alswanneer dan deze zeldzaeme comedie al-vry wat lang geduert hadde, begonst den avond zoo-seffens te vallen, dat ik my wel-haest naer huys vertrokt, zoodat ik niet en wete, wanneer die vermomde samen-spraek geêyndigt is geweest. Wat'er van zy ofte niet, ik ben niet beschaemt van te zeggen, dat dusdanige vleyeryen en bedriegelijke streelingen bekwaem zyn om zeegbaere gemoederen te ontstigten, ende (hetghene nog dagelijks gebeurt) het onkruyd van kwaede passien in het hert van de onnoozele te verspreyden, hetwelke sijn

wortels uytschietende zeer-dikwils doór geene moeyte kan uytgeroeyt worden. Dog om te doen zien dat *eene argelistige Tonge* dikwils verzelt is met eene zeer-berispelijke onbeschaemtheyd, doôr dewelke sy vryelijker uytwerkt haer verdoemelijk opzet van ander te verwilligen tot haeren kant, laet ons dit betoonen uyt een dagelijks Exempel: Men komt in eenig gezelschap, (geen agt nemende wie daer tegenwoordig is, 't zy ontzagbaere 't zy voôrzigtige perzoonen; 't zy jonge ende haestgeraekte liden; 't zy deugtzaeme ende eerbaere herten) men draegt zig eenigen tyds als welgemaniert, man groet die en deze; maer, nauwelijks eenig discours beginnende te verhaelen, slaegt men daer eenige onbeschoefte woôrden tusschen, men gaet alzoo voôrder tot meerdere onbetamelijkheyd in 't spreken, ja men gaet zoo-verre, dat men, niet meer bedektelijk, maer opentlijk de alderonbetamelijkste manieren van zig te doen verstaen gebruykt: hy dan gaet over van eenige *Nouvelles*, aen hem byna alleen bekent, (die of de gazet of eenige nieuws-papieren, zoo hy verciert, verhalen) tot het aenkondigen van eenige vremde historien hier of daer nu reeds voôrgevallen, onder de welke, ô *argelistige Tonge*! bedekt is het vergif van Onkuysheyd, om andere, die deze zaken niet en kennen, tot het kwaed te trekken. Mag ik

nu niet zeggen; dat dusdanige *argelistige Tonge* zoo-veél poincten heéft als'er menschen tegenwoôrdig zyn die deze nieuwigheden met vermaek aenhooren? ja voôrwaer, gemerkt het zeker is, dat zulke verhandelingen zoo groote kragt hebben op onnoozele, en somtyds ook op meerderjaerige, dat sy een onherstellyk nadeel aen de ziel veroorzaeken. Wat dunkt u nu Aendagtigen Lezer? scheynt het u nog wonder, dat ik eene *argelistige Tonge* by die van eene Slange of Serpent vergeleken hebbe? ik hoore u andwoôrden: ik vatte waer gy henen wilt, want dusdanige Tonge is al veél arger als die van eene Slange, aengezien sy'er veéle op een en den zelven stond dood nae de ziel, of ten minsten wond: daerom zegt zeer wel den *Psalmist* van eene *argelistige Tonge: Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula: Haere woórden zyn zoeter als olie, en sy zyn schigten;* te weten schigten, die de aldervenynigste zijn.

Deze faute is dan heden zoo-gemeyn, dat ik wel zoude mogen vraegen ten dezen opzigte voôr het grootste deel: *Quis est enim qui non deliquerit in Linguâ sua? Wie isser, die niet gezondigt heéft doór syne Tonge?* waer uyt te besluyten is, dat'er op onze ellendige Tyden alderhande soorten van bedrog en listen doôr de Tonge opgerokt worden, de-

welke zoo-gemeyn zyn, dat de deugdzaemste zelfs voôr de zelve sig niet genoeg wagten konnen, aengezien men over-al strikken legt om de goede te bedriegen.

Ik zoude, dat ik vermogt, van de kwaede Boeken, die'er hedendaegs zoo gemyn zyn, geen gewag maken; dog gemerkt sy nog dagelijks hun venyn hier en daer verstroeyen, zoo-dunkt my langs dezen kant niet te vergeefs te zullen zyn hier van eene korte verhandelinge te maeken, zoo veél te meer, omdat deze materie op de tegenwoordige niet wynig betrek is hebbende. Wel is waer, dat hier den *sonus, den klank,* niet en is, gelijkerwys dat alles, het ghene men *spreken* noemt, hebben moet: maer gemerkt den *sonus* niet zoo zeer als het kwaed gevolg moet aenmerkt worden, zoo mag ik eenigsins de *kwade Boeken,* alhoewel sprakeloos, hier ter plaetze vermelden, om dieswille dat sy, op een zekere manier gesproken, zoo-vele Tongem hebben daer sy listen ende lagen mede komen te leggen, als'er dobbelzinnige, ontugtige en onschriftelijke woórden in hen te vinden zyn. *Christus* die vermaent ons by *Mattheus: Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos (Non missi à Deo, sed à diabelo) in vestimentis Ovium; intrinsecùs autem sunt lupi rapaces. Wagt ulieden voór de valsche Propheten (niet gezonden van Godt, maer*

van den duyvel) dewelke tot u komen in den schyn van schapen; maer die in hun hert verslindende wolven zyn: dewelke te weten onder den dekmantel van vermaekelijke voórstellingen het vergif van ontugtigheyd mengelen, en, benydende dat de goede dagelijks voortgank doen in den weg der deugd, alle bedekte listen ende dolingen aenwenden, om die van opset te doen veranderen; *dewelke de waere Catholike Apostolike ende Roomsche Religie* doôr hunne argelistige en goddelooze treken zoeken omverre te smyten, om de doolingen en bedrigeryen doen plaets te grypen; dewelke alles, dat loffelijk ende voôrdeelig is aen de ziel, zoeken voôr ydele beuzel-praetjens uyt-te maeken, om de goddelooze vryheyd van ongebonde manieren in-te-voeren; dewelke zoo-onbeschaemt, zoo-verleydende geworden zyn, dat sy de onberoerlijke Waerheyd der Evangelien, ja zelfs de onfeylbare uytsprake Godts derven aenranden ende nae hunne beliefte, die goddeloos is, omdraeyen; die eyndelijk alle tydelijke ende eeuwige straffen willen te niet doen, ende eene nieuwe Leeringe, die van alle Geestelijk gedoemt is, invoeren, op dat'er, geene vreeze, geen opzigt, geen agterdenken meer te vinden zynde, alles, dat boos, ontugtig, goddeloos is, des te vryer zoude worden geplogen.

Paulus heéft eertyds, de sijne van alle ongemak willende verhoeden, hen zeer wel gewaerschouwt: *Attendite vobis & universo gregi: ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam Lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Zyt voór u-lieden ende geheel uwe kudde bezorgt: ik weet, dat naer mijn vertrek hongerige Wolven tot u-lieden zullen komen, uwe kudde niet spaerende.* En wie zyn deze hongerige Wolven anders, als die ontugtige Autheurs, dewelke de alderschadelijkste Boeken laeten uytgaen om de zielen der onnoozele te verslinden? het zyn deze, dewelke *de eenige ware Religie* derven voór dwaes uytmaeken, ende de onbevlekte Lammeren der Kerke Christi van den schaepstal van hunnen getrouwen Herder zoeken af-te-trekken; maer ik waerschouwe een ider in tyds met de woórden van den Evangelist *Joannes. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis; Is 't dat iemand tot u-lieden komt ende deze Leeringe* (teweten de Catholike Apostolike en Roomsche Leeringe, *die alleen de waere is*) *niet mede brengt, en wilt hem niet ontfangen in uw buys, ende gy zult hem geenen goeden dag bieden.* Ik gebruyk de woórden van *Cyrpianus,* die hy heéft gesproken van de ketters. *Vitate, quaso vos, ejusmodi homines: Vlugt, bidde ik u-liden,*

zulke menschen; en vlugt niet alleen hunnen perzoon, maer ook hunne hoedanigheden: schouwt voóral hunne leeringe, die stinkt als de peste, ende die sy met eenigen honig overdekken in hunne Schriften, op-dat uw hert de bitterheyd daer naer te-meer zoude smaeken: Let dan in tyds toe dat u geene lagen geleyd worden . Gy zult deze Boeken kennen aen den kwaeden naem die sy hebben doór hunne goddelooze voórstellingen: *à fructibus eorum cognoscetis eos*. *Gy zult hun kennen aen hunne vrugten.* Ende op dat gy hier niet bedrogen worde, gaet eerst by wyze Mannen te raeden, eer-dat gy eenen onbekenden Boek u verstout te lezen, want u misschien latende voórstaen, dat alles zonder perykel is, zoude gy misschien te laet ondervinden dat de woórden van *Paulus* maer al-te-waer zyn. *Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Doór zoete woórden, ende geluksbiedingen verleyden sy de herten der onnoozele:* want *hunnen raed is als den canker. Sermo eorum ut cancer serpit.*

Eyndelijk niet allen door *de Tonge* maer ook doôr de *Penne* kan men schaede leyden: diesvolgens *Hos divita, Vlugt deze,* ende verfoyt, als het grootste vergif, hunne werken en schriften. kwaede Boeken zyn het verderf der zeden.

Dit alles dan rypelijk overwogen hebbende zal men gemakkelijk konnen besluyten wat ons hier in te-doen-staet: willen wy de reden gebruyken, wy zullen het gevaer schouwen. Eenen voôrzigtigen voôrkomt het ongeval doôr eene gedurige op-lettentheyd. Daerom hope ik, dat gy, Lezer, alhier een goed beraed nemen zult, om u, zyt gy pligtig, alhier te spiegelen, en vervolgens uyt uwen misslag te leeren wat u voôrtaen te betragten staet. Ik verzoeke U dan nog eens, dat gy my mededeelt de zelve Aendagtigheyd, die gy my alreeds zoo-mildelijk hebt betoont; wy zullen de andere eygendommen van eene *booze Tonge* gaen zien, dewelke ik, zoo-veél mijn vermogen zal toe-laeten, aen elk Zinne-beéld zal gaen toevoegen. Daer en tusschen het blyft zeker om een ider eenen af-keer van de *argelistige Tonge* aentejaegen:

Lingua malum, quo non aliud fallacius ullum.

De Tong is zoo een listig kwaed,
Dat s' alle kwaed te boven gaet.

Teweten:

Evertit probitatis opes, Sublimia calcat,
Innocuum pariter nîl sinit esse diu,

Sy smeyt wel haest te grond dat goed en deftig is,
En brengt, waer deugden zyn, niet als verargernis.

III. Zinne-beeld.
De schimpende Tonge.

Lemma.	*Nullo tuta loco...*
Zinspreuk.	*Altyd vol spyt.*

EEn Exter is een aardig dier
Nu vliegt het daer, dan weder hier,
Het schreéwt, en raest ten allen kant,
Nu op een boom dan op het land;
Noyt is sy stil, maer vliegt en tiert,
En altyd doór de bosschem swiert,
Ja zelfs bedriegt den akkerman
Want hy geen vrugten winnen kan;
Sy pikt, sy freét, sy streélt het graen;
En laet by near niets stille-staen:

'T is op den huyt daer sy op past,
Sy doet de boeren overlast;
'T is op de proey daer sy op-ziet;
En anders kan een Exter niet:
Waer 't dat men hondert oogen had,
Gelyk als Argus, *nog zoo prat*
En nog zoo slim op alles let,
Ja daer een stage schildwagt zet,
'T is alles doch het is om niet,
Dat hier met zorg en vleyt geschiet;
Want d' Exter vroeg en d' Exter laet
Altyd haer zelve wegen gaet;
Ja voór all' uw verdriet en pyn
Moet gy nog uytgelachen zyn;
Dit toont sy doór een vremt geluyd:
Ziet hier dit Zinne-beéld *beduyd.*
Slaegt hier eens op uw ryp verstand
En keert uw oog naer deèzen kant,
En let eens wel op dezen zin,
Hy heéft voórwaer iet anders in.
Een Lang-tong' *of een snater-gat*
Houd zig geland, bekwaem, en prat,
Om zoo te toonen ider-een
Dat goed gedrag haer is gemeen;
Maer zoo zy iets vernomen heéft,
Dat haer tot klappen oorzaek geéft,
Voórwaer dan is dit haest gedaen,
Want 't gaet'er op een schimpen aen;
En wat het argste nog van al,
Sy lastert doór haer bits gesmal

Een man die Deugdzaem is en goed,
Geleert, regtzinnig van gemoed,
Ja derft hem vryven doór 't gezigt:
Dat hy schier idereen ontstigt
Doôr sijnen valschen schyn: en ziet
Nog staekt s' haer valsche praetjens niet,
Want voegt'er by, als voor gewis:
Dat hy den spot van ieder is,
Om dat men weét hoe hy bestaet,
En hoe het agter rugge gaet:
Nu schynt hy vol bekommernis,
Maer zoo hy 't huys gezeten is,
Dan hoort men laster en verwyt
Die hy naer sijn gebeuren smyt,
Dan hoort men vloeken en getier,
Dan loopt hy daer dan weder hier,
Dan spouwt hy stuere woôrden uyt:
Gy zyt een schelm, en gy een guyt,
Dan is het, met en woôrd gezeyd,
Een broedzel van grammoedigheyd.
Dit zegt een Tong' vol spyt en haet
Die alle Deugd en goed versmaed,
Om iemand die sijn pligt bemind
Te schelden voór een enkel kind;
Sy spot met iemands goed-gedrag
En brengt nog feylen aen den dag,
Die noyt of noyt gebeurt en zyn
En hebben geenen waerheyds schyn,
Die maer en zyn tot imands leed;
Daer toe is zulke Tonge *bereed.*

ik will' maer zeggen in het kort
Wat dat daer al verhandelt word,
Want daer en is voórwaer geen man
Die all' haer schimpen tellen kan:
Haer vreugd en lust is daer alleen
Daer spotters *jokken onder-eén,*
En daer men op en ider smalt,
En met bedrog en leugens ralt:
Den eenen is te luy en vrek,
En dezen is een ligten gek,
Een' ander steékt vol ydelheyd,
Een' vierden zoekt de dertelheyd,
Of dat hy deugdzaem is in schyn
Maer dat sijn' werken anders zyn;
Want dat men alles kende wel
Het wierd welhaest en ander spel;
Al schynt hy goed, bekwaem, getrouw,
Hy draegt het vosken in de mouw.
Zoo snatert zulk een los verstand
Met al sijn praetjens by der hand:
Zoo kakelt menig lossen-bol
Van eyge liefd en glori' vol:
Zoo babbelt menig vize-tuyt
En maekt aldaer zoo groot geluyd,
Dat ider-een dit all' gelooft;
En zoo word anders eer gerooft:
Men pyst dat alles even gaet
Gelyk het hier te voórschyn staet;
Maer die het raekt weét voór gewis
Dat dit maer ydel praeten is,

En pyst, dat niemand is bekwaem
Om te bekladden sijnen naem,
Om te beschimpen sijnen staet,
Die altyd regte wegen gaet,
By menschen van opregt gemoed
Die maer en tragten nae het goed,
En weéten dat een eerlyk Man,
Wie schimperny niet schaeden kan,
Moet lyden menig visevaes,
En slegten praet, en dul geraes,
Dat iemand wie de Deugd bemind
Word heden g'houden voór een kind.
Edog de waerheyd dient alhier
Te blinken op een wit papier:
Dus het gebeurt ook menig keer,
Dat iemand zoo verliest sijn' eer,
Bezonderlyk op dezen tyd,
Want deugtzaem zyn baert haet en nyd:
Het spotten heéft zoo groot geweld
Dat niemand zig daer tegen stelt,
En daerom heéft een eerlyk hert
Te lyden schamp, verdriet en smert.
Will' ik alhier nog voorder gaen
Ik zal den Lezer *doen verstaen,*
Hoe dat men heden listen leyd'
Aen die betragt de Deugdzaemheyd:
Daer is een monster, Sphinx *genoemt,*
By de Poëten *zeer-beroemt,*
Dat menig slimme listen broed
En menig reyzer schade doet;

Het houd zig in een doncker hol
Van alle linkernyën vol;
Een zoo wanneer het iemand ziet,
Daer is het dat het henen schiet;
Het geéft geraedzels aen den weg,
Maer, zoo ik u de waerheyd zegg',
Het doet terstond sijn klauwen op,
En grypt de menschen by den kop.
Een valsch *en* onverzaed gemoed,
Dat in sijn herte listen voed,
Dat schimpt en schampt op ider-een
Heéft dit met deés Gediert gemeen,
Dat 't altyd op d' occazi' past
Op-dat het iemand overrast;
Dan schiet het menig laegen uyt,
Dan maekt het overgroot geluyd,
Dan spot het met de zuyver Deugd,
En maekt in 't kwaed sijn meeste vreugd:
Zoo-dat het ander' overmant
En doór sijn Tong *ter-aerde kant.*
Dus word'er menig mensch veragt,
En tot een slegten staet gebragt,
Doór zoo een Tong' vol nydigheyd
Die zig in dat verdriet gedeyd.
Gelyk een Exster *past op buyt,*
Zoo is een nydig spotter *uyt*
Om te blaméren iders eer;
Vermag hy dit, hy wenscht niet meer;

Vermaeninge.

OM deze Vermaeninge volgens haeren eysch te beginnen, dunkt het my niet on-aerdig te zullen zyn te beschryven de eygendommen van *Momus,* dat is, van eenen ongerusten geest, beknabbelaer eens anders zaeken, en onkundigen oordeêlder van die dingen, de welke aen hem noyt zyn betekent geweest, ofte die hy, omdat hy die niet en heéft, met sijne afgunstige tanden beknabbelt. *De Poëten* nemen hem voór *eenen Godt des nagts,* om-dat hy alles, dat goed is, tragt te verduysteren, en ook, zoo ik gisse, om deze reden, dat hy onder alle de Goden alleen van alle talenten berooft, en niet anders is, als *eenen inbeéldenden gek,* die voôr vader heéft gehad *den swaren droom,* en voôr moeder *den duysteren nagt;* die niet anders aen hun onaerdig kînd konden naerlaten, als dikke duysterinissen in 't verstand, onkundige oordeélen in den mond, en ydele phantasien in allen sijnen handel; ik zeyde, dat hy onder alle de Goden alleen van alle talenten berooft was; want *Jupiter* pronkte met sijne *magt. Mars* was doór sterkte des lichaems befaemt. *Mercurius*

bezat de welsprekentheyd. *Appollo* was ervaren in muziek en zang. *Venus* trotseérde op de bevalligheyd haers Lichaems. *Juno* glorieérde op de rykdommen. *Pallas* was vermaert doôr de wetenschappen. *Ceres* stond over de vrugtbaerheyd der aerde. *Diana* heerschte over het woeste wout. *Momus* alleen, den on-ervaren, on-geestigen, van alle konst, rykdom, bekwamigheyd, magt, glorie, eer versteken *Momus* hadde niet het minste, waer van hy zich koste roemen. Het is daer van, zoo ik meyne, dat nog heden den naem van *Momus* aen alle welbedagte gemoederen den alderonaengenaemsten is: zoo-veel te meer, omdat *dezen swarten hekelaer* zig met alles, daer hy zoo-blind in is als eenen Mol, wilt bemoeyen; ja nog bovendien zelfs de beste, de geleerdste, de maetigste, voôr ondeugende, dwaeze, gulzige uytmaekt, zoo-verre, dat hy *de Goden* zelfs niet on-aengeroert konde laeten, hare beste eygendommen met *het schimpende lit sijnder vergiftige Tonge* bestrydende, en dervende aen *Jupiter* zelfs verwyten, dat hy in 't forméren der menschen gemist hadde, omdat hy een vensterken in 't hert vergeten hadde, op-dat men daer doór alle hunne ondernemingen zoude konnen ontdekt hebben. ô onervaren, ô vermeten *Mome*! ô onkundig spook! ô afgrysselyk wanschepzel! die *de*

Goden zelfs hebt derven aenranden, u latende voórstaen, dat gy alle begaeftheyd hadde; daer gy alles hadde dat duyster, swart, onaerdig, afschouwelyk is!

Maer hoe veéle diergelyke *Momussen* en berispende sotten vind men nog-heden-daegs in de wereld? zegt my dog, wat isser gemeynder onder *de zoo-genoemde spot-vogels* van onzen tyd, als eens anders affairen, gedrag, en handel op het schandelykste te beknibbelen, ende een splinter in eens anders oog te berispen, daer sy in byde hunne afgunstige lanteérens wel twee, á dry sware balken hebben zitten, die hun de Deugd voór zonde; de godtvrugtigheyd voór bedrigery; de zeégbaerheyd voór dwaesheyd; de geleertheyd voór phantasie; de stilligheyd voór afgekeertheyd; de rechtveérdigheyd voór beknibbeling; de oodmoedigheyd voór uytzinnigheyd; alle Goed, met een woórd, voór de grootste ondeugd doen aenzien: alle by-een-komsten, en gezelschappen, alle merkten, en straeten, zyn met diergelyke afgunstige aenzigten *en spottende Tongen* vervult, die op andere zonder op-houden *criticeren,* en aen hun boos leven niet het minste willen *reformeéren;* in andere alles willen verbeteren, daer sy vol berispens-weêrdige fouten steken; in andere alles willen beknabbelen, en op

hun alderleelykste feylen niet eens en denken; wie gy zyt, jonk of oud, arm of ryk, gy moet een laeten van uwe beste veéren. Gaet men langs de straet, men ontmoet wel haest *diergelyke lang-neuzen,* die anders niet te doen weéten, als die, of deéze deirlyk te ontlitten: ziet daer ginder staen een Zulke *Mom-aenzigten;* daer passeért eene fatsoenelyke Vrouw, wiens wangen wat blozen: aenstonds beginnen *deze snaken* te hekelen, en halen dat Wyf zoo-dapper daer over, dat sy meer een peervlieg, een loopster, een ligte dant; als een gestigtige, eerlijke, en eerbaere Vrouw schynt te zyn. Aen den anderen kant passeért eenen gestigtigen Borger: *à,* zeggen *die Lang-tongen, dat is dien quispelinus, dien nieuwbakken hans-frul, dat ongezonden hooft; ziet hem daer eens gaen gelijk eenen simpelen bloed; maer hy kan sijn Wyf tand voór tand bieden; hy kan zoo wel vloeken als sijnen Pater-uoster bidden; 't is eenen luyen vent, zonder zorg; altyd wandelen; 't is eenen smul-hans, eenen slempemper: Ach! ach! ach! dat syn klugten, zulke verdienen braaf uytgelachen te zyn!* komt men in eenige conversatie het gaet'er alzoo arg toe; men smalt'er men ralt'er; maer men snyd'er ook zoo-dapper, dat men de kleederen zelfs ongenadelijk verhackelt; men voegt aldaer de koppen by malkanderen, om eenen, die de Maetigheyd bemind, eens wel

gaen over de hekel te haelen: *Hy is uyt die Familie gesproten, hy is van jonks-af in dien aerd op gebrogt, men heéft hem leeren spaeren, den Boer spelen, den duym in de vuyst houden; hy heéft eene tronie gelijk eenen koek-gebakken in de maen, sijne handen zyn styf van't geld krabbelen, sijne beenen zoo dun als solffer-stekken, want hy zoude om een duyt de beenen af-loopen: sijn kleeren zyn gelijk aen die van eenen bedelaer, ziet die bullen en lappen, ziet dat cieraet van knoppen, aen schouwt dien oud-bakken-hoed, die overzet plyten van schoenen, het geheel figuer is goed om op eenen theater tot spot te stellen, oft om daer mede eene geheele Stad op den loop te helpen: Ach! ach! ach! wie zoude hier niet lachen? 't is meer als reden, dat men zulke voór den sot houd! risum teneatis amici!* Zien sy imand, die goed en zagt-moedig van inborst is, het gaet op een spotten en jokken uyt: men komt by deézen, en, naer hem met een geschildert bakhuys gegroet, ik wille zeggen, bespot te hebben, begint men in deézer of diergelijker voegen den onnoozelen bloed een deel spot-woórden nae het hooft te smyten: *ô gy slegten en viezen Vend, ô gy onaerdig Postuer; hoe zit gy daer zoo? welaen, flux op, laet ons een praetjen houden. Hoe veél pintjens hebt gy van daeg al in uw wambas gesmeten? drinkt'er een,*

drinkt'er vier, drinkt'er agt, drinkt'er sesthien, drinkt'er vyf-en-twintig, 't is niet te veél; ô gy plompaert! gy guyt! gy ezel! waerom nog al niet meer gezopen? drinken is goed; goed voór de keel, goed voór de beurs: drinkt dan logt op, drinkt met volle teugen; ik meynde, dat gy dat beter konde : gy moogt met ons dan niet verkeeren; wy weéten al beter onze keélen te smeêren met dat koele Bacchus-nat: weg van hier, gy dient'er niet; gy zyt maer goed om beschimpt te worden, gy dient maer by de Ganzen die water zuypen, gaet maer-aen slegt schaep, gaet maer nae een mager keuken, gy dient hier niet: Ach! ach! ach! wie zoude zig konnen houden van bersten, als men zoo-een verken ziet!

Dit is *het ongenadig spotten* van de *hedendaegsche libertienen,* die maer en luymen om een opregt en gestigt man voór den zot te houden; dunkt u dan niet, *Lezer,* dat ik *de hedendaegsche Tonge* zeer-wel vergeleken hebbe by een *ongeruste, klapperagtige en ongetemde Exter?* ik hoore u bekennen, dat men hier toe geene bekwaemere af-beéldinge zoude konnen uytpyzen: en voórwaer: *de Exter* is *een ongeduerig Dier,* het welk alleenelijk uyt is, om den onnoozelen boer te bedriegen, en by alle dit nog derft spotten met den zelven, alwanneer het, nae lang-genoeg *sijn kreétagtig getier* hernomen te

hebben, nog zoo vermeten is, van nae de zelve plaets weder-te-keeren, ja andere occasien ten dien eynde af-te-wagten. Wat dan aengaet *eene spottende Tonge,* die ik daer mede hebbe vergeleken, agte ik het alhier noodzakelijk te zyn dit wat breeder uyt te leggen om stukken van meerder gewigt, zullende dit alles besluyten uyt den aerd van *zoo-ongerust dier.*

Het bezonderste, dat men op dezen vogel bemerken kan, is dit, dat hy voren *wit,* maer agter meest *zwart* van couleur is, hetwelk hy gelijk heéft met *de schimpende Tongen,* dewelke alles wel aerdig weéten voór te dragen onder verscheyde slimme trêken; maer in hun hert anders niet en hebben als eenen swarten haet van af-gekeertheyd, bezonder van die, de welke sy om hunne deugd of bekwaemigheyd niet lijden konnen; en dat dikwils aengaende de onberispelijkste perzoonen, die sy, niet zoo-zeer in hunne bywezentheyd, als agter den rugge, voór ydele hoofden, en begriegers uytschelden. Wat aengaet den by-naem van *eene Exter,* dezen leert ons genoegzaem kennen, dat dit gediert altyd voór *klapperagtig* en *spottig* gehouden is geweest: want het woórd *garrula* bevat in zig alle diergelijke eygendommen, en dezen vogel is niet alleenelijk ongebonden van *Tonge* noch zweévende in't wout, maer zelfs, als-

wanneer hy in eene kevie is opgesloten. Tot Roomen hadde zekeren barbier eertyds *eene Exter,* dewelke niet allen de menschen, maer ook de gediertens stemme nae-raepte, somtyds gelijk een katte, somtyds gelijk het geluyd der Instrumenten; dusdaniglijk, dat hier uyt te besluyten is, dat deze beest, ongesnoert van tonge zynde, daer by genegen is om meer en meer *klapperagtig* te worden.

Voegt daer nu by eenen afgunstigen en nydigen aerd, gelijk ik zelfs in dezen vogel al menigmael hebbe ondervonden, want niet tegenstaende de lekkere brokskens, die ik hem gaf, was hy zoo-nydig en bedriegelijk, dat hy my dikwils met eenen vinnigen beét beloonde; en hebbe by dit alles ondervonden, dat dit dier noyt heviger zig liet hooren, als doen het my zoo kwaelijk vergolden hadde, schynende my voór mijne onvoórzigtigheyd nog boven dien te willen bespotten. Dog het schynt *mynen aendagtigen Lezer,* dat diergelijke historien u meer vermaek by brengen als den delikaetsten boterham, ofte aldersterksten teug-waters; maer neen, zegt gy, my en lust hier niet te spotten; maer ik wille zeggen, dat my zulke Bemerkingen wel behaegen, zoo-veél te meer, om-dat ik daer uyt eene goede Lesse kan trekken, gelijk de Bie den honig uyt de kruyden en bloemen: nu verstaen ik u; zal daerom tragten u verzoek te

voldoen, met dit op eenen zadelijken zin te trekken, verhopende, dat gy mijnen goeden wille en klyn vermogen met goedjonstige oogen zult aenzien, en denken, dat ik u, waer 't my mogelijk is, zoeke te believen. Voegt dan nog by het vorige, dat deze soort van vogels zeer hooveerdig is op haere pluymen, daerom noemt men haer ook *Superba, Hooveerdig;* en dit past zeer wel op die, de welke met allen goeden Raed, met gestelijke zaken, met loffelijks gebruyken *trotselijk* derven spotten; en om dit te betreffen, zoo het eenigzins betaemt, laet ik daer de voordere ontvouwingen van *laster* en *schimp* tegen stigtbaere perzoonen; ik gaen my keéren tot *de hedendaegsche Vry-geesten* en alderschandelikste *Schimp-tongen*, de welke alle hunne wetenschap vinden in alles, dat goed, deugtzaem en heylig is, tot spot te stellen: Deze zeggen van goede gebruyken; *dat sy maer zyn om de eenvoudige te bedriegen: dat het bidden maer en is voór eygenzinnige menschen; die anders niet te doen hebben als in de kerk te zitten; dat de Sermoonen goed zyn om het gemyn volk in bedwang te houden.* Sy gaen nog voorts met te zeggen van de goede lessen en vermaeningen: *Dat het maer ydele woórden zyn om de menschen vervaert te maeken; dat nog de kragtigste beweeg-redens hen zouden konnen beweégen: dat sy wel beters weéten.*

Van deze heéft eertyds *Hieremias* voórzeyd en geklaegt: *Factus est sermo Domini in opprobrium & in derisum totâ Die. Het woórd Godt is den geheelen dag eenen spot en schimp geworden;* om deze verblinde hoofden hunnen mis-slag te doen zien, en zyn nog de woórden *der heylige Vaders,* nog die van 't *heylig Schrift* genoegzaem; sy gaen altyd voorts in hunne dwaelinge; en, wat meer is, derven het woord Godts voór praetjens spotsgewys uytmaken, even eens gelijk *de verblinde Schaeren* eertyds *den Zaligmaker* in syne verkondigers uytlagten, en dit aen Hem zelfs niet schaemden te doen; *Et irridebant eum: En sy spotteden met hem:* ja nog hedendaegs is deze vermetentheyd domineêrende bezonderlijk onder de *zoo-genoemde Nieuwgezinde,* maer aldergrootste *Blinde,* die om alles te vreyelijker te plegen, dat hunne zinnen streelt, zeggen: *dat Godt eenen goeden man is; dat den duyvel zoo schrikkelijk niet is, als men hem uyt-schildert; dat de helle geen vuer in zig besluyt; dat den hemel wyd en breed is, en dat hy niet voór de ganzen; maer voór alle soort van menschen gemaekt is.* van deze verharde gemoederen zegt den *Ecclesiasticus: Homo assuêtus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur: Eenen mensch, gewoon zynde te spotten, zal van geheel syn leven noyt tot kennis van zynen mis-*

slag komen, want *Viri Illusores, Schimpende Volk,* is een ongeschaeft, versteent en onveranderlijk volks, dat altyd voorts-gaet met spot op spot, en smaed op smaed, zoo tegen heylige zaeken, als tegen de Dienaers Godts, ja Godt zelfs, uyt-te-spouwen: sy zyn gelijk aen de *versteende Joden,* die *den Zaligmaker,* van wie sy zoo-vele Mirakelen hadden gezien, zoo-smadelijk over-al hebben bespot; nu publikelijk, dan bedektelijk; hier ten tyde van sijne Passie, daer zelfs tot aen het Kruys; *Alios salvos fecit; se ipsum non potest salvum facere. Hy heéft andere van de dood bevyd; en hy kan zig zelven daer van niet verhoeden.* Sy mogen ook vergeleken worden om hunne hooveérdigheyd by dien verwaenden Reus *Goliath,* die, met *David* spottende, zeyde: *Numquid ego Canis sum, quòd tu venis ad me cùm baculo? veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus caeli, & bestiis terrae. Ben ik dan eenen hond, dat gy tot my komt met eenen stock? nadert maer tot my, en ik zal uw vleesch aen de vogelen, en dieren der aerde geven:* en om hunne vermetentheyd zyn sy gelijk aen den schimpenden *Nabal,* denwelken van *David* stoutelijk zeyde: *Quis est David & quis est filius Isaï? Wie is David, en wie den zone van Isaï? Hodie increvêrunt servi, qui fugiunt Dominos suos: Van daeg zynder onderdanen te zamen gekomen, om hunne*

heeren te verlaeten. Andersins mogen sy wel vergeleken worden, om hunne onbeschaemde *Ligtveérdigheyd* in 't *schimpen,* met de Vrouw van *David, Michol,* die haeren Man spotsgewys uytschimpte, doen hy uyt eenen heyligen yver voór de Arcke Godts was danssende, zeggende: *Quam gloriosus fuit hodiè Rex Israël discoöperiens se ante ancillas servorum suorùm, & nudatus est, quasi nudetur unis descurris! Hoe heerlijk is van-daeg geweest den Konig van Israël, zig ontblootende voór de dienst-maegden sijnder knegten, en hy heéft zig ontdekt, gelijk eenen van het grauw!* Voegt daer by de Exempels van *de Vrouw* van *Job,* van de *Vrienden* van *Tobias,* en meer andere, die *de onbeschaemde Schimpers* op het volmaekste naevolgen; dog niet zonder hunne welverdiende straffe: want gelijk eenen *Goliath* is overwonnen geweést, gelijk *Nabal* van den Heere gestraft met de dood, gelijk *Michol* noyt heéft het geluk gehad van Moeder te zyn, zoo moeten *alle diergelyke Spotters* zeker zyn, dat de Rechtveérdige hand Godts hun zal raeken, want: *Parata sunt derisoribus judicia. Het Oordeel is beryd voór de Schimpers. Deus non irridetur. Godt word niet uytgelachen;* maer *Hy zal in hunnen ondergang lachen. In interitu vestro ridebo. Et tù Domine deridebis eos. En Gy Heere zult met hen spotten;* maer dit spotten zal hen

eene eeuwige straf doen onderstaen. *Godt heéft eenen grooten af-keer van Spotters. Abominatio Domini omnis derisor.*

Dit hebben ondervonden de twee Apostaeten, *Julianus* ende *Lucianus, die ongenadige Spotters,* en *ongetemde Schimpers;* Want sy hebben alle byde een alderdroevigste eynde gehad; den eenen is met eenen pyl doór-schoten ellendiglijk gestorven, den anderen is van de honden verscheurt. Diergelijk jammerlijk eynde heéft ook ondervonden zekeren ketterschen Spot-vogel, denwelken, nadat de Eerw: Paters der Societyt doór den af-gunst, en op-roer de Geuzen en diergelijk gespuys de Stad *Antwerpen* geruymt hadden, in het huys der zelve is gegaen en aldaer doór de venster eenen bondel van stroey heéft uytgehangen, aen andere, die klopten, spotsgewys vraegende, *wat sy daer kwaemen doen? aengezien de Pest zig daer gehuysvest, ende hun alle, die daer in woonden, hadde vernitigt;* maer, nog op den zelven dag, heéft de Pest het huys van dezen zoo-vermeten Spotter besmet, daer'er nogtans te voóren geén 't minste teeken was van gezien. Voegt daer by de Exempels van ontallijke andere; dewelke maer al-te-waer bevonden hebben, dat *Godt de Spotters zal uytlachen. Et ipse deludet irrisores.* Het zelve moet gy dan zekerlijk verwagten ongetemde dwaze, die, versteent in uwe zonden, met alle goede Lessen

spot, leévende in eene verdoemelijke vrolijkheyd, al-jokkende, al-schersende, al-juychende; ja, om met een woórd bondig te spreéken, zegge ik, dat alle die, dewelke leven zonder *Crux,* dat is *Religie,* ook zullen sterven zonder *Lux,* dat is *Deugd:* en vervolgens, *Zoo een leven, zoo een eynde, Qualis vita, finis ita;* behalven dat hun spotten alsdan in een eeuwig kryten zal eyndigen.

Eyndelijk onderzoekt, *mynen Lezer,* deze geheele Materie in andere Schryvers, en gy zult ondervinden, dat'er niets zoo versteent is, als zulke dweers-dryvende Spot-knevels, die, zoo-lang sy konnen, alles zullen uytvinden om een opregt Hert voor eenen loozen geck doen te passéren: en zoude men van deéze de oorzaek daer van vraegen, sy brengen by deze slegte excusie: *dezen mensch dient berispt om zijne simpelheyd, men moet hedendaegs al slimmer en de wereld meer toegedaen zyn: wy beschimpen hem, opdat hy zig zoude beteren.* Ik wete wel, dat dit het oud Liedeken is van het meestendeel der *onkundige Praeters,* daer de straeten ende de by-een-koômsten nu vol van zijn, maer ik weéte ook, dat deze veronschuldinge zoo veél doet als een O, en daerom word sy, zonder te beandwoórden, genoegzaem te niet gedaen: Diesvolgens dat sy pyzen, dat alle wel-bedagte Lieden zulke beuzelryen met allen hunnen

naerslyp voôr de ongegronde spots-tael der meermaels gezyde *Vry-geesten* zullen houden, en diesvolgens denken, dat sy, spottende met een ander, zelfs spot, ja aldergrootsten spot weêrdig zyn, aengezien zulke *Janus-gezigten,* of *Mom-tronien,* meestendeel de Ontugtigste, Ligtveerdigste en Onvolmaekste *Guyten* zyn, dié'er konnen gevonden worden. Daerom dat sy letten op zig zelven, en hun eygen paksken zal hun zwaer, ja al te zwaer vallen om te draegen:

Want die een ander houd voór Sot
Is menigmael den swartsten Pot.

Diesvolgens houd dit voor zeker, *onervaeren en besmeurden Schimper:*

Irridêre soles alienos, Sannio, *mores;*
Ni proprios cupias prodere, quaso, sile.

Gy klapper zyt gewoon een ander te bespotten,
En stelt hen in't geval der aldergrootste zotten;
Maer, luystert eens nae my: laet daer eens anders kwaed;
Of, wilt g'het zoo verstaen, beschimpt uw eygen daed.

IV. Zinne-beeld.
De valsch-streelende Tonge.

Lemma.	*Dulcè loquendo nocet.*
Zinspreuk.	*Zoet in schyn;*
	Niet in't zyn.

I*K hebb' een* Papegaey *uyt verre land bekómen,*
Die, zoo hy 't minste maer uyt my en heéft vernómen,
Zeer aerdig klapt en roept, zoodat een ider zou
Geloóven, dat het was een stemm' van man of vrouw.
Dat aerdig, slimste Dier geéft my verscheyde naemen,
En, als'er imand is of dat wy zyn te-saemen,
Het klapt ons alles naer; het fluyt my na den mond
Wanneer hem van mijn' hand een beetjen word gejont;
Dan is dat wonder heeft genegen om te praeten,
Het klapt ja zuyker zoet en boven honig-raeten;
Mijn hertjen alderliefst', mijn alderbesten vrînd,
Mijn leven, mijne vreugd, mijn alderzoetste kind:

Dan ben ik lof en eer ja weerdig hooge staeten,
Dan zal het sijnen Heer ter geener tyd verlaeten,
Dan zoud' het, dat het kon, my kusschen schier den voet,
Dan is het wel gezind, en vrolyk van gemoed;
Doch zoo ik eens vergeét het Dier te Caresséren,
En dat ik niet en geéf, nu dit, dan dat, te sméren,
Dan siet men dat' er schuylt een' snooden, valschen aert,
Die zelfs doór geen gestreel sijn argelist bedaert:
Het spreyd sijn pluymen uyt, het komt my toe-te-vligen,
Al-of het zeggen wilt, kost ik u maer bedrigen,
Het pikt, het byt, het raemt, het maekt een droef geluyd,
Het scheld my voor een' zot en quispelinus uyt.
Als iemand maer vertraegt 't ghén dat het komt te vraegen,
Hy is, geloóft het vry, wel byster te beklaegen;
Hy is een fiel een guyt, en ik en weét niet wat:
Zoo heéft dat nydig Dier sijn valsche Tong gevat.
'K hadd' laestmael eenig volk genood te komen eêten;
'K was nauwelyks met hun aen tafel neér-gezeten;
Of straks den Papegaey *roept:* geeft my ook een brok:
De gasten meynden, dat het was den viezen kok
Of wel de keuke-maert; maer neen, 't zyn looze treken
Van onzen Papegaey, *hy kent* Marîes *gebreken:*
En, als s'hem, dat hy vraegt, niet aenstonds geven wilt,
Hy roept nog eens zoo-zeer, en word niet haest gestilt.
Marîe *zegt:* loopt maer aen: (*de gasten binnen meynen*
Dat sy den kock bestraft) de klugt zal gaen verscheynen
Den Papegaey *roept weér:* dat gy zyt een vuyl kokin,
Een ider weét genoeg, dat gy zyt een boerin;
In plaets van boter, doet gy smaut in de potagi'.
(De gasten zeggen stil: sa toe Marîe couragi'
Verdedigt u dan ook; *maer sy dat niet en hoort,*
Want anders zag men haer wel dapperlyk gestoórt)
De beest gaet egter voort, en weét zoo veél te praeten,
Dat ider-een gelooft van die aen tafel zaeten,
Dat't is den vizen kok, die aen de maert verweyt,
Dat sy haer pligt verzuymt, en zoo mijn Heer bescheyt.

Dit duert ja nog zoo lang; wie zal ten laetsten wyken?
Wie zal in dat geschil zyn oordeél laeten blyken,
En stillen dat krakeel? ey, vrinden wat een klugt!
Wat vizevazery! wat jokken en genugt!
Myn-heer en kan zig niet van lachen weder-houwen,
En zegt: dit alles doet den appeteyt verflouwen,
Dies volgens vrinden lief en weest dog niet in pyn;
Eét, drinkt, neemt dat u lust, en weest dog niet in pyn;
'Tis mynen Papegaey die bitzig weét te klappen,
Hy hangt in mijne zael daer nevens aen de trappen;
Gy meynde't was den kok die kyfde met de maert,
Maer't is dat vies gesel: zoo dan weest niet beswaert.
Zy lachen al-gelyk, en weéten geen van allen,
Dat dezen Papegaey, *zoo aerdig konde rallen:*
Dus zeyden, dat de beest' was grooe schatten weérd,
Die een dusdandig' heéft dat hy niets meer begeért.
Doch zoo ik spreéken mag, dan moet ik egter zeggen,
(Een ander, wie het lust, die kan het overleggen)
Dat nae den regten eysch alhier word af-gebeéld,
Een Tong, een valsche Tong', *die maer om gaven streélt:*
Dus moet hier wel te regt mijn oordeél laeten blyken,
En zegg', dat zoo-een Dier *in alles komt gelyken*
Aen vrienden, welkers jonst men staedig ondervind
Wanneer men nae den zin hun alles mededînt;
Maer dit is meer gedaen om gaéven weêr t' ontfangen,
Daer sy als naer een proey geduerig na verlangen;
Diesvolgens lateen sy geen' tyd verloren gaen
Om altyd meer en meer in uwe gunst te staen:
Sy vleyden om het meest, sy weéten zoo te spreéken,
Dat hen geen zoete tael, geen lof en zal ontbreéken,
Maer, zoo men 't wel bevat, wagt maer een korten tyd,
Dan word dat masker haest van vrindschap af-geleyd:
Zoo gy aen hun verzoek niet-meer en wilt gedoogen,
Sy haeten u te-gaêr, en vlugten uyt uw' oogen,
Sy lateen u den stank van laster, oneer, spot,
Ja schelden u publiek voor eénen grooten zot.

Wy moeten uyt dit Beéld *dan deze waerheyd trekken,*
Dat deze Beest *gelykt, wanneer sy komt te gekken,*
Aen iemand die bespot den handel van een Man,
Aen wie hy anderzins geen listen leggen kan:
Sy is dan zeer-gelyk aen valsche dobbel Vrinden,
Die naer den blyden tyd niet meer zig laeten vinden,
Sy geven kwaed voór goed, en rooven uwen naem:
Hier toe een valsche Tong' van vleyërs *is bekwaem.*

Vermaeninge.

AEngezien iemand onkennelyk is volgens het inwending, zoo-is-het-dat men sijn inborst noyt opregtelyk kan leeren kennen: ik zegge, noyt opregtelyk kan leeren kennen, te-weten, gesproken van die, dewelke omgaen met linkernye en welkers woórden suyker zoet zyn, maer hun hert bitterder als gal. Eenen pluym-stryker, eenen brood-vriend, eenen bon-jour-maeker, eenen zomer-vogel, eenen *nae-den-mond-fluytenden Papegaey,* dat is, eenen gemaskerden vriend, die u viert, streelt, en diend, *zoo lang de fortuen u mede-gaet, Donec eris felix,* Is in alles u zeer-toegedaen, vriendelyk, gedienstig jonstig, bereyd, aengenaem, liefgetallig, ja voor uw heyl in alle occazien bereyd, zoo het schynt. Hy voegt sijnen wille nae den uwen, hy caresseért u, hy kust u de handen, hy valt u te voet. Spreékt maer een woôrd, hy gehoorzaemt, geeft maer een teéken hy zal doôr

een vuer loopen; zelfs zoo-daniglyk, dat het schynt, dat hy geene rust kan genieten zonder u te believen: noyt was'er eenen knegt, die zoo-nauw paste op het gebod van sijnen Heer; noyt eenen discipel, al hadde hy zelfs voôr praeceptor eenen strengen *Orbilius* gehad, die zoo-neerstig toeluysterde naer de lessen van sijnen Meester; noyt eene slave, die zoo-onderdanig was aen haeren Koning, alwaer 't dat zy alles op het stiptelykste hadde moeten volbrengen en onderstaen; als wel dezen zoo-gedienstigen, zoo-oplettenden, zoo nauw-keurigen *mond-fluyter* alle de woórden, die winken, de oog slagen van sijnen weldoender op het uyterste volbrengt: zoodat ik alhier, dat is tot-hier-toe, met deze woôrden hem vereeren mag: *Est exactissimus ad mandata quaevis perficienda: Hy is den alder-oplettensten om alle geboden teenemael te volbrengen.* Vraegt gy my daer van de reden, gy vraegt my naer den bekenden weg; want gy weét immers wel, dat diën *Oportet habêre, Hy weét sijnen waerom,* by diergelyke tailloir-leckers, smul-hanzen, en roof-vogels vanagter op den rug geschreven staet, opdat eenider zoude zien, dat sy niet het minste voôr niet doen: diesvolgens is de oorzaek van hunne beleeftheyd, ofte, om klaerder te spreéken, het motief van hunne interest, doôr uytwendige treken zoo over-suykert, dat sy

iemand met twee groote oogen steék blind maeken, ende met een woórd alleen weéten te betooveren. Om het stuk nog beter te vatten, handelt met dusdanigen *vermomden Davus* eens, gelyk met eenen *valsch-streelenden Papegaey:* ontzegt hem maer eene gewoonelyke gratie, een lecker beêtjen, eenen teug-wyn; hy zal zyn aenzigt wat beginnen te trekken; in de plaets van de liefgetalligheyd, begint een afgekeerde minie te verschynen; gy zult op sijn voórhoofd het woórd *Amicus* niet meer konnen leézen, want het schynt of *Inimicus* daer al voorstont; het flattéren zal allengskens in stuere woórden veranderen; hy zal beginnen te fronzel-hoofden, te schudde-bollen, te dolêren: beproeft g'hem dan nog voórder, en ontrekt g'hem een wynig uwe samenspraek; hy zal dat opnemen voór een injurie; en, al-waert-dat gy dit onbedagtelyk gedaen hadde, hy zal evenwel zig nog verstouten van te zeggen, dat gy eenen valsch-aert zyt, ja dikwils zoo-zeer, dat het te vreezen is, dat gy al vêle scheld-woórden naer uw hoofd zult krygen, die u verwyten zullen *alle het goed,* dat gy zoo eenen ondankbaren gedaen hebt, die dat geenzins verdiende: eyndelyk om kort te gaen, dien, den welken wel-eer u een galant en vriendelyk Man noemde, u voór waekzaem, bekwaem, wys hiel, u den naem gaf van

eenen respectabelen, ontzaggelyken, lofweêrdigen Heer; die eertyds, wanneer gy ivers uw gevoelen van zeyde, aenstonds sijn oordeêl met het uwe vervoegde; die; zòo gy zeyde: *ik kan niet vasten,* antwoôrde, *dat het niet noodzakelyk is;* zoo gy spraekt van *uwe onderdaenen wat swaerder te belasten,* antwoôrde: *ja, ja, niet alleen een; maer dry vier belastingen;* zoo gy oordeêlde dat *het zesde Gebod geen zonde was,* u antwoôrde; *neen, neen, want in Spanien, Italien, Vrankryk, duytsland, Braband maekt men daer geen kwaed meer van;* zoo gy zeyde: *ik hebbe koude,* antwoôrde; *ik beve gelijk een riet; het is warm, ik zweete dat het hemde my aen den rugge plackt; ik hebbe pyn in myn been, en ik gaen mank; ik ben onpasselijk, en ik ben ziek;* met een woôrd, die u alles nae den zin dede, u in alles beliefde en vergenoegde; is nu (ô onstandvastige Smeekers, Snoevers, Slokkers, Slampampers! ô dobbelzinnige Oor-streelders, Lok-vogels, Tafel-hanzen, Tonge-schrabbers, Keuke-muggen!) *uwen alderafgekeersten vyand,* en, om in't kort veél te begreypen, is ten opsigte van u nu eenen *duyvel;* die kortelings eenen *Engel* was en woôrden en werken. Diesvolgens zeyde zekeren *Sotion* zeer-wel: *Sicut qui amicos peragrò abeuntes, dum via plana est, deducunt; dum asperior esse incipit, recédunt: ita adulatores*

comitantur divites & luxu diffluentes viros; at sumptus cùm deficit, statim referunt pedem. Gelijk die, dewelke hunne Vrienden, ontydig weg-gaende, zoo lang den weg gemakkelijk is, geleyden; maer zoo hy moeyelijk word, hen verlaeten: alzoo ook de Pluym-streykers blyven de Ryken en wel-hebbende by; maer alswanneer de jonste ontbreékt, ontbreékt ook hunne vrindschap: op de zelve wyze mag men ook dusdanige onstandvastige Vleyers vergelyken aen eenen Reyzer, den welken by eenen Landsman komende vraegen om eenen teug bier, doór het gaen en de hitte der zonne vermoeyt zijnde, nae den zelven ontfangen te hebben, haestelijk den rugge keert, en niet meer omziet naer diën, denwelken hem sijne genegentheyd hadde betoont; en de reden is deze, aengezien diergelyke soort meestendeel geringe lieden zyn, die, naer alles te vergeéfs ter hand getrokken te hebben om fortuen te doen, eyndelyk by groote Heeren hun vervoegen om deze van hunne pluymen wat dapper te plukken, en daer-naer hen den rugge te keeren; enkel schimperney, haet, afgekeertheyd voor alle die gaeven hun weder-gevende.

Deze zyn ook niet ongelyk aen zekeren jagers-hond, den welken *vulgus* genoemt was: want zoo imand vroeg, wat reden hy hadde van zulken naem eene beest te geven,

(want *vulgus* beteekent *gemeyn volk)* zoo begom hy hard te lachen, zeggende:

Vulgus amicitias utilitate probat.
Ik hebb' u lief, om uw gerief.

Immers, zeyde hy, wanneer ik meynen hond lustig te smullen geef, dan is hy mynen getrouwen vriend, en volgt my overal; maer wanneer ik hem maer iets ontzegge, od dat ik zelfs wynig te knauwen hebbe, dan heêft de vrindschap aenstonds een eynde. En zoo gaet het ook met alle pluymstrykers, want zoo lang als gy hun zult believen, zullen sy u van hunnen dienst gerieven; maer als gy uwe lekker beetjens hun zult onttrekken, dan zullen zy wel haest met u gekken, zelfs zoo-verre, dat sy u langs alle kanten zullen zoeken te bedriegen en uwen naem overal op het alderschandelykste gaen beliegen. O wat ontstandvastige vriendschap is deze! hoe verschillende is sy van die van *Pylàdes* en *Orestes?* hoe verschillende van die van *Pyràmus* en *Thisbe?* hoe verschillende van die waere vrienden, de welke doór eenen sterken band van altyd-durende Liefde gebonden zyn? het is by deze, dat heerscht een onverwinnelyke eendragt; daer geen plaets heéft de gevynsde genegentheyd onder den dekmantel van gedienstigheyd; daer geene begeerte is om boven een ander gestelt te worden; daer geenen

interéssabelen dienst woont; daer geen baetzugt regneert; maer wel eene alderzuyverste liefde doór getrouwigheyd verzekert.

Maer wie hoore ik daer zoo-seffens mijne vermaeninge onderbreken? het scheynt, dat het *den Lezer* is, die my vraegt, om de voórgaende gelykenisse een wynig breeder uyt-te-leggen, om den zin dus te beter te konnen watten: ik wille hem daer in geêrne voldoen, om-dat die Historie van den *Papegaey* niet onaengenaem is, en boven dien, omdat ik hem in alles, daer 't my toegelaten is, geêrne wille believen. Ik gaen dit dan wat breêder ontvouwen.

Den *Papegaey,* by wie ik een *valsch-streélende Tonge* vergeleken hebbe, is een *zeer klapperagtig dier;* het kan de menschen hun tael zoo-wel na-raepen, dat men'er geen onderscheyd kan tusschen vinden: 't heêft daer-en-boven de bekwaemigheyd van geheele samenspraeken te verrigten, zoo verre dat men ook al dikwils daer doór bedrogen word; *om deze klapperachtigheyd* is 't nogtans, dat véle van deézen Vogel zoo groot werk maeken, dat sy een geduerig vermaek daer in vinden, en de gewoonte doet zien, dat *deze dieren* in de vercierde ja beste saletten van de grootste Heêren eene treffelijke plaets bekleeden: sy zyn daer zoo-wel gezien, dat men aen hen al-dikwils doór den dag een lekker broksken

doôr de tralie steékt om hen te beter te believen: ja de zottingheyd van zommige (aldus mag ik de al-te-groote genegentheyd tot onredelijke dieren noemen) gaet zoo-verre, dat *myn-Heer* en *Jouffrouw* het alderbeste voór den *Papegaey* bewaeren om *den lok-vogel* nog meer te Caresséren; en niet-tegenstaende alle deze vrindelijke aenhalingen worden sy nog dikwils beloont met eenen dapperen en vinnegen beét: edog sy laeten niet nae van het *ondankbaer dier* op het hoogste te pryzen en verscheyde suyker-zoete naemen toe-te-passen: het is mijn *lorretien* hier, mijn *lorretien* daer, al oft scheen dat sy niet rusten konden zonder den *lakkerentand* iet goeds toe-te-steken, denkende altyd, dat hy niet wel-genoeg is opgepast; zoo-dat men zeker van smorgens vroeg tot 's avonds laet bezig is met zig te vermaeken by zoo valschen en ondankbaeren *Pluymstreyker.* Deze al-te-groote zorge keure ik af, ja nog meer die van dusdanige, dewelke, zoo-wanneer hunnen *Papegaey* overleden is, hem beweenen en betreuren; ja, als ik een bekwaem Lyk-klagt voor den zelven zoude moeten aenwyzen, dunkt het my dit niet ongerymt te zyn; al is't dat imand, die het zoude gebruyken, belachens weêrdig zoude moeten genoemt worden:

Psittacus eöis quondam mihi vênit ab oris:
Occidit! exequias ferte frequenter aves.

Komt Vogels all' gelijk: mijn blydschap is gaen sterven,
En my is in die smert geen bystand te verwerven,
Want alle mijn genugt, troost, vreugd en zoetigheyd
Is van my weggerukt! ik ben den Vogel *kweyt!*

Zulke onbedagt minnaers der Vogelen vind'men hier en daer genoeg, die om de dood van zoo-onaerdig en klapperagtig dier in diergelijke of nog grootere klagten zouden uytbersten; dog om kort te spreken zegge ik, dat diergelijke genegentheyd meerder is eene dwaeze verblindheyd, die al dikwils iet goeds ons doet verzuymen, al ofte den Tyd eene geringe zaeke was, en gejont, om aen zulke beuzelryen te besteden.

Dog, *mynen nauwkeurigen Lezer,* het schynt al-ofte u den tand waterde om den aerd van *dezen Vogel* een wynig beter te leeren kennen; ik zal derhalven uw verzoek tragten te voldoen met hier eenige verhandelingen by-te-voegen, die hier en daer van geloofweerdige Autheurs ons worden verhaelt. Volgens de *Naturalisten* zyn 'er geene vogels, die de menschens stemmen zoo perfect konnen naeraepen en uytspreken alle soort van woórden, als de *Papegaeyen,* aen dewelke ik eene *streelende Tonge* zeer-wel hebbe

vergeleken, om dat sy op alle toonen weét te zingen. Deze Vogels worden ons meest uyt *Mooren-land* toegebragt, ende eene zeker soort van hun zyn bynae over't geheel lyf groen, en hebben eenen goud geélen rink om den hals tot haer cieraet: andere zyn van een ander couleur, en men vind'er verscheyde soorten hedendaegs hier te land, die ons van verre gewesten zyn toegezonden: het bezonderste dog is, dat sy zoo bescheedelijk alles konnen *naeklappen;* daer men nogtans zig wel moet wagten voór hunne looze treken, die sy, zoo men hen het minste tegenstaet, om wraek-te-nemen gebruyken.

Eenen zekeren Persoon hadde eenen *Papegaey,* behalven véle aerdige slagen, ook geleert zoo-naturelijk schreyden, dat men zoude gezeyt hebben, dat het een kind was; het gene hy dan het meeste dede, wanneer hy synen Heer zag ten huyze uytgaen, en was alsdan zeer toornig, misschien omdat hem van deze hand veél lekkers toegesteken wierd, daer hy aldus meynde van berooft te worden; dog zoo-wanneer den meester hem daer naer eenig goed-beetjen ontzeyde, was *den loozen Vogel* zoo groot getier makende, dat hy het geheel Huysgezin stroorde; en doen men hem te-na-kwam, alwas 't ruymen tyd daer naer geweést, hy gaf eenen dapperen beét, zelfs aen die, dewelke hy reeds het meest Caresseérde. Dat was een aerdig, dog *bedriegelyk dier!*

Den Cardinael *Ascanius* hadde voór hondert penningen eenen *Papegaey* gekogt, die *de twaelf artikelen des Geloofs* geheel en verstaenelijk kost uytspreken, even-eens gelijk een welsprekende man; dog hy hadde daerom *sijn looze tréken* niet vergeten, die hy op sijnen tyd volgens sijnen aerd wel heéft laeten blyken, en ik geloove dat, zoo-wel hy deze Godtzalige spraek konde uytvoéren, ook insgelijks, hadde men hem dat geleert, *schimpen* en *schampen* zoude hebben konnen uytbraeken; diesvolgens zoude ik liever syn gezelschap gederft, als diergelijke tael gehoort hebben: waer mede ik wille te kennen geven, dat zulke Vogels op hunnen tyd wel vermaeken, maer ten anderen vol *nyd* en *afgunstigheyd* steken om imand te benadeelen, daerom dunkt my wederom, dat 'er niets meer aen *zulke beesten* gelijkt, als *eenen dobbel-zinnigen Pluymstryker.*

Eenen Zekeren treffelijken Persoon hadde diergelijken Vogel, die'er aen veéle gelach veroorzaekte: alle dagen bad *den Vader ons* in't latyn, alsook *den gloria Patri,* prompt en duydelijk: iemand, daer gekomen zynde, verzogt den Heer om dien *Papegaey* ten zien, denwelken, zoo hy zeyde, bid *den Paternoster,* geen voldoeninge kreég: het slim Dier kende den man niet, zweég derhalven stil: het ghene zeer-wel af-beëld *eenen Pluymstreyker,* die

niemand beliefd, als dien, daer hy van geloont word.

Een magtig Monarch hadde eenen anderen Vogel (hetwelk ik hier, om-dat het te-pas komt, byvoege) niet kwaelijk by eenen *End-vogel* geleken, geheel wit van couleur, hebbende eenen struyzen bek; denwelken zoo-aerdig geleert was, dat hy bescheedelijk wiste te lachen, en diergelijke dingen (die, zoo de Philosophen zeggen, aen de menschen alleen eygen zyn) konde nae-apen, als klappen, zingen, en aerdige duyntjens fluyten op verscheyde maeten: maer de somme, daer dezen Vogel voórgekogt was, is zeer groot geweest; zoo-dat den Autheur, die dit verhaelt, deze agterlaet, om, zoo hy zegt, geen op-spraek te veroorsaken, dat men voór een beest zoo-groot geld zoude gegeven hebben; al-is-het dat men hem voór nog zoo veél niet zoude hebben willen verkoopen, om dat men daer geenen konde tegen-brengen: het aerdigste van allen was, dat dit wëergaloos dier noyt meer en moediger lachte, dan als het geprezen wierd. Ziet hier al wederom *de Pluymstreykers* af-gebeêld, dewelke noyt meer genegen zyn om te lachen, als-dat sy zien dat alles nae wensch gaet, en dat sy gehoor krygen by die, van dewelke sy eenig weldaed, beter gezyt, verscheyde giften konnen bekomen; maer deze toejuychinge, die sy

aen hunne genadige weldoenders betoonen; komt noyt uyt een regzinnig gemoed; want het is alles gedaen *propter Gaudium, propter Lucrum, propter Pecuniam. Om Blydschap, om profyt, om giften en gaven:* en alswanneer het potteken, dat is *de Vrindschap,* gebroken is, dan is het steeltjen, dat is *de Vleyerye of gedienstigheyd,* goed, om weg-geworpen te worden: en men ziet dikmaels, dat zulke ligtelijk eens anders vrindschap winnen; dog die nog ligtelijker verliezen. Het waer te wenschen, dat alle groote Heeren *hunne Oorblazers* bedienden gelijk Keyzer *Sigismundus* aen zekeren Hoveling dede! toen dezen Vleyer hem lang genoeg gestreeld hadde, en sijnen Lof onophoudelijk verheven, verdroót dit aen den Keyzer zoodaniglijk, dat hy *den Pluymstreyker* een welverdiende kaek-smeéd gaf, zeggende *Cur me mordus? Waerom beyt gy my?* willende te kennen geven, dat'er aen *een opregt gemoed* niet zoo-zeer verveélen moet, als een *vleyende Tonge* gehoor te geven, omdat deze, meer uyt *Interest,* als doór *de waerheyd* gedreven word. *Constantinus* Keyzer was zoo-grooten vyand dan *deze Smul-halzen* en *ydele Kakelaers,* dat hy deze zeyde gelijk te zyn aen de *Motten* en *Muyzen,* om-dat sy, gelijk deze Dieren, alles doór hen *valsch streelende Tonge* allenskens doór-byten en bedreven. De oude *Philosophen* hebbe hier over

ook hun oordeel gestreken in dezer voegen. *Pythagoras* zeyde: *Dat men meer gedient moet zyn met tegenspreékers, als met Vleyers, dewelke nog arger zyn als onze vyanden. Potiùs gaudendum redarguentibus, quam assentantibus, qui etiam hostibus deteriores sunt.*

Antisthenes was gewoon te zeggen: *Satius est incidere in Corvos, quam in parasitos; hi enim viventis animum corrumpunt, illi solùm mortui corpus. Het is beter onder de Raeven te zyn, als onder de Mond-fluyters; de laeste verderven de gemoederen der levende, de eerste maer alleenelijk het dood lichaem. Anaxiläus* vergeleék *de Oorblasers* aen de wormen, *dewelke, zoo lang sy eenige spyze vinden, niet zullen vertrekken, tot dat sy die teenemael zullen verteirt hebben: Qui triticum nacti non discedent, donec vacuum reddiderint:* want op de zelve manier doen de *Pluymstrykers, dewelke het goed van de Rycken verteêren. Sic illi Divitum substantiam rodunt.*

Bion, gevraegt zynde, *welk dier het alderschaedelijkste was?* antwoórde: *Is 't dat gy vraegt naer wreéde dieren, het is eenen Tyran; is 't dat nae de zagtzinnige, het is den valsch-streelenden Vleyer. Si de feris percunctaris, Tyrannus; si de mitibus, adulator.* Met dit komt zeer-na over-een het gevoelen van *Diogenes,* denwelken insgelijks ondervraegt zynde; *welke beest den alderschadelijksten beét toe-bragt?*

zeyde: *is 't dat gy vraegt aengaende de wreéde, 't is den nydigen tegenspreker; is't dat aengaende de Zagtzinnige, 't is den valschen streelder. Si de feris interrogas, est obtrectator; si de mansuetis, est adulator:* en hy voegt'er de reden by: *want den eersten toont synen haet; maer den tweeden bedekt hem onder schyn van vrind, en is dus den alderschandelijksten. Nam obtrectator prae se fert odium; adulator autem sub amici personâ multò laedit graviùs.* Eyndelijk, om kort te zyn, zegt *Phavorînus* van deze: *Actaeon ab alumnis suis canibus interiit; parasiti eos, à quibus aluntur, pessumdant. Actaeon is van zyne eygen honden om-hals-gebrogt; de Oorstreélders doen die te niet, van dewelke sy getoest worden.*

Voórdere bevestingen laet ik daer, al-hoewel ik tot den zelven propoôste nog verscheyde andere zoude konnen te voórschyn brengen, denkende, dat weynige, maer bondige, voôr een gezond Breyn genoegzaem zullen weézen om te vatten, hoe zeer van de Heydenen zelfs *de Pluym-streykerey* gehaet wierd.

Maer tot meerderen luyster van de Waerheyd laet ons het gevoelen van *de heylige Vaders* hier over ook eens verstaen:

Den heyligen *Gregorius* zegt: *Adulator scorpio est, qui palpando incedit; sed caudâ ferit. Den Pluymstryker is eenen Schorpioen,*

denwelken al-streelende vleyd, maer met synen steert ons beschadigt.

Den heyligen *Ambrosius* getuygt, *dat'er geene waere vrindschap is, daer de valsche Vlyerey huys-vestigt. Non est vera Amicïtia, ubi fallax est adulatio.*

Augustinus betreft insgelijks het groot nadeel dezer foute zeggende: *Levius debet putari, quod gladio minante, quam quod Lingud insidiante committitur. Het moet minder geägt worden, dat ons eenen vreeselijken degen, als eene Vleyende-tonge kan toe-brengen.*

Den heyligen *Hïeronymus* zegt: *Adulatores sunt hostes, & scintiltae diaboli. De Vlyers zyn vyanden, en vonken des duyvels.*

Den grooten Joannes Chrysostomus vermaent ons met deze woórden: *Adulator omnis Virtutis inimicus est ... eòquè magis cavendus, quo sub amantis specie nocêre non definit; donec rationis obtundat acumèn, & modicum illud Luminis, quod adesse videbatur, extinguat. Den Oorblazer is den vyand aller deugd ... ende zoo veél te meer moet hy gevlugt worden, hoe hy onder den dekmantel van vriend niet naelaet schadelijk te zyn; tot dat hy het pit der reden verdonkert, ende het wynig lichts, dat'er nog scheén overig te zyn, te-niet-doet.*

Dog meynt gy, *mynen Lezer,* dat hy sijn eygen onheyl zal ontgaen? geensins: want

(gelijk hier voren is aengetoont) de gratie, die sy ligt winnen, verliezen sy nog ligter, als men in-ziet hunne valsche treken; behalven nog dat sy zeer dikwils hun eygen onheyl verhaesten, 't zy doór onvoorzigtigheyd, 't zy doór knaging van gemoed: even eens gelijk zekeren *Papegaey,* denwelken doór de venster ontrent een Rivier, daer men geduerig over-en-weer vaerde, zeer dikwils overluyd riep: *Cymbas. Schuyten: Schuyten over.* Waer doór de Schippers nu en dan, niet wetende waer het schorte, bedrogen wierden: eyndelijk is dezen Vogel, uyt sijne kevie geraekt zynde, doór de venster in 't water gevlogen, en niemand, al-hoe-wel hy geduerig riep, *Cymbas: Cymbas. Schuyten: Schuyten over.* kwam hem tot hulpe. Eenen *Pluym-streyker* is ook somtyds zoo-onvoórzigtig, dat hy syn eygen ongeval verhaest, wanneer sijne werken anders bevonden worden als sijne woórden: ofte wel het zal met dusdanige vergaen, gelijk het gebleken heéft in zekeren Hof-vleyer tot *Parys,* die den Koning in alles het *placebo* toe-zong; maer die ook wel eyndelijk ondervonden heeft, dat hem alles volgens sijnen *placebo* niet is vergaen. Dezen merkte op zekeren tyd, dat den koning wat bedroeft was by gebrek van genoegzaem Geld; waer doór hy geraeden vond allerlye schadelijke Raed-slagen den

Koning in-te-boezemen: onder andere zeyde hy van de *Boeren:* het zijn opregte *loeren,* men moet deze *Koeyen* als willige-boomen *snoeyen;* en schoon sy *jammeren,* men moet hen evenwel scheéren als *Lammeren;* dat sijne Majesteyt een nieuw Belasting op Boter en keés, op Vogels en Duyven stelle, en dit voór den tyd van twee Jaeren; sijne Majesteyt zal haest ondervinden, dat deze Boere-negotie veél geld zal op-brengen: den Koning was hier toe ligtelijk te bewegen, ende, *dezen kwaeden Engel* volgende, kreeg hy nog grooteren drift om meerdere en zwaerdere lasten te bedenken: maer dezen slimmen *Hof-vos* was ten laetsten niet slim genoeg om sijnen knaegenden worm at-te-weêren, zoo-dat zyn gewisse zoodanigen vronk gevoelde, dat hy dikwils zwaerelijk zugtede, en zoo melancoliek en benouwt wierd, dat hy eyndelijk aen syne zaligheyd twyffelde; bevelende in sijn Testament, dat men sijn lichaem op geene andere plaets zoude begraeven, als in zekeren Zink-put, waer in alle vuyligheyd liep van die merkt, waer op hy zulke belastingen bedogt hadde, ten opzigte van waeren, die de Boeren daer te koop bragten.

Zoo delft men dikwils voór andere eenen put, daer wy zelfs in-gesteken worden, gelijk wel verdient eenen zoo-valschen, dobbel-zinnigen, en eenider-nadeeligen *Pluym-streyker.*

Eyndelijk dat alle Heeren, wie sy ook zyn, toe-letten van hunnen kant, dat de Vleyers hun niet teenemael van alles ontblooten, want groote hanzen hebben gemynelijk veél pluymen, die *de Oor-blaesers* een voôr een tot de laetste toe uyttrékken; dat sy, zegge ik, toeletten, dat sy niet vaeren gelijk de *Raeve,* dewelke, met eene goede proey op eenen boom zittende, van den slimmen *Vos* zoo deirlijk bedrogen wierd: want dezen haere schoone pluymen, haere dappere tael hoogelijk pryzende, ende haer om deze eens te laeten hooren zeer poogende, heeft sy, nae hem luysterende, zeer leelyk zig bedrogen gevonden; want het stuk keés, dat sy meynde voôr haer te houden, ontviel haer, en was tot proey aen den valsch-streelenden Vos, die'er dan spoediglijk mede weg-liep. Zoodat ik zeggen mag, dat'er wel een *goed Beraed* dient genomen, om te zien wie men gelooven mag; want dit niet doende word men ligtelijk tot sijne groote schade en schande bedrogen. En opdat gy dit, doór een Exempel geleert zynde, u des-te-beter in't toekomende zoude in de memorie printen, zoo neemt eens agt op *Roboam,* den zone van *Salomon:* dezen den goeden Raed der Ouderlingen, welkers oordeel sijnen Vader gevolgt hadde, versmaedende, alhoewel sy hem raededen, dat hy het volk zagtelijk zoude

behandelen, om hunne gemoederen in den aenvang sijnder Regeéringe te winnen; is doór de *Pluym-streykeryen* der jonge Hovelingen zooverre gekomen, dat hy, hunnen Raed volgende, die nogtans teenemael contrarie was, sijne onderdanen strengelijk heéft beginnen te handelen, drygende zelfs meerdere lasten: en ziet, dezen onbedagten Prins, doór de *Pluymstreykers* verleyd zynde, wierd wel-haest gewaer, dat alle het Volk zig tegen hem op wierp, eenpariglijk betuygende, dat het aen hem noyt zoude gehoorzamen: *Roboam* zond, om dezen op-roer te stillen, *Aduran,* eenen synder voórnaemste Amptenaeren, die van alle het volk gesteenigt wierd, ja den Koning zelfs bergde sijn leven met de vlugt; geheel Israel, te weten de thien Stammen, zig daer-en-boven van *Roboam* af-scheurende.

Zoo-dan denkt altyd: *Simulator ore decipit amicum suum. Eenen vermomden Vleyer bedriegt doór woorden sijnen Vrind.* Daerom

Sunt tibi vitandi sermons undiquè blandi.
Wilt noyt een vlyers tong' betrouwen;
Maer die ten allen tyde schouwen.

V. Zinne-beeld.
De bedriegelyke Tonge.

Lemma. *Nulla fides...*

Zinspreuk. *Wilt niet Betrouwen,*
Of't zal u Rouwen.

EEn kat, dat spits en listig Dier,
Gaet hier en daer op haeren swier,
En laet zig vinden t' allen kant;
Geen dier en schynt'er zoo-galant:
Nu vangt s'een muys, dan weér een-rat,
Wat dunkt u van de slimme Kat?
Die beetjens smaeken haer zeer-wel,
Die zyn voór haer een lustig spel,

Het is haer wensch' en meest' plaizier
Te loopen daer. Te loopen hier,
Te gaen op jagt, te gaen op buyt,
Daer is sy dagelyks op uyt;
Doch 't meest van al zit sy by 't vier,
En kykt nu daer, dan weder hier,
En wagt als nae een lecker brok,
Die Thrîen *de maert of* Pier *den kok*
Voor 't Katjen zorgelyk bewaert,
Dan is het beestjen wel bedaert,
Dan streelt het hun langs allen kant.
Nu geeft men het wat vleesch of vis,
Of wat'er in de keuken is,
Dan zoete melk, of ander spys,
Dan gaet het Mintjen nae den eysch:
Sy streelt, sy voegt haer by den eért,
En swiert, en kwispelt met den streért,
En vleyd, en zoekt gevleyd te zyn,
Dog niet vn ieder in, 't gemyn;
'T is maer van Thrîen *en* Pier *den kock,*
En alles om een lecker brock:
Sy springt op 't lyf, sy caresseert,
Sy tuymelt eens, sy saluëert,
Sy jouwt, sy fleemt, ik weet niet wat
Al doet ons alderliefste Kat;
Zeer liefgetallig in den schyn,
Doch argelistig in het zyn.
Dus zoo ik alles wel doórgrond',
Zoo dogt my dat ik 't stuk verstond:

Sy houd by stek den witten voet;
Wanneer men naer haer lusten doet;
Maer zoetjens wat; my dunkt zeer wel,
Dat zulks is enkel fielen spel;
Het streelen waer wel-haest gedaen,
Dat sy moest nugter henen gaen;
En daerom zegg' ik voor gewis,
Dat zulke vriendschap maer en is,
Geveynst, bedrieg'lyk, zonder grond,
Gelyk 'er menig ondervond:
Want komt men haer wat al-te-by,
Sy speélt de beest en maekt de pry,
Sy groet u met een' dapper beét,
Gy, die het voelt, het beste weét.
Hier ziet men, het beste weet.
Hier ziet men, dat een mallen vrînd,
Aen wie men jonsten mede-dînd,
Ons streelt en vleyd, wanneer ons baet
Hem even-eens na wenschen gaet:
Als dan hy juygt, en lustig tiert,
En met ons goed sijn eygen ciert;
Dan is 't: myn' alderbesten maet,
Dat alles u na wenschen gaet,
Dan is 't: myn alderzoetsten vrind,
Dan is 't: myn hert, myn liefste kind;
Dan is 't: ik ben uw' trouwen maet,
Gy zyn myn heyl en toeverlaet;
Ik ben Orestes 't allen tyd
Tot u myn Pylàdes beryd:
Waer 't dat gy kwaemt in groot gevaer
Ik aenstons uwen helper waer;

Dat imand ded' u schaed of schand,
Gy my tot uw' verdeding' vand:
Dat imand, zelfs in 't minste kas,
U eenigzins nadeelig was,
Ik zoud hem toonen, wat een Man
Van goed gedrag en leven kan,
En hoe een klapper dient gestraft,
Die op zoo-brave lieden blast:
Ik zoud, hier met een woórd gezeyd,
Uw' helper zyn ten allen tyd.
Ziet daer een staeltjen van een vrind.
Die u maer om het uw' bemind,
Want daer gy smeért, daer smeêrt hy mé
En is gedienstig, wel-te-vré,
En bly-gemoed, ja honig-raet
Is alle sijnen zoeten praet;
Den Nectar *vloeyt uyt sijnen mond;*
Word gy bedroeft, hy schynt gewond;
Zyt gy plaizant, hy volgt uw zin;
Dat hebben vleyers treéken in.
Doch zoo hy maer een woordig hoort
Dat hem wat reakt, hy is gestoort,
En zegt: dat gy zyt los van zin,
En niet en houd van zuyver min,
Dat gy bezit een dobbel hert
Om hem te brengen in de smert.
Maer Lezer, *als gy 't stuk bevat,*
Zoo let eens op de valsche Kat;
Gelyk sy zeffens word gestoort,
En dan nae geene streeling' hoort,

Maer u, waer dat het wezen zou',
Zal geven menig beét en krouw',
Zoo is het effen hier gesteld,
Wanneer men imand anders scheld
Voór dwaes, uytzinnig, zonder grond:
Zoo raest een' ongezouten mond,
Omdat hem nu niet mede gaet
Dat eertyds diende tot sijn baet.
Ik will' dat gy hier uyt beschouwt,
Dat ieder-een niet dient betrouwt,
Omdat'er menig slimmen kwant
U zoekt te krygen op sijn hand,
Om, zoo hem 't minste tegen staet,
Te loonen u met schand en smaed;
Dan gaet hy hier, dan loopt hy daer
Om die of deze nieuwe maer,
Doch meest, omdat hy uwen naem
Zoud' doen passêren doór de faem
Voór zot, voór iet, ik weét niet wat,
Ja dit doór zoo-een groote stad.
Hy zegt: dat gy een zuyper zyt,
Dat gy steêkt vol van haet en nyd,
Dat gy een wulpsch en dertel Man,
Die nimand g'noegzaem vlugten kan,
Dat gy een epicurisch swyn
Van ider moet gehouden zyn;
Dat gy, een valsch, onaerdig dier,
Zoekt uwe winst dan daer, dan hier,
Om aerme lieden van de stad
Te prangen alles van hun gat;

Dat gy een guyt, een ydel hooft
Van alle goed en Deugd berooft,
Van ieder weérd te zyn veragt,
En haest tot groot verdriet gebragt,
Dat gy zyt in een menschen vel
Den grootsten duyvel uyt'er hell'.
Zoo is 't dat zulken bengel liegt,
Zoo is 't dat zulke Tong' *bedriegt,*
Met leugens, trekken vol venyn,
Om u te brengen in de pyn:
Hier ziet men hoe de wereld gaet,
Voór jonst en goedheyd nyd en haet;
Zoo-dat men zeggen mag gewis,
Dat sy en zalsch en listig is.

Vermaeninge.

MY dunkt, dat ik zeer-wel *eene bedriegelyke Tonge* vergeleken hebbe by *eene geveynsde Kat,* zoo-verre, dat ik meyne, de zelve geene betere gelykenisse te konnen toepassen, om-dat ik alle bedrog, en wel bezonderlyk dat van *de leugentael,* daer mede wille af-beélden: diesvolgens zal hier wederom een wynig wyd-loopiger zyn, om den Lezer van de zaek te verwittigen op de klaerste wyze die ik vinden kan. Ik beginne dan deze aenspraek met den voórderen uytleg te doen van *de Katten,* waer van wy hier voren gehandelt hebbende, al-hier

met wynige Veerzen gaen van vermelden, die om hunne bondigheyd niet on-pas zullen komen: teweten, dit zyn de eygendommen van dit Dier.

Catus.

Dente ferox, Oculis fallax, metuendus & unque est,
Atquè aliquod semper lugubre murmur edit:
Mirè agiles, celeri, veluti sunambulo, cursu
Tecta per & turris culmina summa volat:
Hunc caveas, si forte paret tua stringere colla;
Strangulat amplexu colla ligata suo.

Zoo imand wilt den aerd der nederlandsche Katten
Nauwkeuriglyk doórzien, de Veersen doen 't hem vatten
Hier boven aengestelt: het is een habbig Dier,
Spitsvinnig, nagelscherp, en maekt een droef getier:
Zeer-wonder ras en snel, en loopt met slimme schreden
Langs daken, thoôrens zelfs, tot boven van beneden,
Maer, zoo men 't wel bevat, het is een listig Beést,
En daerom moet sy zyn van idereen gevreest:
Gevreest zegg' ik nog eens, want die haer komt betrouwen,
Zal dit, 't zy vroeg of laet, eens dapperlijk berouwen,
Sy streelt gelyk het schynt, maer zoekt uw ongeval,
'T bedrog streékt in den steert, dat u beschaeden zal.

Om-dan, zoo veél het my mogelyk is, deze vermaeninge op den vorigen zin te trekken, is het myn voórnemen, het bedrog van *eene looze Tonge* voór-te-stellen; 't bedrog zegge ik, niet zoo-zeer in klyne gelegentheden, als wel in gewigtige gevallen, omdat men, het grootste kwaed overwonnen hebbende, met minderen aerbyd het minste kan ten onderen-brengen.

Deze mijne bemerkinge zoude ook konnen getrokken worden op de *Leugentael,* als zynde den bekwaemsten middel tot het bedrog; maer daer-laetende de leugens van minder gewigt, gaen ik over tot die, de-welke den Evenmensch in naem, fortune, goederen beschadigen; en al-hoe-wel de leugen altyd zonde is, gelyke ons de woórden van den *Ecclesiasticus* te kennen geven: *Noli velle mentiri omne mendacium. En wilt geene leugens spreken.* En gelyk ons kenbaer maeken de heylige Vaders, onder welke den heyligen Gregorius zegt: *Mendacium omne iniquitas est. Alle leugen is kwaed;* nogtans gaen ik de twee eerste soórten, de-welke van de Theologanten genoemt worden *Officiosum,* & *Jocosum, Voórdeelige, en vermakelyke leugen,* in stilte voór-by, zeggende alleenelyk met het heylig Schrift: dat *de leugentael voór den Heere eenen grouwel is: Abomìnatio Domino labia mendacîa;* Zullende alleenelyk mynen Thema maeken van de derde soort te-weten *de schandelyke leugen, Perniciosum,* Op-dat den Lezer, vattende hoe gemeen sy heden-daegs, en samen hoe schaedelyk en verfoeyelyk sy is, zig daer van, is hy pligtig, in toekomende wagten, en ook andere daer van doór sijn goed exempel aftrekken zoude.

Den aerd van *eene bedriegelyke Tonge,* die met leugens den even-mensch beschaedigt, is den alderverfoeyelyksten; hy word op-gewekt

doór een zeker af-gunst, voórts-komende uyt het benyden van eens anders geluk: ofte wel, om-dat sy, imands gunst verloren hebbende, zig op het alderschandelykste wreken wilt: haere aenwendzels zyn veél-voudig: sy gebruykt nu die, dan deze occasie: deze persoonen maekt sy die leugens wys, andere doet sy wederom nieuwe gelooven: sy zoekt met een-ider samenspraeken te houden, om langs dezen kant te vatten, wie sy-op-haere zyde het best zal konnen trekken, om tegen haeren vyand mede te spannen, en hem alzoo te spoediger te konnen verderven: deze fout is doch het meest te vinden in die, de welke, zoo ik zeyde, uyt imands gratie gevallen zynde, door spyt zoo-daniglyk aengeport worden, dat sy niet konnen rusten of gedueren, altyd *hunne bedriegelyke Tonge* meer en meer scherpende. Maer imand zoude misschien zeggen; daer konnen ook al genoegzaeme redens toe zyn, bezonderlyk als men een-ander zonder oorzaek uyt sijne vriendschap verstoot, en dies-volgens moet dat spyt grooter sijn; deze reden kan wel plaets grypen, eens-deels, om-dat men zekerlyk als-dan in het eerste verbittert is; doch 't en is daerom niet geöorlooft imands eer te kort te doen, veel min met liegen en bedriegen. Wat nu aengaet dien, den welken de vriendschap zelfs breékt, dat is meer gebeurende,

om-dat de gemoederen zoo trotsch zyn, dat den eenen van den anderen het minste stuer woórd niet wilt verdraegen, en uyt deéze, al zyn het klyne oorzaken, ontstaen groote vyandschappen, de welke hoe sy meer en meer toe-nemen, hoe ook meer de leugen-agtige laster-tael toe-neemt, als zynde den bekwaemsten middel om sijnen vyand teenemael te verderven, den welken niet kostelyker heéft als den goeden naem; *Melius est nomen bonum, quam divitiae multae. Het is beter eenen goeden naem te hebben, als vele rykdommen.* Dat deze vriendschap zoo-haest gebroken is, moet men al wederom niet verwonderen, want het meesten deel sijn *brood-vrienden,* maer geene nood-vrienden; vrienden van plaizier, maer niet van dienst; vrienden in den schyn, maer niet in het zyn; edog, gemerkt ik van zulke in 't laeste dezer Vermaeninge nog zal handelen, gaen ik dit hier in stilte voór-by.

Het is dan doór de dagelyksche ondervindinge maer al-te-veél bekent, dat de *valsche leugentael,* die men agter imands rugge laet hooren, oorzaek is van ontallyke kwaeden, want een ander, iet gehoort hebbende, draegt het over; dezen insgelyks; zoo geraekt het de geheele stad doór, ja het doórdringt de sterkste mueren en wallen, ende verspryd zig doôr geheéle landen en provincien; hier uyt komen dan voôrts, oneenigheyd

tusschen familien, oproer tusschen de borgers, injurien, af-gekeertheyd, wraek, ende eenen altyd-durenden haet; ja al zoude dit aen iemand vremd schynen, dat uyt een kwaed zoo-veéle kwaeden ontstaen, men moet het evenwel voór vast houden, dat de exempels zulke, ja nog argere, gevallen hebben doen zien. Maer wat kan imand om een kleyn ongelyk zoo-zeer op-hitzen, dat men als onverzoenelijk is, ende tot de uyterste boosaerdigheyd *sijne Tonge* begeéft? spreékt klaer uyt verharden haeter van uwen Even-mensch, en wyst, is 't dat gy kont, eene reden aen, die zult zeggen; dog aengezien men u vraegt, dient'er gesproken: en wilt geene schoone woórden tot uwe verdedinge aen-wenden; spreékt regt uyt: *maer dat verdient,* hoore ik u zeggen, *eenen onstandvastigen Vriend, die maer den naem heéft, dog de daed niet.* Verdient hy zulks?... myn gevoelen is dat het u-lieden toestaet de gebroke Vrindschap te herstellen; en wat dunkt u? *Dat ik dit met recht of onregt wreken moet:* Dat is eenen weg in-gaen, die tot de wrake leyd; dog wreken is zonde: diesvolgens overtuygt gy u van dien mis-slag. Zoo-dan brengt eene goede verontschuldinge by, is't dat gy kont: bekent de waerheyd; en wilt die niet verduyken; *Quid verba quaeris? Veritas odit moras.*

Ik moet my daer over wreken, om-dat het al-zoo de maniere is, en om-dat ik anderzins voór een slegt-hooft zoude passeéren. Maer dat is nog al eens u willen verontschuldigen, daer gy u beschuldigt; want al is't dat andere kwaelijk doen, daerom moet gy het zelve niet volgen. Wel zegt dan eyndelijk wat reden gy hebt van *uwe Tonge* zoodaniglijk te scherpen, dat gy geen eenig deel van den Naem uws Even-naestens ongeschonden laet? *Om-dat ik hem zoeke te verderven.* Nu zegt gy ten laetsten de waerheyd; die gy anderzins niet en wilde aenhooren ofte volgen; maer het is de reden niet, daer men u nae vraegt: deze wilde ik wel eens hooren: spreékt dan klaer uyt, *Apertè, ita, ut se res habet, narrato. Ik kan niet gedueren, ofte ik moet hem bekladden;* dat is misschien, om-dat gy uwen haet voed, ende hem niet en wilt, 't zy doôr Raed of Reden, af-leggen? Antwoôrd: *ik kan hem niet overmeesteren:* dat was u gemakkelijk geweest, hadde gy dit in't eerste gedaen. Egter dat'is nog al geene reden, waerom gy uwen Vyand zoo-ongenaediglijk doór het scherp-snydende zweêrd van *uwe valsche Tonge* beschaedigt, met niet alleen sijne bedreve fouten te vergrooten, maer daer nog andere, die hy noyt begaen heéft, by te voegen; en aengezien ik wel weét, dat gy geene reden kont aenwenden, die u van deze zoo-schandelyke

fout eenigzins zoude konnen verontschuldigen, zoo moet gy u zelven overtuygt agten, ende van zelfs, doet gy wel, en wilt gy eenige reden bezitten, dezen haet af-leggen, en u met uwen Vyand verzoenen.

Mynen Lezer, gy ziet hier uyt, hoe-zeer deze fout in-gewortelt is, zoo men zig daer aen vast-hegt, diesvolgens kont gy van-nu-af haeren verfoeyelijken aerd genoegzaem bespeuren; dog om u dat nog beter te doen vatten, wille ik nog een wynig wyd-loopiger zyn, en u dit uyt eenige andere Bemerkingen doen zien.

Ten eersten, men kan *de leelykheyd dezer zonde* zien uyt *haeren oorspronk:* want *den vader der Leugen-tael is den duyvel,* vervolgens *alle Leugen-tael is den duyvel,* vervolgens *alle Leugenaers,* en wel bezonderlijk *deze soort* is van hem af-hangelijk: *Vos ex patre diabole estis:* te-meer om-dat hy den *op-stoker van alle bedrog en valsheyd is.* Immers hoe veéle strikken legt hy niet doór eene *Leugen-agtige-tonge,* zelfs aen de onberispelijkste persoonen? hoe veéle vremde middels gebruykt hy niet, om de Deugtzaemste voór uytzinnige te doen passeêren? voórwaer ik mag van u-lieden alle, *gy ongetemde, ongenadige, en vergiftige Tongen,* met regt zeggen: *Tota die cogitavit injustitias Lingua vestra. Den geheelen dag hebt gy-lieden bedrog bedagt.* want: *Sicut novacula acuta fecistis dolum. Gelijk een scherp-snydende mes sijn u-liede*

valsche besluytingen geweést. Maer weét ook dat Godt u dreygt met deze woôrden van den *Ecclesiasticus: Vae duplici corde & labiis scelestis. Weè aen eenen dobbel-hertigen, en aen ondeugende lippen.* Jae daer is niet zoo zeker, als dat de straffe over dusdanigen, gaet hy voorts, zal nederdaelen, want: *Testis mendax peribit. Eenen valschen betigter zal vernitigt worden.* Diesvolgens let'er op, *gy leugen-agtige Lasteraers,* die, niet te-vrede zynde het kwaed van een-ander, daer gy al veél goed van genoten hebt, te verspreyden, daer-en-boven hier vercierde misdaeden byvoegt, om sijnen Naem, Fortuen, Eer, Goederen, ja hem zelver te verderven; let'er op, zegge ik, let, let op deze waerheyd, die ik nog eens u voórstelle, op dat gy, doór den schrik bevangen zynde, u betere: *Abominatio Domino labia mendacia. Leugen-agtige lippen sijn voór den Heer eenen grouwel.*

Ten tweeden, om het gezeyde nog voórder te bevestigen, stelle ik u voór-oogen de volgende Exempels, bekragtigt doór den onfeylbaeren Zegel *van 't heylig Schrift:* eene verfoeyelijke Leugen-vervierster is geweêst de Huys-vrouwe van *Putiphar;* dewelke, den zuyveren *Joseph* doór streelinge tot haer onzuyver voór-nemen niet konnende brengen, doór *eene onbeschaemde Leugen* by haeren man

zoo-veél te weég bragt, dat den onnoozelen *Joseph* in den kerker gesmeten wierd; maer deze haere zoo-vervloekte *Leugentael* heéft haer zonder twyffel wel dier gestaen, want Godt, die de onnoozele verdedigt, straft, 't zy hier 't zy in 't ander leven, de valsche beschuldigers. De straffe van deze zonde heéft openbaerelijk gebleken in de Lasteraers der zuyvere S*usanna,* dewelke, naer haer ten-onregt beschuldigt te hebben, een droef, dog wel-verdient lot hebben moeten onderstaen, alswanneer gebleken heéft, dat *valsche Tongen den Heer eenen grouwel zyn,* denwelken *deze* vernietigt, om de sijne, ten onregt geleden hebbende, te verheffen en te verheerlyken.

Het zelve mag men ook zegge van *die valsche en nydige Hovelingen,* die, *Daniël* in synen handel niet konnende vatten, alle listen en bedrog bedagt hebben, en, zoo 't wel waerscheynelijk is, hem hier en daer doór *valsche Lasteringen* by den Koning hebben hatelijk gemaekt: 't is dan doór hun overdriegen zoo-verre gekomen, dat *Daniël,* by den Koning in ongenade gevallen zynde, in den kuyl der Leeuwen gesmeten is; dog, daer-naer uyt den zelven getrokken zynde, in in synen voôrigen staet herstelt geworden, ende die, dewelke hem zoo-véle listen geleyd hadden, hebben het zelve lot, dog met hun leven ellendiglijk te verliezen, moeten onderstaen. Zoo

bewaert Godt de sijne, ende vernietigt de valsche. Diesvolgens: *Non loquaris contrà proximum tuum falsum Testimonium. En spreékt tegen uwen Even-naesten geene valsche Getuygenisse.* Doór welken woôrden *alle Logentael* tegen den Even-mensch verboden word, en wel bezonderlijk die, dewelke doór een valsch en wraek-nemende hert, vol venyn en af-gekeertheyd, altyd tragtende nae eens anders verderf, gedreven word: zoo-dat men-zoude mogen zeggen, dat zoo-een hardnekkig mensch, den natuer van *Beir, Tiger,* oft *Leeuw* aengetrokken hebbende, de Sententie der oude Hebreeuwen verdient: *Omnis, qui falsum Testimonium dicit contrà proximum suum, dignus est, ut canibus, projictatur. Alle dien, den welken Valschelijk spreêkt van sijnen Even-naesten, is weérdig, dat hy voór de honden gesmeten worde.*

Om deze Vermaeninge haeren volle eysch te geven, moet ik van 't bedrog, het welke men zelfs onder den schyn van Vrindschap aen een ander veroozaekt, wat breeder gaen verhandelen.

Eenen vermomden Vrind gaet op de zelve maniere voorts, als *Joab* ten opzigte van *Amasa:* sy waeren met malkanderen verzoent, zoo het mogte blyken, vervolgens Vrienden met den scheyn; maer dat bleék wel anders korts daer-naer: want als *Joab, Amasam* te gemoed komende, hem vriendelijk groetede,

zeggende: *Salve mî Frater: Weest gegroet mynen Broeder,* gaf hy hem te-samen den steék van Verraeder: ende op diergelijke wyze gaen de *valsche Vrienden* dikwils te werk, dewelke doór *hunne nydige Tonge,* met honig overdekt, een-ander ellendiglijk bechaedigen. Deze zyn van buyten gelijk aen een *Sepulchrum daelbatum,* maer van binnen gelijk aen het *peerd van Troyen:* sy steken vol listen, vol af-schouwelijke valsheyd: sy zyn Wolven in Schaepsvellen, dewelke, zoo sy de kans maer open zien, een eerlijk en deugdzaem Man om den thuyn leyden; sy scheynen geene konst zoowel te bezitten als van gedienstigheyd, *Officii;* maer sy konnen met'er daed niet anders als bedriegen; alle den *Laus,* die sy u geven, is de aldergrootste *Fraus,* die sy u konnen toepassen; immers wat is 'er by dusdanige gemeynder, als vriendelijk te zyn met de woôrden, en vyandlijk met de daed? diergelijke zyn gelijk aen de Biën, dewelke honig in den mond, maer van agter eenen scherpen hangel draegen; met de woôrden zyn sy eenen liefgetalligen *Cato;* met de werken eenen wreeden *Nero;* de zelve *valsche Schyn-vrinden* slagten *de Katten,* die van voôren lecken, en van agter krabben: en wat is'er op deze bedriegelijke tyden gemeender, als dat sy hunne treken met den mantel van simulatie behangen, en op de manier *der Katten* hunne

dobbelhertigheyd met eene gemaskerde vrindschap tragten te bedekken? sy hebben zegen in den mond; maer den vloek in 't hert: met de woôrden wenschen sy u geluk toe; dog met het hert den ondergank: met den mond zeggen sy u goede dagen toe; maer met het hert begeiren sy uwe dood; helpers in den schyn, verdelgers in 't gemoed: vertroosters met de beloften; verdrukkers met de werken: behoeders met de woôrden; beulen met'er daed. Niets is'er by hun gemeender als Vrind te zijn in de gedaente; ende siel met het herte: met een woôrd gezeyt, in den mond voeren sy *Ave;* maer in het hert *Cave.* O gevynsde vrienden! ô aldervreezelijkste vyanden! 't is al van gedienstigheyd; 't is altyd, *ik ben, ik blyve uwen Dienaer; ik zal u altyd verpligt blyven, ik zal tot uwen dienst alle gelegentheyd waernemen, en, om u te believen, zal ik alles geerne onderstaen; voldoet my maer in deze zaek alleen...* Maer, hoe is 't mogelijk, dat den eenen mensch aen den anderen zulke lagen kan leggen? hoe kan't geschieden, dat den eenen op het ongeluk van den anderen uyt is; daer wy niets meer zouden moeten betragten, als elkanderen te helpen? 't en scheynt niet mogelijk; dog op deze manier gebeurt het, te-weten, sy hebben alle menschelijkheyd uyt-geschud, en zyn *vleeschelijke duyvels* geworden, gelijk den heyligen *Chrysostomus* hun

noemt; want sy behouden hunne voorige gedaente wel, maer 't zyn duyvels met het hert, aengezien sy niet anders betragen als bedrog, hetwelk voór meester heéft den duyvel, denwelken is *Pater mendacii & fraudis, den Vader der Leugentael en bedriegery:* zeer wel heéft imand gezyt, dat sy *het masker des duyvels zyn, diaboli larvam,* aengezien sy onder den schyn van genegentheyd alle listen aenwenden om de onnoozele te bedriegen.

Dit hebben de heyligste Mannen zelfs ondervonden, de welke, niet tegenstaende dat sy verre van de menschen zig hadden af-gescheyden, van diergelijke treken niet bevryd waeren; want hoe menigmael zyn de sterkste zelfs doôr de *vlyende Tongen* der bedriegelijke vrouwen van 't hoogste sop der deugd tot den diepsten af-grond van zonden niet gevallen? ... maer dit voôrder laetende te bevestigen doór verscheyde Exempels, wille ik maer spreéken van den hedendaegschen handel, den welken ten dezen op-zigte zoo-zeer bedorven is, dat zommige van *Liegen* en *bedriegen* eene konst schynen te maken: men gebruykt nu uyt-heémsche woôrden om-te bedriegen, ende men spreyt te-samen syne netten om den ondedagten in te wikkelen, en dit alles met zulke behendigheyd, al ofte sy voôr hunne gedienstigheyd lof en loon weirdig waeren: maer dat sy zoo-syn geslepen

zyn, moet zeker waer hiêten; want al menigen, anderzins doôrtrapten, word nog al ligt bedrogen; en by zoo-verre, dat den bedrieger eenen diergelijken kan betrekken, dan derft hy daer op by andere nog glorieêren, en hem uyt-maeken voôr een onverstandig hooft dat sijne zaken niet verrigten kan, al ofte het billyk was, dat men zulke knapen het net over 't hooft smyt. Deze soort, en met haer diergelijke kwanten; zijn als den klim, denwelken met syne bladeren eenen boom omhelst, en hem ondertusschen alle het sap ontrekt: als de zwaênen, dewelke, van buyten met sneeuw-witteveèren bekleed zijnde, hun pek-zwert vleesch bedekken: zulke zijn gelijk (om hier een af-beêldzel by te voegen) aen zekeren Boer, den-welken, (zoo deze Fabel ons beduyd) gehoort hebbende eenig gerugt van honden en jagers, voôr sijne deure kwam staen, alswanneer daer eenen vos in 't huys seffens insluypte, die de jagers sogte te ontsnappen: den Boer liet hem dat toe, en verduykte hem onder de boter-stand: de jagers, in 't huys komende, zogten nae het dier ende vraegden aen den Boer, (die al lachende sijne verraderye al scheén te kennen te geven) *of hy geenen Vos gezien hadde?* hy zeyde met den mond neen; maer ondertusschen wenkte hy met de oogen, dat het vlugtig beest

onder de Boter-stand zig verbergde: naer-dat de jagers den armen Vos dan gevangen hadden, zag hy den Boer met een stuer wezen aen, en zeyde: *ô Boer, ô geveynsden vriend, uwe woórden waeren goed, maer 't wenken met de oogen verfoeyelijk!* Dit is, *mynen Rypzinnigen Lezer*, den aerd van alle valsche vrienden, die *opregt* in den mond, maer *onregt* in 't gemoed zyn; want die sy in de presentie verheffen, verdrukken sy agter den rugge; zoo-dat onzen Zaligmaker niet zonder reden ons waerschouwt: *Wagt u voór de valsche Propheéten, dewelke in schaeps-kleederen tot u komen, maer van binnen grypende wolven zyn...* En voôrwaer die deze gasten al-te-zeer betrouwt, begeéft zig op het onstandvastig water met een schip zonder mast: want al is't dat imand volgens 't uytwendig Vrind schynt, men dient hem evenwel zoo-haest voôr geenen Vriend aen-te-nemen: want *Frequens via est per Amici fallere nomen. Het is den gemeynen weg, onder den naem van Vriend te bedriegen;* gelijk het blykt uyt het Exempel van *Judas*, die, onder den schyn van Vriend den alderbittersten haet verborgende, sijnen Meester schandelijk heéft verraden: en dat'er hedendaegs ontelbare *Judas-naervolgers* zyn is maer al-te zeker, dewelke met suyker-zoete woôrden alles op het beste weéten voôr te draegen, om u stronkel-steenen te leggen;

daer gy, zonder op-te-staen, zult overvallen, en als-dan lachen *deze Spot-vogels* nog in uw verderf, en het schynt, of sy met u te bedriegen nog al wel gedaen hadden: daerom

Wilt niet al-te-ligt betrouwen,
Of uw hoóp op jonsten bouwen:
Gy kont u ligt bedrogen zien
Doôr 't vleyen van zoo-valsche liên.

want:

Menig heéft betrouwt op Vrînden
Om daer troost en heyl te vinden;
Maer betrouwen, wagten, hoóp,
Alles gaf zig op den loop:

Dies-volgens riep zeer-wel uyt zekeren Poeët:

ô Nostrae vanos aetatis Amicos!
Polliciti fuerant se mille pericula mortis
Pro me passuros, quo nunc fortuna sinistris
Me pepulit zephyris? ignotum me sibi fingunt;
Vivere quin etiam congaudent more latronum:
ô stultus, qui consilium malesanus iniquum
Ceperit, & blando quem traxerit ôre voluptas!

O Vrienden zonder grond, ô Vrienden onzer tyden,
Gy wilde voôr uw Vriend' seer geerne 't argste lyden;
Waer is die goede trouw? wanneer het dienstig is,
Laet gy my altemael vol angst, bekommernis:
Ja toont uw stuer en straf en zegt my niet te kennen:
ô dwaezen, zotten mensch, die u zoo wilt gewennen
Aen schadelijken praet, en die de vleyers mind;
waer van g'u korten tyd daer naer bedrogen vind!

Zoo-dat een-ider met my moet bekennen, dat'er niets onvoôrzigtiger gedaen is, als aen eenen onbekenden vriend alles te betrouwen, en onzekeren raed voôr baet aen-te-nemen: want neemt, dat de zaek goeden uytval hadde, dan was het nog maer, zoo't behoorde: en gemerkt'er hedendaegs wynige Regtzinnigheyd is, zoo moet'er ook weynig geloof zyn,

Rara Fides: Immers

Onder Vrindschap te bedriegen,
Onder Vrindschap ook te liegen,
Is een algemeyne fout:
Daerom niet te zeer betrouwt.

want:

Multa dolus simulans spe vanâ ludit amicos:

'T bedrog omcingt u in den schyn,
Van u tot dienst en heyl te zyn.

VI. Zinne-Beeld.
De stoeffende Tonge.

Lemma. *Ore suo minor est...*

Zinspreuk. *Haer' Bek is groter als het lyf:*
Aenziet hier, stoeffer, uw bedryf.

DAer is een wonder dier bekent in vremde streéken,
Waer van ik in't verloop een wynig zal gaen spreéken:
'T heeft eenen grooten beck, *ja, dat ook zeker is,*
Men vind'er in dit land zoo geen geleykenis.
Hy *is zoo-wonder groot, dat niemand 't zoud' gelôven,*
Ten waer' hy 't zelver zag; en nog-al-daer-en-boven
Is hy zoo-byster en ook zoo-dapper dik;
Dat men van zulke beest zoud' krygen eenen schrik:
Om alles dan in 't kort den Lezer te verhaelen
En dit zoo-vremt gediert ten naesten af-te-maelen,
Geloóft, dat sijnen beck het lyf-boven gaet,
In alles na'venant genomen volgens maet:

Diên Vogel lykt zeer-wel den mensch, die sijne daeden
Gaet pryzen overal met hoogen moed belaeden,
Hy brengt een-ider voór sijn naem en hoogen staet;
Gelyk het hedendaegs maer al-te-veél en gaet.
Al is 't dat deze Beest *maer woond in ander' landen,*
Men vind dog even hier ontelbaer' boog' verstanden,
Die meerder willen doen en toonen in den schyn,
Als dat sy in der daed en in het weézen zyn:
Sy voeren trotschen praet, een ider moet hen wyken,
Sy zyn dat edel volk, de rykste van de ryken,
Hun zeggen is verzeld met al dat prysbaer is;
Hun daeden stinken zelfs meer als den vuylsten vis;
Sy willen hoog-geägt doór hunne titels weézen,
Doór middels zonder eynd', doór schoonheyd uytgelezen,
Maer zoo men eens vernam, wie dat hun Vader was,
Den edeldom bestond maer uyt een lége kas;
Hun stoeffen gaet zoo-verr', dat sy zig zelven agten
Voór dat sy niet en zyn, niet kan hunn' waen verzagten;
En onder alle dit schuylt meér een ydel hoóft
Van al, dat cierlyk is, van herssens zelfs berooft.
Laet ons en denk-beéld zien van zoo verwaende menschen,
Die anders niet een zier als lof glori' wenschen,
Laet ons by deze Beest *gelyken eenen Man;*
Die hoogen luyster zoekt, maer niet bekomen kan:
Hy stoeft, dat sijn verstand veél meerder kan bepaelen
Als dat van Cicero: *begint daer op-te-haelen,*
Een Aristoteles*, een* Plato: *met een woôrd*
Galenus, Bartòlus, *en die noyt zyn gehoórt:*
Ik ben van jonks-af aen nae d'hooge-school getreden,
'K hadd' altyd d'eerste plaets'; een anderzat beneden:
Men syd', als dat men noyt een man gevonden hadd'
Die zoo-subtiel verstand en groot-vernuft bezat:
Ik staen altyd bereéd een-ieder te believen,
En van myn' wetenschap na wenschen te gerieven:
Wie dat't ook wezen mag, dat hy my ondervraegt:
'K zal alles leggen-uyt, gelyk het hem behaegt:

Myn wetenschap en schrikt geen' zoo-vernufte geeste*n*
Wie zy ook zyn of niet; 'k zal stryden om den meeste*n*,
   En toonen 't fondament, waer op gevestigt staen
   Mijnkonst en slim vernuft, 'k sal hoog en hooge*r* gaen
Ja, dat nog meerder is, 'k kenn' alle wetenschappen,
Om van het een zoo-wel als 't ander mé te klappen,
   Ik wedd' om nog zoo veél, dat alle kloek verstand
   Van my op eenen stond zal worden overmand.
Een ander steunt op pragt van 's weirelds agtbaerheden,
Men ziet hem alle moeyt tot meerder lof besteden,
   Hy treéd g'heel trots van geest, verheft sijn geld en goed,
   Ziet wat den schaelen wind van ydel glori' doet!
Men zegt: sa let eens wel op ons' verheve staeten,
Op wat verheven troon ons deftig' Ouders zaeten,
   Met wat eerbiedigheyd men hun te voóren kwaem,
   En hoe men overal verhefte hunnen naem:
Sy waeren hoog-geägt om hunne schoone daeden,
Dit alles evenwel en kost hun niet verzaeden;
   want voôr soo-edel bloed vry diende schoonder' lof
   Daer was tot meerder glans een onbepaelde stof:
Men gaf hun ampt op ampt, men ging hun jonste*n* bide*n*,
Dit zag men allen dag in volle pragt geschiden,
   En dit zoo-groot geluk en loffelyk beslag
   Blinkt nog in onzen stam, ja zelfs op dezen dag.
Dat dan eenider boogt voór ons heldadigheden,
Ons glinsterend' geslagt, verciert met schoone zéden,
   Doet aen de wereld zien dat hoog-verheven naem
   Tot al wat deftig is ten vollen is bekwaem:
Zoodan, gelyk de zonn' bekleed de beste zaelen
Van't cierlyk firmament, en schiet haer' held're straelen,
   Zoo willen zy altyd op d' eerste plaetsen staen,
   Die d'ander om hun glans, zoo 't schynt, te-boven gaen;
Doch, zoo wanneer en wolk haer aenschyn komt bedekken,
Verschuyft dat klaerste licht, zoo gaet het met die gekken,
   Sy klimmen meer en meer; maer komen eens tot val,
   En ziet een duyster wolk bedekt hunn' titels all'.

Sy komen tot den val, gelyk het kwam te blyken,
In eenen Icàrus, *een voór-beéld aller ryken,*
En maeken, dat den naem van Edelman *geägt*
Word tot de leegste graet van bedelman *gebragt.*
Ook staet aen alle die, waer van ik koôm te spréken,
Zeer wel by dit Gediert *om hunnen roem geleken,*
Te wagten val op val, omdat een trotsch gemoed,
Wanneer het zig verheft, zig 't meeste schade doet:
Dat is die ydel' soort, die all' haer weérdigheden
Verkondigt zonder grond; maer 't is niet lang geleden
Dat s' in een slegten staet mog was, en zeer misagt;
Want doór Fortuna's *jonst wierd sy tot eer gebragt.*
Dus, zoo 't gelukkig lot aen haer is over-komen,
Zoo kan het haestelyk haer worden af-genomen;
Gelyk den wind zig keert, zoo gaet het met 't geluk;
Nu staet men als een muer, dan springt men op een' kruk
En wie dat wysheyd draegt en zig daer van wilt roemen
Die mag ik wel te regt een' botten teunis *noemen,*
Want die verstand betrouwt, betrouwt een handsvol wind,
Die zig daer van beroemt is arger als een kind.
Dat ik Democritus *hier by eens wou gaen haelen,*
Hy zoud' my deézen zin aldus misschien vertaelen:
De blinthyd van den mensch voôrwaer sooverregaet
Dat hy het minste goed houd voôr de meeste baet.
Ik zegg' hier dan nog eens, dat zulke meer doen blyken,
Als wel dat hun verstand of rykdom kan beryken,
Dus zyn zeer-wel gelyk aen 't by-gebragte Dier;
Hunn' tong is wondergroot, de daed is niet een zier:
En al-hoe-wel die Beest *hier niet en word gevonden,*
Daer zyn'er nogtans veél', die in den lof verslonden
Meér zeggen als het past', en daerom 'k zegg' in't kort
Dat s' in ons neder-land ook al gevonden word.
Laet stoeffen wie het zy, 't en kan hem tog niet haeten;
Hy zal gedwonden zyn die trotsheyd eens te laeten,
Een Tong vol hoogen praet *moet weten voór gewis,*
Dat ieder-een wel vat, wie s' in haer zelven is.

Vermaeninge.

OM *den nauwkeurigen Lezer* wat meerder licht te geéven aengaende *den voórgestelden Vogel,* breng' ik aen hem hier in't kort te voóren de meyninge van *Plinius* en andere, daer van handelende: hy is *Toucan* genaemt, en word gevonden in *Brazilien.* Syne groote is gelyk aen die van eene *Duyve;* doch *sijnen Beck* (dat te verwonderen is) is grooter als geheel sijn lyf, want hy is lang acht oft thien duymen, en wel dry vingeren breed, zynde van buyten *geél,* en van binnen *licht-root,* voor de borst heéft *dezen Vogel* eenen krop dry of vier vingeren breed, van verwe schoon oranie-couleur, met carmozyn-rood omringt: de rest van de borst is sneeuw-wit, den rugge schoon rood. De veêders en steért geheel swart; zoodat hy schoon is om zien. Ik wille dit alles, al zoude ik dat konnen doen, niet toepassen aen eenen hooveérdigen *Thraso;* 't zal my genoegzaem zyn, myn Materie te vervolgen op den eygendom van sijnen *Bek, die grooter is als zyn geheel lyf: Ore suo minor est:* Aen dezen zullende toepassen *de overtollige lof-redens,* dewelke sommige,

wiens ydelen-klap verre boven hunne bekwaemigheyd gaet, zig meynen toe-te-komen, en daerom verdienen, dat men van hen zegt:

Qui dicit multum, se vult astendere stultum
Die sijnen eygen lof verbreyd,
Word dikwils eenen nar gezeyd.

Het is dan van deze, dat myne penne den inkt der waerheyd op dit wit papier zal laeten vloeyen, om een-ieder met bondige redens aen-te-toonen, hoe verfoeyelyk eenen *hooveérdigen stoeffer* is aen een wel-bedagt gemoed. Dit gaen ik betuygen met 't generael *hem* eerst af-te-beêlden; en daer naer *hem* eenige bezondere eygendommen toe-te-passen. 'T Is dan *den stoeffer,* die den koning *David, Linguam magniloquam,* eene *trots-sprekende Tonge,* en den Propheêt *Job, Verba ventosa, Windagtige woórden* noemen; en die ik zegge te zyn *een onaerdig voórworp, dat zig zelven pryst, verheft; zig zelven in alles toe-geeft, zig ten vollen belieft; daer geenen Titel genoegzaem voór is, daer alles moet voór wyken:* en voórwaer, in dezer voegen gaen ik *eenen hooveérdigen praet-maeker* af-beêlden. Hy treéd over de straet in volle Majesteyt, dat de aerde trilt en beéft: hy draeyt zig langs alle kanten met het hooft in de locht, al of hy de huyzen wilde om-verre blaezen: hy trapt met zulke *Constantinopolitaensche schreden,* al of hy den aerd-bodem wilde vermorzelen:

hy maekt zulk een gestalte met sijnen adem uyt-te-blaezen, al-of hy den hoogen berg *Olympus* wilde doen sidderen: hy steêkt sijn op-gepronkt hoóft, daer ontallyke muyze-nesten en ook een deel van *Lucifers* ydelen-fuem in genestelt is, hoog in de wolken, gelyk *Bucephalus,* het trots-geciert peerd van *Alexander den grooten:* hy steekt sijne hand in de zyde, al ofte hy wilde toonen dat hy eenen *Atlas* is, die den hemel beryd staet t' ondersteunen: doch hier mede is 't niet genoeg; komende in eenig gezelschap, en zig draegende al-ofte hy *Filius Jovis, den zone van Jupiter* was, begint aldaer met volle authoriteyt sijne hoogdravende stemme uyt-te-boezemen: hy brengt te-voôrschyn sijn edel-geslagt, sijn verstand, sijne middels: daer by voegende, dat hy niemand in dit alles wilt wyken: hy houd sijnen Even-naesten als het slyk der aerde, als eenen sprink-haen, voôr eenen *pigmaeus,* voor eenen schoen-lappers jongen, voôr eenen klaveren zot, voôr een onnoozel concept, voôr een snot-vink: ja deze pronk-jonkers gaen zoo verre en vliegen zoo-hoog met eenen onbedagten *icarus,* dat sy zig laeten voôrstaen dat'er niet zoo-hoog is, of sy konnen daer over: daerom stoeffen en poeffen sy gelyk eenen krakenden wagen; sy complimenteren om hunnen naem te glorificeren; sy bouwen kasteelen in de locht; sy zyn die groote

Reuzen, die en stemme hebben als eenen donder; maer sy zijn ook die ydele vaten, de welke het meest geluyd maeken; sy zyn dat schip geslingert in de baeren, dat ten laesten, of tegen een klip, of op een zant-plaet gesmeten word; sy zyn de uyt-galmers van hunne eyge dwaesheyd en onkundigheden; sy zyn die groote Goliathten, die met eenen steen ter aerde gesmeten worden; sy syn die ligte pluymen, dewelke met eenen wind gins en weder gesmêten worden; en by dit alles zyn sy nog zoo-hoogmoedig, zoo-vermeten, van een ander, die alle bekwamigheyd bezit, voór slegte straet-slypers uyt-te-maeken, en, al' is 't niet geraedzaem dat zoo-op-geblaze hanzen zig hier en daer laeten vinden, men word nogtans gewaer, dat'er by nae geene gezelschappen van deze vry zyn; want aengezien sy van verscheyde genegentheden zyn, en dat een *slegt Persoon zig* zoo-wel iet groots als eenen ryken *Crœsus* kan in-beélden, zoo moet men dit van alderhande soorten alhier verstaen, en bezonderlyk van die, de welke meér doór *fortunâ* als doór *diligentiâ* tot groote staeten gekomen zyn: *immers* zoo-eenen wind-breker en eerzugtigen zot zal zoo-veél te hooveérdiger zyn, hoe hy te voóren nederiger was; die *Ex fimeto* voortsgekomen was, gaet nu geciert *In auro;* en die eertuds voôr eenen simpelen ambagts-man

versléten wierd, wilt nu voór Keyzers-kat niet wyken: hy wilt nog al hooger klimmen, om nog leéger te vallen, *uyt lapsu graviore ruant tolluntur in altum:* En wat nog meer berispelyk is, hy brengt te voórschyn sijne kloeke daeden, dewelke hy noyt heéft gedaen; hy verheft sijne bekwaemigheyd, die hy noyt heéft gehad; hy verfoeyt nu zyns gelyk, daer hy eenen schoen-lappers jongen eertyds was; hy wilt nu voór nimand swigten, die van nimand eertyds ontzien wierd; hy verheft zig op den hoogsten, stelt een ander op den leegsten graet, die reeds voór eenen bedelaer versleten wierd, die van de ryke wel een aelmoes zoude hebben mogen vraegen; met een woórd, reeds arm, nu ryk; reeds onbekwaem, maer nu nog botter; reeds wynig geägt, nu voór dwaes en wispeltuerig aenzien: te-wéten, alle hunne voôrwendzels dienen hen meer tot schande, als tot lof; meer tot afkeer, als tot agtinge; meer tot versmaedinge, als eerbieding; want een-ider weét genoeg, wie sy eertyds waeren, en wie zy nu zyn; wie sy waeren in conditie, wie sy nu zyn; wie sy waeren in onbekwaemigheyd, wie sy nu zyn; wie zy waeren in dwaesheyd, en wie sy nu nog meer zyn: voôrwaer, voórwaer.

Ex verbis fatnos, ex aure videmus afellos.
Men kont den Zot uyt sijn gefezel,
Aen d' ooren kent men eenen Ezel.

Om deêze Vermaeninge haeren vollen eysch te geêven, gaen ik dan vyf bezondere soorten van *hoog-draevende wind-maekers* hier ten-toon-stellen, en ieder het zyn, gelyk men de zotten elk zyn kleéd aen-past, toe-voegen.

De eerste soort van *die Arcadisten,* ik wille zeggen van *die wel-bekwaeme Geesten,* ('k hadde by-nae *Beesten* gezyd) is deêze, dewelke op haere schoone leden haeren roem draegt; maer wiens glorie ydelder is als de ydelheyd zelfs, want *Forma bonum fragile est: De schoonheyd is een ongestadigheyd:* gelyk een bloem smorgens ontluykt, savonds verslenst, zoo blozen nu de roode wangen, zoo blinkt nu het goud-geel hair, zoo trotseêrt nu dat lieffelyk gelaet, die glinsterende oogen, dat wit vel, blozende lippen, die toe-lachende gesteltenisse van 't geheel lichaem, beter zal ik zeggen, van diën maeyen-zak, en woonhuys der wormen; maer een weynig tyds daer naer, weynige jaeren, maenden, daegen, vergaet die toelachende bevalligheyd, dien glans word verduystert, dat couleur versterft; dit schoon *Venus-dier,* en hert-roerenden *Adonis,* zijn gelijk aen een oud verrompeld vel en van mismaekte gesteltenisse geworden, en dat zoo veêl te meer, hoe men tot hoogere jaeren komt: *Quantumquè accédit ad annos, fit minor.* Maer wat mag dog de reden zyn, van op dit alles zoo-zeer te

gloriêren, van daer op alle sijne wenschen te stellen, van zig schoonder als de schoonste te agten? weet gy dan niet hooveerdige *Jesabels-gezigten,* weêt gy dan niet trotsche *Absalons-knapen, dat deze liefgetalligheyd bedrigelijk, en deze schoonheyd ydel is? Fallax gratia & vana est pulchritudo?... Maer wy zullen,* zeggen die op-geblaeze hanzen, *van onze bloem lang geniet hebben: daerom mogen wy met reden daer op staen als op eene rots.* O verblinde zinnen! dat is de tael van zulke lieden, de welke, doór eenen dollen drift aengeport, zig iets beloven, daer sy zoo-onzeker van zyn, als van den wind: maer nog grooter is die waén, hoe dat sy onbestandiger is: want waer't dat dit zoodanig niet en was, dan zoude men evenwel eenig geniet en vastigheyd van sijn vooworp konnen hebben; maer gemerkt'er niet ongestaediger is, als de schoonheyd, die de ongestadigheyd zelf is, zoo is de opinie te dwaezer, dat sy lang zal dueren: want, *gelijk de visschen met eenen hangel, en de vogels met strikken gevangen worden, zoo-worden de menschen, op eenen ongelukkigen tyd, denwelken hun seffens overkomt, bedrogen. Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore male, cum eis extemplo supervenerit,* zegt zeer wel den *Ecclesiastes. Sampson* was ook kloek, maer

hy wierd van de krankheyd zelf overwonnen, en hy, die eenen Leêuw al-spelende overmeesterde, wierd doór de vlyery van een ligte vrouw ten-onderen-gebragt; zoo-dat al-wederom *de wysheyd van handelen over de kragten heerschen moet, en een voórzigtig man is beter beraemt, als eenen sterken. Melior est sapientia, quam vires, & vir prudens, quam fortis,* zegt *het boek der Wysheyd:* ende in 't *eerste boek der Koningen,* word ons de reden aengewezen: *Quia non in fortitudine sua roborabitur. Om-dat hy in sijne kragten niet zal versterkt worden,* dat is, dat'er eenen voórzigtigen handel noodig is om *deze* te bestieren: diesvolgens waerom zoo-ligtelijk op uwe gezontheyd geroemt, dewelke, aengezien sy u doór onvoórzigtigheyd kan af-genomen worden, zoo-veél te nauwkeuriger dient bewaert te zyn? en alsdan zyt gy nog maer zoo-lang daer van zeker, als het den Meester van 't leven en dood belieft: wilt'er dan niet op stoeffen, want aldus zoude gy op u trekken *de afgekeertheyd van den Hemel. Abominatio Domini omnis arrogans.*

Den tweeden eygendom van *eene stoeffende Tonge* is, *op Geslagt en Edeldom te roemen,* zoo-verre, dat, hoe hooger sy zijn, hoe hooger sy willen wezen; en al is't dat men bekennen moet, dat Edele af-komstens lof

en eer om hunne bestandigheyd verdienen; men moet evenwel die al-te-groote ydele glorie af-keuren, als dienende meer tot agterdeel als tot voórdeel van de zelve: voegt daer by, dat een Edel Geslagt zonder kloeke Daeden is eene Klok zonder klepel, een Schip zonder mast, een Huys zonder cieraet; en derhalven wederom meer berispens als pryzens weerdig, om-dat men, een hoog Geslagt van sijne Ouders geërft hebbende, dat met kloeke Daeden doôr sijn eygen beleyd moet verheerlijken, en dat vervolgens een Edel-gemoed, dat is een wys en bekwaem Man, meer dient ge-agt te worden als een ongeleert hooft, dat, al-hoe-wel Edel van Bloed, niets een heéft, daer het zich met regt kan overberoemen:

Nam genus & proavos & quae non fecimus ipsi
Vix ea nostra puto...

'K en agte dat het onze niet,
Dat doór een ander is geschied.

Maer waerom dan zoo-zeer op iet geglorieért, dat het ons niet en is? waerom gelijk de *Joden* sijn Geslagt altyd op-geluystert, en als geduerig overal, is 't niet meer met den mond, altyd evenwel met het hert gezeyt: *Semen Abrahae sunus? wy zyn het zaed van Abraham?..*

En zoude men deze met de woórden van den Zaligmaeker niet mogen beantwoorden: *Si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite? Is 't dat gy-lieden kinderen van Abraham zyt, doet dan de werken van Abraham?* Ja voórwaer, zulke onkundige hoog-dravers zoude men al-arger moeten bestraffen om hunnen hoogmoed te dempen, zoo-veél te-meer, om-dat sy zig te goed agten met andere te spreken, die nogtans, en bekwaem, en Regtzinnig, en Deugdzaem zijn; en zoude men van hun de oorzaek vraegen, sy zouden misschien antwoórden: *Om-dat Edel Bloed voór alle Goed gaet:* maer ik zegge daer tegen:

Tota licet veteres exornent undique cerae
Atria, Nobilitas sola est atquè unicae virtus.
Al is uw' huys geciêrt met wapens uwer staeten;
Nog blinkt de deugd veél meer, die u alleen kan baeten.

Maer wat zien ik ginder voór een nieuw vertoon? laet ons, *Lezer,* en zamen *aenschouwer,* wat plaetze maken; 't is de Koets van zekeren *hoog, hoog, Hoog-geagten Heer:* ziet hem daer eens pronken als een Kalck-hoen: hy is op-geblaezen doôr Eerzugt, sijn hooft steékt in de locht, sijn kleederen blinken van goud, hy zit zoo styf, al ofte het hem zoude leed doen zig te boogen voór die hem groeten; ja hy scheynt eenen eed gedaen te hebben

van niemand te willen kennen: en dat heéft hy al-dikwils laeten hooren by de sijne, als-wanneer hy opentlijk zeyd: *dat men hem om sijn Bloed, dat alder-edelste Bloed, geen Eere genoeg kost bewyzen; want dat sijne Ouders van Keyzers af-komst waeren:* ik hadde my by-na wel vergift met te zeggen *ysere afkomst:* want als men alles, dat zulke Pronk-hanzen zeggen, gelooft, dan mag men zig wel zeker bedrogen agten, want menigen speélt nu *Jonker,* wiens Voór-ouders zaeten in *het donker,* dat is, in eenen slegten staet; menigen kwast is nu gelijk eenen op-geblaezen wind-bal, die eertyds van Ambagts-lieden voorts-kwam, en die nu, van het hondeken *Laet-dunk* gebeten zynde, zig beter agt als den besten Edelman, en dit alles om-dat hy nu *eenen vergulden Edel-man is,* dat is, eenen *Edel-gekogten Jonker.* Dezen voert nu den *Naem* van eenen Commandeur, die eertyds eenen Stal-meester was; Dien van eenen grooten Negotiant, eertyds eenen slegten Penlecker; eenen derden van eenen Wel-levenden-heer, niet lang geleden eenen plompen Rusticus; en by alle dit derven *deze Stoeffers* zig nog verheffen boven andere, die doór hun Edel-bloed vermaert, maer nog vermaerder zyn doór kloeke Daeden. O wat stinkt dién hoogmoed voór Godt! dit geéft Hy te kennen in't boek der Spreuken, al-waer dat staet;

Arrogantian & Superbiam detestor. Ik verfoeye den Hoogmoed en Eer-zugt, En vervolgens ook die, dewelke zig daer van pligtig maken. Dat dan diergelijke *hunne stoeffende Tonge,* willen sy wel-doen, betoomen, ofte sy zullen op het onverwagt de daer-voór-gestelde straffe eens ondervinden, want: *Deus Superbis resistit. Godt wederstaet de Hooveerdige.*

De derde fout, die ook aen zeer vele eyge is, bestaet in *den Rykdom en den zwier van kleeders en huys-houdinge,* dewelke gemerkt sy de alderverfoeyelijkste is, zoo dient sy hier ook tot confusie van alle op-geblaeze Sotten dapper aengetast.

Dit moet voór-eerst van de Rycke verstaen worden, dewelke, om zoo in alles zig overvloedig te toonen, den pragtigstën zwier voeren, die'er kan uytgepyst worden, en aldus openlijk *Stoeffen* op hunne groote en onuytputtelijke Schatten; deze versmaeden eenen geringen mensch, om-dat sy meynen dat het hunnen rang zoude te kort doen met dezen te handelen; sy laeten alles op't alderpragtigste in hunne huyzen vercieren, buyten doen sy zig voór Goden aenzien doór hunne uytgestrekte Landsdouwen. Hunne kleeders zyn *Ex Auro puro. Van puer Goud,* de kostelijke peîrlen, de pragtigste gesteenten bestraelen hunne hoofden, den grond is te koud

daer sy op gaen, sy toonen doór hun gelaed wat sy verborgen dragen in het hert. En waerom dit alles? om boven andere in middels uyt te schynen: maer weeten sy ook wel, dat sy deze Rykdommen misschien voór eenen korten tyd bezitten, gemerkt de fortuen hun die kan ontrekken? Edog *Sy hebben die in overvloed, en daerom is dit ongeval voôr hen niet te vreezen:* dit is ongegrond spreken; want geene zoo-groote Goederen en Schatten, of men kan die verliezen 't zy op d'een of a'andere manier; ja ook al dikwils word men die kwyd doór het volgen van den overtolligen zwier, die doór de Rykdommen byt gelijk de motten doôr de kleeders, zoo-veél te meer, om-dat gemeynelijk de Ryke wynig zorge draegen ten dezen opzigte, denkende daer voór geen perykel te zyn; en hier uyt komt het, *dat sy van het geld geregeért worden; maer sy het geld niet regeéren. Viri divitiarum; non divitiae vivorum sunt.* En dit alles niet tegenstaende verhooveerdigt men zig over die gulde mest-hoopen, en men laet zig binden met zilvere en goud ketens! maer dat sy zig wagten, dat op hun niet en valt dit drygement, *Vae illis, Weè hun-lieden,* dat den gekroonden Propheét in dezer voegen besluyt, *Qui in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Dewelke op hunne Rykdommen glorieéren.*

Voorders zyn'er nog al andere, die, al-hoe-wel minder van conditie, even-wel benevens een-ander willen pronken, en doór al-te-groote pragt, die hun misstaet, om-dat sy al-te-hoog willen vliegen, zig laeten vervoeren; deze zijn zoo-vermeten van over-al rond-te-brieven, dat sy die Kleéders hebben, dat sy die Meubelen bezitten, dat sy die Rariteyten hebben gekogt: hunne dagelijksche tael is de tael van een Trotsch-hooft, dat niet kwalijk by een op-geblaze *Pauw* mag vergeleken worden; maer zoo-veél te blinder, als sy wel weéten, dat s' er ook al niet van gekomen zyn; want de *Pauw* aenziende *haere leelyke klouwen* is als beschaemt en gestoort, om-dat die af-steken tegen *haere schoone pluymen;* en sy zyn beschaemt, wat zegge ik beschaemt? sy zouden moeten beschaemt zyn, als sy hunne nederige af-komst wel inzien: en al-hoe-wel sy dit niet willen weéten, zoo dient het hen nogtans om hunne verwaentheyd doôr den neus gevreven, gemerkt sy stoeffen, dat sy, om-dat hunne Ouders misschien op eenen hoogen berg gewoont hebben, van hoogen-huyze zyn; dat sy zeggen, groote redens te hebben om op hunne Rykdommen te steunen, die hun van Ouders tot Ouders zyn toe-gekomen, daer sy die doór eenig geluk bekomen hebben; dat sy nu groote Maeltheden moeten houden, om-dat sy zoo lekker

van jonks-af op-gebrogt zyn, ik zegge zoo dikwils hebben moeten vasten; dat sy nu in hunne Saletten gekroonde wapens hebben hangen, daer hunne Ouders de gekroonde Leérs voôr een uythang-berd gebruykten: maer-al-even-tog laeten sy niet nae, van met volle monden, al-ofte sy *Vulcanus* blaes-balk moesten gaende-houden, hunne Rykdommen, pragtige Huys-cieraeden, deftige maeltheden te verheffen, ja, zig boven een-ieder stellende, zouden, dat sy dierven, zeggen, dat'er hen een Konings-paleys en Keyzerlyk-gezag toekomt; ofte, dat sy konden vliegen, zy zouden hunne verblyf-plaets op den thoren van *Babel* stellen om boven andere uyt-te-steken. Diergelyke gekken waeren die, dewelke aen dezen thoren metsten, zy wilden al hooger en hooger, sy schenen de wolken te willen beheerschen, sy tragteden als den hemel te willen overweldigen. Diergelyken was ook *Aman* aen het Hof van *Assuérus,* die altyd hooger en hooger wilde zyn, en, om meer gezag te hebben, tragtede hy nae niets meer, als nae *respect, eer-bewyzing, geluks-bieding* en zoo voorts: hy blafte zoo-hoogdravende, dat hy alleen genoegzaem scheén om alle de Rykdommen te konnen in-slikken, ja hy beélde zig in, alreeds Koning te zyn; maer ziet, omdat *Mardocheus* hem wygerde dus-daniglyk te eeren, dagte hy, dezen wel-haest

van den kant te moeten helpen, diesvolgens, eene galge hebbende doen opregten, meynde hy sijn voórstel te doen gelukken; maer hy wierd'er zelver aen geknoopt. Sommige nogtans willen met geweld reden hebben om zoo-grooten swier te maeken; sy zeggen dat sy, al-hoe-wel sy beters weéten, van geenen slegten stam sijn voôrts-gekomen, en dit houden sy staen, om-dat men nu daer van geene genoegzaeme preuve geéven kan: maer, waer 't dat men de gelapte kleéderen eens moest te voôrschyn brengen, daer hunne Voôr-ouders mede gepronkt hebben, sy zouden wel haest doôr de mand vallen: iemand zal my misschien vraegen, waer zyn die schoone pronk-kleederen, daer men eertyds de lappen kost op tellen? sy zyn verandert in zyde: waer zal men die verslete stoelen en gebroke tafels gaen haelen, daer sy als-dan hunne bestove kamers mede vercierden? deze zyn'er niet meer te vinden; de merkt heéft'er een groot deel van weg: waer zal men die luysterlyke meubels, als half-gebroke potten, gescheurde pannen, en verroeste messen nog vinden? deéze zyn lang verstoven; 't en waer dat'er of op den zolder of in den kelder diergelijk stuk ornaments nog overgebleven was. Dit alles klaere preuven van hunnen vorigen slegten staet gevende, zyn sy evenwel nog zoo-verméten van dit te overstryden, en

altyd te zeggen; dat sy nog volgen den Rang van hunne ryke Ouders, ja dat, hunne goederen nog zoo-veel te-meer toegenomen hebbende, het meer als reden is, dat sy van een-ider voôr deftige persoónagien worden aenzien, zoo-dat dezen prikkel van Eer en lof hunne herten tegen will' en dank als overmeestert heéft. O *fortuna!* Hoe snel loopt u rad het onderste boven! g'hebt hen uyt den modder in glorie herstelt; g'hebt hen verleent zagte dons-pluymen om op te slaepen, g'hebt hunnen kelder voôrzien van alderhande wynen, g'hebt hunne tafels met duyzende de beste geregten op-gedist, g'hebt hen Renten, Hoeven, Huyzen, ja ontallyke goederen by-gebragt, die eertyds zoo-nederig, zoo-gering, zoo-misagt waeren; dit moeten sy aen uwe jonst toe-wyten, en nogtans sy gedenken daer niet aen! 't en is by hen nu niet meer, dat sy kwaelyk aen den kost konnen geraeken; maer dat sy in geld en goed voór niemand willen wyken: 't is nu niet meer te werken; maer te smeéren: 't is nu niet meer den Borger maer den Ryken uyt-hangen: en, gelijk ik reeds zeyde, dat is hen toe-gebragt doór de Fortuen, want van eene Ryke Matant of spaerzaeme Nigt, doór dit of dat bonheur, doór dat Ampt of bediening, is hen een Erfdeel nagelaeten, en eene groote somme-gelds in den mond gevlogen; en dat op-geblaze

Volk is zoo-vermeten, dat het meynt zig een affront te geschieden, zoo-men het maer tegenspreékt: sy handelen altyd van Rykdom, noyt van slegten tyd; altyd ik ben Ryk, noyt een-ander; en dat alles om eenen grooten Naem te bekomen. Dog hoe zeer aen Godt dit stoeffen mishaegt, zal hy op sijnen tyd beweyzen; dat sy dan al voór-af weéten, dat'er geschreven staet by *Hieremias: Non glorietur dives in divitiis suis. Dat eenen wel-hebbende in sijne Rykdommen zig niet verhooveerdige.*

De vierde soort dezer *Lof-geirige windmakers* is die, dewelke haeren glans wilt krygen langs den kant der Geleertheyd; en dit ondervind men nog wel meest in die, dewelke het minste weéten: men hoort hun zeggen in volle gezelschappen: *Ik hebbe een geestig en kloek verstand, een volstandig begreyp, eene onberoerde memorie:* Sy weéten alles beter als een ander, sy zyn die groote lichten die andere voór-gaen, die subtiele vernuften die eene geheele Republiek van Raed en Daed konnen onderhouden: sy beéldën zig in, *Salomons* Wysheyd te bezitten: sy houden zig voór het pit van de Geleertheyd, het *Centrum* van de uytvindingen, het voórworp alle sublime concepten, ja sy laeten hun voórstaen, waer 't dat men het af-snydzel van hunne nagelen zaeyde, dat'er anders niet als geleerde

lieden zouden uyt voort-komen, gelijk van de steenen, die *Deucalion* agter rugge smeét, ontelbaere kinderen voorts-kwamen: ô gekken! want zulke lof-redens aen zig toe-voegen de woórden van 't heylig Schrift: *Non est bona gloriatio vestra. U-lieden hoogmoed is kwaed:* Kwaed, zegge ik, ja den alderkwaedsten, om-dat daer hy komt een vermeten spreéken. Hoort men dusdanigen Raes-bol sijne zaken voôrdoen, het schynt eene geheele *Protocol* van alderhande wetenschappen; hy redeneért gelyk eenen *Doctor,* hy weét alles met sijne naemen te beschilderen, al-ofte de Natuer daer in mede-gewerkt hadde: hy kent *Rhetorica, Poësis, Mathematica, Arithmetica, Geometria, Ars-medica* en *Juridica,* ja ook *Theologia* zelf in de uyterste perfectie: hy meynt, dat hem *Plato* op de Tonge zit: *Aristoteles* doôr sijn oogen kykt: *Diogenes* hem op de schouders hangt: *Salustius* in sijn broek-zak huys-vêst: *Seneca* in sijne hand-schoenen steékt, dat *Horatius* zelf in sijne beenen zit, en dat *Virgilius* met alle de *Poëten* in sijne teenen hunne verblyfplaets genomen hebben. ô bedrukte pronkvogels! ô Braziliansche *Toucanen!* ô Israëlitische Kalveren! die wilt van een-ider voôr heel-wys gehouden zyn, daer gy, gelyk dit van-binnen hol was, niet en bezit als een uyt-geput verstand; en nog derft gy zoo trots

op uwe bekwaemigheyd voorts-gaen, dat gy met eenen tré den *Nilus* wilt over-stappen; gy spreyd uwe beenen open, als eenen tweeden *Colossus,* op-dat een-ider, om u eere te bewyzen, daer doôr zoude kruypen: gy meynt de geleertheyd van *Pythagoras, Anaxagoras, Antisthenes en Socrates, Chrysippus en Diogenes, Plutarchus en Seneca* te bezitten: gy laet u voôrstaen een *orakel* ja een *mirakel* van alle *subtiliteyten* te zyn; die eertyds, ja maer kortelings geleden, eenen klerk, eenen penlecker waert, die zoo-veél bekwaemigheyd had als eenen Ezel om te prediken; gy, die nu nog maer voôr een slegt school-meesterken moogt passeéren, wilt als eenen *Salomon* geëert worden; en gelyk den Klad-schilder den Fyn-schilder; den Quaksalver den Doctoôr; den Boer den Edelman willen te boven gaen, zoo tragt gy u boven en ieder te verheffen, u te doen van een-ieder Respecteren, uwen Naem, met goude letters geschreven, van de Geleerdste zelfs doen te kusschen: ô ongezoden Hooft! ô Loter-bol! nu zien ik eyndelijk, dat trotsche verstanden dulle Qui-dams moeten hieten, dat 'er al dikwils een Snot-vink voór een geleerd Man wilt passéren; op u past dan de Sententie van *Paulus: Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Die zeggen, dat sy wys zyn, zyn uytzinnige geworden.* maer, *Disperdet Dominus*

universa labia dolosa, & Linguam magniloquam, Godt zal bedriegelijke lippen, en eene stoeffende Tonge verderven: dies-volges zegge ik, en zal houden staen, dat dusdanige, 't sy verstand hebbende ofte niet, dat, zegge ik, zoo-beroemde uytgalmers van hunne eyge wetenschappen, ydele en dwaze hoofden zyn. Dat sy dan voór-zeker houden:

Weest zoo-geleerd als iemand vry;
Maer stinkt gy slegts nae Hooeverdy
All' uw vernuft vergaet in niet,
Gelijk gy uyt 't voorgaende ziet.

De vyfde Classe van de nu meer-maels gemelde en zoo-geintituleérde *Wind-makers* is die, dewelke op *haer begaeftheden in 't gemeyn genomen,* ja wat nog het argste is, op *haere feylen* derft gloriéren; wat het eerste aengaet, daer van heéft *Pompejus* en Exempel gegeven, doen hy zeyde zoo-magtig te zijn, dat *hy, met eens op de aerde te stampen, de geheele wereld tot Oorlog konde opwekken:* diergelijken dwael-geest was *Nabuchodonosor,* die met eene hooveerdige laetdunkentheyd sijne glorierende stemme dierf laeten hooren; maer deze verwaentheyd wel dier heéft moeten betaelen, want hem wierd van boven aengekondigt: *Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus ejicient te, & cum*

bestiis ferisque terrae erit habitatio tua, & fœnum quasi bos comedes, Uw Ryk zal van u verdwynen, en gy zult van de menschen gescheyden worden, en gy zult met de beesten en dieren der aerde uwe wooning houden, en hoey eéten gelijk eenen Os.

Niet veél beter was den Syrierschen Koning *Antiochus,* die zig inbeélde tot aen den hemel toe te konnen reyken, en, doór véle ongemeene verheffingen van zig-zelven, zig schier hiel voór eenen Godt, altyd steunende op syne Majesteyt en hoog Gezag; hetwelk hy nademael ook al dapper heéft moeten bekoopen, doen hy ondervond, dat hy, niet eenen Godt, maer eenen enkele mensch was.

Den trotschen *Sennacherib* maekte het zoo-bond, dat hy uyt hooverdye gedreven een goddeloos voórnemen tegen de Stad *Jerusalem* hadde vastgestelt, waer-over hy Godt-lasterlijk aen den vromen Koning *Hizkia* schreéf; maer in den zelven nagt wierden'er 185000 mannen van 't Leger van *Sennacherib* doór eenen Engel verslagen, en hy zelfs doór sijne twee zonen omgebragt.

Eenen hooveerdigen geck was *Cosroës* Koning van *Persien*, den welken doór sijnen wapenen de geheele wereld byna ten-onderen had gebragt; willende, zoo hy zig inbeêlde, voór *eenen Godt* passeren, wende hy

daer toe alle de schandelijkste middelen aen; maer hy wierd van den Keyzer *Heraclius* voór *eenen mensch* overwonnen. Dat kwam hem toe, want diergelijke vermetentheyd dient wel-haest getemt en ten-onderen-gebragt, want zy stinkt voór Godt en de wereld.

Eyndelijk eenen *Abimelech* was eenen hoogmoedigen Vorst, die een-ieder poogde onderdanig te zyn: dezen belegerde eens met sijn volk de stad *Thebes, welke* hy nae eenigen tegenstand veroverde, behalven eenen sterken thoren, waer op't meeste volk gevlugt was; wanneer hy daer ook meynde te naderen, was'er eene staut-moedige Vrouwe, de welke met een stuk van eenen Meulen-steen hem het hooft, dat hooveerdig hooft, daer *die stoeffende Tonge* haer zoo-dikwils hadde laeten hooren, met eenen keer zoodaeniglijk treftede, dat'er geenen geneés-middel meer genoegzaem scheén: dog belastende aen sijnen wapen-drager, dat hy hem zoude doórsteken, gaf daer op voôr reden; *om dat men niet zeggen zoude, dat een Vrouws-persoon hem hadde gesnevelt:* maer zoo hy geleeft heéft is hy gestorven, en sijne *verwaende Tonge* heéft zijn leven gesloten; dies-volgens zegge ik met *Hieremias: Arrogantia tua decêpit te, & superbia cordis tui. Uwen hoogmoed heéft u bedrogen, en de hooverdye uws herte.*

Het laeste is dit, dat'er ontallyke, nog boven dien, gevonden worden, dewelke niet alleen over hunne indifferente Gaeven zig beroemen, maer, dat nog het alderargste is, over hunne eyge fylen, gelijk ook in eenige van de by-gebrogte Exempels genoeg blykt. 'T zyn deze, de welke, gelijk die van *Sodoma,* hunne zonden verkondigen, gelijk *Isaias* zegt: *Peccatum suum quasi sodoma praedicavêrunt, nec abcondêrunt.* Van deze zegt ook den heyligen *Ambrosius: pleriquè in suis lapsibus gloriantur, & putant etiam laudis esse, quae criminis sunt. Zeer-vele draegen op hunnen val hunnen hoogmoed, ende sy meynen, dat hun kwaed lof-weêrdig is.* Men laet zig nu voórstaen, dat het groote Eer verdient overdaed te begaen, eenen onnoozelen te bedriegen, een-ander te ontstigten, sy zelven in den modder van onzuyvere lusten te wentelen; maer dat dusdanige zeker zyn, dat Godt tot hen zal zeggen: *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?... totâ die injustitiam cogitavit lingua tua. Propterea Deus destruet te in sinem, evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terrâ viventium. Wat verhooveerdigt gy u in de boosheyd, die vervult zyt met zonden?... Den geheelen dag heéft uwe Tonge onregtveerdigheyd bedagt. Daerom zal u Godt voór altyd vernietigen, Hy zal u uytroeyen, en u van 't lichaem*

weg-nemen, en uw geslagt van geheel de aerde. Dit is een drygement, dat met de groote van 't misdaed over-een-komt, ende dies-volgens kan men daer uyt zien, hoe haetelijk dit aen Godt weézen moet. Laét dan *die ydele Gekken,* die geene vermaeningen willen aenhooren, maer loopen; Godt zal hun eens vinden.

Ten laetsten, niets is hier over, als aen *den Goedwilligen Lezer* nog eens voór-te-houden, hoe schaedelijk en verfoeyelijk *de stoeffende Tonge* is; schaedelijk aen de ziel, vervoeyelijk by de wenschen. Ik bidde u dan, die, u in deze fout pligtig bevindende, u wilt beteren, dat gy de naeste middels ter hand neemt; want anderzins, deze verfoeyende, zult gy u in de strikken meer en meer in-wikkelen, en men zal van u mogen zeggen, dat gy met allen uwen hoogmoed u eygen zelven nog nadeel toebrengt, te meer, om-dat gy iets, dat gy niet en hebt, u toe-schryft, en vervolgens, daer uyt ydele glorie op steunende, zult ondervinden, dat

Die niet en vreest den val,
Daer haest toe komen zal.

Zoo-dan, alwaer't nog, dat gy eenige Bekwaemigheyd bezat, volgt den raed van *Hieremias: Non glorietur sapiens in sapientiâ*

suâ, & non glorietur fortis in fortitudine suâ, & non glorietur dives in divitiis suis. Dat den wyzen niet en glorieére op sijne wysheyd, en dat den sterken zig niet verhooveerdige in sijne kloekheyd, en dat den wel-hebbenden niet en steune op sijne Rykdommen: Gy ondertusschen, dit onderhoudende, *mynen voorzigtigen Lezer,* neemt-aen het volgende voór een toe-maetjen:

Cùm proprios aliquis stultè decantat honores,
Belgica nonnè suo Pica sit ore minor?

Wanneer dat imand zingt sijn' eygen eer en lof
En heêft men dan met regt niet d'aldergrootste stof
Te zeggen, hy heéft meerder praet
Als dat hem voegt, maer geene daed?

Ja voórwaer

Niet in woórden, maer in werken
Staet Bekwaemheyd te bemerken.

VII. Zinne-beeld.
De te-zeer-toegevende Tonge.

Lemma. *Usquè Tacet...*

Zinspreuk. *Hoe men hem dwingt,*

Hy niet en Zingt.

W*Anneer den Vanger trekt sijn net*
Dan is den Vogel haest verplet,
Dan is gedaen het zoet gefluyt
En 't draeyt op enkel listen uyt;
Dan ziet men, dat het pluymig Dier,
Dat pleég te nemen sijnen zwier
Langs Bosschen, Bergen, over-al,
Komt tot een' onverwagten val,

En word gevangen op een' zet
Geslingert in den strik of net
En die te voren lustig was
Word droef, bevreest, op 't zelve pas,
En ziet zoo ik gesprokken hadd',
Wierd ik op 't zelve pas gevat
In woórden, die als zonder grond
My vielen seffens ùyt den mond:
Want, *sprak den vanger,* hadd' het beest,
Myn net en strikken reeds gevreest.
'T En zoud' voórwaer niet komen zyn
In dit verdriet en groote pyn;
Het vloóg nog liber in de lugt
En waer voór geen bedrog bedugt;
Maer stout, en zonder eens te zien
Wat dat hem seffens zoud' geschîen,
Verstout het zig om eenig zaet,
Genomen van eens anders baet,
Te pikken voór sijn gulzigheyd;
Hier voór was hem deêz straf bereyd.
Ik sprak: mijn' alderliefsten vrînd,
Die zulke vangeryën mint,
Gy meynt, dat gy uw vollen lust
Doór list en laegen heby geblust;
Dat gy den vogel nae uw hand
Zult konnen zetten zonder schand;
Voórwaer het is zoo-ligt en prat
Te worden hier in 't net gevat,
Dat is, bedrogen, zoo gy ziet,
Want dezen vogel zwygt hy niet?

En' houd hy nu niet op den zang,
Die wierd gehoort heél dagen lang?
En temt hy niet sijn' zoete tael
Van u gehoort zoo-menigmael?
En die al zong met bly gemoed,
En. zwygt hy niet op staenden voet?
Gy zult, ik weét, hem stellen vast,
En zult bestaen all' dat'er past
Om hem te krygen tot den zang,
Dat zult gy doen heel dagen lang:
Gy zult nu met een zoete fluyt
Gaen maken eenig still' geluyt,
Gy zult een duyntjen syn en net
Gaen kwêlen op den toon gezet,
Gy zult de Fluyt, dat teerder riet,
Daer *Pan* de dieren mé gebied,
En daer *Amphîön* al 't gediert,
Nae sijnen will' heéft mé gestiert,
Waer mé *Apollo* 't bosch en wout
Heéft in eendragtigheyd gebouwt,
En *Orphêus* mé de rots en steen
Doen weder-galmen in 't gemeen,
Gy zult dat riet, dat aerdig stuk,
Gebruyken tot een vast geluk,
En pyzen, dat ter zelver stond
'T Dier u zal sluyten nae den mond:
Maer Vrînd gy mist, gy staet bedod,
En dient gehouden voór den sot;
Gy, die den Vogel hebt verrast,
Word met het zelven overlast;

Gy meynt, dat hy met bly geschal
U nae den wille volgen zal;
Maer *Lubbert,* weet gy dan niet wel
Dat ider beestjen levert spel?
Dat ider diertjen heéft sijn kop?...
Zo gy het vat, en zyt'er op:
Want doet voór-waer, al dat gy wilt,
Zyt in den weér, en zyt gestilt,
Het is, geloóft my, even-veél,
Gy krygt'er by een drooge keél;
En waerom nog al meer gezyt?...
Gy kwist voór niet den schoonen tyd.
Al was het dat *Aurora's* mond
Haer alderliefste wezen zond,
En dat ook *Phœbi* helder licht
Kwam overstraelen ons gezigt,
Wanneer hy sijne peerden ment
En sijnen gulden wagen zend;
Al is het dat het groene veld
Syn jeugdig kruyd te pronken stelt;
Al is het dat het groene wout
Met boomen hooge thorens bouwt;
Al is het dat een still' Rivier
Laet lopen met een zoet getier
Haer zilver' alder-klaerste vogt,
Van Helicon den berg gebrogt;
Al is het dat den boom-gaerd staet
In 't beste van sijn rood ciraed,
Van apels in den vollen fleur;
Al is't dat in den vollen geur

De bloemen praelen hier en daer
Al oft het een tapyte waer;
Al is het, 't ghen' nog meer gezeyt,
Dat vogels met het grootste vleyt
Herhaelen hunnen held'ren zang,
En dat geheéle dagen lang;
Al is het dat den nagtegael
Met haer sijne lieffelijke tael,
Al is het dat de distel-vink
Met haer aenlokkende geklink,
Al is het dat het cysken swiert
En 't koningsken zeer-aerdig tiert;
Al is het dat'er over-al
Ontstaet een overzoet geschal;
Dit alles, ja nog meer daer by
Van fluyten, zingen, en gevly,
In zonder baet, is sonder vrugt,
En geêft den vogel geen genugt;
Hy zit, hy treurt, en toont gewis,
Dat dit hem grooter hert-sweêr is,
En dat hy is sijn' vryheyd kwyt,
En dat hy in dit droevig lot,
Gesloten in zoo-treurig kot,
Zal toonen, dat hy sijnen staet,
Die hem zoo-zeer ter-herte staet,
Wilt sluyten met een' droeve dood
Lyk-vormig aen sijn' grooten nood;
En dat hy, wat den vanger doet,
Noyt zal verbeugen van gemoed,

Noyt zal hernemen sijnen zang,
Wel-eer gehoort heel dagen lang.
Wat zegt gy, Lezer, *van den zin,*
Heéft hy niet regt de waerheyd in?
Zoud' dezen vogel nu-ter-tyd
Niet moeten toonen meerder vlyt,
Om sijnen Meester, die hem viert,
Om sijnen voeder, die hem ciert,
Te geven eenig zoet vermaek?...
Dat waer voór hem een ligte zaek,
Dat waer een reden wel-gegrond,
Die ider-een bevestigt vond,
En wel bezonder als den tyd
Van schoone dagen henen-glyd,
En dat den winter alle zoet
Verbannen heéft uyt ons gemoed,
Dat dan de Vogel zong een lied,
Waer doór het treuren henen-vlied.
Eh dat hy dan tot lof en dank
Liet hooren sijn' gewoonen klank,
Om te vermaken die hem geéft
Waer van hy staeg in ruste leeft.
Maer, 't stuk dient naerder overleyd
En van een ander zaek' gezeyt:
Den Vogel die gedurig swygt,
Al is het dat hy beetjens krygt,
En dat men hem geduerig streelt,
En alle vrindschap mede-deelt,
Is, zoo ik zegg', van stegen nek,
En 't liegt hier enkel aen gebrek:

Dies-volgens dunkt my voór gewis
Dat hy een' mensch gelykend' is,
Die, zoo sijn pligt hem spreken doet,
In ongevoelyk van gemoed,
In zonder eenig' tegenstand,
Misbruykt de reden t'-allen kant,
Laet ider loopen op den dril,
Waer dat het zy, of waer het will',
Ziet alles met goed' oogen aen,
En laet hem teenemael begaen,
Ja, toeft hem zelfs in booze daed',
En laet zig of het waer geen kwaed;
Dus mag ik zeggen wel-te-regt,
Dat onderdanen, maert en knegt,
Discipels, kinders, niet en gaen
De wegen, die ten hemel staên;
Maer dat sy doen het gheén hen lust,
Dat naemaels niet word uytgeblust,
En brengt al-menig jonge spruyt
(Dat zegg' ik hier tot myn besluyt)
Tot snoode driften, tot plaizier,
Van s'werelds ongegronden swier,
En, alles met een woórd gezeyd,
Tot 't kwisten van den schoonen tyd,
Versmading' van de waere deugd,
'T bederven van der teere jeugt,
'T betragten van een kwaeden staet,
Waer mé het al tot nadeel gaet.
Dog eene zaek, eer dat ik sluyt,
Dient hier te wezen nog beduyd,

En deéze dient voór eerst' belet
Van menschen in bestier gezet,
Van Meester, die een jong-gezel
Moet houden van het jok en spel,
En stieren tot de neerstigheyd
Doór kloek vermaen en sneég beleyd:
Van Ouders die de teere jeugt
Reeds moeten stieren tot de Deugd,
En houden van het spel en straet,
Waer dat het kwade wegen gaet,
En leyden 't zoetjens nae de kerk,
En doen het passen op zijn werk,
En laeten 't hooren goed vermaen,
Om in Godts vreeze vast te staen,
En doen het zien de leelykheyd
Van hooverdy, van haet, en nyd,
Van kwaed' exempels, luyërdy,
Van ydel waen, en pompery:
Op dezen voet, is 't dat een kind
Syn eenig heyl en deugd bemind,
En dat het op sijn pligten let,
En alles in goed' order zet,
En eert sijn Ouders en hun' will',
Is 't huys gehoorzaem, neerstig, still',
En toont zig ider-een te zyn
Een' Ganymédes *in den schyn,*
Doór sijn' manieren wel-gegrond,
Doór sijnen handel zonder zond,
Doór sijn' gestigtheyd over-al,
Doór 't vlugten van sijn ongeval.

Daerom gy, Vaders, Moeders, let,
Dat gy u kind in vylheyd zet,
Dat gy 't berispt, wanneer den tyd
U mé-deelt sijn bekwaemigheyd,
Dat gy het dan doór staeg vermaen
Gebied den weg ter deugd te gaen:
Stigt uwe kinders, leert hen 't goed,
'T is nu van noode dat gy 't doet;
Daer naer is 't moeyte zonder baet,
Dat is gezeyt: het is te laet.

Vermaeninge.

AEngezien die dingen, dewelke berispens weerdig zyn, en nogtans niet berispt worden, den mensch zeer-dikwils doen volherden, ja toe-nemen in alle soorten van fauten: zoo is het, dat ik hier, *aendagtigen Lezer,* oordeele noodzakelyk te zyn, de oorzaek daer van, die u alreeds uyt het *voôrig Zinne-beéld* bekent is, dieper en aendagtiger te doór-gronden. Om dit nog klaerder te verstaen, neêmt, dat gy in een huys-gezin tegenwoórdig zyt, alwaer ongeregelde manieren de eerste plaets bekleeden: stelt u daer voór oogen *eenen Vader,* die bezig is met schryven, of eenige andere ligte bezigheyd te verrigten: voegt daer by *eene Moeder,* met naeyen of kant-werken haeren tyd passérende: maer let wel bezonderlyk op de

onbeschoefte manieren *der Kinderen,* dewelke in de tegenwoórdigheyd *der Ouders* malkanderen toe-naemen geéven, verwytingen doen, hunne coleéren uyt-werken, 't zy op d'eene of andere wyze, ja wat nog het argste is, dewelke tieren, schreeuwen, en over malkanderen wraek nemen, zonder eens te pyzen, dat *Vader* en *Moeder* daer tegenwoórdig zyn: dit aldus bezigtigende, zult gy aenstonds uwe gedagten laeten vallen op de oorzaek van zoo-vervoeyelyk krakeél, maer niet lang daer over beraemende, zult gy wel-haest uwe verwonderinge staken, ende pyzen, dat aen de *al-te-zeer-toegevende Ouders* de schuld toe-te-wyten is, dat de *bedorve Kinders* zoo-schandelyk onderrigt zyn. Ten eersten, om-dat sy misschien diergelyk exempel *van hunne Ouders* zelf gezien hebben, ten tweeden, en dat zeker is, om-dat sy over zoo-leelyke fauten *niet berispt worden:* en dat is de reden, dat ik deéze Vermaeninge een wynig breeder zal uyt-bryden: en gelykerwys in de *andere Zinne-beélden en Bemerkingen* getoont is, hoe *de Tonge* mist met te-veél, kwaelyk, en onvoórzigtiglyk te spreéken, al-zoo zal ik hier aenwyzen, hoe sy ook zondigen kan met *niet te spreken,* daer zy grootelyks verpligt is zig kloekmeediglyk te laeten hooren: en gemerkt dit *hier-by-gestelt Zinne-beéld* daer eene gelykenisse van geéft, hoe-zeer men op

sommige tyden gedwongen is te spreéken, daer men dan bezonderlyk swygt; zoo hebbe ik wederom stoffe genoeg, om-dit op eenen goeden zin te trekken, en uyt dezen eenider doen te zien, dat'er niets zoo-verfoeyelyk is, als ten dezen op-zigte sijn pligt te buyten te gaen, zullende daer uyt besluyten wat'er vervolgens in 't toekomende gedaen moet worden.

De Ouders zyn dan wel bezonder pligtig in deze faute, dewelke, in de plaets van hunne Kinderen van-jonks-af te boogen doór goede vermaeningen, die laeten voórts-gaen in hunne kwaede driften en passien, die sy daer-naer doór de grootste moeyte zelfs niet magtig zyn te stutten. Neémt het exempel van *eenen Zoon,* den welken van-jonks-af om sijne aerdigheyd en bevalligheyd van *sijne Ouders* al-te-zeer bemind word; (beter zal ik zeggen gehaet; want die sijn Kind sijnen zin laet volgen, bederft het) hy groeyt allengskens op tot tien à twaelf jaeren; het word nu tyd hem te bestellen onder zorgelyke Meesters om wel te leeren; maer zoo-wanneer men van deze hunne rechtveérdige strengigheyd maer het minste komt te hooren, *de Moeder* doet klagten, dat men *haeren Zoon* zoo-kwalyk handelt, het gaet *den Vader* ter herten, dat hy *sijnen Zoon* hoort klagen.Wat doet men?... men zoek nae den besten;

wat zegge ik? nae den zagtsten Meester; doch met dit bespreék, dat hy geene harde woórden aen *het zoete kind* mag geêven. Dit is de oorzaek, dat den bedorven *benjamin* meer-en-meer toe-neémt in luyigheyd; min en min voortgank doet in de letter-konst: Edog naer een jaer ter schoolen geloopen te hebben, men doet hem op de studie; (misschien om met den naem eenen *studiosus,* en met de daed eenen *otiosus* te worden) maer deêzen bedorven knaep, en kindeken met wasse voeten, *Albae gallinae filius,* is maer gewoon boeken te verslyten, tyd te verspillen, andere te stooren, langs straet te loopen; en zoude dan den bestierder eenige klagten komen doen, het is wel haest: *Myn Kind is bly van geest, lustig van aerd, het moet nog sijn verstand krygen, ik hebbe met het teerder schaep mede-lyden: ô mijnen hoog-geägten Heer! laet het u tog zoo haest niet verveélen dat aerdig-knaepken te onderrigten; laet het maer begaen, geéft het geene stuere woórden, het zal al eens wyzer worden; ende, wat ik wel bezonder verzoeke, slaegt hem tog niet, want dat waer my eene alder-grootste pyn om hooren; ziet hem dog wat doór de vingeren, en kan ik u eenigen dienst doen, ik ben altyd bereed.* Zoo is het dan, dat men eenen weg baent om sijn Kind tot de luyerdy, onbeschaemtheyd, ongodvrugtigheyd te laeten komen, om het wel-

haest eenen bedorveling te maeken. 'T Is deze reden, dewelke nog dagelyks doet zien, dat'er zoo-meningen luyËn en onagtzaemen Student gevonden word, die, in de plaets dat hem syne Ouders daer over zouden berispen, altyd toe-neemt in synen tyd te verkwisten met een deel onnutte bezigheden, ende ten laetsten zoo-verre komt, dat men van hem op 't eynde van sijne Studie zeggen mag: *Asinus ad lyram. Eenen ezel in formâ.* En wat is hier van de oorzaek? het toe-geven van *de onbedagte Ouders,* dewelke liever-hebben doór de vingeren te zien, als het geluk van hun kind te bezorgen: dit blykt nog voôrder, als-wanneer, de studien geyndigt zynde, *den Zone* vermaent word eenigen stiel of affairen aen-te-trekken, want men ziet hem op sijn oud fatsoen het stuk beginnen, en vol-toeyën: 't is wel-haest: *Vader en Moeder, dat blokken, dat kopbreken staet my zoo-wel aen, als de ploeg aen den Os; ik doen het tegen dank;* de Ouders brengen hem op een ander kostwinninge, sy geven hem, dat hy vraegt, wilt hy het maer gewoon worden; en van-dan-af beginnen sy al te zien, wat hunne zotte liefde en berispelyke toe-gevinge hebben te-weég-gebragt. *Den Zoon* wilt wederom wat anders; alle dagen wat nieuws, noyt wat aengenaems; tot dat hy ten laesten zegt:

ik wille niet meer werken. Dan zegt den Vader: *myn Kind doet uw best dat gy u gewent, gy moet immers werken voór uwen kost.* De Moeder voegt'er by: *myn liefste kind, hervat het nog eens, 't zal beter gaen.* Maer den *Zoon* heeft al-zoo-veél oorblaesers gehad, die hem het leég-gaen hebben aengeraeden, dat hy wilt en zal doen, gelijk de meeste menigte, dat is, de luyerdy volgen, gaen wandelen, drinken, floreéren: en zoo geraekt hy ten laetsten onder eenen kwaeden hoop, hy voegt hem na hunne bedorve zeden, hy loopt hier en daer, en stelt zig aen véle perykelen uyt, die sijn Eër en faem, ja sijn ziel in gevaer stellen; en om kort te zyn, dan klaegen *de Ouders, sy* vermaenen hun kind, sy zoeken het te verwilligen; maer 't is zonder uyt-werkzel: want dat gedaen moest zyn op zijnen tyd, komt te laet, als de passien in-gewortelt zijn; en het hiét wederom: *Serò sapiunt Phryges.*

Hoe berispelijk en zonder grond *dusdaenige Ouders* te-werk-gaen, zal het volgende leeren, bekragtigt doór de onfeylbaere getuygenissen van't *heylig Schrift:* Ten eerstem: *Qui parcit virgae, odit filium suum. Die de roede spaert, haet sijn kind:* dies-volgens worden alle *Ouders* van den *Ecclesiasticus* zeer-wel vermaent, met deze woórden: *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus,*

dum infans est, ne fortè induret, & non crèdat tibi: Boogt den neck (dat is den kwaeden wille) van uw kind in sijne jonkheyd, ende bestraft het zelve, terwylen het jonk is; op-dat het niet en verharde, u geen gehoor gevende. Op dezen zin komt zeer wel te pas het geestrijk *Zinne-beêld* van den zoet-vloeyenden Poëet *P. Adrianus Poirters,* alwaer af-gebeêld is in den boek, geintituleert *het heylig Hof van den Keyser Theodosius,* eenen werk-man, bezig met manden te vlegten; maer hier dient wel bezonder aenmerkt de stoffe der zelve, teweten te *teenen,* als nu geboogzaem zynde langs alle kanten tot een zonderling gemak: daerom heéft'er *den Poeët* aerdiglijk onder-geschreven deze woórden:

Men moetse boogen
Eer-dat sy droogen.

Tot breederen uytleg van't gezeyde *Zinne-beêld* kan den nieuws-gierigen *Lezer* de konst-ryke veerzen bezigtigen: onder andere leest men aldaer:

Dit werk, zoo gy het wilt verstaen,
Dat wyst u op de Kinders *aen:*
Terwyl' sy groen zyn en vol sap
En niet en éten schier als pap
Zoo snoeyt hen af dat niet en dînt
Voór een wel-op-getrokken Kind,
Zoo stroopt hen af den rouwen aerd,
Eer-dat hy straf word, en verjaert:

Dan zullen 't Kinders *zyn met schik:*
En doet dan voorts gelyk als ik;
Terwyl' die teér zyn ende swak,
Vlegt ik die hier nae mijn gemak:
Want als sy jong zyn en gedwêe
Dan doet m'er alle dingen mé,
Ik buyg', ik kromze hondert-fout
Oft 't nestels waeren, en geen hout.

En wat voórder vermaent hy tot zoo-gewenscht uyt-werkzel *alle wel-bedagte Ouders.*

Maer op-dat zulks u lukken mag,
Zoo boogtse van den eersten dag,
Eer sy verharden in verstand,
En zetse jeugdig nae uw hand.

Eene andere gelykenisse brengt by den zelven Autheur in 't volgende: eenen Beir lekt sijn jong, om het zelve' sijne volkome forme te geven: zoo moeten *de Ouders* van jonks-af de Kinderen in de Deugd sormeêren; en ten dezen propoóste is deze eene snege Bemerkinge: wat meynt gy, dat het oogmerk geweest is van Godt als hy twee-en-veertig van die *booze Kinderen,* die den Propheét *Elisaeum* versmaedelyk beschimpten, als hy die, zegge ik, meer doór *twee Beiren,* als doór *bloed-dorstige Wolven of wreede Leéuwen* heeft doen verscheuren?... dit kan met voór-bedagt

oordeel geschiet zyn, ten eynde, dat aen die *zorge-looze Ouders* verweten zoude worden, dat *sy hunne Kinderen,* die snoode booswigten, beter hadden moeten schaeven en onder-wyzen, gelyk *de Beiren* met hunne leckende Tonge het fatzoen aen haere jonkskens geéven. By gebrek van de goede voórzorge der *Ouders* is het dan, dat'er *zoo-menig Kind* in fouten en gebreken, in menige verkeerde bogten, ongeschaeft, onbeschaemt, tot hunne schande, en sijn eygen ongeluk opwast: 'T is *de Ouders* toe-te-wyten, dat de *Kinders* als in het wild op-groeyen: sy doen als eenen Hovenier, dewelke sijne boomen op den gestelden tyd niet en snoêyt, en vervolgens daer naer dit te-laet in vrugteloos wilt bestaen; nu zyn het de jaeren, in dewelke alles bloeyt en groeyt, nu is 't den tyd te snoeyen; het welke veronagtzaemt wordende, is'er niet anders van te verwagten als eene onherstellyke verwildernis: en voórwaer, het is met bloedige traenen te beklaegen, dat wy in *onze verbasterde Eeuw zoo-veéle lafhertige Ouders* vinden, die *hunne Kinderen* met goede vermaeningen of zalige aenwakkeringen niet alleen *niet* vervoôrderen, maaer die doór hunnen ongemanierden handel zelfs ontstigten, en aldus den weg baenen tot de boosheyd, die van teere gemoederen zeer-ligtelyk word op-gevat; doch om hier

deéze Materie aen-te-raeken zoude ik den Lezer om eene tweede aendagtigheyd mogen smeeken, gemerkt-dat deze zaek een stuk van tyd ende aengelegentheyd is, als-ook met eene doór-dringende penne, daer de myne verre moet voór swigten, dient aengetast. In diervoegen zal ik maer spreeken, doch met korte woórden, van *de al-te-groote stilswygentheyd,* die oorzaek is, dat'er *ontallyke Kinderen* de Deugd verlaeten, de geleertheyd versmaeden, den tyd verkwisten, alderhande kwaede manieren aen-trekken. Diergelyke waeren *de Kinderen* van den oppersten Priester *Heli,* de welke doór het al-te-veel toe-geven van hunnen Vader zig aen vele buyten-sporigheden overgaeven: maer hoe? berispte *Heli* dan sijne Zoônen niet? heéft hy niet gezeyt: *Nolite filii mei, En wilt dit niet doen Zonen?* ja, dit was sijne vermaeninge; wel hoe is hy dan te berispen over *sijne stilswygentheyd?...* om-dies-wille dat hy al-te-zagt berispte; en zulk berispen is wynig beter, als niet berispen; en daerom is 't misschien geweest, dat *sijne Zoônen* te-vryër voórts-gingen in hun kwaed. Edog, (maer hoe beklagelyk is het!) dit alles niet tegenstaende, worden'er *zeer veêle Ouders* gevonden, die *hunne Kinderen* niet alleen zagtjens en berispen; maer de zelve niet en berispen: dit is de oorzaek dat men hedendaegs zoo-veéle *onbeschaemde*

Kinders ziet, dewelke, geen op-zigt nemende op Bestierders of Meesters, zig niet en schaemen de zelve toe-te-schieten, hun uyt-te-lachen, hunnen Raed te verfoeyen, en dit enkelyk, óm-dat sy daer over van *hunne Ouders* niet zyn berispt geweest: zoo-dat ik wel zeggen mag, dat *de Ouders,* geene vermaeninge geévende, als hun Kind sijn pligt te buyten gaet, oorzaek zyn, dat het zelve in 't kwaed heviger toe-neemt. *Qui non vetat peccare cum possit, jubet. Die het kwaed, als hy kan, niet en belet, gebied het zelve te doen.*

Eyndelyk *zulke Ouders* zyn gelyk aen de *Simmen,* de-welke hunne jongenen, met te om-helzen, dooden, gemerkt dat sy doór eene zotte liefde gedreven *hunne Kinderen* bederven, zoo nae ziel als lichaem (en wat is dit anders als dooden?) ik zegge *nae de ziel:* want de Kinderen, het kwaed van-jonks-af inzuygende, groeyen daer in op, ende den wortel van de bedorve natuer, zig uytschietende, vestigt zig aldaer te vaster, om-dat hem niemand uyt en roeyt; zoo-dat daer naer de kwaed-aerdigheyd wel-haest in eene tweede natuer verandert. *Nae het lichaem:* aengezien sy de zelve van alle geleertheyd als vervremden, met hen aen 't gemak te gewennen, met hunne zinnekens te voldoen, het-gene de meeste plaets grypt

in de Rycke, dewelke, in den wellust en tusschen de gemakken op-gebrogt, eenen af-keer van den aerbyd en leer-tugt hebben; waer van het komt, dat'er onder hen zoo-véle *Asini deaurati* gevonden worden, en, *gelijk de oude zongen, zoo piepen de jongen.* Maer laet ons tot slot van deze Bemerkinge eens hooren wat hier op zeggen de *vernufte Philosophen. Socrates* zeyde: *die, dewelke bezorgt zyn voor 't Fortuen van hunne Kinderen, maer veronagtzamen, dat sy neerstig worden, zyn gelyk aen die peerden-bezorgers, dewelke dezelve veél eéten geven, weynig oeffenen. Ei, qui filiis de multis opibus prospiciunt; ut autem boni & egregii evadant, negligunt, simile quid agunt equos alentibus, quos disciplinam non docent, multum verò pabuli exhibent.* En hy voegt'er by: *Possessiones magni pretii aestimationem habebunt; ipse autem viles erunt. Hunne goederen zullen den naem van eene groote weêrde hebben; maer sy zullen veragt worden:* Ende nog voórder zegt hy: *Itaquè, si quis filium suum magni pretii hominem effecerit, quamvis paucas opes ei relinquat, multa tamen largitus est. Zoo-dan, is 't dat iemand sijnen zoon een man van groot-agtinge zal gemaekt hebben, al-hoe-wel hem weynig nae-gelaeten, heéft den zelven groote schatten bezorgt.* Eyndelijk *Epictetus* zegt: *Liberos doctiores, quam ditiores relinquendos esse: Dat men*

sijne Kinderen meer Geleertheyd, als goederen moet naer-laeten. Maer om dit wel te weég te brengen, dient'er van de wieg af eene wakende ooge in 't zeyl gehouden; de jaeren vermeerdert wordende, moet de zorge ook groeyen; de kwaede passien zig veropenbaerende, moet men die betoomen; de genegentheyd tot de luyërdy dient met de sporen van eene kragtige Vermaeninge tot den aerbyd aen-gedreven; den kwaeden stegen aerd dient doór spitten en spaeyen, dat is zorgen en bezorgen, als eenen akkker, van alle onkruyd gezuyvert: met een woórd:

Wilt uw' Kinders nu zoo leéren,
Zoo g' hun namaels zoud' begeeren.

Ik gaen voôr-by in deze Vermaeninge; om den *Lezer* niet lastig te vallen doór eene uyt-gestrekte verhandelinge, *de stilzwygentheyd* van die *Momboirs en Momboiressen,* die, zoo-wanneer sy gedwongen zyn *de Weezen* in de Deugd te doen vervoorderen, aengezien andere, die sy hen bevolen hebben, dit niet en doen, niet alleen niet en spreken, maer nog derven zeggen; *dat sy hunne pligt voldaen hebben, met hen onder eens anders bestier te stellen;* wynig agt nemende, of het met *de jonge kinderen* ook al gaet, gelijk het na recht en reden zoude moeten gaen.

Ik laet daer *de stilswygentheyd,* dewelke aen sommige Rechts-geleerde, meer voôr hunnen zak, als voôr de Gerechtigheyd bereed, zeer-gemyn is, bezonderlyk als-wanneer sy eenen geringen borger, *Civili pretio,* moeten dienen: dan zyn *hunne Tongen* als onbewogen, dan is hun breyn als zinneloos, dan ziet men hen argumenteren zonder yver, dan zyn hunne *allégata* zoo-veél als een deel *errata* of *brodia,* die meer *ad Crucem, verdrukkinge,* als *ad Lucem,* tot *de gerechtigheyd* zyn strekkende.

Ik laet daer die *Notarissen, Procureurs, Advocaeten,* in wiens regula *Juris* het geld *pecunia* de eerste plaets heeft, en dewelke, ziende, dat de schaepen dik gewolt zyn, de scheér zoo-veel te heviger gebruyken; zonder nogtans hun uyterste beste gedaen te hebben, dat den rechten draed gevonden word; en ik zoude wel mogen zeggen:

Het geld, dat stom is,
Maekt krom, dat recht is.

Ik wille ook niet spreéken en redenkavelen van die *Juris-imperiti,* dewelke, zoo-haest een gering mensch sijne zaek hen komt voórhouden, de zelve af-wyzen als onrechtveérdig, ende doôr eenige artikels, die sy niet willen bevatten of explaneren, den aermen Man

doen mistroostig henen gaen; ofte wel, is 't dat sy *het geschil* aen-nemen af-te-doen, het zelve houden draeyen en swaeyen, en ten laesten met ydel bagatellen ten voôrscheyn komen; de gewigtige beweég-redens verswygende: zoo-dat de Rechters anders niet konnen oordeelen, ofte deze zaek is tusschen hangen en worgen, dat is, dient voôr slegt en ongerechtig aen-genomen en gevonnist. Voôr-waer, voôrwaer

In pretio est pretium; pauper ubiquè jacet:

Den Ryken word gedînt;
Den Aermen is het kind.

En daer, niet *het geld,* maer *het Recht* zoude moeten beneérstigt worden, daer ziet men dat zelfs *het Recht* niet te vinden is. Het is dan maer al-te-waer, dat

Arm en rechtveérdig zyn, dog onrecht moeten lyden,
Is d'aldergrootste pyn, die schier de ziel doet schyden.

Want:

Non habet, undè suum paupertas quaerere possit Subsidium...

Die niet en heéft om van te leven,
En zal men geenen bystand geven.

Dit alles, ja nog meer met dit, gaen ik hier voôr-by; maer zal nog een wynig spreken van die *stilswygentheyd,* al-hoe-wel hier voóren nog hier van hebbe gehandelt, dewelke, zoo-wanneer wy volgens pligt moeten spreken, ons dikwils bedriegt, en wel bezonderlijk als wy zien, dat de Waerheyd, Deugd, ja heylige Zaken zelfs beschimpt, bespot, beschildert worden.

Draegt u dan aldus, daer gy zoude moeten spreéken: begint met zoetigheyd hunne al-te vrye manieren, 't zy in 't handelen 't zy in 't spreken, te bestraffen, dewelke zoo gy ziet iets te vermogen, laet niet naer van doôr vuerige vermaeningen geheel den wortel uyt-te-roeyen.

Dit zal plaets grypen in wel-bedagte gemoederen, dit zal, het is waer, een wel-bedagt mensch, ofte doôr onoplettentheyd ofte onvoôrzigtigheyd zig ivers in te-buyten gaende, tot voôrdeel strekken; maer een verkeert gemoed, een eygen-zinnig hoôft zal altyd uwe Vermaeninge tegen-streven; *een ongewillig Man, Durae cervicis homo,* meynt, dat sijnen handel onberispelyk is, ofte ten minsten hy wilt daer over niet berispt worden: vervolgens wat gedaen ten dien eynde? wat raed geschaft, bezonderlyk op deze ongebonde tyden, op dewelke de kwaede leeringen meer in-druk hebben als zalige lessen?

Wat gedaen by *een deel libertienen,* en *zoo-gezeyde Nieuw-gezinde?...* ik bekenne wel, dat dit eene zaek teenemael moeyelyk, ende, om zoo te spreken, als ongenezelyk is; te-meer, om-dat *de boos-aerdige zeer-moeyelyk zig laeten gezeggen, en dat het getal der dwaze oneyndelyk is: Perversi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.* Edog, daerom moet men niet laeten sijne pligt te queyten, bezonderlijk om aen andere te toonen, hoe verfoeyelijk *de Nieuw-gezinde* te werk gaen, wiens eenig opzet is, alles, dat goed en heylig is, te verderven doór een deel Goddelooze schimpen. Hier dient ook zeer-wel te pas gebrogt het zeggen van den *Apostel: Peccantes coram omnibus argue: Berispt de misdoende in eens-anders tegenwoordigheyd:* de reden is hier zonne-klaer, om-dat zulke onbeschaemde, dewelke maer uyt zyn om een-ander ter verdoemenis te trekken, wel verdienen overtuygt te worden: en Godt gave dat'er zulke vrymoedige gevonden wierden, dewelke dit zonder eenig op-zigt te werk stelden! men zoude wat meer vreezen, van diergelijken ongesauten klap uyt te storten, en men zoude minder vermogen op het hert van de onnoozele, dewelke, vattende, hoe verfoeyelijk de wereldsche minnaers handelen, zig op den goeden weg zouden houden; daer sy nu onwetende verleyd en bedrogen

worden, hun eygen ongeluk niet kennende, voór-dat het misschien, om zig daer van te ontmaken, te-laet is. Nog voórder wille ik gaen, om de waerheyd opentlijk te doen blyken, niet tegenstaende de op-spraek van een deel ongemanierde kwanten, dewelke alles wat hun behaegt volgen, en dat hun tegen-staet verwerpen, haetende die zelfs, dewelke hun dit zoo-schandig leven af-raeden: Laet ons dan met het gepys eens gaen *in de hedendaegsche samen-handelingen.* Zommige van de Ryke bevinde ik meer genegen tot de dolingen, als de waerheyd; sy laeten hun vervoeren van een deel onaerdige en Goddelooze Leeraers, onder dewelke een der bezonderste is *dat wel bekent monster der natuer,* dat niet alleen om syne vervalschte Leering uyt alle Koning-ryken gejaegt is, maer wiëns werken ook van alle Geestelijkheyd gedoemt zyn, om-dies-wille, dat men, zelfs in 't midden van de heylige Kerk, het uytwerkzel van het alreeds-verspreyd vergif gewaer-word, niet zonder nadeel der geestelijke en wereldlijke Wetten; aen deze en diergelijke, zegge ik, geven de Ryke het meeste gehoor, deze Leeringe omhelzen sy, om dat sy alle buyten-sporigheden toe-laet; en nog boven-dien sy houden publikelijk staen, dat deze gegrondvestigt is, en dat sy die willen volgen; het-welk al is 't dat sommige niet opentlijk met

de woórden laeten blyken, men kan dat evenwel genoegzaem uyt hunnen handel afmeten; ende gemerkt-dat deze soort geene goede Vermaeningen wilt aenhooren, en zalige Lessen voór zotternyën uytmaekt, zoo word men wel-haest gewaer, op wat plaets haer den schoen vringt.

Gaende nae de algemeyne Conversatien van persoónen van minderen staet, zal men daer *eenige Jonkheyd* vinden, dewelke van deze Leering mede deelagtig wilt zyn: het is wel-haest: *onze jaeren zyn de aldergroenste; waerom zoude men dan sijn vermaek niet nemen? verre sy van hier het rigoureus berispen van sommige, dewelke ons dit alles af-raeden, en met heylige punctjens ende slegte begatellen zoeken te bedriegen; wy zyn nu beter onderrigt, wat'er aen de Jonkheyd dient, en wel-bezonderlijk, dat het dwaesheyd is, alle die Sermoonen by-te-woonen, die treurige Boexkens te lezen, andere vise-vaseryën te volgen.*

Gaet men by mindere soort, deze zyn van dat woelende vergif niet bevryd: 't is wel haest: *wy hebben zulks van andere gezien, gehoort; den meesten hoop stelt zig na sijn gemak, wy ook; andere volgen dezen Regel, wy ingelijks.* Ende dit volksken bevestigt dit gevoelen te-meer doór sijne hevige onbeschoeftheyd in doen en zeggen: ende, naer dat sy in dit verdoemelijk stuk geoeffent zyn,

komen sy zoo-verre, dat'er niet een genster van Godt-vreezentheyd in hun hert overgebleven is: Zoo-dat men Vermaeningen van Biegt-vaders en Predikanten, van Herders en Ziel bestierders voór ydelen klap en bedriegelyk lok-aes aenziet, als maer goed zeynde, om de meeste menigte in bedwang te houden.

Ontmoet men deze, wat zal men gehouden zyn te doen? men is verpligt men bondige Redens de onwetende te vermaenen, op-dat sy, *de dwaesheyd* verzakende, *de Waerheyd* omhelzen; laet ons over dit het gevoelen van sommige *heylige Vaders* hooren tot meerder op-wekkinge, om in zulke gevallen onze pligt te kweyten: en al is 't dat weynige, of geene, deze middels zullen in 't werk leggen, om het perykel van haet of af-keer, die sy op zig konnen trekken; men dient evenwel, waer't-dat de occasie zig op-offerde, altyd te weéten, hoe men zig aldaer gedraegen moet: en gemerkt-dat ik een-ieder tot het beste raeden wille, zoo houde voór het geraedzaemste, de plaetzen, daer zoo onredelijk gesproken word, te schouwen. Den heyligen *Augustinus* bevestigt dan het voórgaende met deze weynige maer bondige woórden: *Quae peccantur coram omnibus, coram omnibus corripienda sunt, ut omnes timeant. Het-gene publikelijk misdaen word, moet publiekelijk berispt worden, op-dat sy alle vreezen.* Ende dit laetste

is dikwils wel ons bezonderste inzigt; te-meer, zoo wy zien, dat aen de misdoende de vermaeninge weynig zal baeten, maer de bywezende dienstig zyn zal, om van dit of wel eenen schrik op te vatten, ofte de vervoeyelijkheyd te leeren kennen. Dat het waer is, dat de Exempelen eenen kragtigen spoór-slag zyn, leert de dagelijksche ondervindinge: in dier-voegen is men hier verpligt het kwaed Exempel te niet te doen, ende de leelijkheyd des zelfs een ander te leeren kennen, om deze voórtaen meer te schouwen: dit bevestigt, om zoo te spreéken, de Sententie vanden *H. Ambrosius: Peccatum unius, quod cognitum non arguitur, multos contaminat. Imands zonde, de welke, bekent zynde, niet berispt word, bevlekt veéle andere.* Voegt daer by: *diën, denwelken niet bestraft het ghene moet uytgeroeyt worden, bedryft het zelve; ende hy heéft de schuld van den pligtigen, die veronagtzaemt te berispen, dat hy kan verbeteren. Qui non corrigit resecanda, committit, & facientis culpam habet, qui, quod potest corrigere, negligit emendare.* Het ghene alhier gezeyd word van kwaede Exempels met de werken, dient verstaen op den zelven zin met de woórden: en is 't by aldien, dat imand nog arger zoude beginnen, 't sy spots gewys van heylige saeken te spreken, of sijnen Even-naesten te blameéren, als-dan, zegge ik,

dient'er eene straffe berispinge, volgens het zeggen van den *H. Isidorus: Qui, blando verbo castigatus, non corrigitur, acriùs necesse est arguatur. Denwelken, met zoete woórden bestraft zynde, zig niet en betert, moet straffer berispt worden.* En al-is-het, dat daer uyt dikwils groote schande voôr diën, denwelken berispt word, zoude konnen spruyten, zoo moet nogtans diën, denwelken berispt, zig deze niet aendraegen: want *zegt* den heyligen *Chrysostomus: Cùm arguuntur vitia, & indè scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit, quod argui debaet; non ille, qui arguit. Alswanneer de misdaeden berispt worden, ende daer uyt schande ontstaet, is diën daer van de oorzaek ten sijnen opzigte, die de fauten bedreven heéft; maer niet diën, denwelken die bestraft.* Dit scheynt te kennen te geven, dat wy van onzen kant in't vermaenen onze pligt moeten volgen. Eyndelijk het is maer al-te-zeker, dat *het kwaed, niet uytgeroeyt wordende, voort-zet; ende dat eene tydige vermaeninge eene goede remedie is:* zoo *Cassiodorus* zegt: *Malum, cùm persevérat, augetur; & remediabile bonum est eccelerata correctio:* Dies-volgens zoude men zig, vermaent wordende, moeten schikken naer het wys oordeel van den wel-raedenden H. *Bernardus: Non est contemnenda increpatio, qua ruina peccati, sanitas cordis est. Men mag niet*

versmaeden de berispinge, dewelke den ondergank der zonde, de gezontheyd des gemoeds is. Hier mede laet ik mijn Schipken de haeven met stille zeylen invaeren: ik zal het daer eenigen tyd vast-maken, tot-dat ik my op een onstuymiger waeter zal moeten begeven; maer wille, eer ik daer uyt-trappe, *den goedjonstigen Lezer* nog eene korte Aenwakkeringe doen, aengaende het voôr-gemeld officie der *Ouders,* dewelke *hunne Kinderen* niet, of flauwelijk berispen.

Ik hebbe uyt het heylig Schrift getoont, dat men sijn kind in de Jonkheyd boogen moet, want: *Virga atque correptio tribuit sapientiam; De roede ende de berispinge geven wysheyd; maer een Kind, dat synen wille volbrengt, dient aen sijne Moeder tot schande: Puer autem, qui dimittitur voluntati suae, confundit Matrem suam.* Dit hebbe ik u genoegzaem voôr-oogen-gestelt ende bevestigt doór verscheyde Zede-lessen; maer gemerkt tot zoo-groot werk geen mindere oplettentheyd ende bekwaemigheyd noodig is, zal ik in *myn tweede Deel,* in de zevenste Vermaeninge, daer voorder van verhandelen: dit evenwel zegge ik nog, gebruykende de onfeylbaere woórden, voorts-komende uyt dat Eerweerdig en Godtzalig schrift: *Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illîus offendas. Onderwyst u Kind, ende brengt*

in hem zoo-veel te-weég, dat gy niet pligtig word van sijn misdaed. Tot slot van dezen zal dienen het volgende Exempel, waer aen zig alle *toe-gevende Ouders* konnen spiegelen: Eenen Koopman hadde twee Zoônen, maer die zoo-bedorven waeren doôr te-veél toe-laeten en verkwisten van geld, dat sy hem praemden hunne begeerte daer in te voldoen; maer hy dit zoo-seffens niet konnende geven, doór het kwisten sijnder kinderen als uytgeput, hebben sy vast-gestelt hem dit met de dood te doen betaelen: want gemerkt sy hem op de Reyze vergezelschapten, dwongen sy hem onder wegen van syn peérd te stappen, ende, de occasie waernemende, beroofden hem van geld en saemen van sijn leven.

O blinde Ouders, dewelke doór eene al-te-groote toe-gevinge oorzaek zyn van zoo-groote toe-gevinge oorzaek zyn van zoo-groote ongevallen, van zig, en hunne kinderen! en al is 't dat zoo-schrikkelijke ongevallen daer zelden uyt-voortkomen, zoo-moet men evenwel zeker zyn, dat, gelijk *een ongetemt peerd hard word, alzoo een ongebonden Kind buytensporig word: Equus indomitus enadit durus, & filius remissus evadit praeeps.*

Vervolgens... *Adsit*

Regula, peccatis quae poenas irroget aequas.
Hier dient een kloek beraed
Tot slissing' van het kwaed.

VIII. Zinne-beeld.
De kwaelyk-raedende Tonge.

Lemma.	*Exitio pupugisse sat est, ...*
Zinspreuk.	*Eens gesteken zal zyn*
	Haer tot dood, u tot pyn.

D*E Bie, êen wakker Dier, is veél gewoon te sweven,*
Al-waer het edel kruyd gewoon is reukt te geven;
Waer praelt een Zonne-bloem, of waer een Roosjen gaept,
Daer is het dat de Bie den zoeten honig raept;
Dog zoo in eenig' bloem misschien iets zoude schuylen
Dat met een giftig vogt het lichaem mogt vervuylen,
Daer vliegt sy aenstonds van, daer scheyd sy veérdig af,
En laet 't onnut gewas vergaen tot enkel kaf:
Sy zoekt alleenelyk de reyn' en beste kruyden,
Die nut zyn voór de jeugd of voór bedaegde luyden,
Alwaer sy zig begeéft, aldaer sy voedzel vind,
Het ghen' voór eenig mensch of ander' zaeken dînt:

Maer by zoo-schoon beleyd en wonderlyke zaeken,
Die menig sneég verstand ontrent de Bie vermaeken;
Zoo vind ik egter iet, dat niet en dient geägt,
Om-dat het menig Man heéft in verdriet gebragt:
Want, zoo-wanneer de Bie *het lichaem komt genaeken,*
Dat zyn het datelyk een deel bekaeyde zaeken,
Den hangel is zoo-scherp, waer mé sy't vleesch doór-pikt,
Dat, wie het heéft geproeft, daer altyd voór verschrikt:
Voegt by dit ongeval een tweede voór haer zelven,
Sy graeft een dieper put om zig gaen in te delven,
Sy, die een-ander stuk, komt zelf in grooten nood,
Ja, zoo men onder-vind, geraekt in haere dood.
Men houd, als-dat het Dier niet blyven kan in 't leven,
Als het aen eenig mensch den bloed-steék heéft gegeven,
Want, zoo het is berooft van sijnen hangel, ziet,
Syn leven neemt een eynd', het Dier komt in 't verdriet:
Het doet een-ander leéd; maer brengt zig om het leven,
En nimand kan de Bîe of hulp of bystand geven;
Hier ziet men zonne-klaer, dat wie een-ander plaegt,
Daer by doór eyge schuld een grooter onheyl draegt.
Dit zal ik in 't vervolg den goeden Lezer *toonen,*
(Op wie het passen mag, en will' ik niet verschoonen)
Maer egter diên' voór-af te zeggen hoe het gaet
Met die van imand neémt een' ongegronden raed.
Cupîdo, *'t aerdig wigt, dat ging' de kans eens waegen;*
Maer moest tot sijn verdriet de blauwe plakken draegen:
Wanneer hy was geneygt te zien het Biën-huys,
Stond zeffens als verplet van zoo een vreemd gedruys;
Hy tragt dan meer en meer om nader by-te-komen,
Doór eenen zotten drift al-zeffens in-genomen;
Maer hoe hy nader komt, hoe dat hy nader wilt;
Hy wierd in sijnen drift doór geenen raed gestilt:
Hy treéd al nader by, en ziet daer vremde stukken,
Hy wilt op-staende-voet de korven neder-rukken,
En zien, wat dat'er schuylt in zoo een aerdig kot;
Maer zeffens vliegt daer uyt 't getergde Biën-rot:

Het kwantjen stond een keék, en zag de snelle Dieren
Niet zonder groote vreés' ontrent sijn aenzigt swieren,
En zoo hy niet en wist, wat dat 't bedieden wou,
Zoo scheén het, dat hy reéds van daer verhuyzen zou.
Maer neen, den dikken swarm die komt hem aen-te-randen,
Hier helpt geen pyl of boog of weiren van sijn' handen,
De Biën *vallen hem te-gaer op het lyf,*
Syn lichaem, 't aerdig vleesch, dat staet van bobbels styf:
Hy wilt, hy zalder af; maer ziet de Bien *volgen*
En in een groot getal, als grootelyks verbolgen,
Hem zitten op den rug, en zuygen 't Edel-bloed,
Van die zoo-menigmael de menschen swigten doet:
'T en laesten wel te-vré gaen sy hen samen geiren
Om dezen stouten gast te beter af-te-smeiren,
Den eenen op het been, een ander óp den arm;
Cupîdo, *gans bebloed, die riep* ey my! alarm!
Wie jaegt dat vluggen-rot waer van het is gekomen,
Het heéft my bloed en kragt ja 't leve*n* schier benomen,
Ik ben in grooten nood, ik ben in swaere pyn!
Wie zal, eer dat ik sterf, tog myn' behoeder zyn?
Als Venus *hoort haer' Zoón in deéz' ellende kermen*
Sy nadert, ziet hem daer omringeld van de swermen,
En spreékt: wel lieven zoôn, hoe zyt gy zoo gestelt,
Van waer komt, bidd' ik u zoo-uytterlyk geweld?
Ach! Moeder, *Zeyd het wigt,* ik dagt dat deéze sielen,
Van spel en enkel jok van vreugd en blydschap hielen
Maer siet, uw' weérde*n* zoón, die krygt voôr enkel spel
Een onverwagt verdriet, en noyt-gehoort gekwel,
Sy vallen my op 't lyf, om dat ik hen kwam naken,
Om dat sy in haer huys zoo-groot gedommel maken,
Ik lyd' voór dit myn jock zoo-zwaer' en bange pyn
Die my nog langen tyd zal in 't geheugen zyn.
Hier op schiet Venus *toe, en vraegt niet meer de reden,*
Waerom haer' stouten Zoón *zoo-dapper was bestreden;*
Hadd' gy u wel gewagt te gaen by zoo-een vriend,
Die u om sijnen aerd op geender wyze dient,

Gŷ zoud al beter doen... dog waerom komt gy klagen?
Die zig te buyten gaet moet lyden zulke plagen;
   En gaet noyt aen het huys van eenig ander Man,
   Die u, nae uwen staet, niet wel bedienen kan:
En vraegt noyt raed of daed van die u niet gelycken,
Gy ziet het eens-voór-al uyt uwe smerten blycken,
   Daer stekers zyn, ô Zoôn, gelooft het voôr gewis,
   Daer is 't voôr nimand goed die naekt van lichaem is.
Hier mede lyd' s'hem voort, men hoort hem stadig janken,
Men ziet hem over weg met vize schreden manken,
   En wat als meer gezeyd? hy doet een-ider zien,
   Dat aen nieuws-gierig volk het zelve zal geschîen:
Dat wie doór zotten drift als zeffens aengedreven
Gaet aen een ander man sijn g'heym te-kenne geven,
   Zig in perykel stelt van dit of arger lot;
   Die alles neemt voôr goed dat is een' blinden zot.
Nu dient'er aengetoont, hoe zulke lieden vaeren,
Die ander' doór hun list en kwaeden Raed *beswaeren:*
   De hongerige Raef *hadd' eens een* Scorpioen
   Gerooft, om met de proey haer lusten te voldoen;
Maer nauw'lyks was den dief met't Dier om hoog gevlogen,
Of vond zig tot sijn' schaed' wel jammerlyk bedrogen,
   Doór diên de Scorpioen *vol schadelyk venyn*
   Het ingewand vergift, en doet hem groote pyn:
Het kwaed neemt hevig toe, by schynt alreeds te sterven,
En 't leven, dat hy wou een-ander nemen, derven;
   Zoo volgt de straf het kwaed, en die een-ander prangt
   Met recht nog grooter druk tot sijne straf ontfangt.
Dit is in Maximîen den ouden *ook gebleken,*
Die Alexander *liet uyt enkel list doórsteken,*
   Maer wiêns bloed-girigheyd haest kreég verdienden loón
   Wanneer hy in sijn tent vermoórd wierd met sijn' Zoón:
Want van een' boozen aerd, sprak't volk dat hem de sneven,
Mag zelfs geen jongen-hond meer blyven in het leven;
   Zoo word het slim bedrog, godd'loozelyk bedagt,
   Rechtveérdiglyk gestraft zelfs aen het naer-geslagt.

Laet ons nog voórder zien, hoe dat die kwaelijk raeden
Verdienen zels te zyn versteken van genaeden;
Geen redelijker wet, als die de booze daên
Doet met verdiende straf tot eyge schand vergaen:
Het ongeluk dat komt den Raeds-man *zelf beloonen,*
Als het 't voórbeêld van Peril *en* Phalaris *kan toonen:*
Deéz'met een proev' te zien van't werkstuk syn'er hand,
Dîen, als hy in den Stier van koper wierd verbrand,
En doór te vlammen dus ellendiglijk verslonden,
Die hy als Raeds-man *hadd' ter pyning uytgevonden:*
Met recht zoo wierd hy dan zoo deerlyk ongebragt,
Doôr't zelve kwaed, dat hy voór ander' hadd' bedagt.
Laet zoo de boosheyd maer voór ander' onheyl brouwen,
Laet Aman, *eene galg' voór* Mardoché *doen bouwen;*
'T verzonnen kwaed zal haest bernemen sijnen keer,
En toonen met'er daed, hoe't schelm-stuk loont sijn' heer.
Hoort klappers, wie gy zyt, die heden wilt passeéren
Voor mannen van verstand; kont gy nu van u weéren
Het ghen' hier op u past? ... aenziet dan met geduld
Dat ider houd den spot met uw' verraders-schuld:
Gy zoekt een ander man te trekken in allenden,
Maer kont van uwen kant het ongeluk niet wenden;
Den Raed, *die gy besteéd tot imand sijn verdriet,*
Zegt my, en dient u diên tot grooter schade niet?
Het is van ouds gezeyd: die kwaed aen imand raeden
En zullen zig daer noyt ten beste mé verzaeden;
Het ongemak keert weér tot die het heéft gemaekt;
En, die een-ander schaed, in meerder last geraekt.
De Bîe *dient u alhier om van te konnen leeren,*
Dat gy noyt imands leed of onheyl moogt vermeeren,
Dus, geeft gy kwaeden raed, gy doet een ander pyn,
Maer zult u, weét het vast, nog meer nadeelig zyn:
Een' die wel overweegt, waer toe uw' listen strekken,
Die zal voôr-zekerlyk met all' uw praetjens gekken,
En zoo komt gy in schand: men zegt, dat uwen Raed
Steékt vol van dobbelheyd en ongegronden praet:

Swygt liever, bidd' ik u, 't en zal u geenzins baeten,
Dat gy een-anders zoekt doór leugens te bepraeten;
Den haet en nyd zig tot nadeel en verdriet,
En daer sy zoeken proey en vinden sy die niet.
Ik zeg' dan wel-te-regt: het zyn bekaeyde zotten,
Die met een deftig Man al zoetjens willen spotten;
Hy vat, en dat wel-haest, wat hunnen Raed *bedied,*
En daerom zegt hy wel: 'k geloov' die quidams niet.
En wilt men nimmermeer van imand kwaed verwagten,
Noyt wil men dan voórtaen nae imands onheyl tragten,
Hy zy, wie dat hy wilt, zoo Heer *als* Onderzaet
Neemt deze less' in agt: noyt doe hy ander kwaed:
Maer even zoo gy wenscht gedaen van ander lieden,
Zoo laet gy ider-een het eerst voôr al geschieden,
En doet gy anderzins, gy lykt 't onmagtig wigt,
De Bie als zonder strael, *een' schutter zonder schigt.*
Ik zegg' hier dan voór't: om dit naer eysch te plegen
Schaft alle vrînden af tot kwaeden Raed *genegen;*
Synd deze ranken af, verdryft het slim bejag,
Ook zonder onderscheyd, hoe klyn het wezen mag:
Hoe klyn het wezen mag: ja wilt'er wel op letten
Om u ten allen tyd in zekerheyd te zetten:
Een wys en deftig man, een wel-gestelt gemoed,
Op dat het zeker zy, na dezen Regel doet.
De daed heéft wel geleert, dat even klyne guyten
Nog raken binnen 't huys, hoe vast de wensters sluyten:
Zoo-dan hier dient gezeyt tot slot van myn Gedigt:
Wagt u tot kwade*n* Raed, en zoekt het ghen 'u stigt.

Vermaeninge.

IK gaen handelen, mynen Aendagtigen Lezer, van *de kwaede Raeds-mannen,* welkers handel zoo-verfoeyelyk is, dat ik my onbekwaem kenne, om de leelykheyd des zelfs, zoo 't vereyscht word, uyt-te-drukken: ik zal nogtans hier van een staeltjen tragten te geéven, om u eenigzins dies-aengaende te verwittigen, gy de voórdere Eygendommen by u zelven overwegende. Ik hebbe *dus-danigen* vergeleken by eene *stekende Bie,* niet alleen om-dies-wille dat deze aen een-ander moeyelyk valt; maer ook, en wel bezonder, om-dat sy orrzaek is van haer eyge ongeval, gelyk insgelyks is *eenen kwaeden Raeds-man:* want

> *Malum consilum consultori pessimum:*
> *Kwaeden-raed aldermeest den Raeds-man schaed.*

Doch om u beteren indruk van myn zeggen te geéven, kan ik niet voór-by-gaen de zin-ryke Veerssen van den uyt-muntenden Poëet *Jacobus Cats,* die hy ten dezen opzigte zeer-konstig af-maelt op de volgende wyze:

Voór dezen hebb' ik veel gezien,
Dat my wel-aen-stont in de Bîen;
Maer hebb' daer in nu wat bemerkt,
Dat op myn geest iet anders werkt:
De Bie, *die is een neerstig Dier,*
Maer dikmaels uytter maeten fier:
Een die veél by haer wooning koomt
Dient vry al wat te zyn beschroómt:
Want als haer imand maer en rackt
Of dat hy 't Beestje gaende maekt,
Dan is het straks geweldig-gram
Ja of men 't schier het leven nam.
Het zy dan Boer of Edel-man,
Het steékt zoo-vinnig als het kan,
Zoo-dat het, eer het henen gaet,
Syn prickel in de wonde laet;
Dit is de Menschen groote pyn,
Maer 't zal het Dier meer hinder zyn:
Want is het Dier sijn' angel kwyt
Zoo scheyd het veerdig uytter tyd;
En 't kan dan namaels in het groen
Aen niemand leed of voórdeel doen.

Zoo is het effen ook met *eenen onbedagten Raeds-man* gelegen; hy beschadigt een ander, maer nog vry meer sy zelven: die word beschaedigt doór al-te-ligt geloóf, zal den tweeden keer zig wagten van de gelede schaede; maer die daer toe oorzaek geéft, stelt zig in perykel van voór sijnen loon het alder-grootste ongeluk te moeten

onderstaen, want het onhey, dat-men voôr een ander bereyd, komt ons dikwils meest overvallen, volgens de getuygenisse van *den Ecclesiasticus: Facienti nequissimum Consilium, super ipsum devolvetur, & non agnoscet, undè adveniat illi. Die kwalyk raed, zal het ongeluk op zig trekken, ende hy zal niet weéten, waer van het hem over-komt.* Immers, *die eenen steen om hoog werpt zal ondervinden, dat den zelven op syn hooft zal neder-daelen: Qui in ultum mittit lapidem, super caput ejus cadet. Ende die voor een ander eenen put graeft, zal daer in vallen: en die aen sijnen Evennaesten eenen stronkelsteen legt, zal zig daer aen stooten. Qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo.* Eyndelijk, *die voór een ander strikken legt, zal daer in gevangen worden. Qui laqueum alii ponit, peribit in illo.* Let'er wel op, *kwaede Raedts-mannen;* maer, het zelve doór-grondende, wilt'er u van wagten.

Eer ik in deze materie voórts-gaen, dient'er vooór-af aengewezen, welk het motief is, dat den eenen mensch aen den anderen doet laegen leggen: 't is meestendeel *den af-gunst, den haet, en nyd,* die zulks te-weeg-brengen: want *eenen kwaeden Raeds-man* is in den schyn honig-zoet, maer bitter als gal in sijn gemoed; ende dezen dekmantel doet hem voór u verscheynen als Vriend, daer hy uwen

gezworen vyand is: dezen dan zwilt op van van spyt, als eene padde van 't veneyn, zig geheel willende begeéven tot het nadeel van den wel-vaerenden, opdat hy van sijn geluk of ont-blood, ofte ten minste eenigzins berooft worde: hy geveynst zig dan als eenen waeren vriend, hy groet den zelven met de alderbeleefste naemen, gelyk eertyds eenen *Judas* tot den Zaligmaeker zeyde, *ave Rabbi, weést gegroet Meester:* hy geeft hem in vele zaeken gelyk, hy sluyt hem nae den mond, hy streélt hem, om zoo te spreken, in alles; maer dit hem meer te beschaedigen, want als'er eene zaeke van gewigt verhandelt moet worden, schynt hy zig geheel bereed ende bekwaem, om goeden Raed aen-te-bieden, te betoonen; bedekkende sijne boosheyd met het masker van eene goede verzekeringe, ende veerdige bekwaemigheyd, om het geschil te slissen, beter zal ik zeggen, te verwarren: *den haet* dan, die hy in sijn hert draegt 't zy om de eene of andere oorzaek, doet hem alle middelen te-weeg-brengen om den onvoórzigtigen en al-te-ligt-geloovigen te bedriegen, ik zegge *den haet,* om die of deze reden van hem op-gevat, een meerder toenemende, om-dat hy niet gedueren kan, voór-al-eer hy sijn op-zet (dat hy doôr geenen anderen middel, als doôr *den kwaeden Raed* kan te-weeg-brengen)

uyt-gewerkt ziet: en voór-waer, dat hy niet gedueren kan is maer al-te-zeker, gemerkt hy het geluk van een-ander sijn ongeluk agt te zyn: dies-volgens zegt *eenen Poeet* zeer beknooptelyk.

Invidus alterius Rebus macrescit Opimis,
Et telis sese conficet ipse suis:
Ferrugo rodit ferrum lignumquè teredo:
Et tineae damno vestibus esse solent:
Livor edax videt ingratos, carpitquè videndo
Successus hominum; Carpitur ipse simùl.

Een nydig mensch vertreirt door 't zien van imands zaeken,
Die Eer of hoogen staet, Geleertheyd, Rykdom, raeken,
Hy voed sijn eygen leed, put-uyt sijn eygen bloed,
Om-dat hy met geduld dit alles lyden moet.
Den roest eét 't yzer op, de wormen 't hout, de motten
De kleeders, doór het vogt ziet m'alle-zaek verrotten,
Den nyd, den bleeken nyd, *die onverzade beest*
Verteirt het innig sap, en maekt het hert bevreest,
Aenziet met ongeduld en met een eeuwig knagten,
Dat hy, om anders 't will', niet kan of wilt verdragen;
Hy laekt het ghen hy kan, wilt anders doen te niet,
Maer 't dint hem selfs tot smert, gelyk men meermaels ziet.

Diergelyken uyt-val staet'er aen *de kwaede Raeds-mannen,* doór *den haet* bedrogen, doór *de af-gunst* uyt-gemergelt, te verwagten. Neemt dit uyt deéze gelykenisse te verstaen: daer zal imand eenen anderen bedrogen hebben, en onderzoeken, hoe het stuk is af-geloopen: middeler-tyd komt'er eenen derden, aen wie

den eersten sijne zaek insgelyks te kennen geéft; maer dezen, hoorende *den kwaeden Raed,* die eenen geveynsden Vriend hem gegeven heéft, staet verstelt, onderzoekt alles nauw-keuriglyk, ende, doór bondige redens de valsche treken ont-knoopende, doet sijnen waeren Vriend zien, hoe vele listen daer onder schuylen: als-dan hoorende wie zoo-schadelyken Raed gegeven heéft, tragt dit voór eene verfoeyelyke manier van handelen uyt-te-schelden, ende, niet konnende lyden die geveynsde dobbel-hertigheyd, gaet by den anderen, toont hem sijn bedrog, maekt hem beschaemt, doet hem opentlyk voór eenen bedrieger passéren, ende overtuygt hem van het ghene dat hy doór sijne listen gepleégt heéft: zoo-dan: *Malum consilium consultori pessimum.* Den *kwaeden Raed is aen den Raeds-man den alder-schaedelyksten.* Dit zoo zynde, en hy sijne listen ontdekt ziende, word hy zoo-danig met spyt en schaemte bevangen, dat hy, zig meer en meer uyt-mergelende, ten laeste een *Cadaver,* een *Geraemte* gelykt: daerom vergeleken de Oude den Nyd by een uyt-gemergelt Vrouw-persoon op deze wyze:

Squallida, vipereas manducans fœmina carnes,
Cuiquè dolent oculi, quaequè suum cor edit,
Quam macies & pallor habent, qua spinea gestat
Tela manu: talis pingitur Invidia.

Een Vrouw geheel mismaekt, met d'oogen ingedrongen,
Die stadig slangen eét, haer eygen hert gedwongen
Te trekken gans van een, bleek, uyt gemergelt, wreed:
Zoo word den Nyd *verbeéld, maer dient zig zelf tot leed.*

Laet u dan voôrstaen, dat den bedrogen ende sijn eygen hert op-vreétenden *Raeds-man* aen deéze zeer-gelyk-formig is, zig geduerigly verwytende, dat hy geene hope meer heéft om den Rechtveérdigen te konnen beschaedigen: zoo-veél te-meer, om-dat sijne faem, daer hy eens anders meynde te bekladden, met de leelykste, doch verdiende schimpen beschildert word: waer doór hy als dul en uyt-zinnig wordende, doór eene gedurige knaginge allengskens nae 't graf getrokken word: Tot dezen propoóste wil ik *den Aendagtigen Lezer* uyt eene fabel de waerheyd doen verstaen, het welke zal dienen om een-ider te doen zien, hie imand, die eenen anderen zoekt te beschaedigen, Zelf uyt-gestreéken word op eene veél-beklagelykere manier.

De Rave, uyt-zynde op haere proey, ende mogelyk zig latende voórstaen, dat alle ander Gediert haer ten besten was, hadde by geval eenen *Scorpioen* met haere grove klauwen op-gevat: willende dan aen haere gulzigheyd voldoen, heéft den zelven opgeëten; doch onder-vond wel haest, dat het

venyn doór alle haere gevrigten begonste te woelen, zoo-daniglyk, dat sy, voór zoo-slim vergif geenen raed bekwaem vindende, van het zelve is gestorven: waerom den Poëet hier zeer-wel uyt-roept:

O risu res digna! alli qui fata parabat,
Ipse perit, propriis succubuitque dolis.

Die aen een ander leyde laegen
Moet zelf een grooter straffe draegen!

Vat gy wederom niet, *scherp-zinnigen Lezer,* dat den *kwaeden Reads-man* een swaerder pack op sijnen hals trekt, als dien, aen den-welken hy ontelbare stronkel-steénen hadde geleyd?... Zekerlyk komt het spreék-woord hier dan te pas: *In te cudetur haec Faba. 'T Zal op uw kap botten.* Doch imand zal zeggen: *de Raeds-mannen komen al-ligter aen den haek doór hunnen eyge schuld als doór imand anders; maer wisten sy hunne treken wel te polisteren, daer was voór hen groot geluk te wagten; waer 't dat sy, om zoo te spreken, de Vossen wilden nae-volgen, zekerlyk ging hen alles nae den eysch.* Dit zeggen, hoe het mag of kan genomen worden, gaet even-wel meer-maels mank, want, hoe het gaet of draeyt, meestendeel moet den *Raeds-man* den bot schudden: en niet zonder

reden, want die een ander wilt bedriegen, is weerd grooter ongeval te ontmoeten; ende al is het stuk dikwils van een klyn gewigt, doch vind hy'er genoeg, dat hem tot schande dient: dit zal blyken uyt de fabel van den slimsten der dieren den *Vos:* als deézen, om *den Ryger* te bedriegen, hem eens genood hadde tot een treffelyk noem-mael, zoo hy zeyde; diende hy den gast voór eene platte schotel met het alder-beste nat; doch, nauwlyks aen den disch gezeten, zeyde hy al-spottende: *Broeder hoe smaekt het? den Ryger* voelende, by wat *Hospes* hy t'huys lag, antwoorde, *dat hem den kost wel behaegde, maer niet dien van wie hy genood was.* Waer op *den Vos* al-lachende zeyde: *die by slimme guyten ten disch komt, moet zig met haeren kost geneéren.* Dit zeggende ging hy lustig aen het smeéren, en, genoeg verzaed zynde, wenschte aen *den Ryger* dat het hem wel bekomen mogt; maer deézen, zonder zig verstoort te toonen, weg-gaende, wagte een beter kans om *den Vos* insgelyks te betrekken: dus, naer eenigen tyd, als-wanneer alles schaers om krygen was, dagt het *den Ryger* nood-zakelyk te wezen deze occazie waer-te-nemen, ende *den Vos,* die vry op slempen uyt was, te bedriegen: hy noodigt dan den zelven tot een goed noen-mael, en dat sy byde lustig zouden smullen, aengezien

sy goed vrienden waeren. *Den Vos* by alle sijne looze treken was hier niet loos genoeg, want meer op den disch, als op eenig bedrog passende, liet zig ter maeltheyd vinden: dan zeyde den *lang-gebeckten Reyger: Heer Vos, ziet daer eene flesch met het alderkostelykste nat, kloek aen, wilt'er u maer van bedienen. Den Vos begonste al te rieken, waer de vriendschap henen wilde, dies-volgens zeyde: gy hebt u zelven genood, maer my niet. Ja,* antwoórde *den Ryger, ik zorge voór my eerst; en die het belieft kan voór 't sijne bezorgt weézen. Zeer wel,* zeyde den bedrogen *Vos, weét gy uwe vrienden te onthalen. Dat is my geleert van sijne bedrigelijke Majesteyt,* antwoórde *den Ryger, ende zoo men een ander doet, ondervind men, dat aen zig geschied.* Dit hoorende, streék den *Vos* met eenen hangenden steért en legen buyk, van spyt grimmende, nae sijn verblyf, ende *den Ryger* riep hem agter nae: *gy hebt u zelven eenen put gemaekt, daer gy een ander meynde in te delven.*

Wat dunkt u, *Lezer,* van deze Fabel? ziet gy niet, dat onder de duysterhyd van een verdigtzel eenen grooten Schat van Waerheden zeer-dikwils besloten is? moet gy dan niet bekennen, dat den *kwaeden Raeds-man* diergelijk lot staet te verwagten? 't is immers meermaels gezien, dat eenen Spotter

eenen anderen doór *boozen Raed* om den tuyn wilde leyden, daer hy zelfs voôr eenen *Quidam* moest passeéren: voórzeker dan is het *Spreékwoórd* waeragtig, *Malum Consilium Consultori pessimum. Kwaeden Raed is aen den Autheur den schadelijksten.*

Wilt iemand dit voórder bevestigt zien uyt eenige Exempels, dat hy eene gunstige oore leene om de waerheyd te verstaen.

Rosimunda Koninginne, een monster van de Natuer om haere valsche treken ende bedekte lagen, die sy niet alleen aen andere, maer aen haeren eygen Man bestont te leggen, om eenig leed haer aengedaen stelde vast, den koning met de dood het zelve te doen bezueren: ten diën eynde stoókte sy *Helmiges* en *Feredeus* op, dat sy haeren Man *Alboinus* zouden om-hals-brengen: dit te werk gebragt zynde, trouwde sy met *Helmiges,* tragtende hem in 't bezit des Ryks te brengen; maer in haer voórnemen bedrogen zynde, begaf sy zig met haeren Man ende véle Rykdommen nae *Ravenna:* aldaer tot een nieuw Houwelijk met *Longinus Exarchus* doór boozen drift aengeport zynde, heéft sy haeren *Helmiges* doór vergif om-hals-gebragt; dog dezen, het zelve gewaer wordende eer hy den beker nog hadde uytgedronken, aenzag met droeve oogen sijne *Rosimunda,* ende tot haer zeggende: *drinkt, mijne Vrouwe, dat'er*

nog over is, praemde haer, die dit wygerde; sijn verzoek te voldoen, zoodaniglijk, dat hy haer dreygde met den zweérde te doór-loopen: als-dan nam sy den Beker doór vreeze aengedreve, dronk daer uyt het overig veneyn, ende onderstond met hem een alder-droevigste lot, dat sy nogtans meynde voór hem alleen bereyd te hebben. Voôrwaer: *Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foveam, quam fecit: Sy heéft eenen put geöpent en ontgraven, ende sy is in den kuyl gevallen, die sy hadde gemaekt.*

Een andere Historie zal dit nog voórder-bevestigen.

Den Keyzer *Solimannus,* in het overweldigen van *Rhodus* den dienst van zekeren verrader gebruykt hebbende, beloofde aen den zelven sijne Dogter met een overgroote somme gelds te zullen geven: hy heéft gewonnen; doch heéft sijne belofte maer gehouden op de volgende manier: hy liet sijne Dogter in haer volle ciraed ten-voórschyn-brengen, ende sprak tot *den verrader: ziet gy nu, wat u belooft hebben?... maer gyliden zult en kwaed houwelijk zyn, ten-sy-dat gy teenemael getrouw gemaekt word; dies-volgens gy moet niet alleen uw geloof af-gaen, maer ook het vel van Mahomet aen-trekken.* Terstond gebood hy den ellendigen het vel af-te-stroopen, ende, zoo mis-handelt zynde,

op een bed met zaut besproeyt te smyten, tusschen welk onmenschelyk torment den ongelukkigen sijnen geest gegeven heéft. Op dezen past dan zeer-wel de voór-zegginge van *David: Couvertetur dolor in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet: De straffe zal op sijn hooft weder-keeren, ende op hem zal sijne boosheyd nederdalen.*

Voegt hier by het droevig, maer verdient ongeluk van *Diomédes* Koning *van Thracien,* den-welken sijne gasten aen de Peerden te verscheuren gaf; doch ten laesten van *Hercules* tot de zelve slagt-bank veroordeelt is geweest. Voegt'er by den ongelukkigen uyt-gank van *Agrippina* de Moeder van den Keyzer *Nero,* de-welke, tot verschyde wreedheden haeren Zoón aengeport hebbende, eyndelyk doór sijn gebod de dood heéft moeten onderstaen. Voegt'er nog by het wel-verdiend lot van *Justina* Keyzerinne, beter gezeyt *Injusta* om haere dwingelandy, de-welke sy, zoo aen Geestelijke, als werelijke persoonen jammerlijk dede beproeven, maer, naer véle goddelooze poogingen, zelfs met haeren zone een droevig Ballingschap heéft moeten onderstaen. Voegt'er by, hoe *Euthimius Ambrosium* meynde in Ballingschap te voeren; dog een jaer daer naer op de zelve wyze is gehandelt geweést, en in Ballingschap weggevoert.

Zoo-dat ik eyndelijk dit alles bevestige met de woórden van den *gekroonden der Propheten: in laqueo isto, quem abscondêrunt, comprehensus est pes eorum. Hunnen voet is gestrikt in het net, dat sy voór andere hadden verborgen.*

Tot voordere bevestinge van dit alles kan ik het volgende schroomelijk Exempel niet voor-by-gaen.

Twee Koopmans, woonagtig tot *Antwerpen,* hadden langen tyd op malkanderen eenen doodelijken haet gedraegen, ende, al-hoe-wel deézen af-keer uyt eenig geschil maer ontstaen was, hadden alreeds malkanderen tot een particulier gevegt uyt-gedaegt: den eenen wonde den anderen in het aenzigt; waer op dezen, den degen in de scheede stekende, aen het gevegt een eynde stelde, ende een verbond aenging van altyd vrind te zullen zyn: dog, gelijk een vuer onder de asschen liggende wel ligtelijk ontvonkt, alzoo was het hier met het hert van deéze gelegen; diën dan, denwelken de wonde ontfangen hadde, synen haet niet langer konnende bedwingen, heéft tot het uytwerkzel eenen Goddeloozen vond in 't werk gestelt: hy hadde eenen stoel of zetel laeten maeken, zoo behendiglijk gevrogt, dat, zoo-wannneer imand zig daer op neder-zettede, hy terstond langs alle kanten vast-geprangt wierd:

om dit ten eynde te brengen, hadde hy den anderen onder schyn van Vriend op synen Hove genood, ende (gelijk het betaemt, dat men sijnen Gast, als vermoeyt zynde, gebied neder-te-zitten) hem dezen stoel daer toe aengewezen hebbende, zoo liet den genooden, niet kwaeds vermoedende, zig gezeggen: terstond wierd hy van alle kanten vast-geprangt, zig niet konnende roeren, nogte eenigen bystand verzoeken: als-dan trok den anderen van leér, ende zeyde met eene grammoedige stemme: *Nu zyt gy onder myne handen, ondeugenden; ik hebbe u gekregen daer het my luste, om over uwen boozen handel en my aengedaen leed wraek te nemen.* Dezen, zig zoo-jammerlyk bedrogen vindende, begonst alle schoone beloften te doen, te bidden, en te smeeken, dat hy hem nog wilde spaeren; dog vrugteloos waeren de beloften, te vergeéfs het geween en gekerm: Den anderen, niet tegenstaende dit alles, wierd niet alleen niet beweégt; maer, naer-dat hy hem op verscheyde plaetzen in 't aenzigt, daer hy was geraekt geweest, gewond hadde, heéft den ellendigen en te-vergeéfs-kermenden wreedelyk doôr-steken. Het schelm-stuk, al-hoe-wel verholen, is zoo-daniglyk niet bedekt gebleven, ofte men leyde den Autheur van zoo-schroomelyk instrument de zelve listen: want dezen wierd, korten tyd daer naer

gevangen zynde, op het Schavot in den zelven Zetel, met ontelbaere wonden mismaekt zynde, doôr-steken, en eyndigde dus sijn leven op eene manier, die hy zelver hadde uyt-gevonden; naer 't exempel van *Perillus* (daer wy in de Veersen van gesproken hebben) de straffe, die hy een ander hadde aengedaen, gedwongen zynde te onderstaen: zoo-dat meer al-te-waer is, en tot een exempel aen alle Volkeren dienen moet, dat den *Psalmist* drygt: *Veniat illi laqueus quem ignorat, & caprio, quam abscondit, apprehendat eum. Den strik, die hy niet en kent, bedrige hem, en dat het ongeval, 't ghene hy verborgen heéft, hem om-vangt.* Zoo gaet het met alle die, dewelke aen een ander listen leggen, maer het grootste ongeval zelf onderstaen moeten. Zoo heéft eenen *Eutropius,* naer verschyde kwaede Raeden gegeven te hebben om het volk te verdrukken, sijnen hals moeten laeten. Zoo is eenen *Goliath* met het sweérd, daer hy andere meynde mede te vernielen, het hooft af-gehouden. Zoo is *Saül* doôr sijnen eygen degen gevallen, die hy zoo-dikwils tot den onder-gang van *David* hadde gedregen. Zoo is *Pharäo,* den-welken de sijne aen-stoókte tot het verdrukken van 't volk *van Israël, Opprimamus eum, Laet ons hem verdrukken,* zelf met sijn Leger in de wateren vergaen. Eyndelyk, zoo worden alle

kwaede Raeds-mannen volgens verdiensten beloont: ende, gelyk het uyt deéze en ontallyke andere exempels blykt, het is klaer, dat hy, die den uyt-vinder van 't kwaed is, ook het treur-lot van het zelve zal onderstaen; want, al-hoe-wel hy andere nadeelig is geweest doôr sijne valsche poogingen ende hunne al-te-ligte geloovigheyd, hy zal doch boven-dien bevinden, dat voór hem eene meerdere schade, schande, ja den ondergank zelf bereyd is. Ik wille dan, *tot eeuwiger memorie en waerschouwinge van een-ieder,* deéze Veersen hier onder schryven:

Consilii fructus suâsoribus instat iniqui:
In Caput authoris fraus mala namquè redit:
Sapè dolis alios tentans evertere, saepè
Artibus interimit sequè suosquè malis.
Sic scrobe saepè suâ capitur Venator, & Auceps,
Quos posuit, laqueis se capit ipse suis:
Sic Polypus, conchae dum carnem captat avarus,
Alterius capitur protinùs, ecce, manu.

Den uytval van den Raed, *die* kwade Raeds-mans *geven,*
Word seffens op hun hooft met onheyl nêer-gedreven;
Een', die een ander tragt te krygen in het net,
Word doór het ongeval het eerst' van all' verplet.
Zoo valt den Jager neêr in gragten of in slooten,
Den Vogelaer in't net, hy zal sijn eygen stooten
Die ander' steenen legt, den kreft word vast gevat
Zoo- haest hy in de schelp sijn' poot gesleken hadd'.

Ende, om alles met dry woórden te besluyten, ik schryve hier nog by deéze Waerheyd: *Suis Consiliis veribit. Den kwaeden Raeds-man zal doór sijne eyge Raeden verdelgt worden.*

Dog my dunkt, dat *den nauwkeurigen Lezer* eenige poogingen doet om te ondervinden, wat de oorzaek zyn mag, waerom *een wys en voórzigtig Man* al dikwils aen eenen *loozen Raeds-man* gehoor geest? Ik beäntwoórde dit met weynige woórden, om hem te voldoen, op deze manier: *de Vleyende Tonge* van *den geveynsden* toont zig te zyn, dat sy in haer-zelve niet en is: en, gemerkt men dikwils naer't uytwendig te werk gaet, zoo is 't, dat men gerustelijk geloof meynt te geéven aen iemand, die voôr het uytwending geloof baer schynt: immers daer zyn op deéze gemaskerde Tyden zoo-véle *doórtrapte Raeds-mannen,* die *Propter lucrum suum, Voór hun profyt* raeden, en de partye van eenen *Cicero pro domo suâ* zoo-aerdig en wel-sprekende weéten te spelen, dat ook den vernuftsten, den scherp-zinnigsten zig al-hier met eenen greép zoude konnen bedrogen zien. Het gebeurt dan, dat men imand voór op-regt aenziet, die slinks is in het hert; maer, gemerkt dat ik voóren hier nog af gehandelt hebbe, ik wille dit alleenelyk verstaen van die, de-welke alle hunne studie maeken van doôr slimme wegen en

omme-gangen een ander leelyk te benadeelen; zig toonende met den mond de alder-zorgelykste vertroosters te zyn, maer wiens hert doôr haer en af-gekeertheyd brand, om u den voet te ligten, ofte uw geluk op zig te trekken; dit alles is zoo veel te bedrigelyker, als'er somigge hunne uyt-vindingen behendiglyker weéten te palléren met de alder-schoonste beweég-redens, en de zelve doôr saken van gewigt schynen geloof-baer te maeken, als-even-eens, gelyk den Poeet zegt:

.....è Vitris singere gemmas
Plena dolis hodiè saecula nostra sciunt.
Men zegt, dat iet is voór gewis,
Het ghen' het nogtans iet en is.

Dit zoo zynde, zult gy nog vraegen, diep-zinnigen Lezer, hoe dat gy kennen kont, wie *de op-regte Raeds-mannen* zyn? onder andere teekenen dunkt my het klaerste te zyn, als-wanneer gy onder-vind, dat sy hunne Raed mede-deylen in droefheyd en kwaeden tyd, en dat gy bemerkt, dat sy zoo-wel ten uwen op-zigte, als voôr zig zelven bereyd zyn: ten dien eynde zal *myn agtste Vermaen van den tweeden Boek* strekken, om den Lezer te onderrigten, wie hy voôr *Raeds-man* verkiezen mag: Doch om hier nog iets van *de Biën,* daer ik mede begonst hebbe, voôr Slot-reden by te voegen, bediene ik my van de volgende Veersen, spelende op een Zinne-beéld, daer *Cupido* zig verstout *de Biën* te naêderen.

Wat zegt gy, Lezer, *van den maet*
Dat hy hier zoo-benepen staet,
En word gesteken heel het lyf,
En staet schier van de bobbels styf?
Voór zeker, dat gaet veél te slegt;
En lagt gy niet met dezen knegt,
Die zoo de Biën hoeden wilt,
Zoo-dat hy van het byten swilt?
'T Is lachens weerdig dat gy ziet,
Maer niet het ghene dat 't bedied
Want, zoo gy wat het Zinne-beêld,
Het leert u, hoe de wereld speêlt
Met listen, lagen, over-al,
Om u te brengen tot den val,
'T is honig-zoet, ja suyker-kruyd,
Maer 't draeyt'er op een kryten uyt;
Den Raeds-man *laet u anders niet*
Als klynen moed en groot verdriet.
Dîes-volgens leert hier tot besluyt,
En trekt'er dan uw voordeel uyt:
Wilt gy van rampen zyn bevryd,
Zoo wagt u van ontrouwigheyd,
En van een' man van boozen aerd,
Eer dat u hert te spâe beswaert;
Want kwaeden Raed en dobbel zin
Die hebben altyd angels in.

Vervolgens, om niet bedrogen te worden,

Tales Tibi quarito Amicos,
Quos nequè disjungat fœdere summa dies.
Zoekt een opregt voôrzigtig Man,
Ie u altyd wel Raeden kan.

IX. Zinne-beeld.
De onzuyvere Tonge.

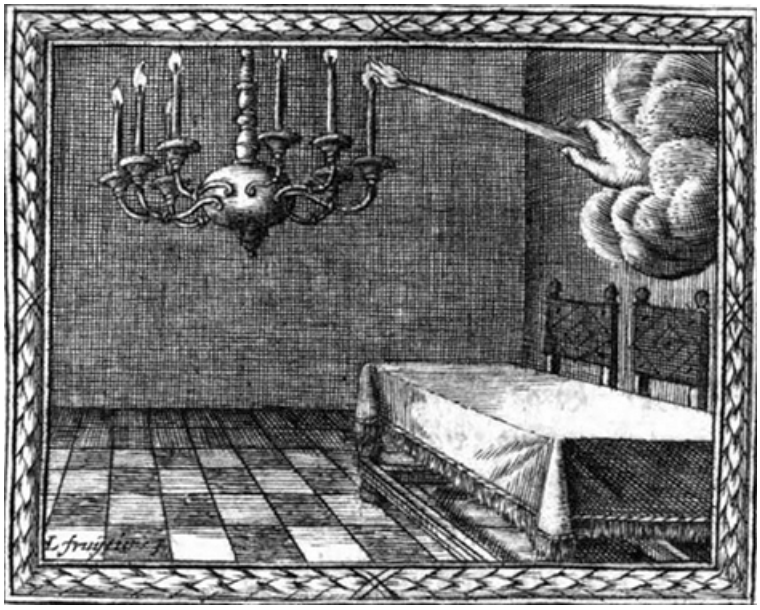

Lemma. *... Unica mille*
Accendit...

Zinspreuk. *Een maekt den brand*
Langs allen kant.

WAnneer ik op dit Zinne-bêld
Myn zinnen hebb' te werk gestelt,
Dan vind ik iet, 'k en weét niet wat,
Dat my als met de slippen vat:
Ik zit al-dikwils by het licht
Een aerdig Vêers of les en dicht,
Of leés, hoe dat in verre land,
Men alderlyë zaeken vand,

En hoe men daer te-wege-gaet
Met zaken van gemeenen staet;
Ik zit al-dikwils in gedagt,
Dat my in verre streken bragt;
Wanneer ik leés by avond-tyd,
Op-dat de leégheyd word gemeyd,
Een Reys nae die of deze kust;
Dan staen myn zinnen als bewust,
En ik en weet niet waer ik ben
Om-dat ik alles niet en ken,
Om dat'er menig' vremde zaek
Ons meer komt strekken tot vermaek,
Als wel tot nut van ons beleyd
En 't goed der ziele-zaligheyd;
Doch hoe ik leés, of hoe ik schryf,
In vind het tog een nut bedryf,
Om-dat ik egter iet of wat,
Tot goed beleyd van dit of dat,
Kan stellen op een wit papier,
Waer toe ik myn' gedagten stier.
Maer zoo ik alles overweég',
En meer als een bedenken kreég,
Zoo schiet my seffens in 't verstand
Een' zake, die ik dienstig vand:
Ik laet dan spelen myn gezigt
Op 't stil, doch altyd-teérend' licht,
Hier maek ik op een wremd gepys,
En legg' het uyt op deze wys:
Een vlam, al is sy nog zoo-klyn,
En nog zoo teer in haeren schyn,

Kan teelen menig ander licht,
Gelijks ons' t Zinne-beéld *verrigt:*
De keérs, gehouden van een' hand,
Veroorzaekt menig' snellen brand,
Die doet een-ider hier verstaen
Hoe dat het speeltjen word begaen,
En dat van een', dog klyne vlam,
All' dit getal van lichten kwam:
Myn Lezer, *zoo gy 't stuk verstaet,*
Gy vind', hoe dat de wereld gaet,
Gy ziet, hoe menig slimmen kwant
Steékt g'heele steden in den brand
Doór sijne Tong', *een lid, een spier,*
Dog oorzaek van een grootste vier,
Ja van een vier, dat hier en daer
Den besten zelver word gewaer;
Wanneer hy seffens niet en vlugt
De pest van zoo-een vuyl' genugt,
Ik zegg', het klappen van een kwant,
Die maer en spreékt van vuylen brand,
Van snoode min, van 's werelds zwier.
Van Venus-feest *en dertel vier;*
Want zoo gy wel het stuk verstaet
En hoe het heden meermaels gaet,
Dan zult gy zeggen, dat een man,
Die d'herten als ontsteken kan
Doór vuylen klap en ligten praet,
En wie dat spel na wenschen gaet,
Maer dient, om menig zuyver hert
Te brengen in de grootste smert:

Want zoo een keérs steékt ander' aen,
Zoo zal het ook al-hier vergaen,
En daer en dertel Venus-kind
Zig vroeg en laet in 't jokken-vind,
Daer is verderving voór der hand,
Daer is den schadelyksten brand;
En, zoo men daer verblyven zal,
Niet eerder als den swaren val,
Niet zekerder als vuylen brand
Neémt in ons' herten d' overhand.
Op-dat een-ider mag verstaen,
Hoe dat de booze listen gaen,
Die menig dertel Venus-wigt,
Vervremt van alle goed en pligt,
Derft brengen in het openbaer,
Zoo spreék ik door deés' fabel klaer:
Wanneer een schip met goeden-wind
Zig op de groote waters vind,
Dan is het dat den Schipper meynt
Dat hem het land alreeds verscheynt;
Maer, ô wat slegt en blind beleyd,
Dient zulken dwazen drift gezeyt!
En weét dan zullen Stier-man niet,
Dat ook het water lyd verdriet,
En dat 'er ook al listen zyn
Die menschen brengen in het pyn? ...
Daer is een' hoog' verheven kant,
En 't schynt een' hoog' van witte zand,
Daer niemand oyt gedagt op heéft,
Dat daer, of heeft, of mensch in leeft;

Daer woonen in een duyster hol,
Van zeè-gewas en zanden vol,
Gedrogten van een aerdig lyf
Meir-minnen *van een loos bedryf:*
Wanneer daer imand snelt voór-by
Of met een schuyt, of met galey,
Hy hoort iet zoets, ik weét niet wat,
En word tot in de ziel gevat;
Hy hoort daer schoonen Vrouwen-zang
En dat geheel uren lang,
Hy hoort daer menig zoet geluyd,
Hy hoort daer menig riet en fluyt,
Hy hoort daer iet,d at hem het hert
Doet woelen in een' zoete smert:
En, zoo hy dan nieuws-gierig is
En altyd vol bekommernis,
Om ook te zien wat dat zoo-wel
Laet hooren menig zoet-gespel,
Dan loopt dan Man een groot gevaer;
Dat hy niet zeffens word gewaer,
Maer dat hem namaels rouwen zal
Als oorzaek van sijn ongval:
Want zoo'er menig' harde klip,
'T ruien van menig deftig Schip,
Ontrent die rots verborgen ligt
Onkennelyk aen het gezigt,
Dan is het, dan een groot tempeest,
Dat menig Schipper maekt bevreest,
Komt loopen uyt het hol gebergt
Doór aeòlus *sijn magt getergt,*

En dat den Stier-man niet en weet,
Waer dat de regte bake leét,
Zoo-dat hy zeffens staet en kykt,
Gelyk het in den uyt-val blykt:
Want zoo den fellen noorden-wind
Het zeyl, den mast, het roer verslind,
Dan ziet men dat het vlottend' Schip,
Gebryzelt aen een' harde klip,
Met Volk en Waeren zinkt te grond,
Dat reeds in volle zeylen stond.
Vat gy wel Lezer, *wat ik zegg',*
En hoe ik't u te vóren legg'?
Gy weét, dat list en boos gedrag
Vermeerdert nog ten allen dag,
En dat'er menig slimmen guyt,
Die op geen' goeden toon en luyd,
U tragt doór streelen, en gevley,
Doór minne-lust, doór pomperey,
Te brengen tot een harde klip,
Daer menig onvoórzigtig Schip,
Ik zegg' daer menig jong-gezel,
Gelokt doór zang en snaeren-spel
Van vuyl bejag en gylen praet,
(Gelyk als nu de mode gaet)
Ellendiglyk gebryzelt werd,
En lyd der ziele meeste smert:
'T is hier het Meire-minnen strand,
Men lyd'er schip-braek ook te land;
Den vuylen klap, de dertelheyd
Legt listen aen de Eerbaerheyd.

Dog zoo den Lezer weten wilt,
Waer dat men sijne dagen spilt
In zoo-vervloekte bezigheyd,
Zoo dient'er maer in 't kort gezeyd;
Dat all' die plaetzen niet en zyn
Als Scyllen, *en voor groot, en klyn,*
En dat Charybdis *harden steen*
Gestooten word van ider-een.
Wilt imand, dat ik klaerder gaen;
Hiet dient hem dan aldus verstaen:
Charybdis *is een' harden kant,*
Daer nimand oyt geluk in vand;
En Scylla *ligt'er ook ontrent*
Doór menig ongeval bekent,
De Zeè, dat grondelooze diep;
Alhier met vremde bogten liep,
En menig onvermagte kolk
Was 't ongeluk van 't schippers-volk:
Ulysses, *groot doór kloeke daed,*
Nam hier een wel-gegrond beraed,
En schikte 't alles op het best,
En schouwde dat bekent gewest;
Maer zoo hy wat te keurig was,
Verlieft hy op het zelve pas
Een deel van 't alderkloekste Volk
Verdronken in die woeste kolk,
En 't kost' hem wel een grootste vleyt
Om zelver hier te zyn bevreyd.
Vat gy my, wat ik zegge will'?
Staet, bidd' ik u, een wynig stil:

Het is de Weireld, valsche Vrouw,
Die vleyd met vreugd, en scheyd met rouw;
Die menig' keeren heéft verblind
Zoo-menig Man, zoo-menig Kind,
En dat op plaetzen, daer den lust
Doór vuylen klap *het hert ontrust,*
En daer het ydel 's weirelds goed
Is 't lok-aes van een jong-gemoed,
En wel bezonder daer men ziet,
Dat menig guychel-spel geschiet,
Op ballen, daer men dikwils hoort,
Dat ongekrenkte Lieden stoort,
In scholen, daer de dertelheyd
De meeste wysheyd word gezeyd,
En, alles met een woórd gedaen,
Op plaetzen, daer geschreven staen
De wetten, die men heden mint
Als libertien *en* nieuw-gezind.
Ik raed u, Lezer, *doet gy wel,*
Vlugt snood-geklap *en* guychel-spel,
Onthoud u van een' loozen kwant,
Die u zal trekken op sijn hand;
En hebt g'in dit geval gemist,
Het stuk dient u alzoo geslist:
Vlugt, door u ongeval geleert:
Hy doólt maer half, die t' halven keert.

Vermaeninge.

OM iet wel ende voordeeligliglijk te-weég-te-brengen, dient'er eene groote *Voórzigtigheyd:* om *deze* wel te betragten dient'er eene zonderlinge *Oplettentheyd* op tyd en stond, plaetsen en persoonen: want, de occasie, die tot het kwaed leyd, af-gesneden hebbende, word insgelijks en oorzaek weg-genomen. Iemand zal van my vraegen, of alle occasien dienen gevlugt te zijn; ende ik beäntwoorde dit aldus: daer perykel van te vallen is, ofte ook daer perykel zoude konnen onstaen; ende by zoo-verre eene behaelijke ziekte dient gemeyd, om van dezelve bevreyd te zijn, zoo is 't ook van noode die gezelschappen te vlugten, daer wy de ziel met eenige zonde zouden konnen besmeuren: en is 't by aldien, dat dit plaets grypt in eenige gelegentheyd, dan is't zeker in die, de welke het hert besmeuren kan met *ontugtige Woórden,* waer van dat zegt eenen ervaeren Poëet:

Pars resecanda mala est, ne pars sincera trahatur.

Scheyd het goed van het kwaed,
Eer 't daer-naer word te laet.

My dunkt dan zeer-wel, dat deze woórden vol kragt steken, en bekwaemelijk toe-gevoegt konnen worden aen den *opgenomen Thema:* daerom zal ik *dit Vermaen* een wynig adem laeten scheppen, om *den goedwilligen Lezer* van mijn voórnemen te behendiger te verrigten. Als-wanneer ik dan wel inzien, hoe kragtig dat *het kwaed Exempel* en *Gezelschap* is, en wel bezonderlijk, hoe ziel-roerende dat zyn *onbetaemelijke woórden* om het vuer van onkuysheyd in de herten te ontsteken, dan laet ik my voórstaen, dat *het aengeweze Zinne-beéld niet* zonder reden hier is by gestelt, om-dies-wille, dat, gelijk doór een licht ontallyke konnen aen-gesteken worden, aldus ook doór *eene onzuyvere Tonge* een geheel gezelschap in 't dertel vuer van *Venus* kan ontvonken, dat bekwaem is om ook andere in den zelven brand doen te blaeken.

Eer ik bewyzen gaen, eat schade *eene onzuyvere Tonge* veroozaekt, doen ik eerst deze kleyne Voór-reden van 't *kwaed Gezelschap,* en bewyze dit doór een Exempel.

Het zelve word niet kwaelijk *by eenen rotten Appel* vergelyken, den welken, zoo hy onder een groot deel andere geraekt, dezelve altemael tot bederffenis trekt: dit heéft gebleken over eenigen tyd op den zolder van Myn-heer *Libertien,* alwaer eenen ge-

heelen hoop, daer korten tyd gelegen hebbende, van verrottinge als op-geëten was; Evenwel Myn-heer wilde dat niet gelooven, als dit aen hem van den knegt geboodschapt wierd, zeggende: *hoe is dit mogelijk! op zoo-korten tyd, zoo-spoedig, alle die Appelen en Fruyten bedorven? ja,* antwoórde *Pieter,* 't is *effen zoo, ik hebbe het in der daed bevonden, ende belieft u daer van proeve te nemen, het staet in uwe beliefte, 't zy nu of dan dit te komen bezigtigen:* Hy word dan als gepraemt, om met sijne oogen te onderzoeken, dat hy doór alle sijn vernuft niet konde begrypen; het welke aenstonds in 't werk gelyd hebbende, bevind alles, zoo aen hem van den knegt verhaelt was geweest; en geboód terstond den geheelen hoop ter vensteren uyt-te-werpen: middeler-tyd neémt *Pieter* de occazie waer, om dit alles op eene zedigen zin te trekken, en geéft dit met korte woórden te kennen: *maer wat is dit,* sprak Myn-heer, *over rotte Appels te gaen redeneren? ja,* antwoorde den diep-zinnigen knegt, *van rotte Appels: immers verwondert u niet, dat op zoo-kort verloop van tyd eenen geheelen hoop bedorven is, maer voegt daer nog by, dat de zelve verrotinge, waert-dat hy nog zoo-groot hadde geweest, daer in zoude gekomen zyn: zoo datter nog Appel, nog Peér daer van bevreyd zoude zyn geweést.*

Dog laet my toe, vervoórderde hy sijne reden-kavelinge, *dat ik u eene grootere schade aen-wyze: Uwen zone Jacobus verkeert met eenen stouten, onbeschaemden, ende bedorven medegezel, die zoo-vry is in vuylen klap te spreken, dat hy, alle beschaemtheyd vergeten hebbende, geen agt neémt wie'er tegenwoórdig is: zoo-dat uwen Zone, de zelve wegen in-gaende, van-nu-af in de zelve verfoeyelyke tael schynt vol-leert te zyn: uwen naem, Myn-heer, is* Libertien; *maer uwe daden zyn geheel anders; en ik moet bekennen het geluk te hebben van eenen zoo-goed-jonstigen, wel-levenden, ende zorgvuldigen Heer te dienen; daerom kan ik my over zoo-gelukkig lot noyt genoeg verblyden: dog om-dat ik weét, dat het heyl uws Zoôns u zeer-lief is zoo kan ik niet naer-laten van u te-smeeken, dat gy metter haesten dezen kwaeden medegezel aen het gezelschap van uwen Zoón ontrekt; want, is 't dat hy nog langer met hem blyft verkeeren, het is te vreezen, dat het zal gaen even-eens als met de Appelen; want vuylen klap is 't bederf van goede zeden, ende hoe langer hy getoeft word, hoe meerder verrottinge in handel en wandel daer uyt zal ontstaen: Zoo dient den tyd alhier in tyds waergenomen, ende dezen Raed (is 't dat hy u behaegelyk is) in 't werk geleyd, dienende tot verbetering der faute, en de voltrekkinge van myne pligt.*

Zoo-veel vermag *het kwaed gezelschap,* en wel principalyk in materie *van onzuyveren klap:* waerom *die Ouders* voórzigtiglyk doen, de welke *hunne Kinderen* van alle occazien, die'er heden ontelbaer zyn, af-scheyden, en niet laeten verkeeren, ten zy met deugd-zame, en godt-vreezende Persoonen; daer van den anderen kand grootelyks te berispen zyn *die Ouders,* de welke de zorge hun toe-betrouwt veronagtzamen, ende *hunne Kinders,* die teere Plantjens, tusschen distels en doornen van *onbeschaemde mede-gezellen* laeten op-groeyen, ende aldus oorzaek zyn, dat sy, op-groeyende in de ondeugd, tot hun aldergrootste smert ende schande, ouder geworden zynde, zullen strekken. Ik wille voórder gaen in de op-genome Materie, en doen blyken, hoe zeer aen jonge gezellen deze verfoeyelyke gewoonte eyge is: Men vind hedendaegs ontelbaere Kinderen, die eer-dat sy zelfs de noodige zaeken ter zaligheyd weéten, in *onzuyvere woórden* alreeds onderrigt zyn: daer van geèft klaer-blykentheyd *de onbeschaemtheyd,* die sy zelfs in 't publiek op de straeten betoonen; en gemerkt den eenen den anderen daer toe aenlokt, zoo zoude men mogen zeggen, dat het meeste deel aen die berispelyke fout vast-gehegt is: ende gelyk eene keers genoegzaem is om duyzende aen-te-steken, zoo is'er

maer een schorft schaep noodig om eene geheele kudde te bederven. Hier langer van te handelen vind ik onnoodig te zyn, terwylen het genoeg is de Ouders op-te-wekken, dat sy op hunne Kinderen, als Herders op hunne Schaepen, zouden letten. Myn op-zet is dan deze Materie in andere gevallen en hoogere jaeren wat-breeder uyt-te-breyden, om-dies-wille dat sy zoo-veel te berispelyker is in die, de welke nu bekwaem zyn om de reden te gebruyken.

Eene onzuyvere Tonge word ten eersten niet kwaelyk vergeleken. *by een open Graf* of *stinkende Lichaem,* aengezien haeren stank van dezen niet verschillende is: ende om dit klaerder te verstaen, dient'er maer agt-genomen op de woórden van den *Psalmist: Sepulchrum patens est gutter eorum: Hunnen mond is een open graf:* ja een graf, dat zoo-besmettelyken reuk van zig geéft, dat ook de gezondste, van zyn de deugdzaemste, daer van besmet worden: Een open graf, by dien dat het lichaem met aerde gedekt is, kan sijnen geur niet teenemael verspryden; maer *een vuyle Tonge* haelt het alder-bedorvenste en stinkenste voór den dag, ja in vollen dag, zoo-danig, dat een-ider van den stank, al-hoe-wel den neus toe-houdende, zeffens gevat word, en eylaes!, jammerlyk de bedorventheyd van zeden en manieren

aen-trekt. Ik zoude dan wel mogen klaegen met *Hiéremias* over alle die, de-welke, zig daer tegenwoórdig vindende, zoo-groote bedorventheyd hebben aen-getrokken, *Nemo quod bonum est loquitor. Niemand spreékt dat betaemt.* En voórwaer het moet wel eene behaelyke ziekte zyn, die zoo-seffens voortzet, gemerkt dat'er wynige huyzen zyn, ofte men vind'er *onbeschaemde Tongen:* zoo-verre zelfs, dat ik dit kwaed by de af-gryzelyke besmetheyd der peste zoude mogen vergelyken, de-welke zoo-daniglyk voorts-zet, dat geen vernuft bekwaem is daer tegen goede remedien te verschaffen: het is een kwaed, dat zonder meester geleerd word, want eenen wink alleen is genoeg om daer in ervaeren te zyn: het is als eenen grooten schat, om dat een-ider daer zoo-begeirig nae is; en men zoude zig wel laeten voorstaen bot en onbekwaem te zyn, ten zy men daer in ervaeren was; zoo-dat *zonde* zelf voór *deugd* op deze tyden aengezien word. Maer (ô uytzinnige!) weét gy niet, wat Christus by *Matthaeus* van u-lieden zegt? *Malus homo de malo thesauro Profert màta: Eenen boozen mensch brengt uyt eenen kwaeden mond kwaede woórden voort:* waerom meynt gy dan, dat'er iet goeds, iets degelyks in *u-liden onnutten klap* gelegen is?... erkent dan uwe blindheyd, ende zegt liever met Christus:

Bonus homo de bono thesauro Profert bona; & malus homo (quales nos) *de malo thesauro profert mala: Eenen goeden mensch brengt van eenen goeden schat véel goeds te voórschyn; maer eenen kwaeden* (gelyk wy zyn) *veél kwaeds uyt eenen kwaeden schat,* dat is, *uyt een bedorven en ongeregeld gemoed:* aldus bekennende zal de waerheyd u-liede verstand verlichten, ende gy-lieden zult tragten om van de eerst soort te worden, dewelke bestaet uyt die, welkers *Tonge* zuyver en welgeregeld is tot haer en eens-anders voordeel.

Om *den Lezer* de Reden te doen verstaen, waerom veéle, zonder eenig opzigt van persoonen, onbeschaemdelijk rallen, wille ik wat voórder gaen: deéze is, dat sy alle schaemte verloóren hebben, en daerom zonder eenige vreés in hun boos op-zet voorts-gaen: zeer-wel zeyde dan den Poëet:

... Illum ego
Periisse duco, cuî quidem periit pudor.

Die de schaemte heéft verloren,
Laet zig tot den val bekoren.

Hier uyt komt het voorts, dat'er zoo-menig Fraey-mans-kind van-jonks-af bedorven word, en den weg der ongebondentheyd in-gaet, altyd aen-houdende met ontugtige

mede-gezellen, meer en meer, hoe, hoe ouder het word, de occazien frequenterende: nu vatte ik, waerom het *boek Proverbiorum* zegt vande onbeschaemtheyd ende gyligheyd van manieren: *Statim eam sequitur* (juvenis) *quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans, quod ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta jecur ejus. Terstond volgt hy haer* (dat is den Jongeling) *gelijk eenen Os na de slagt-bank geleyd, ende gelijk een dertel Lam; en onweétende, dat hy als dwaes na de boeyen geleyd word, tot dat eenen pyl sijne lever doórschiete,* dat is *tot dat hy zig begrogen vind.* als-dan is 't maer al te zeker, dat sy, dog meermaels te-laet, *met schaemte overdekt worden* over hunne verblindheyd, gelijk den Propheét *Job* getuygt: *Pudore Coöperti sunt;* hetwelk sy nu, al word het hen genoegzaem voórgehouden, niet en willen gelooven; maer nog onbeschaemt derven tegen-spreken, ende hunne mis-slagen verdedigen, als glorie maekende van in zoo-schandelijk stuk ervaren te zyn. Komt men deéze spreken van de schaedelijke gezelschappen te laeten vaeren, daer sy in alderhande *beestagtige samen-spraken* geöeffent worden, sy antwoórden met een stout ende onbevreest gemoed, *dat het hen geöorlooft is aldaer te verkeeren;* en zoude men de reden vraegen, sy antwoórden, *daer geschiet niet*

kwaeds; en by-aldien men voordere overtuygingen wilde aen-wenden, sy zouden met een deel onbeschoefte woorden zoo-profytige Vermaeninge derven beloonen; en zoude men hun de woórden van *Paulus* voór-houden: *Fornicatio & omnis immunditia nec nominetur in vobis, Onzuyverheyd en alle onbetaemelijkheyd en worde zelfs van u-lieden niet genoemt,* sy zouden evenwel met een onbeschaemt gemoed daer tegen streven, en hunne goddelooze werken voór zoo-goede beraedinge derven stellen, zeggende, *dat sy al beter weten wat hun te doen staet.* Te vergeéfs dan vermaent den Apostel: *Omnis Sermo malus ex ore vestro non procedat; Geen kwaed kome uyt u-lieden mond:* omdieswille, dat de *kwaede discourssen de goed zeden bederven. Corrumpunt mores bonus colloquia mala.* Te vergeéfs zegt ook den heyligen *Bernardus: Unus est, qui loquitur, & unum tantum verbum profert; & tamen illud unum verbum, uno in momento, multitudinis audientium dùm aures inficit, animas interficit: Daer is maer eenen die spreekt, en maer een woórd te voórscheyn brengt; en nogtans dit eenig woórd, alswanneer het aen de ooren komt en de zelve besmet, dood op eenen oogenblik de zielen van zeer-véle toehoorders.* Zeer wel heéft dan zeker vernuft man *de onzuyvere woôrden Sputa diaboli* genaemt, om-dies-wille dat eenen

onzuyveren mensch, sprekende van die dingen, daer sijn hert vol van is, de booze ingevingen van *Satan* met een onbeschaemt gelaet uyt-spouwt, en zoo-veéle zielen dood als'er tegenwoórdig zyn, die in syne onbeschoefte discourssen vermaek nemen: ja die zig aen zii-behaelijke fout hebben overgegeven verzinnen nog-dagelijks nieuwe Ontugtigheden, om de gemoederen der onnoozele zonder ophouden te prikkelen; sy *zyn onbeschaemde honden die niet verzaed worden,* zoo *Isaias* zegt, *Canes impudentissimi nesciêrunt saturitatem*. Ja gelijk den *Apocalyps* getuygt: *Foris canes & venefici & impudici, & homicide, & idolis servientes*. *Sy toonen zig in 't openbaer honden te zyn, argelistig, ende Onzuyver, ja dood-slagers, ende Af-goden-dienaers,* gemerkt sy *den Af-god* der wellusten en de Godinne *Cypris* dagelijks offerhanden doen, en van hen zelven, en andere, die sy tot hun gezelschap en gezintheyd trekken; want dikwils *de woórden zoo-veél kragt hebben, als de werken: Turpe quid aequè incedôrè dixeris, quàm feceris*. 'T is dit geweest, dat *Augustinus* met bloedige traenen in sijne bekeeringe beweent heéft, om-dat hy doór de streelinge van *Onzuyvere medegezellen* langs de ooren in het hert was geraekt geweést; zoo-dat nog zalige Vermaeningen van wyze persoonen, nog de geduerige op-wekkinge

syns Moeders *Monica* iets vermogten; waer ven hy zelfs getuygt: *Tantâ caecitate praeceps ibam, ut pudêret non esse impudentem: Ik doólde met zoodanige verblindheyt, dat ik my schaemde niet onbeschaemt te zyn.* Dit laetste zoude op ontallyke minnaers van *de bedorve wereld* konnen passen, welkers eenig doel-wit is *Onzuyver* te zyn, die, gelijk de Verkens, zig wentelen in den drek, en zig met alle vuyligheyd van ongebonde lusten bezoetelen; het-welke sy in 't openbaer, als voór eene gemaniertheyd, te-kennen-geven, daer nog by-voegende, dat de leeringe van dezen tyd (die van alle wyze en Godt-vreezende Mannen voór goddeloos gedoemt is) dit mede-brengt. Wat zouden dusdaenige dan wel zeggen, waert-dat men voór hunne deuren wilde plaetzen dit op-schrift:

Nil dictu fœdum visuquè hac limina tangat.

Niet dat Onzuyver is en mag hier binnen komen,
'T dient voór een vaste Wet van ieder aengenomen.

Men' zoude wel haest ondervinden *dat deze Spreuk tot spot geworden was: Factus est hic sermo in derisum:* want zulke soórt is by haere onbeschaemtheyd zoo-hertnekkig, dat sy doór geene, ook de kragtigste, Raeden van de Predikanten beweégt word; ja deze

zoo-schadelijke ziekte is by ontallyke Christenen zoo-daniglyk ingewortelt, dat de ervarenste Medecyn-meesters van het geestelijk leven geene genoegzaeme remedie daer voór weêten te bezorgen: dies-volgens vermaent het uyt-Verkoren-vat ons alle zeer-wel, maer in tyds: *Profana autem & inaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit: Vlugt alle ydele en onnutige discourssen,* (veél meer, vervolgens, alle Onzuyvere) *want sy helpen zeer veél tot de boosheyd, ende hun geluyd zet voorts als den kanker.* Zeer wel zegt dan den Ecclesiasticus: *Sepi aures tuas Spinis, & Linquam nequam noli audire. Bevryd uwe ooren met doornen, en wilt eene goddelooze Tonge niet aenhooren.* Bewaert wel uwe ooren, ja zonder op-houden, want *daer vliegen vierige peylen van den alderondeugensten. Tela volant ignea nequissimi.*

Van wat uytwerkzel dat is deze gyle gewoonte zal ik in 't vervolg bewyzen, te-weéten, hoe imand, die zig daer aen overgegeven heéft, zeer ligtelijk tot ontelbaere andere fouten overgaet, ja met de jaeren eene meerdere versteentheyd aen-trekt: dit betoone ik ten-eersten uyt het-volgende Exempel.

Dry ongebonde Jongelingen, wiens opvoedinge zorgeloos geweést was, waeren nu gekomen tot sesthien à agtthien jaeren, ende gemerkt dat sy altyd in *Onzuyver spreken*

van jonks-af zeer-ervaeren waeren geweést, zoo was het met hen altyd *in eodem, Op den zelven kam geschoren;* goede voórnemens waeren zoo-veél als den moor gewasschen; zalige Vermaeningen wierden ten laetsten niet meer geägt; dog zoo den tyd daer was om eenen Staet te verkiezen, zoo naemen sy meer agt op het gemak, als op de nuttigheyd des zelfs, dies-volgens was'er niet eenen van hen, die zig daer in wel gedraegde; en gemerkt het kwaed gezelschap hen altyd by bleéf, zoo bleéf ook by de booze gewoonte van spreken, zoo-verre, dat sy, nu tot hoogeren ouderdom gekomen zyude, zelfs bekenden, dat het hen onmogelijk was dit te laeten; ende als wanneer eenen van hen op sijn sterf-bedde lag, getuygde hy, dat den *Onzuyveren klap* den weg tot den kwaeden staet, daer hy zoo-lang hadde ingeleéft, gebaent hadde, hetwelk met de andere op den zelven voet is vergaen.

Ik vergelijke dan *deze fout* by den roest, die het yzer altyd, byzonder als het oud word, by-blyft, ende ik voeg daer by, dat den schyn alles zoet voórdraegt, maer dat het eynde bitterder is als gal.

Laet ons dan de wellustigheyd eens afbeélden: haere gesteltenisse is zeer-aenlokkende, haer gelaet zeer lief-getallig, haeren mond is eene zoete *Confituer,* haere Tonge 't

lekkerste *Banket,* haere handen en vingers van *Marcepyn:* sy heéft ooren van *Geback,* haeren neus is van *Suyker-werk,* haere oogen zyn als een paer *Suykere-bollen:* om kort te gaen, gy zult niet anders denken, als dat sy aengenaem ende soet is: sy spreékt niet anders als van streélen en lecken, van zingen en springen, van alderhande vreugden: sy riekt langs alle kanten nae de *Roozen, Civet, Muscus, Balsem, Amber, Storax,* ende eenen geheelen winkel van *Arabisch-reukwerk;* maer, (ô droeven en afgryzelijken maer!) naer alle deéze lieffelijkheden, loopkens en draeykens, strikxkens en flikxkens, reukskens, en faveurtjens, naer alle deêze vermaekelijke wellusten, naer al dat Groot, Ryk, Aerdig, Jonstig en konstig Bestel (dat mogelijk eenen oogen-blik, dat is weynige jaeren, heéft geduert) verandert al dat aengenaem gelaet en gepraet in het aldergrootste misnoegen ende het alderstinkenste misbaer; ende ziet, haeren mond word een *Woon-huys der Wormen, haere Handen verdroogen, haren Neus word schorft, haere Oogen versterven, haere Ooren worden eenen diepen kuyl,* en wel bezonderlijk *haere Onzuyvere Tonge word zwart* als de schouw; en sy is zelf gedwongen te bekkenen dat *haer onbeschaemt Geklap* het aldervinnigste venyn is, om alles, dat'er in welstand was, teenemael te verderven.

Is het zoo-danig geleven, gelijk het gelegen is, dat Onzuyvere Woorden naer korten tyd de aldergrootste smert veroorzaeken, en aen de menschen het verstand, dat zoo-lang, geblind-doekt is geweést, dikwils te laet open-doen, om-dat sy daer doór zelf tot de aldergrootste fouten gekomen zyn; mag men dusdanige dan niet wel voór *Uyt-zinnige* uyt-maeken, dat sy al-dikwils het pek aengeraekt hebben, denkende daer van niet te konnen besmeurt worden? Voórwaer, daer en is niet zekerder, als-dat sy, de occazien by-woonende, van de druppelen zullen mededeelen, dat is, met verscheyde vlekken naer Eer en Faem, nae Staet en Fortuen, nae Ziel en Lichaem zullen besmeurt worden, *Qui tangit picem inquinabitur ab eâ:* en dat'er dan nog te volgen staet, zal hen wat meer den moed koelen, die zoo-lang door *de Onzuyvere vlammen* van *Venus* geblaekt hebben, te-weten, *Risus delore miscebitur. Het lachen zal in kryten veranderen.* Om dit wat beter na-te-speuren, zoo bidde in den *Lezer* agt-te-nemen op de hedendaegsche zoo-gezeyde *Epicuri-zwynen:* ik bidde hem agt-te-nemen op het verloop van den tyd, ja, nog maer korten tyd, hy zal ondervinden, dat'er een groot getal, nae eenige korte dagen haere partye gespeélt te hebben, op d' eene ofte andere manier zal komen in de smert;

Ontugtigheyd duert korten tyd, en *Laetitia* en *Mœstitia* zyn nabuerig; daer gyligheyd resideert, daer komt wel-haest ongeluk, smert, miserie, ja alle kwaeden, die'er aen een vry en dertel leven eygen zyn; niets is'er zekerder, ende niets word'er nogtans minder in agt genomen: dog hoe het in tyds dient na-gespreurt, zal den *Lezer* opentlijk zien uyt eenige Exempels, die zullen toonen, dat deéze zonde den Rechtveérdigen Godt tot de straffe op-hitst, die hy, om andere te leeren, al menigmael heéft laeten blyken.

Eenen Speél-man, gewoon zynde de Dorpen te doór-loopen, was zoo-verre gekomen in het zingen van vuyle Liedekens en in onbeschaemde discourssen, dat hy veéle Jong-mans ende Dogters tot onbehoorlijk vermaek daer doór hadde gebragt: dog niet zonder Recht-veérdige straffe, want geslagen zynde van den Blixem, in van zig zelven over-dood ter aerde gevallen: ende ziet, terstond zynder ter plaetze verschenen twee zwarte honden, die den arm, doór den Blixem van't lichaem af-gescheyden, hebben weg-gevoert, en men heeft zig laeten voór-staen, dat het ander deel des lichaems, insgelijks weg-gevoert zynde, tot buyt is geworden van de helsche honden.

Een ander Exempel van meerder Authoriteyd zal de zaek voórder bevestigen.

Den heyligen *Walericis Abt,* ontydig weder-keerende nae sijn Kloester ten tyde van den winter, was met de sijne by eenen anderen persoon zig gaen waermen, daer eenen tweeden tegenwoôrdig was: deéze begonsten nae hunne oude gwoonte *eenige onbeschaemde woórden* uyt-te-spouwen, zoo-dat sy zelf doór de tegenwoôrdigheyd en vermaeninge van dezen Weérdigen Man niet op-en-hielen: den Abt staet op, ende uyt den huys gaende schupt de vuyligheyd sijnder schoenen na hen, als tot teéken van sijne af-gekeertheyd van zoo een onbetamelijk gezelschap: nogte de wrake Godts heéft hier ontbroken; want terstond is den eenen met blindheyd, ende den anderen met pyn in het lichaem geslagen geweést; het welke sy voór hun misdaed hen overgezonden te zyn erkennende, zyn tot den voórnoemden Abt gegaen, hebben oodmoediglijk vergiffenis gebeden; ende hebben hem gepraemt met hen weder-te-keeren: maer alles te vergeéfs: want dezen is, zoo lang hy leêfde, de blindheyd, ende den anderen de gedurige smert by gebleven. Om voorder te bewyzen, hoe zeer alhier ook het minste vermaek aen Godt mishaegt, brenge ik by de Suster van den H. *Petrus Damianus,* de welke om deze reden vyfthien geheele daegen de vlammen des Vagevuers heéft moeten onderstaen: besluyt'er dan uyt,

is 't zaeken dan men voór zoo-klyn vermaek zoo-groote peynen moet onderstaen, wat groote tormenten voór meerder genoegen, zoo in't spreken, als in 't aenhooren, bereyd zyn: dit getuygt den heyligen *Bernardus,* al-waer hy zegt: *Si pro otioso verbo reddet unusquisquè rationem in die judicü; quantò magis pro verbo impuritatis, turpitudinis & impietatis? Is 't dat een-ider voór elk ydel woórd rekeninge zal moeten geven in den dag des oordeels; hoe veel te meer zal hy dit moeten doen voór een woord (ja ontelbaere woórden) van onzuyverheyd, ontugtigheyd ende goddeloosheyd?*

Leert dan in tyds, wat u hier te doen staet, ô Mensch, om van zoo-snoode ongeregeldheyd u in tyds te ontmaken: leert ten eersten die plaetzen schouwen, daer gy perykel zoude konnen loopen: hier van vermaent u den grooten *Augustinus: Minùs voluptatibus stimilatur, qui non est, ubi frequentia est voluptatum. Hy word minder gekwelt van kwade bekoringen, die de plaetzen schouwt, daer sy overvloedig zyn.* En gelykerwys alle vuyligheyd aen de natuer als eenen af-keer baert, zoo is 't hier wel bezonder van noode bezorgt te zyn, om nae de ziel niet besmeurt te worden: dit bevestigt den heyligen *Bernardus* met deze wynige, maer bondige woórden: *Mens assueta deliciis,*

nec exculta disciplina sarculo, multas contrabit sordes. Een gemoed aen genoegten (onder de-welke ik rekene het behaegen genomen in vuylen klap) *vast-gehegt, ende niet onder-rigt door den breydel van goed gedrag, vervuylt grootelyks.* En voôr zoo-veél dat deze besmeuringe de aldergrootste, en ten op-zigte van het ghene besmeurt word, zoo-veél te meer berispelyk is, zoo zyn die, de-welke zig daer aen blood-stellen, te blinder, te uytzinniger, om dat sy, met vermaek te nemen in iet, dat vergankelyk is, verliezen eene zaek, die van oneyndelyke weerde moet gehouden worden: dies-volgens dient'er zeer wel op gezeyd, *dat een kort plaizier oorzaek word van oneyndelyke smerten;* Het welke den heyligen *Ambrosius* met korte woôrden vastelyk besluyt: *Delectatio cecidit, & praeteriit: vulneravit, & transiit: miserum fecit, & abiit: infelicem reddidit, & reliquit. Het plaizier is geëyndigt en verdwenen: het heéft beschadigt, en is voór-by-gegaen: het laet ellende agter, ende het is verstôven: het maekt ongelukkig, ende verlaet te saemen.* Want zoo den grooten *Gregorius* getuygt: *Hi frequenter majores tribulationes ex carne suscipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur. Die, dewelke in de genoegten des vleesch behagen nemen, worden door het vleesch gemeenelijk de aldergrootste kwellingen gewaer.* Eyndelijk, gelyk eene genster

een groot vuer veroorzaekt, zoo doet ook den onbetaemelijken praet, denwelken tot alle ongebondentheden aenlyd: vervolgens kan al het by-gebragt ten dezen op-zigt waer gemaekt worden.

Credite me vobis folium recitare Sibyllae.

Ik hebb' de Waerheyd hier gezeyd;
U dient dan ook voórzigtigheyd.

Eer ik mijne zeylen stryke, moet ik nog een weynig op deze zeè van wellusten laveren, ende ik noode den *Lezer* van verre mijn Schip in d'oog te houden, om te zien waer ik aen-landen zal: de *Comœdien, de Spectakels,* de *Guychel-spelen* zyn nog zoo-veéle klippen, daer ik moet voôr-by zylen, eer ik de Haeven kan bereyken. Grooten Godt! wat al strikken en lagen worden daer geleyd aen Eerbaere ooren! en dat niet alleen met *woórden,* maer *onbetaemelijke actien,* ende diergelijke, die *als zoo veéle Tongen* zyn, die het vergif van Ontugtigheyd op de zinnen uytspouwen! ik gebruyk dan de woôrden, hier bezonderlijk, van den heyligen *Cyprianus: Scelus non tantùm geritur, sed docétur; adulterium discitur, dum videtur; &, lenocinante ad vitia publicae auctoritatis malo, qua pudica fortasse ad spectacula processera, de spectaculo revertitur impudica. Hier word*

het kwaed niet alleen geöeffent, maer ook geleert: het Overspel word geleert, terwylen het gezien word; ende, de onbeschaemtheyd lokkende tot alle fouten doór hare openbaere vermetentheyd, zoo keert die, dewelke zuyver nae het Spectakel gegaen was, geheel onzuyver daer van weder. Welken voórzeyden heyligen Vader met den zelven yver in dezer voegen voorts-gaet hier van te spreken: *Quid inter haec Christianus fidelis facit, cui vitia non licet ne cogitare? quid oblectatur simulacris libidinis? ut in ipsis, depositâ verecundiâ, audacior fiat ad crimina: discit facere, dùm consuescit vidêre. Wat zal eenen getrouwen Christi-geloovigen doen, denwelken zelfs de zonden niet mag gedenken? wat neémt hy vermaek in aenlokzels des vleesch? op-dat hy in de zelve, de schaemte af-geleyd hebbende, vermetender worde: Hy leert doen, het ghene by gewoon is te zien. Dit is voórwaer maer al te zeker:* Dus om sijn zeggen voórder te bevestigen voegt hy hier by: *Non licet, inquam adesse Christianis fidelibus, non licet omninò: sciant, haec omnia inventa dœmoniorum esse, non Dei. Het is, zegge ik, niet geöorlooft aen de Christenen alhier tegenwoórdig te zyn; 't is geensins geöorlooft: dat sy weten, dat alle dit* (die verkleedingen, die actien, die vleyingen &c.) *uytvindzels zyn van den duyvel, niet van Godt.*

Den heyligen *Chrysostomus* zegt niet minder, alswanneer hy die vrugtbare fontyn van alle ongeregeltheyd, diën zetel van pestilentie, dat Babilonisch forneys, dat banket des duyvels, met de volgende woôrden aentast: *Quidquid ibi geritur non est oblectatio; sed pernicies, sed pœna, sed supplicium: quid prodest illius temporalis voluptas, undè perpetuus nascitur dolor? Al wat daer verrigt word is geen vermaek, maer verderffenisse, smert, straffe: wat baet het tydelijk genoegen van dit alles, waer uyt het eeuwig verdriet voorts-komt?* Eyndelijk *Augustinus* noemt de Spectakels *een schand-vlekke, de pest der zielen, de vermetentheyd der ydelheden, den ondergang der goede zeden: Spectacula turpitudinis, labem & pestem animarum, licentiam vanitatum, honestatis eversionem:* Zoo-dat zeer-voorzigtigtiglijk dede den heyligen *Ludovicus Koning van Vrankryk,* als-wanneer hy aen alle Toôneel-speélders gebood het Ryk te ruymen. Zoo-veere zelfs gaet deze waerheyd, dat *de Heydenen* getuygen, dat men zig van deze plaetzen wagten moet. Onder andere bekent *Seneca,* dat'er niets zoo-schandelijk is aen de goede zeden, als de Spectakels; ja dat hy daer noyt heéft tegenwoôrdig geweést, oft hy keerde met verargernisse nae huys: ende daerom gebood *Aristoteles* met authoriteyt der Oversten, dat

men bezonderlijk *alle Kinderen* daer van zoude houden: het-welk de *Lacedaemoniers* stiptelijk na-gevolgt, en de *Romeynen* bekragtigt hebben, met deze soort van *Verleyders des volks* te verstooten, op dat sy van hunne feylen zig niet deelagtig zouden gemaekt hebben.

Het-ghene tot-nog-toe hier van gezeyt is, moet ook verstaen worden van alle *Dansch-scholen, dertele by-een-komsten,* ende *Guychel-spelen* aengegaen tusschen ongelijke of suspecte persoonen, hetwelk altemael van *Chrysostomus* met deze woôrden bestraft word: *Ubi saltus lascivus, ibi diabolus certò adest; ubi cytharae & chori, & plausus manuum, ibi virorum tenebrae, mulierum perditio, Angelorum tristitia & diaboli festum. Daer men dertele danssen houd, daer is ook den duyvel; alwaer spel, en vrolykheyd en geklap der handen, aldaer* (te weten in de kwaede gezelschappen) *is de duysternisse der mannen, en de verdervinge der vrouwen, de droefheyd der Engelen, de vreugd des duyvels.* Veéle Exempels hier by-te-voegen zoude aen *den Lezer* tot last dienen, om-dat het voôr-zeyde de zaek genoegzaem bevestigt: een zy dan voôr hondert, om hier te sluyten:

Tertulianus verhaelt, dat op sijnen tyd zekere Vrouw, van *de Spectakels* nae huys wederkeerende, van den duyvel bezeten wierd;

en alswanneer den duyvel doôr de kragt der heylige Woôrden gedwongen wierd te bekennen, waerom hy zig hadde verstout in 't lichaem van eene Christene Vrouw te komen woonen, zoo heéft hy geantwoord: *om-dat ik haer in mijn huys gevonden hebbe.* Is het zoo perykeleus, ofte ten minsten is 't altyd schandelijk de Comœdien &c. by-te-woonen, vlugt dan de plaetzen daer de plaegen vallen, en daer gy, eer gy 't nog merkt, bedorven word: want

Ille locus casti damna pudoris habet.
Et ... Ludi quoquè semina praebent
Nequitia...
Hier is gevaer voór d'Eerbaerheyd.
Ende ...
Hier word den weg tot kwaed geleyd.

Daer zyn buyten dit alles nog algemyne schaeden en ongemakken daer uyt voort-komende; want behalven den ondergang der goede manieren, en by-na van geheele Steden, van Godt ons toe-gezonden, niet op-en-houden, om-dat de zonde niet op-en-houd, dewelke gehand-haeft word doôr de *Comœmien* en *diergelijke,* van dewelke men als-dan zelfs geen eynde maekt: Ja verwondert u

niet meer ontugtige Weireld, dat *den Rechtveérdigen Godt* sijne *straffende hand* zoo-schrikkelijk uyt-streékt, ende u met zoo-veéle plagen, vergiftige ziektens, bloedige Oorlogen, diere tyden &c. straft, dewylen de Onkuysheyd en het ongeregeld leven zoo verre gestegen zyn, dat de menschen by-na gelijk zyn geworden aen de onredelijke dieren; en wie zal loochenen, dat deze pest meer en meer voort-zet door openbaere onstigtingen en schandaelen, dewelke op de jonge gemoederen en alder-schadelijkste uytwerkzel hebben, voór zoo-veel zelfs bejaerde Persoonen vol verargernis daer van weder-keeren?

Maer, maer dit alles gezeyt aen de doove en dwaeze kinderen dezer Eeuwe, over de welke de Goddinne *Philautia, de eyge liefde* en *goedtdunken,* de overhand heéft; voórwaer *Sy hebben ooren, Aures habent; maer sy en hooren niet, Sed non audiunt:* en schoon sy de straffen voór hun oogen zien, ja gevoelen, sy blyven dog geduerig voorts-gaen in hunne kwaede passien en *ondeugende Tael;* men mag hun zoo-veél Vermaenen en Raeden als men wilt, sy zyn Vleeschelijk, en blyven altyd de zelve *stinkende Bokken en Epicuri-zwynen:* zoo-verre zelfs, dat men geenen Staet of Conditie vind, ofte deze schand-vlekke heéft'er sommige met de keél gevat, wiëns leven maer een beesten-

leven moet genoemt worden: en al is 't, dat de Sterre-kykers schryven, dat *de Sterre Venus* veéle duyzende meylen van de aerde af-staet, ik zegge evenwel, dat *Venus* de Godin der ontugtigheyd, voór de welke alle dagen en nagten den wierook van Onzuyverheyd gebrand-offert word, zeer-naer by ons is: ja zoo-vleeschelijk zyn hedendaegs veéle menschen, dog in een beesten-vel, dat sy nae nieuwe en ongehoorde lusten, gelijk den hond van *aesopus* nae een stuk vleesch, zonder ophouden tragten. Maer gy dwaeze en uyt-zinnige, die den weg der verderffenis zoo nae 't lichaem als nae de ziel inloopt, wat blyft gy nog steken in die grondelooze zeé van zonden en misdaeden? weét gy dan niet, dat *Amare, Beminnen,* en *Mare, de Zee,* niet zeer veél van malkanderen verschillen? en gelijk *de Zee* ontallyke opslockt, dat ook de *Onzuyverheyd* 'er zeer-veéle vernietigt? weét gy niet, dat, gelijk *de Zee* doór de baeren buldert en tiert, uw hert beroert word doór de menigvuldige *onzuyvere discourssen?* wilt gy nog blyven freéten die stinkende *Sodoms-Appelen,* waer van u de tanden waggelen? wilt gy nog blyven zitten aen de Vleesch-potten van *aegypten?* ó onbedagte! ô uytzinnige! wat zal het eyndelijk met u worden? weét gy niet, dat gy by al dit de alder-ellendigste slaeven word? weét gy niet, dat gy

daer doôr uwen goeden Naem verliest, want *Fama* en *Famula,* de *Eer* en het *Dienen* van uw dertel vleesch, by-nae over-een uytkomen? en dat *de Eene* verhuyst, daer *de andere* zig laeten vinden? gy weét het; maer, om alles met een woórd te besluyten, gy wilt het niet weéten; en daerom loopt gy wilt het niet weeten; en daerom loopt gy met rassen schreden in uw tydelyk en eeuwig verderf.

Ik spreke dan voór het laest *den aendagtigen en wel-beraeden Lezer* aen, ende bidde hem om de liefde Godts, dat hy in deze materie wilt voórzigtig zyn; want is'er eene behalijke ziekte onder alle die der *Tonge,* dan dat grouwelijk monster, dat afgrysselijk wan-schepzel, die helsche slange, diën gemaskerden duyvel: vlugt alle die swarte Nagt-vogels ende leelijke spoóken, vlugt alle dat Narre-gespuys, die mom-gezigten; ende, het hooft op-heffende tot het aenschouwen van den op-staenden Degenraet, die ik in volle klaerheyd in mijn tweede Deel u zal vertoonen, trekt eenen af-keer aen van alle duyfterheyd ende haer gevolg, dat is, schouwt alle die *Mond-praeters* ende onbeschaemde *Lanterfanters,* welkers *Onzuyveren praet de goede Zeden bederft,* volgens het zeggen van den *Apostel: Corrumpunt mores bonos colloquia mala:* vlugt se, zegge ik, ende snyd den draed

af, eer-dat eene geheele war-streén word; vlugt dat besmeurt is, wilt gy niet besmeurt worden; *want die het roet of peck aenraekt, word van het zelven bezoeteld:* die by de hedendaegsche onzuyvere Nieuw-gezinde verkeert, word van de modestie en Eerbaerheyd af-getrokken; die de Ontugtige zamenspraken aenhoort, word wel-haest van eenen zuyveren Joseph eene arme slave van sijne kwaede passien; die de pest sijnder ziele niet en schroomt, komt wel-haest tot het verderf der zelve; die zonder op-lettentheyd in deze materie te werk gaet, valt seffens in eenen diepen poel van ongeregeltheden. Betragt dan die zaemenspraeken, daer gy gestigt van weder-keert: *stelt daer uwe zinne op. Quaecumque pudica, hec cogita.* Immers het is, ende blyft zeker:

Vir Probitatis amans nîl fœdum promit ab ore.

Een', die de waere Deugd bemind,
Is noyt op vuylen klap gezint.

X. Zinne-beeld.
De oproerige Tonge.

Lemma. *... Accenditur indè.*

Zinspreuk. *Hier doór het blaekt,*
En furi' maekt.

WIl ik een wigtig stuk en vol gevaer'lykheden,
Boos om sijn' dweérzen aerd, vervremt van alle reden,
Gaen stellen hier ten toon, zoo dien in eerst voór al
Te geéven eenig licht van zulken ongeval:
My dunkt ik zien den kok *nu bezig met te tieren,*
Ik zien hem by den eerd, ik zien hem by de vieren,
Hy loopt vol zorg en angst en met een' stegen kop,
De keuken is in roer het speeltjen is'er op:
En ziet, in plaets dat hy zyn gramschap' zoude stillen,
Den man is haest in roer, den kop vol vieze grillen,
Dan pakt hy diën pot, en smyt hem op den grond;
Ik, die'er stond en keék, daer in wat anders vond:

Want zoo hy vóorder gaet met zoo te batavieren,
Ik zien hem hier en daer, ik zien hem elders swieren,
En egter is den Man ter geener tyd bedaerd;
Syn hert, gelyk het blykt, word meer-en-meer beswaert.
Ten eynde wat gedaen? ... ik zien dan alles smoken,
Ik zien met vollen brom verschyde spyzen koken;
Maer 't koken is verbrast, en gaet niet wel van pas,
Wanneer doór dullen drift den Kok is al te ras:
Wat zal hy nog gaen doen? waer zal hy zig nog wenden?
Hy lapt het al om verr', hy gaet de spyzen schenden,
Daer vliegt een aerde-pan, en daer een' tenne-pot,
Voór zeker onzen Kok dat is een' halven zot:
Hy, daer mé niet gerust, begint den eerd te blaezen,
Man hoort hem, niet als mensch, maer als een dullen raezen,
Hy vat de boter-pan en dat met groot getier,
En ziet het al-te-mael te midden in het vier:
De vlum daet hevig op, 't begint'er al te rooken,
Hy heéft den droes in 't zin, den Vent begint te spooken,
Ja, daer mé niet voldaen, neemt weér een vette pan
En giet daer nog in 't vuer terstont de helligt van:
Men ziet den dikken smoor tot doór de vensters vliegen;
Ik kom' daer op te been, den Kok en kost niet liegen,
De zaek was al-te-klaer, den Man was als verplet,
Om dat hem dezen toon wierd voór den neus gezet:
Ik hadd' het naer gemiert, en nogtans wild' ik weten,
Waerom hy dit bestond zoo-byster en vermeten:
Hy sprak: myn boozen kop heéft my daer toegebragt,
Wat dat ik ded' of niet, dog wierd ik niet verzagt:
Ik dagt' dat't noodig was geweldig voôrts te vaeren,
Ik wilde dezen Vond voôr-waer niet langer spaeren,
Geweld dryft alles voôrt; ik nam de boter-kan,
En goót stuks in het vuer het grootste deel daer van.
Ik sprak: wel slegten d'joos en onervaren lummen,
Voorseker, soo ik zien, g'en hiet niet van der slummen;
U hooft dat staet wat vies, uw herssens sijn verdraeyt,
Vrind, met een woórd gesyt, den drift heéft u bekaeyt.

Maer waerom fronsselhooft, soo seffens voôrt gevare*n*;
Waerom en gingt gy u niet met de rede paeren,
   En naemt een onc' geduld en wagt'een korte*n* stond,
   Tot dat gy voôr het stuk bekwame middels vond?
waerom soo voôrts gesnoeft en seffens doór-gedronge*n*
Met 't hooft vol dwaes geknor, en duysent kromme sprongen?
   Voórwaer, ik zegg' het nog, myn alderliefsten vrind
   G'en waert op diën stond met reden niet gedind:
Gy liept te zeffens voort, gy woud het al verrigten
En deed op eenen stond geheel de keuken swigten,
   Maer alles te vergeefs, en zonder eenig baet:
   De beste medecyn is hier een goed beraed:
Wel zegg', my, bidd' *ik u* (want 'k kan het niet doôr-gronden)
Wat was de reden dog die gy had goed gevonden,
   Doen gy den boter-pot gingt storten in den eerd?...
   En was dan dezen Kost by u geen etens weerd?...
Of meynt gy uw gemoed aldus te konnen stillen?...
O neen mynen liven maet, ik zag u gramschap swillen
   En met een woórd gezeyt: die oly giet in 't vier,
   Is oorzaek dat'er komts nog een zoo groot getier.
Doen hy myn klagten hoord', bestond hy 't overleggen,
En wilde straks tot my een ander reden zeggen;
   Maer zoo ik wel verstond, waer dat hy henen wil,
   Zoo sweeg ik met'er haest en hy te gader stil:
Hy zag hem overtuygt: en wou zig nog verschoonen,
De zaek was zonne-klaer, hier dienden geene toonen;
   En dit was myn besluyt: let altyd wat gy doet,
   En schouwt van-nu voórtaen een onbedagt gemoet.
Maer zoo ik in den geest gaen nader overleggen
Wat my het Zinne-beéld hier duydelyk wilt zeggen,
   Dan staen ik als verstelt, om-dat ik reeds bemerk
   Hoe gramschap en den twist is een geweldig werk:

Men wilt met boos gelaet sijn eygen zaeken helpen,
En men gedenkt niet eens hoe 't grootste kwaed te stelpen,
Man schiet in vollen drift, en loopt met mis-verstand,
'T is alles zonder vrugt wat dat ons komt ter hand:
En wat nog boven al de Gramschap *kan vermeeren*
Dat will' ik ook alhier tot myn bediedzel keeren,
Te-weten, zoo het vet het vuer *geweldig jaegt,*
Dat zoo een' Tonge *doet, die ongenadig klaegt,*
Die grimt, die altyd knort, die heeft onguere naemen,
Die of injuri' doet, of derft een ander blaemen,
Die met een woórd gezeyd, zoekt twist en huys-getier,
Ik zegg, dan wel met regt: sy giet het vet in 't vier.
Dit will' ik in 't verloop wat nader over-leggen,
En wat op dezen zin nog deftigs staet te zeggen,
Ik will' een kwade Tong' *vergelden volgens daed,*
Dat sy het broedzel is van allen twist en kwaed:
Een Tong' *die geen vernuft van goede medecynen*
Kan redden, zoo't behoort; daer blyft altyd verschynen.
Een teeken van krakeel, want sy uyt enkel speyt
Treéd zeffens met den voet, rust,pys, Eendragtigheyd:
Komt gy met goed beraed haer van die kwael *te spreken,*
Gy word by quispelîen *en* zinneloos *geleken,*
Sy weét wat dat haer dient: en ziet by alle dat
Word sy in haeren drift allengskens meer gevat.
Laet onz eens voórder zien, hoe dezen drift gaet blaeken
Om op den hoogsten trap van boosheyd te geraeken:
Om dit in 't lang te doen, en iets van groot gewigt,
'T is dienstig dat ik hier u in het kort verrigt:
Een Tong' van kwaeden aerd, *en die maer zoekt te twisten,*
Doet menig deftig Man sijn werk en pligt verkwisten,
Wanneer sy leugens brouwt, of twist en tweedragt maekt,
Dan is het dat een huys wel-haest in roer geraekt:
Men rokt krakeelen op, en oude begatellen
Van die of dîe persoon, van deés of die gezellen:
Dit heéft hy u gedaen, en dat op diën tyd;
'K geloove dat hy meynt, dat gy een blondaert zyt:

Gy moet hem eens voôr-goet ook over d'hekel haelen
En met de zelve munt, als eerlyk Man, betaelen;
  Vergeét gy deze wraek, gy zult een' lubbert zyn,
  Van ider-een bespot, gelastert in 't gemyn.
Ey! waerom dat zoo-haest met koelen moet vergeven
Zyt gy een deftig Man, doet uwen glans herleven,
  Roept uw gedagten weér, blaest weder aen die lont;
  En laet niet ongestraft die reeds-gedaene wond:
Gy hebt het grootste recht, dat imand kan behaelen,
Gy moet met dapperheyd uw'schuldenaer betaelen;
  Hy heéft u kwaed gedaen, hy heéft uw' Eer mis-agt,
  Doet hem gelyk hy dé, en maekt hem ook veragt.
Hier uyt staet gramschap op, den haet die gaet her-leven,
En aen grammoedigheyd zig teen'mael overgeven,
  Hier berst men uyt in spyt, daer drygt men alle kwaed,
  Hier loopt men om geweer, men doet het met'er daed.
Die woórden zyn genoeg om een gemoed te stooren,
Sy klinken dapper-hard als donder in hunn' ooren,
  Den haet kruypt dieper in, en nestelt in de gal,
  De vyandschap neémt plaets, die noyt verhuyzen zal.
Als een' vergifte Tong' *de gramschap komt ontsteken*
En den gemaekten Pys doór hondert listen breken,
  Dan is een stil gemoed wel-haest in vollen brand,
  Het slaegt tot wraek en straf aen't blanke stael sijn' hand:
Den grammen maekt geen werk van lasteren en liegen,
Hy wilt langs allen kant sijn' even-mensch bedriegen,
  Hy schend sijn' Eer en faem, en maekt hem dan nog uyt
  By die hem niet en kent voór eenen grooten guyt.
De gramschap *doet de lont in huys en goed'ren steken,*
En van eens anders Deugd maekt sy een deel gebreken,
  Sy niet te vreden is, voór dat s' haer' vyand ziet
  Gedompelt in ellend, benépen in verdriet.
Ik moet nog voórder gaen om alles te verhaelen,
Want dezen meulen heéft nog altyd wat te maelen;
  Wat zegg' ik? alles hier verhaelen zoo het past?
  Veél beter dient gezeyd: het is te grooten last.

Zoo-lang als in den Mey de vogels zullen zingen,
En dat den Snoek uyt vrees den Wit vis zal doen springen,
Zoo-lang den Parth *in 't veld met pyl en boóg zal staen,*
Zoo-lang den Zeeuw *met net en haek in zee zal gaen,*
Zal laester en vredig hert tot haet en straf ontsteken;
Telt wat gy tellen kont, de Kruyden in de wey,
Den Haring in de zee, de bloemen in den mey,
En, als October *komt, telt all' de rype druyven;*
'T getal zal voór't gebroet der gramschap *moeten schuyven:*
Men zegt, dat Hercules *gedood heeft eenen Draek*
Die zeven hoofden had, wie zag oyt vremder zaek?
En zoo hy met het sweerd een' kop ter aerde velde,
De wonde gaf een hooft, dat hy voór 't ander telde;
Maer als den verschen hals gebrand wierd doór het vier,
Daer kwam geen' nieuwen kop; hy won het vrugtbaer dier.
Kwaem Hercules *nu eens* de gramschap *aen-te-tasten,*
Deés heeft waer hem te fel; s' en vreest geene rouwe gasten,
Hy waer wel haest vermoeyt van branden en van slâen,
Mits dat op dit Serpent *wel* duyzend hoofden *staen.*
Wat uyt de gramschap *spruyt zal ik hier boven zeggen,*
Ik zal een meerder kwaed als-dan voór oogen leggen;
Wy moeten van die pest ontblooten het venyn,
Is 't dat wy eens voór goed genezen willen zyn.
Een zaek dient nog gezeyt, hoe dikwils g'heele landen
Door eene Tong' *alleen in twist en oorlog branden,*
En hoe dit enkel Lit zoo-veel te-wege-bragt,
Dat ider naer de dood van sijnen vyand tragt.
Men bitst een-ander op, om 't land in roer' te stellen,
Men gaet zig met geweér in volle magt verzellen,
Men zegt den oorlog aen, 't is een verhit gemoed,
Dat zonder eynde dorst nae 's vyands laeste bloed:
De reden is niet weérd hier worden aen-gewezen,
Om eenig point d'honneur *is d' oorlog op-gerezen;*
Om ik en weét niet wat; een slegte vize-vaes
Is d' oorzaek en den grond van zoo een wreed geraes.

Den twee-dragt *komt in 't veld ik hoore de trompetten:*
Sy gaet ten allen kant het Volk in orden zetten:
Al die my volgen wilt, neémt ras de wapens aen,
Wy moeten onbevreest den vyand tegen-gaen.
Wy moeten hem zoo nauw bespieden als wy konnen,
Als gy sijn listen kent den slag is half gewonnen:
Ziet daer den tweedragt *staen: ziet, d'oogen sijn vol vier,*
De keél blaest haet en nyd, en brult als eenen stier;
De handen zyn vol bloed, het hair krielt van de slangen,
De Tong swart van vergif *springt uyt haer holle wangen,*
S'heéft tanden van een swyn, en 't hert van eenen hond,
Het schuym komt wit als sneeuw gebobbelt uyt den mond:
De wreedheyd en de wraek die zijn haer' trouwe knegten,
Sy trappen met den voet de Wetten en de Rechten;
De razerny *verblind de reden en 't* verstand;
De vrindschap *word doór haer gebannen uyt het land.*
Ziet d' helsche furiën, *ziet hoe sy rond-om sweven,*
Sy hitst die met een sweep om meerder moed te geven,
Met dit ramp-zalig heir doór-loopt sy g'heel het land,
Hier stampt s'het al om verr', daer steékt s'het al in brand.
Geen' beir, *geen' fellen* leeuw *doór hongers-nood gedwonge*n
Komt, als hy 't vee maer hoort, zoo vierig toe-gesprongen,
Geen wilden Stier *en dryft zoo-snel en hevig aen,*
Als hy den Spaenjaert *ziet in 't perk gewapent staen.*
O Tong'! *ô booze* Tong'! *men ziet doôr u verscheynen*
Twist, oorlog, dieren-tyd, men ziet doôr u verdwynen
Al wat den vrede smaekt; uw ongetemt venyn
Brengt Borger, Edel-man, brengt jonk en oud in pyn!
Wat hebben doôr uw' pest *de landen, dorpen, steden,*
Zoo die was uyt-gespreyd, ellendig niet geleden?
Den twee-dragt heéft het al, dat eertyds standbaer was,
Gesnevelt, en verwoest, ja legt het al is asch!
Ik keer my van u af, en will' den Lezer *toonen,*
Hoe schadelyk het is by u nog lang te woonen;
Verlaet de plaets van twist, en schouwt d'oneenigheyd;
Of, houd sy haeren woon daer gy gezeten zyt,

Draegt u geheel gestigt, en laet de gal niet klimmen,
En doet niet als den Baers, *die steekt met sijne vlimmen;*
Men smalt op u?... gelaet, of gy het niet en hoort;
Die wel den dooven speélt zig in geen woórden stoort:
Ja als men zelfs u iet zoud' opentlyk verwyten,
En zyt geen' kwaden hond, en wilt niet weder-byten;
'T en is voôr u schand, is 't dat gy 't laeste swigt;
Zoo swygt een' booze Tong; *een ander word gestigt.*

Vermaeninge.

IK hebbe, (Godt zy lof) tot-nu-toe aen-getoont, waer aen men die of deze fout van *eene kwaede Tonge* kennen kan; maer het perykeleuste waeter moet ik nog over-vaeren; dry harde klippen moet ik voôr-by, eer ik de gewenschte haeven met voôrspoedige zylen kan in-vaeren. my dunkt ik ben alreeds geraekt aen *de eerste,* die myn gemoed voórwaer niet-wynig beswaert, om-dat ik al-daer verschyde harde slagen voôr de hand zien; ten zy den voorspoedigen wind myn schip daer van verhoede... My dunkt dat ik alhier gedwongen zal zyn eenigen tyd met geduld aen-te-landen, ende wel-nauwkeurig te bespeuren, wat'er schuylt, op-dat ik een-ander daer van in tyds mag verwittigen, en van 't gevaer verhoeden. Hier

doôr wille ik te kennen geéven, *mynen aendagtigen Lezer,* wat al fouten'er begrepen zyn onder de oproerigheyd, de-welke als eene harde rotse is, daer het schip van een gestigtig leven gemakkelyk kan perykel loopen; ten-zy-dat men dit doôr goeden Raed ende eene profytige vermaeninge verhoede. De misslaegen, onder *de oneenigheyd* begrepen, zyn wel de bezonderste: *Injurie, verwytinge, toe naemen, murmuratie, dweers-dryvery, twist,* ende zoo-voôrts: van ieder in 't bezonder te gaen handelen, waer een werk van grooten aerbyd en langduerigheyd; het-welk aen *den Lezer* misschien verdrietig zoude zyn, en min voórdeelig, aengezien al-te-wyd-loopige Vermaeningen dikwils meerder duysterheyd als licht by-brengen: ik zal dan volgens myne oude gewoonte, zoo-veél de Materie het toe-laet, kort en bondig zyn, zullende voôr-af in 't generael betoonen, hoe schadelyk eene *oproerige Tonge* is aen de Eendragt en wel-geregeltheyd des levens; daer naer zullende aenwyzen, waer *deze* het meeste domineêrt, (neemt de Familien, huys-houdens, onder Broeders, Zusters, Vrouw en Man) daer by voegende, hoe en op wat manier sy gepleégt word: eyndelyk zal ik een kort afbeêldzel geéven van den tweedragt onder borgers, hooge en geringe persoonen, Republiken, alsook van alle andere oneenigheden hier onder begrepen.

De oneenigheyd is eene zekere fout, dewelke die menschen, in welkers hert sy bezit genomen heêft, ter geener tyd en plaetze laet rusten, ofte sy moeten het zaed van twist en krakeel onder de andere zoo-daniglyk verstroeyen, dat ook de vernuftste gemoederen tot tweedragt op-gehist worden: ik hebbe dan eene *op-roerige Tonge* vergeleken by *het Vet gegoten in het vuer,* want, zoo *dit* oorzaek is, dat het zelve geweldiger ja zonder maeten blaekt, zoo is eene *op-roerige Tonge de* oorzaek, dat een getergt mensch op-schiet in *Gramschap,* daer in toe-geéft, ja van de zelve zig tenemael laet over-heerschen: waerom ik dus-danigen vergelyke by *het Vuer,* dat, doôr *het Vet* geweldiger ja onverwinnelyk wordende, hooger en hooger gaet. Onder andere dwaesheden, waer aen zommige menschen onderhevig zyn, is wel eene van de grootste, dat sy den *Peys* en *Eendragt* geduerig zoeken te beletten: dit getuygt voôr-eerst den *wyzen Man,* alwaer hy zegt: *Labia stulti miscent se rixis, & os ejus jurgia provocat: De lippen van eenen uytzinnigen betragten den twist, ende sijne Tonge veroorzaekt oneenigheden.* Den eenen Haen doet den anderen kraeyen, den eenen Hond den anderen bassen; maer *deze Tonge* kraeyt, en bast, ja brult, niemand haer hier-toe oorzaek gevende: ik zegge, nimand haer hier-

toe oorzaek gevende; want, al is eens anders gemoed gerust, al is sijnen handel lief-getallig, al is zelf sijnen dienst beryd, nog is dit niet genoeg om een dweës-dryvende zots-kap tot reden te brengen; dusdanigen is zoo-ongeduerig, dat hy het geheel huys onder-en-boven loopt, niet wetende waer hy het zoeken zal: hy zoude by-nae de mueren, tafels, stoelen en banken beginnen te lasteren, om sijnen ongerusten geest tegen uyt-te-werken: de menschen, al zyn sy zagmoedig en Vreêdzaem, Moeten, of sy willen ofte niet, hun geduld verliezen, en, zonder op-houden getergt, woórden met woôrden, laster met laster, verwyt met verwyt beloonen; *zoo*-lang drilt, raest, en loopt *eene ongetemde Tonge,* tot-dat sy den *Peys* zelfs ten huyze uyt-dryft. Dat'er geene ruste zyn kan daer *een op-roerig hooft* geduerig tot twist aendryft, en dat alle liefgetalligheyd, aen dusdanigen bewezen, zonder vrugt is, ja zoo-veél als den moor gewasschen, geven ons dese woórden van *'t Boek der spreuken* opentlyk te kennen: *Vir sapiens, si cùm stulto contenderit, sivè irascatur, sivè ridaet, non inveniet Requiem. En voórzigtig Man, met eenen dwazen twistende, en zal geene rust vinden, 't zy dat hy gram word, 't zy dat hy gevoegelyk is.* Dusdanige *ongetemde* en *van alle vermaningen vervremde Tonge* zoekt

verscheyde gelegentheyden om haeren dweêrs-dryvenden handel uyt-te-voeren. Voór-eerst zoo-wanneer sy maer iets komt te hooren, dat haer berispens weêrdig schynt, sy wilt altyd haer oordeel voór dat van andere stellen; nogte sy aen-ziet zelfs wyze ende van het stuk wel-onderrigte persoonen. Ten tweede sy rokt zelfs het een of het ander op, om een-ander tot twisten aen-te-hitsen, zig gelatende, al ofte sy om het gevoelen van een ander gestoort was: ende als-dan, ziende, dat eenen tweeden of derden dit begint op sijn kracht te nemen, vaert sy heviger toe, en komt ten laesten zoo-verre, dat sy met laster en verwyt triomph wilt behaelen: Voórwaer men ziet hier opentlyk, dat dusdanigen alle sijne kragten in-spant om maer te konnen *twisten,* ende alhier komt zeer-wel te pas de spreuk van *Salomon: Homo perversus suscitat lites. Eenen kwaed-aerdigen mensch verwekt tweedragt.* Let wel op het woórd *perversus, kwaed-aerdigen,* want was den kwaeden wille daer niet, die hem gedurig aen-porde, het was onmogelyk dat hy in eene zaek, die de alder-onaengenaemste is, vermaek zoude nemen. Het is dan zeer-moeyelyk met zulke dweérze ende by-nae-onmenschelyke fronssels-hoofden een gerust leven te leyden, ja, mag ik zeggen, onmogelyk, om-dies-wille dat sy als *briessende Leéuwen* rond-loopen,

zoekende, wie sy zullen verslinden: maer hoe komt het hier mede over-een, en hoe kan het wel onder-houden worden dat den *Ecclesiasticus* zegt: *Non litiges cùm homine linguato, & non strues in ignem illius Ligna? Gy en zult niet twisten met eenen ongerusten mensch, ende gy en zult geen hout bereyden voór sijn vuer; dat is, Gy zult sijne gramschap niet op-hitsen met tegen te spreken?* Hier op antwoórde ik als volgt: *Gy zult niet twisten met eenen ongerusten geest &c.* Is zoo veel gezeyd, als, *Gy zult sijn gezelschap schouwen ende alle de occazien, die u tot krakeel zouden konnen gegeven worden;* Maer hoe zal, en kan ik dit toe-passen aen huys-genoten, die dagelyks met malkanderen genoodzaekt zyn te spreéken en te handelen?... Neémt, dat het zelve van deze gezeyt moest worden; maer voegt'er ook by, dat het onmogelyk is dit stiptelyk te onder-houden, want al waert gy nog zoo-zagtmoedig, lief-getallig, gedienstig om eenen dus-danigen sijn hert te winnen, gy zult eyndelyk moeten bekennen, dat dit alles niet genoegzaem is om de twist te schouwen; want zoo lang *eene Oproerige Tonge* ivers huys-vest, zoo lang zal den waeren Peys daer uyt balling zijn; en diens volgens zegge ik, dat eerst de oorzaek van de oneenigheyd, te wéten *den ongerusten Mensch,*

moet weg-genomen worden, eer-dat de waere Eendragtigheyd onder Huys-genóten kan bekleyven. Het is wel gemakkelijk om te zeggen:

Contra Verbosos noli contendere verbis.

Wilt twisters niet bestreyden;
Maer wilt u daer van meyden.

Maer het is zeer moeyelijk het zelve te onderhouden: om-dat den besten den zagt-moedigsten zelfs doór een dweérs-hooft sijn patientie verliest, ende gram word, volgens het spreék-woórd: *Patientia laesa fit furor. Getergde Verduldigheyd verandert in Gramschap.*

Gy zult my wederom zeggen, dat den *Ecclesiasticus* ons vermaent den twist-zoekenden te schouwen: *Cùm iracundo non facias rixam: En maekt geen geschil met eenen gram-moedigen,* en vervolgens, dat men den twist moet betoomen met stilzwygentheyd: dit is eene goede remedie, maer die al-wederom voór zoo-heftig kwaed niet genoegzaem is: vraegt gy de reden? ik andwoôrde, dat *den ongerusten geest* meer-en-meer zal aen-houden, hoe hy ziet, dat gy meer-en-meer van hem vervremt zyt, ende deéze stilzwygentheyd zal hem eene spoór-slag geven om u doór

drygementen zelfs tot andwoord te dwingen: Ik en wille hier mede niet te kennen geven, dat dezen middel niet goed is, ofte dat hy zelden bekwaem uytwerkzel heéft, verre zy dit van my, ter contrarie ik raede een-ieder den zelven grootelijks aen: maer ik wille doór myn zeggen besluyten, dat dezen middel dikwils weynig of niet helpt, omdat de kwellingen van den kant der kwaede geweldiger zyn als de kragten der goede, en dies-volgens moet men zeggen, dat eene *boos-aerdige Tonge* het alder-afschouwelykste monster is, dat, om-dies-wille dat het alle goed gedrag verslind, van een-ieder voór't alder-schroomelijkste gehouden moet worden: hier past dan zeer-wel het zeggen van den heyligen *Apostel Jacobus: Omnis natura bestiarum & volucrum, & serpentium & caterorum domantur, & domita sunt à natura humana: Linguam autem nullus hominum damare potest. Den aerd van alle Gedierten, en van Vogels, en Serpenten, en andere, word getemt, en word doór het menschelijk vernuft getemt: niemand nogtans kan de Tonge bedwingen.* Dit past bezonderlyk op deze materie, alwaer *de Tonge* zeker geene de minste overheerschingen aen-veirt; want hy alle aengewende middelen verhard sy nog boven-dien, ende word ten laesten ontemmelijk, ja om meer te zeggen, de dood alleen, die alles

over-heerscht, kan *eene dusdanige Tonge* maer ten-onderen brengen. *Mors omnia vincit.* wild iemand weéten, waer ik haer by vergelijken kan? ik andwôorde, dat sy eenigzins, maer niet teenemael, om dat sy nog onverwinbaerder is, kan gestelt worden by de wreedheyd van *eenen Leeuw,* by de toornigheyd van *eene Tieger,* by het geweld van *eenen Stier:* ik geve blyk van mijn Voôrstel. *De Leeuwen, Tiegers* en *Stieren* worden nog-wel betoomt; maer noyt *eene oproerige Tonge.* Zekeren grooten Monarch hadde die wreede dieren, aen wie de natuer de bloed-gierigheyd als in-geboezemt heéft, zoo-tractabel ende gewillig gemaekt, dat hy de zelve met zig, om andere daer mede te vangen, ter-jagt geleyde: voegt daer-by dat men nog wel gehoort heéft, dat een *Crocodil,* het wreedste gediert van die aen de waeters zweven, dat eenen *Rhinoceros,* een geweldig dier, getemt zyn geweést: maer dat eene *oproerige Tonge,* wiens kwaed-aerdeigheyd ingewortelt is, getemt is geweést, dat vind ik nergens beschreven. *De Tonge is een ontemmelijk dier: Lingua animal indomabile:* en zoo-veel te meer ten dezen op-zigte, alwaer sy glorie maekt van in haer kwaed meer-en meer toe-te-nemen; en al-hoe-wel de by-gebragte Gedierten zekere wapenen by-zig draegen, die de natuer hen gegeven heéft

om zig te verweéren, nogtans by alle dit is de Tonge, een enkel en verworpen lit, van alle wapen-tuyg versteken, nog-veél geweldiger en wreeder, dewelke niet alleen te vrede is met iemand tot de grootste miserie en ongeduld te brengen, maer houd zoo-lang aen, tot dat sy den mensch als uyt-zinnig maekt, ende hem zijn leven verkort; zoo-verre, dat sy, geene menschen meer hebbende, die sy kwellen kan, om-dat een-ider van haer verschrikt is, zig keert tot de Overledene zelfs, om die tot twist en oneenigheyd doór *laster* en *verweyt* als uyt-te-tergen. Wat willen dan de Menschen met alle hun vernuft een uytwerking gaen betragten, dewelke onmogelijk is? dies-volgens zegt zeer-wel *Augustinus: Homo domat feram, non domat Linguam, Den Mensch temt de beesten, maer niet sijne Tonge:* zoo-verre zelfs, dat niet alleenelijk de aenwendzels van andere hier te vergeéfs zijn, maer ook sijne eyge poogingen: *Domat ipse, & non domat se ipsum. Hy temt de Dieren, maer is onbekwaem om zig zelven hier in te overmeesteren.* Wille ik dit alles nog voórder bevestigen? voórwaer het is onnoodig; ik hebbe beloóft kort en bondig te zullen zyn; ik wille dan hier een *spel* aen steken, en gaen over tot bezondere Persoonen:

Ten Eersten domineért *eene oproerige Tonge* onder *Susters* en *Broeders* nog-dagelijks: men hoort by veéle niet anders uyt den mond, als *laster* en *verwyt, smaed,* en *twist-dryvery:* het schynt, ofte dit het eerste was, dat'er in een Huys-gezin moest betragt worden: men maekt zig in deze verdoemelijke wetenschap meer-en-meer bekwaem, al-ofte daer mede den zegen over' t huys kwam; maer het *heylig Schrift* getuygt met deze drygende woórden, dat'er eenen zekeren ondergang voór die te verwagten staet: *Si invicem mordetis & comeditis, videte, ne ab invicem consumamini: Is 't dat gy malkanderen zult toe-schieten en verdrukken, let toe, dat gy doór malkanderen niet vernietigt word:* ende voórwaer het een kwaed spruyt voorts uyt het ander; en daer *den haet* resideért, zal *den twist* wel-haest verblyven, gelijk het *Boek der Spreuken* getuygt: *Odium suscitat rixas. Den haet veroorzaekt tweedragt.* Ende op een ander plaets: *Qui provocat iras, producit discordias. Die de Gramschap op-hitst, verwekt de oneenigheyd.* En al is 't, dat den *Ecclesiasticus* een-ider, en wel bezonderlijk de *Broeders* en *Susters,* vermaent *den twist* te schouwen, *Abstine te à lite, & minues peccata: maekt een eynde van krakeelen, en gy zult uwe zonden verminderen;* al is't, zegge ik, dat den *Apostel* waerschouwt: *Nolicontendere verbis, ad*

nibil enim utile est, nisi ad subversionent audientium; en wilt niet twisten, want 't is nivers toe dienende, als tot ontstigtinge der toehoorders: men luystert nogtans weynig nae zoo-goeden en zaligen Raed; want in de plaets van malkanderen hier-en-daer doór de vingeren te zien, en zig geduldig te betoonen, men schiet aenstonds op in *Verweytingen,Toe-naemen, Injurien,* ende men schynt eene glorie te maken van het dapperste sijn belang te konnen zeggen. Daer is boven dien eene fout, die ik in stilte niet kan voór-by-gaen, teweten, *den Af-gunst* of *Nyd,* waer uyt alle deze oneenigheyd ontstaet; en ik vraege ten dezen op-zigte van alle *Susters, Broeders, Huys-genoten, &c.* waerom sy van deze leelijke beest zig zoo-zeer laeten vervoeren? weét gy-lieden dan niet, dat daer alle andere mis-slagen tegen *de Broederlyke Liefde* uyt voort-spruyten? weét gy-lieden niet, dat deze goddelooze moeder zeer-véle ongelukkige kinderen heéft, die al-te-samen op *de Eendragt* zeer-verbittert zyn, en vervolgens samen-werken om deze teenemael te niet te doen? weét gy-lieden niet, dat den Heere eenen grouwel heéft van alles oneenigheyd?... Luystert hier nae deze woórden: *Sex sunt, quae odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus: Ses dingen haet de Heer, ende het zevenste word van hem verfoeyt:* teweten,

Qui seminat inter Fratres discordias: Die oneenigheden zaeyt onder Broeders: gelyk *het Boek der Spreuken* getuygt. Ziet gy dan wel, hoe-zeer den Heere deêze ongestigtigtheyd en ongeduld na maete van sijne verfoeyinge straffen zal?... waerom dan nog toe-genomen in te twisten, malkanderen te verachten, toe-naemen te geven?... laet in tyds deze ongelukkige manier van handelen; want daer den Peys niet is, zal Godt niet zyn; *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: Want hy is geenen Godt van oneenigheyd, maer van vrede:* en gemerkt'er niet goedts, maer alle Confusie te vinden is, daer Godt niet en is, zoo moet'er dusdaenige niet anders over 't hooft hangen als Ongeluk en Tegenspoet.

Dog de *boosaerdige Tonge* is hier mede niet gestilt; want, niet te vrede zynde met *Tweedragt* tusschen malkanderen te zaeyen, sy derft zelfs haere *Ouders, Oversten,* ende zoo-voorts, tot *Gramschap* aen-hitsen: even-eens gelijk diën *Wyngaerd-man van't Evangelie,* die tegen *den Vader des Huys-gezins* dapperlyk preutelde, om-dat hy meerder hadde moeten aerbyden als de andere; jae sijne mede-gezellen, hem naer-volgende, voeren onbeschaemdelyk in tegen *den Vader des Huys-gezins,* om-dat sy zig lieten voór-staen meer loons verdient te hebben. Maer, ô *ongelukkige Kinderen,* die *uwe Ouders* tegen-spreékt,

ende de zelve op-hitst tot gramschap, *het Vet* in *'t vuer* gietende om de vlamme hooger doen te klimmen! weét gy-lieden wel, wat den Heere in *'t oud Testament* hadde vastgestelt? en hoe Hy *deze tegen-spraek* bereéd is te straffen?... Hoort nae de woórden *van 't Boek Deuteronomii: Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat Patris aut matris imperium, & coërcitus obedire Contempserit: lapidsbus cum obruet populus civitas. Als imand een kind zal hebben, dat stout en weder-spanning is, niet aenhoorende het Gebod sijns Vaders of Moeders, en, gedwongen zynde, niet zal gewilt hebben te geboorzamen: dit zal het Volk der stad steenigen.* Let wel op *Kinders:* het was *eertyds* een Regtveerdig Gebod, dat den Heere uyt-gaf; maer weést zeker, dat het u niet beter zal vergaen in de *Nieuwe-weth,* want het heéft al menigmael gebleke, dat de *Rechtveérdige Hand Gods wederspannige Kinders* heéft geraekt; hetwelk, aengezien verscheyde Exempels dit bevestigen, voór waeragtig moet gehouden worden, zoo-veél-te-meer, om-dat Godt zelver gebied: *Honora Patrem tuum & Matrem tuam, ut sis longaevus super terram. Eert Vader ende Moeder, op dat gy lang moogt leven op der aerde:* waer uyt te besluyten is, dat *een kind, sijne Ouders*

doór murmuratie ende tegenspraek ont-eerende, een kort en ongelukkig leven te verwagten heéft.

Maer niet altyd *de Kinderen* zyn in dezen hoofde te berispen; het is al-menigmael de schuld van *de Ouders,* die hen daer toe aendryven: *menig Kind* zoude wel op-willen en *sijne Ouders* Eeren, waer't dat sy doór hunne al-te-groote heftigheyd het-zelve niet hard en stuer maekten, als-ook, met het een meer en het ander min toe-te-laeten, oorzaek waeren, dat het een doór al-te-groote toe-gevinge ende het ander doór-al-te-groote straffigheyd tot ongeduld wierden op-gewekt: het-welk den oorspronk is, dat den *Zoôn* zig laet voórstaen hem alles toe-gelaeten te zyn, en vervolgens over de minste vermaeninge murmureért; ende *de Dochter,* over-al in te-kort-gedaen wordende, uyt-berst in coleéren, tegen haere Ouders invaert, ende, van-jonks-af de oneenigheyd in-gezogen hebbende, als ontemmelyk voórts -gaet in haere kwaed-aerdigheyd; het-welk aen *de Ouders* door hunne al-te-groote toe-laetinge en al-te-strenge berispinge langs byde de kanten toe-te-wyten is. Dit zal ik by-naer op den zelven zin uyt *eene dagelyksche Historie* gaen voór oogen stellen, om klaerder af-te-beêlden, hoe kwalyk *de Ouders* te-werk-gaen *hunne Kinderen,* het een te veél, en het ander wynig toe-latende.

Mynen zorgvuldigen *Pater-familias* ik biede u den goeden dag: gy zyt van 's morgens vroeg al zoo-bezig om den kost te bezorgen aen het huys-gezin: dit is loffelyk, dit is prysbaer, dit is zeer-profytig: ja my dunkt, dat ik u al hoore antwoórden: *Sic me docuêre Parentes. Zoo ben ik van myne Ouders onderrigt.* Ik moet bekennen, dat uwen handel hier in zeer-prysbaer is, ende dat uwe woórden plaetze grypen: gy zegt zeer-wel, 't is verstandiglyk gesproken, en gy toont, dat u dezen last geenzins zwaer valt, om-dat gy alles weét te schikken op de regte maet, toonende daer by, dat men *geenen tyd zonder sijn profyt* mag laeten voórby-gaen. Gy doet zeer-loffelyk, dat gy uwe Vrouw en Kinderen gelukkig zoekt te maeken; g'hebt daer voór in de stad eenen zeer-goeden naem: *Jacobus* uwen oudsten Zoón is op de studie, en schynt daer in goeden voórt-gang te doen, voór-zoo-veêl hy sijnen tyd waer-neémt. *Catharina* uwe oudste Dogter is zeer-bekwaem in 't bordueren, en gaet zeer-wel om met het bouten-getauw. Uwen jongsten Zone *Ferdinandus* leert lezen en schryven by eenen ervaeren Schoól-meester. Uwe jongste Dogter *Heléna* begint allengskens bekwaem te worden om alle hand-werk te verrigten, als naeyen en stoppen. Dit alles zoude voôrwaer zoo-verre niet gekomen zyn,

ten-waer-dat gy en *uwe voórzigtige Vrouw* daer voór op het neerstigste gezorgt hadden. Dog (is het met uwen goeden oorlof) laet ons nu eens zien, of alles ook zoo-wel gaet nae den geest: maer het scheynt, dat dit zoo-goeden voórt-gang niet zal hebben; want ik hebbe over eenige dagen, doen ik in uw gebuerte digt by uw huys was, my grootelyks verwondert ovor het schoon muziek, dat is by geval hoorde, als-wanneer men my aenstonds zeyde, dat dit t'uwent te doen was: dit nogtans niet willende gelooven hebbe nauw-keurig op-gelet om de waerheyd te ontdekken, tot-dat ik, klaerlyk hoorende de twistige en smaedige woórden van uwe Kinders, zelfs hebbe moeten bekennen, dat ik noyt verwagt hadde; daerom zegge ik u vryelyk uyt, dat als-dan uw Huys gezin *een dul-kot* gelykte, *een dul-kot,* zegge ik, want wat zyn die plaetzen anders, daer *den twist* resideért, den-welken de reden ende het verstand verdooft, den-welken *eenen Zoon* in van eene *al-der-uytzinnigste Moeder, te-weten invidia, de af-gunstigheyd,* en den-welken, alle goed gedrag verbannende, eene onherstellyke confusie doet in de plaets komen?... Laet my dan toe, dat ik met u hier vryëlyk spreke, om u eens wel te doen verstaen, waer dit alles uyt voórts-komt. Uwen oudsten

Zone *Jacobus,* die neerstig is om ter schole te gaen, en goeden voôrt-gang in de studie doet, word van Vader en Moeder grootelyks bemind; maer hy is wat koppig en dweérs-dryvende; zoo-nogtans, dat ik deze fout aen hem niet teenemael toe-schryven kan, gemerkt dat hy daer in van sijne kindsche jaeren af is op-gebrogt, voôr zoo-veél gy-lieden hem daer-over noyt ofte wynig hebt berispt, ende liever hebt gehad doôr de vingeren te zien, als het kindjen in tyds sijn kopken te doen boogen: wat is dit anders, als oorzaek geven, dat hy nu alle vermaeningen van de hand wyst, ende nae geene berispinge wilt hooren, ja nog boven dien murmureért, zig daer tegen stelt, en uliede gemoed tot korzelheyd aendringt? wat is dit anders, als *Olie in 't vuer gieten* om de gramschap aen-te-jaegen, daer gy zelver de schuld van zyt?... *Catherina,* doet wel haer best op de naey en borduer-school, de Meesterssen preyzen haer, en zeggen, dat sy nu bekwaem is tot alle subtiel hand-werk; maer aengezien *Catharina* nae u-lieden zin wat te stil is, word sy'er niet zeer geteld, ja zoo-veél, gelyk men zegt, als een O in 't cyffer: dus gebeurt het zeer-dikwils, dat men van haer zegt, dat *sy een sloor, een slegt-hooft, een Plompe-thrien* is: Wat is dat wederom anders, als 't *Vet in 't vuer gieten* om de gramschap in

volle vlam te doen blaeken, bezonderlyk daer hier geen reden van berispen, geen reden van verwyten, maer groote reden van pryzen, groote reden van moed te geéven is?... *Ferdinandus* heéft kwaede oogen, is maeger van aenzigt, teer van postuer; gy-lieden zoud geirne van een kleyn kind zoo-veél gadaen hebben, als van een wakker Man; daerom word'er al dikwils gezeyd, niet gedenkende, dat hy nog jong is, ende vervolgens metter tyd bekwaem worden zal, *ik zien'er noyt iet goeds in, ende dies-volgens dient men hem den rug dapper af-te-smeéren:* Wat is dit al wederom anders, als *het Vet met een volle maet in de vlammen gieten* om den jongen in coleér te jaegen, die met zoete en stille woórden tot een goed gedrag tot iver, tot waekzaemheyd zoude konnen geraeken?... myn *Heléna,* zegt uwe Huys-vrouw, is wel besneden van aenzigt, rap in *de Tong,* gauw op haeren gang, dat behaegt my grootelyks, ende ik beminne haer met eene teere genegentheyd: uwen perzoon voegt daer by, *dat het jongste Kind u het liefste is,* dies-volgens trekt gy-lieden byde het-zelve zeél; waer-uyt voórts-kont, dat, zoo wanneer *Catharina* of *Ferdinandus* iets willen zeggen, aenstonds dit slot hen op den mond word geprangt, *swygt:* wat is dit al-te-mael anders, als *het Vet met geheele pannen in 't*

gloeyende vuer uyt-storten, en om een slegte reden sijne Kinderen in gramschap jaegen, zoo-veêl te-meer, om-dat men aen *het een niet het minste,* maer aen *het ander alles* toe-laeten wilt, waer doôr murmuratie tegen u-lieden, oneenigheyd onder uwe Kinderen, ende een geheel wan-order in uw Huys-gezin onstaet?... wat dunkt u, *Pater-Familias?* hebbe ik het middel-punt niet wel getroffen?... dat ik daer van niet verwittigt waere, 'k en zoude zoo-vrypostelyk niet spreéken; doch de menigvuldige klagten, bevestigt doór het aenhooren van my zelf, verpligten my, hier over (nogtans tusschen vier oogen, en alles in vriendschap) te redeneêren; en gelyker-wys men zoo-wel het bitter als het zoet van sijnen Vriend in dank aen-nemen moet, zoo agte ik noodzakelyk te zyn, dat gy met de zelve liefde myne berispinge aenveird, als den lof, die ik u in 't begin gegeven hebbe: dies-volgens kan deze myne vermaeninge van u niet kwalyk worden af-genomen, om-dat sy dient tot een meerder verzekeringe van den wel-stand uws Huys-gezins, op-dat in het zelve, in de plaets *van haet, de Liefde;* in de plaets van *af-gunst,* den *veerdigen dienst;* in de plaets van *twist, de eendragt; en de plaets van murmuratie, tegenspraek, verwyt; goed-willigheyd, rust, gevoegzaemheyd* komen zouden: zoo-nogtans, dat van u-lieden kant

alle oorzaek tot de on-rust moet af-gesneden worden, wild gy dit werk voltoeyt zien; ofte anderzins het is te vreêzen, dat *den Peys* het huys verlaeten hebbende, het ongeluk, over ulieden hooft hangende, zal nederdaelen.

Voôrders moet ik my keeren tot *Vaders* en *Moeders* zelfs, om hen aengaende de Oneenigheyd tusschen hen byde (dat nogtans op het hoogste mis-staet aen gehoude lieden, die met den hand van eene stand-vastige Liefde gebonden moeten zyn) te overtuygen: ik wille dit in 't kort en bondig aen-toonen doór eenige Exempels, om te beweyzen, hoe verfoeyelyk het is deze fout laeten in-te-wortelen, ende hoe bekwaem om geheel het huys-gezin in rep en roer te stellen; waer uyt dikwils den onder-gang van Ziel en Lichaem ont-staet, want dus-daenige hebben hier met malkanderen een Hel van twist en tweedragt, en daer-na een Hel van eeuwig ongeluk en ellende, Deze oneenigheyd word meestmael veroorzaekt doôr *den dweérs-dryvenden handel* 't zy van *Vrouw* of *Man;* doch *dezen* is wel het-meeste eygen aen de *Vrouwen,* dewelke zoo-wanneer sy ongeruste geesten zyn, zoo is'er geen geluk, maer een zeker verdriet voôr hen byde te verwagten: dit zal blyken uyt de volgende Historie.

Men verhaelt van een boosaerdig *Wyf,* dat sy zoo-steég en hard-nekkig was, dat nog goede woôrden, nog straffe drygementen haer konden betoomen: op zekeren dag was den Man van de Jagt 't huys gekomen, ende met hem brengende eene groote partye Spreeuwen, gaf die aen sijne Vrouw om gereed te maeken: als sy deze vogels zag, schoon sy wel wist wat vogels het waeren, begonst sy wel overluyd te roepen: *wel mynen Godt! hoe zal ik konnen gelooven, dat het Spreeuwen zyn? het zyn immers altemael Meêrels; wat?* andwoôrde den Man, *meynt gy dan ik, die nu lang ter jagt hebbe gegaen, geen Spreeuwen uyt Meerels kenne? Voórwaer,* zeyde het Wyf, *gy faelt; ik zegge nog eens, dat het Meêrels zyn.* En ik, andwoórde hy, *weét zeker, dat het anders is*. Sy wederom: *Ik houde staen dat ik gezeyd hebbe; en ik,* zeyde hy, *weét het beter: maer ik,* voerde sy daer tegen in, *hebbe het meermaels gezien, en zegge dat het is, gelijk ik hebbe gezeyd:* doen begonst den Man een weynig hooger te zingen, zeggende: *houd op, met de klaere waerheyd te overstreyden;* maer sy ging voort met haer rolle te spelen, en maekte den Man zoo-uytzinnig, dat hy een dweers-hout met de hand packte om haer mede te begroeten: als hy nu gereed stond om de maet te gaen slaên,

zong sy al-wederom op den zelven toon: *Meêrels, maer geen Spreeuwen. En wat zyn dat dan?* vraegde hy, haer eens of tweemael lustig af-smeérende. *Dat zyn Meêrels, maer geen Spreeuwen,* zeyde sy: ende hy daer en tegen; *dat zullen nu wel Spreêuwen zyn,* nog eens zoo kloek doôr-botsende: *neen, neen*, riep sy overluyd, *het zyn geen Spreeuwen: maer Meêrels:* hy eyndelijk, ziende, dat hy eerder van slaên vermoeyt, als sy van tegen-spreken zoude worden, gaf se nog een vragt stok-slagen, en liet se daer mede liggen; maer sy riep altyd meer-en-meer: *Meêrels, maer geen Spreeuwen;* ja zelfs haere dweers-dryvery en hard-nekkigheyd ging zoo-verre, dat sy alle jaeren van de zelve bataille een *Anniversarium* wilde vieren, met haeren Man, just op den zelven dag, dapperlyk in het harnás te jaegen: ende dit dede sy-lang als sy leéfde, om te toonen, dat sy *haeren dweersen-kop* noyt wilde ten-onderen-geven; schoon sy zelfs anders wiste. Wat is dit al anders, als *Olie in't vuer gieten om de Gramschap doen te blaken!*

Een ander boosaerdig Wyf was ook zoo-hard-nekkig, dat haeren Man, al-hoe-wel tegen synen dank, zeer-dikwils ja dagelijks gedwongen was haer dapper af-te-smeéren, en gelijker-wys het woord *kluppel,* zoo-men de twee *eerste letteren* verandert in een *h, huppel*

voórts-brengt, al-zoo dogt het hem noodzakelijk, dat hy met eenen goeden *kluppel* syn ongetemt wyf braef moest doen *huppelen,* om haer allengskens den droes uyt het hooft te verjaegen: hy hadde dezen gezonden middel nu eenigen tyd gebruykt; maer het medicament hadde geen uyt-werkzel, want het Wyf wierd dagelijks boozer en bozer, en het scheén eerder eene der *dry furien,* als een Vrouws-persoon te zyn; ten laesten den armen Man wist geenen middel meer aen-te-wenden, om syn Wyf te doen bedaeren; wierd derhalven als uytzinnig, ende op zekeren keer, wanneer sy hem weer lustig nae het hair klampte, greep haer vast, en smeéd se in eene diepe gragt; als sy nu tot aen den hals daer in zat, ende doór vermoeytheyd niet meer en konde spréken, stak sy beyde haere handen om-hoog en kletste daer lustig in, om den Man als uyt-te-lachen, dat hy haer nog niet getemt hadde: eyndelijk ging den aemen bloed na huys, maer kreég sijn kwaed Wyf wederom, die zoo-haest den voet niet over den dorpel hadde gestelt, ofte begonst van-voór-af-aen den Man lastig te vallen, die sy ook naer korten tyd van spyt en gevoelen dede sterven: wat is dit anders, *als het vet de vlammen gieten om de Gramschap en Wraek doen op het hoogste te klimmen?...* zulke *kwaede helleveégen*

zyn'er hedendaegs nog al-genoeg, die aen de voórgaende misschien niet en zouden willen wyken: *Job* heéft'er eene diegelijke gehad, denwelken, Huys, Kinderen, Goederen verloren hebbende, een boos Wyf heéft behouden; deze heéft hem nog in d'uyterste ellenden met *smaed* en *laster* aengerand: *Job* andwoórde haer: *myne Vrouw gy spreékt als eene dwaeze; wy hebben het goed ontfangen, en waerom zouden wy het kwaed dan ook niet geerne aenveerden?...* In-diën *Job* haer kwaede woôrden hadde gegeven, het krakeél zoude geen eynde gehad hebben. Het meulen-rad loopt-om, zoo-lang als'er water of wind is; het Orgel geéft geluyd, zoo-lang men den blaes-balk blyft trekken; de Klock klinkt, zoo-lang men se luyd; maer een *boosaerdig Wyf* knort en buldert altyd, zonder daer van een eygen te maeken. Het ghene hier van de Vrouwen is gezeyd, past ook zeer dikwils op *Dweérse, Dronke, Luye,* en *gram-moedig Mannen,* de welke, op de eene of andere manier *hunne Vrouwen* in Coleér jagende, oorzaek zyn, dat den duyvel paert en deel in't huys heéft, want daer *den Tweedragt* is, huys-vest *den op-rokker van allen twist;* zoo-dat ik tot besluyt zegge, dat alle gehoude Lieden wel dienen toe-te-letten, dat sy malkanderen geen oorzaek van oneenigheyd geéven; zonder deze oplettentheyd komt

het dikwils zoo-verre, dat ook de onderdaenen, de zelve wegen in-gaende, alles in rep en roer stellen, en malkanderen om't minste woórd lastig ja onverdragelijk vallen: daerom vermaent den *Ecclesiasticus* in tyds alle Gehoude persoonen en Toe-zienders des Huys-gezins: *Noli esse ficut leo in domo tuà, overtens domesticos tuos, & opprimens subjectos Tibi. En wilt in uw Huys-gezin niet zyn gelyk eenen Leeuw, uwe Huys-genoten verdervende, ende uwe onderdaenen verhardende.*

Ik gaen, om kort te zyn, voór-by *die oproerige Tongen,* dewelke maer uyt zyn om den waeren Vrede te vernietigen, ik zegge, de *ongeruste Vry-geesten van dezen tyd,* dewelke hunne wetenschap maeken van de Goede tot nadeel te spreken, en die doór schimpem en schampen tot Oneenigheyd aen-te-jaegen; deze ende meer andere soorten van Op-roerige gaen ik voór-by, zullende op andere tyden gelegentheyd vinden om dusdaenige hunne dwaesheyd aen-te-toonen, dewelke zoo-verre gaet, dat sy over hun boosaerdig stuk nog derven glorieéren, ende zeggen, *dat men aen hen tot Oproerigheyd oorzaek heéft gegeven;* het welk niet alleen onwaer is, maer zelfs tot hunne eyge schande de schade wederbot, gelijk sy nu volgens verdiensten ondervinden, dat men *hunne goddelooze Leeringe*

over-al doemt en te-niet-doet; hetwelk zoo-veél te billyker gedaen is, als sy onbeschaemder zyn om de Deugd met haer gevolg te beschimpen. Het blyft dan altyd waeragtig:

Damna sibi, nobis emolumenta ferent.

Sy zullen komen in den druk,
En brengen ons tot groot geluk.

Gemerkt ik dan in't bezonder hebbe aengetoont, hoe-zeer-nadeelig aen jong en oud, Gehoud en Ongehoud, &c. de Oneenigheyd is, die doôr *eene boos-aerdige Tonge* word aen-gestoókt; zoo wille ik in 't kort nog gaen beweyzen, wat deze al vermag in Steden, Landen, en Republiken. *Eene vermete Tonge* is genoeg om een geheel Land in vollen alarm te stellen: eene Tonge, die *den Twee-dragt* zoekt, is genoeg om Wetten en Statuten, Drygementen, Straffen, Magt en Geregtigheyd te kort-te-doen, en een geheel wan-orden van alles te doen ontstaen: als-dan ziet-men de Borgers malkanderen beschaedigen zoo in bloed als in goed; men ziet de Geringe persoonen de Magtige aenranden; de Kinders nemen de waepens aen tegen hunne Ouders; ja die de magt om zig met de Oneenigheyd te vervoegen niet en hebben, werken mede met het aen-stoken en aen-dringen;

alles is in volle nederlaeg, alles bezwykt; Koop-handel, Neéringe, Konst en Wetenschappen; niets is 'er, dat gerust blyft volherden, daer de onrust langs alle kanten den kryg aen-voert, met zig hebbende voór bewindhebbers, *Geweld, Razerney, Wreedheyd, Goddeloosheyd:* ende om hier van een klaerder Af-beêldinge te geéven, zoo zende ik *den Nieuwsgierigen Lezer* nae de *Beschryvinge der Nederlandsche Oorlogen* doór *Strada en Bentivoglio;* ik zende hem nae 't Boeksken, genaemt *Nederlandsche Beroerten,* ende eyndelijk, om een kort en beknoopt af-beêldzel van op-roer met zyn beginzel en schrikkelijk gevolg te zien, nae het verhael der *Napelsche Beroerten,* doôr *Mas aniello* eenen verworpen Visscher op den tyd van thien dagen zoo-verre gebragt, dat'er ontallijke duyzenden, zig alreeds op zoo-korten tyd met dezen vervoegt hebbende, eene onuytsprekelijke nederlaeg in die schoone, ryke, en overtreffelijke Stad *Napels* hebben Veroorzaekt: het-welk aengezien het doôr het aen-stoken van een gering mensch zoo-verre is gekomen, wat zal het dan niet zyn, daer'er somtyds zeer-vele en van groote Aenzien in den op-roer saemen-spannen?... het is hier effen zoo gelegen, gelyk met de Zee, de-welke seffens begint te bulderen, want *Cicero* getuygt daer van: *Ut mare, quod na-*

turâ suâ tranquillum est, ventorum vi agitari videmus ac turbari, sic populus, suâ sponte pacatus, hominum seditiosorum vocibus & violentissimis tempestatibus concitari solet. Gelyk wy zien dat de Zeé, uyt haere natuer stil zynde, doór het geweld de winden beroert ende aengedreven word; alzoo word het volk, anderzins gerust, doór het op-stoken van oneenige menschen en doór de alder-geweldigste op-roeringen teenemael op-gehitst. En Voór-waer wat kander aen eene stad ongelukkiger en droeviger over-komen, als op eene dusdanige manier in roeren te geraeken?... innerlyke scheydinge is den oorsprong van eene alder-droevigste ruïen. Waer doôr is de groote stad *Carthago* vernielt? doôr oproerige geesten. Waer doôr is den *zestig-jaerigen oorlog in Vrankryk* eertyds ontstaen? van den *twee-dragt* der beyde huyzen *Borgondien,* en *Orleans.* Wat heêft *Engeland* tot den grond vernietig, en tot zoo-vele bloedige veld-slaegen oorzaek gegeven? het mis-vertrouwen tusschen de huyzen van *Lancaster* en *Iörck.* Wat heéft de vryheyd van *Florencen* verstoort? *den af-gunst* en de *Eerzugt.* En, om kort te zyn, wat heêft *zoo-menige schoone stad* in assche geleyd, de Kerken vernietigt, de huyzen om-verre gesmeten, de inwoonders verjaegt? *De oneenigheyd van gemoederen,* haekende nae het bloed van malkanderen

gelyk de wreedste dieren. Het-ghene den *Kanker* is in den mensch syn lichaem, dat is *den Oproer* in eene Gemeente: om klaeder te spreken, dat *het Vet* is om *het Vuer* aen-te-jaegeg en vervolgens alles te vernielen, dat is den Tweedragt onder inwoonders, zoo-verre gaende, dat hy, Heylig en onheylig met de voeten trédende, zig alleenelijk voldaen agt te zyn, als-wanneer'er niets over is te verwoesten. Eene Stad is als een Schip; de oneenigheyd en twist zyn de gaeten en spleten, doôr de-welke het waeter in-vloeyende het zelve doet te neder-zinken; en al-hoe-wel een verstandig Stier-man altyd het Roer in de handen heéft, alle onheyl afwend; nog is dit alles te vergeéfs tegen de listen en aenwendingen van ongeruste geesten, die nu dit dan dat begeiren, meer om aen hunnen drift, als aen de reden te voldoen; zoo-dat dit alles niet genoegzaem is, om het Schip van zyn ongeval te behoeden; beter zal ik zeggen, dat dit alles, ja ook hondert oogen van eenen *Argus* te vergeéfs zyn, om in tyds alles te bezorgen: waer doôr het komt, dat ook de wyste Mannen met alle hun vernuft al-hier niet het minste vermogen; want geweld gaet boven wysheyd; Oproer laet geene paelen. Als-dan heeft *Minerva* wel-haest aen *Mars* de sleutels van de *Oeffen-plaetzen,* gedwogen nogtans, over-gelaeten,

den-welken daer schrikkelijk mede rammelt; *de Studien* liggen begraeven; de *Boeken* vind men met de voeten getrappelt; de *Justitie* is uyt-geschrabt; *het woórd Godts* is verduystert; de *Kerken met hunne Autaeren* zyn af-geworpen, de *Geestelyke* zyn verjaegt, de *Processien* nemen een eynde; *Summa summarum, vulcanus* heéft het bewind gekregen over alles, om het doór 't vuer te verwoesten: de penne moet wyken voôr het sweerd; het verstand voór 't geweld; de wysheyd voór de ondeugd; den mond voór de handen; het Gezag voór de wapenen. Waer men komt hoort men niet anders, als *ad arma, tot de wapenen;* vermoórden, dood-slaen, verbranden is eene deugd en kloek-moedigheyd: zoo-dat de wreéde *Bellona,* op alle plaetzen den bloedigen standaert van eene schrikkelyke dwingelandey geplant hebbende, anders niet en doet als de haere aen-moedigen, om alles, zelfs de stroeye hutten, in assche te leggen. Maer weè, weè dien, den-welken oorzaek daer toe zal gegeven hebben! want is 't dat Godt grootelyks straft de oneenigheyd des Huys-gezins, hoe zeer zal hy niet kastyden die, de-welke doór hun murmureêren, opstoken, aen-dryven, een onherstellyk *schisma* in de Republiken invoeren? ... *Core, Dathan,* en *Abiron* hebben het ondervonden, en *de aerde is onder hunne voeten open-gescheurt....*

Disrupta est terra sub pedibus eorum... Descendêruntquè vivi in infernum. Ende sy zyn levendig in de Helle gezoncken. Zoo-groot kwaed het dan is op-roerig te zyn, zoo-groot moet ook onze zorge zyn om dat zy vlugten.

Ten laetsten *de zonde* van *eene op-roerige en ongetemde Tonge* gaet zoo-verre, dat sy niet alleen tegen de menschen, maer zelf tegen Godt oorlog voert: hoe veéle zyn'er niet, die om de minste kwellinge, om de minste stoornisse, ja zelfs om eenen niet tegen Godt murmureêren? dit gaet zoo-verre, dat sommige wel zouden derven zeggen, dat sy dit onverdiend lyden: Andere derven zelfs de wyze voôrzienigheyd Godts tergen; voo verre, zegge ik, dat sy onophoudelyk over een Mug, een schaduwe, eenen rook murmureêren, ja tegen Godt uyt-vallen, gelyk in de laetste *vermaeninge van* het twaelfste *Zinne-beéld* zal blyken. Maer hoe zeer *deze tegenspraek* Godts gramschap doet ontsteken, leert ons het weder-spannig volk van *Israël,* dat, nu meermaels over die zonde gestraft zynde, even-wel is blyven voôrts-gaen in syne hard-nekkigheyd, tot-dat het eyndelyk, teenemael verlaeten zynde, doôr de Rechtveêrdige straffe Godts van het land van Beloften is berooft geweest, ende ellendiglyk gestorven in de Woestyne. Wat

wille ik nog voôrder hier van handelen? 't zal genoeg zyn te zeggen, dat alle *ongetemde Tongen,* zoo ten op-zigte *van de menschen, als van Godt,* zekere straffen te verwagten hebben, 't zy in dit, of in 't ander leven, alwaer *hunne Tonge* met solfer en peck zal gelaeft worden. Voôr-zeker dient'er dan wel *eene nauw-keurige voór-zorge* om zig hier van in tyds te verhoeden, *eene nauw-keurige voór-zorge,* zegge ik, die als den leyds-man moet zyn, den-welken ons zoo-schandelijke stronkel-steenen doet meyden, die'er hedendaegs, bezonderlijk aen die met de wereld verkeeren, veél geleyd worden: deze zorge is dan eenen noodzakelyken middels, en ten dien eynde is'er niets kragtiger, als van den eenen kant het *groot ongeluk van den twee-dragt,* en langs den anderen *het groot goed van den Peys* te overwegen, daer ik in myn tweede-deel zal gaen van spreken: sluyte dan met dezen profeytigen raed.

Jam Linguam frœna rectae Rationis habend.

Bedwingt uw' Tong' *wanneer 't is tyd,*
Zoo word gy van 't gevaer bevryd.

XI. Zinne-beeld.
De eer-roovende Tonge.

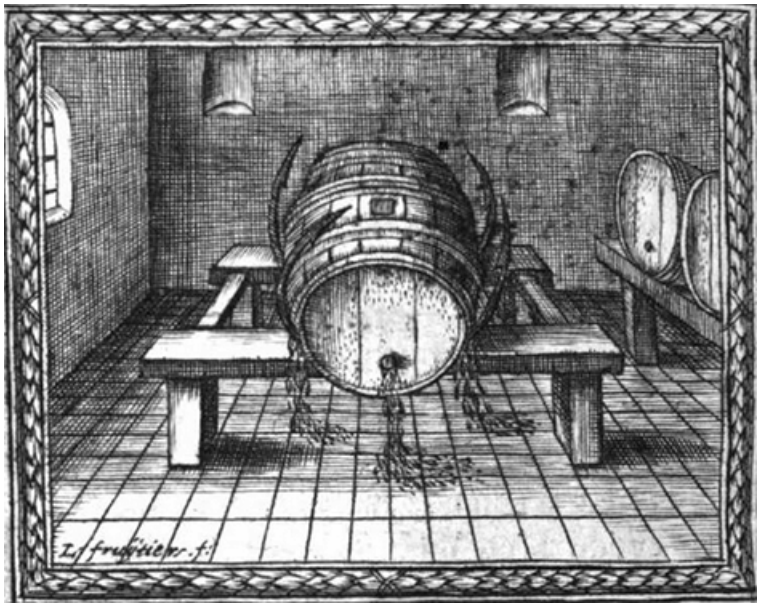

Lemma.	*Exonerant se plena...*
Zinspreuk.	*Te groot gewéld*
	Geen' paelen stelt.

MOnsiêur Bon-jour *heéft op den tyd*
Van veertien dagen in-gelyd
Dry stukken van den besten Wyn:
Dat zal daer zeker kermiss' zyn.
De Vrienden zyn daer all' genoeyd,
De Maer' is over-al verstroeyt,
Dat by op-regten gaet een' feest;
Maer ziet, den uyt-val speelt de beest:

Want als men nu eens proeven zou,
En 't beste stuk eens keuren wou,
bevind men op den zelven stond
Den Wyn geloopen op den grond:
De reepen zyn als af-gerukt,
En g'heel den handel is mis-lukt:
Dat koel en alderbeste nat,
Ja wel het feynste van de stad,
Is al verkwist op eenen stond,
En voór dat kwaed helpt geenen vond:
Doch wat nog 't argsten is van al,
Het staet Myn-heer wat dapper smal,
Die stoefte dapper op den Wyn
Die nu tot kelders dorst moet zyn:
Wat dan gedaen? ... het is te laet,
Patîenti' vrînd, geen zugten baet;
Onsteékt een ander stuk Myn-heer
En laet het gaen voór dezen keer;
Doch ziet wel toe, dat gy voórtaen
Op uwen keus moógt vaster gaen:
Want dat te veél is op-geperst
Ten langen-laesten open-berst;
Dan staet men als een' Uyl en ziet,
En, hoe het komt, men weét het niet.
Doch laet ons hier een' oog op slaên,
Het kan met ons dus ook al gaen,
Wanneer wy hooren nae een' zaek,
Die, zoo het schynt, ons baert vermaek;
Maer dikwils ongeöorlooft is,
En zoo kan kwetzen ons gewiss';

Ja als men die heéft op-gevat,
Schier doór 't aenhooren af-gemat,
Dan wilt men korten tyd hier naer
Verbreyden gaen de zelve maer,
Zoo-dat men dan als over-last:
Op geenen mis-slag meer en past:
Het Vat is al-te-zeer gevult,
En daerom lyd het geen geduld,
Het is'er in, het moet'er uyt:
Ziet hier het Zinne-beéld *beduyd.*
Wilt g' hier een klaerder teeken van,
En dat u dit bewyzen kan,
Zoo luystert dan naer dezen zin,
Hy heéft al vieze knepen in.
Ons Klaesjen *is een' aerdig kwant,*
Het weét te klappen van der hand,
'T kan complimenten, 't saluëert,
Syn' schoentjens nae de mode smeert,
Syn' kleertjens houd het wonder net,
Syn hairtjen is moéy op-gezet,
Het is voórwaer een aerdig dier,
En 't gaet geduerig op den swier,
Ja dat het slimsten is van al
Het ryd nae spelen of nae bal
Zeer fier en prat op sijn gemak,
Maer 't heéft altyd de scheér in 't zak,
En snyd van die en deze wat;
Wat dunkt u van dat snater-gat?
Dat is ons Klaesjens meest plaizier
Aldus te gaen op sijnen swier,

Naer die of deéze Compagni'
By Jouffrouw Thrêes *of Jouffrouw* Mîe,
'T draegt de Courant *in sijnen zak,*
En redeneért op sijn gemak,
Met fijne toontjens ook daer by
Jae suyker-zoete vleyery,
Zoo-wel besteken en zoo-prat,
Al of het alle wysheyd hadd':
Nu praet het van den viezen tyd,
Dan weder van een zot beleyd,
Strak van eens-anders Eer en Naem
En van de nieuw-gebore faem;
Al wat'er om-gaet in de stad
Dat onderzoekt het snater-gat,
En brengt het dan in 't openbaer
Al of't de klare Waerheyd waer;
Waer dat het zit, of waer het staet,
Waer dat het ryd, of waer het gaet,
'T zy op de straet, of in de koets,
Het snatert altyd van wat zoets;
Maer Criticeért op 't minsten hair,
Al of 't een groote feyle waer';
En als het in het Wyn-huys zit
'T weét altyd iets, 't zy dat of dit;
Of zit het in een Compagni',
Nu vraegt het deéz', dan vraegt het die
Naer nieuwe Maeren van den Tyd,
Daer mede schynt het g'heel verblyd;
Ook niet en is hem zoo-gemeen
Als onder-vraegen ider-een,

Om voórts te brieven al het kwaed
Dat hier of ginder omme-gaet.
Ik mag dan zeggen voór gewis,
Dat hy *als* eene Tonne *is,*
Die zig ontlast van haer geweld,
Gelyk het hier ook is gesteld,
Aldus een' ongeschaefde Tonge',
Die geenen Raed, geen less bedwong,
Die niet en let wat dat sy praet,
Die over-brieft het grootste kwaed,
Word noyt betoomt, noyt zwygen kan,
Al was het dat enen deftig Man
Bedreven hadd' een klyn misdaed,
Dat geenen mensch tot nadeel gaet,
Ja dat tot geen' berisping' dînt:
Zoo zyn die kakelaers *verblind.*
Maer als ik hier een' oog op slaen
En met het breyn op stille staen,
Zoo vat ik, dat den Even-mensch
Berooft word van sijns herten wensch,
Berooft word van sijn beste deel,
Van Eer, van Goed'ren in't geheel,
Van Staeten, Ampten, Goed belyd,
Van Rust, van Lof, van Goeden Tyd,
Van Huys, van Kinders, van sijn Goed,
Het ghen' den Agterklapper *doet;*
Want zoo een Tong' *is meest bekwaem*
Om imands Eer en goeden Naem,
(Waer in ons eenig heyl bestaet)
Wel-haest te brengen op de straet,

Wel-haest te stooten in den kant,
Wel-haest te smyten in het zand,
Wel-haest te brengen tot een' niet,
Gelyk men alle dagen ziet.
Als imand anders zaken laekt,
Waer doór hy in veragting' raekt
Dan is hy oorzaek, dat een Man,
Die ook voórwaer niet zwygen kan,
Gaet loopen by een' tweeden kwant,
Die hy het-zelve stelt ter hand,
En zoo geraekt het over-al,
Niet zonder 't grootsten ongeval.
Ik gaen tot blyk van dezen zin
Hier brengen deéze Fabel in,
Waer door zal blyken, dat de Faem
Op weynig' uren is bekwaem
Te maeken, dat het stilste kwaed
Tot 's werelds wydste kusten gaet.
Pandóra *kreeg eens van* Jupyn
Een' gift zeer-wonder in den schyn,
Maer die vol vieze grillen zat,
En menig slimme treken had;
Den uyt-val heéft het zoo geleert,
Wanneer het al in spook verkeert;
Want zoo de doôs nu g'opend werd,
Verschynd'er menig slimme pert,
Veél broedzels van den Haet en Nyd,
Serpenten van af-gunstigheyd,
Van List, Bedrog, vna valsch gemoed,
Van Wraek, van Gramschap, lust tot Bloed,

Van alles dat een deftig man
In Eer en Faem beschaeden kan:
Dîe Pest spryd zig g'heel d'aerde rond,
Zoo-seffens, op den zelven stond,
Besmet de zinnen en 't verstand,
En heéft'er dus veél' overmand;
Van dan is menig mensch beryd
Tot list en dwank, tot haet en nyd,
En wel bezonder om het kwaed,
Dat hier en elders omme-gaet,
Te draegen doór een' g'heele Stad
Al-of het was een' grooten schat,
Maer die zoo-snoode treken broed,
En die zoo-dapper nadeel doet,
Dat hy al menig deugzaem Man
Ook tot de ziele wenden kan.
Maer wilt den Lezer *ook eens zien*
Hoe dat al vaeren zulke Liên,
Dat hy een' Tantàlus *belet*
Te-midden in het nat gezet,
Ontrent de spyzen t'allen kant,
Die hy kan raeken metter hand;
Maer waer hy niets van nutten mag
Tot heden zelfs op dezen dag;
Hy ziet voór hem dit alles staen,
Hy mag zig egter niet verzaên,
Het dient hem alles meer tot pyn,
Als om gelaeft, gevoed te zyn:
Dit heéft sijn klapperny' *gedaen,*
Wanneer hy zaeken ging bestaen,

Dîe in een' dikke duysterheyd
Verblyven moesten t' allen tyd,
Ja zelfs der Goden *hoogen Naem*
Bekladde door een vuyle faem,
En altyd van eens anders staet
Verspreyde zulk of zulken kwaed:
Daerom, zegg' ik, en wel met regt,
Is hy aen eenen boom gehegt,
Daer alle fruyten jeugdig staen,
Op-dat 't hem zou ter-herte-gaen
Te zien, en egter noyt een rys
Te proeven van zoo-lekker spys.
Het is een goede less' voórwaer,
Die ik voór mijnen Lezer *spaer,*
Dat hy noyt imands zaken laekt,
Eer hy in groot verdriet geraekt;
Want die een ander stadig kwelt,
Word in een meeder smert gestelt,
En, zoo, men 't heden ondervind,
Het onheyl sijn' Autheur verslind.
Actaeon *geéft hier van een stael*
Aen d' Agterklappers *al-te-mael;*
Hy wierd van d' honden, die hy spyst,
En daer hy verr' hadd' mé gereyst,
Besprongen, aen-gevat, verscheurt;
Gelijk 't nog hedendaegs gebeurt:
Want klappen van een Deugdzaem-man;
Die geenen klap beschaêden kan,
Dient tot vermaeding, schade, schand'
Van die zoo-boose listen vand.

En gy, die ook begeirig zyt
Na argelist nae haet en nyd,
Gy, zegg' ik, vreest het ongeval,
Dat u ook eens bespringen zal:
Een' Midas, *zoo gy 't wel bevat,*
Die ook te lange ooren had,
Zal u hier leeren, dat den tyd
Zal komen, dat den haet *en* nyd
Zal draegen sijnen eygen last:
Twee Ezels-ooren toe-gepast
Die doen met regt een-ider zien,
Wat dat dit Volksken zal geschîen;
Die naer eens anders onheyl tragt
Word zelver in't verdriet gebragt:
Gy, dîe blameért eens anders Naem,
Vermindert dikwils uwe Faem;
Gy, die na zulke praeters hoort,
Zyt ook al doór den neus geboort:
Want als den Heer sijn ongeluk,
En als men toont hoe slegten praet
Ons meestendeel ter herte gaet,
En dat is men niet verzwygen kan,
Men word bekent by alle man
Voór eenen Quidam *en weét-niet:*
Die wel doet, zulk gezelschap vlied,
En houd zig aen een wys beleyd,
Dat overwind klap, en nyd.

Vermaeninge.

EEn der *grootste zonden,* dewelke *doór de Tonge* worden bedreven, is den *Agterklap:* 't is dezen, denwelken den Vrede stoort, de gemoederen verwart, Familien in roeren stelt, Republiecken ont-effent: 't is dezen, denwelken geen goed lyden kan, geen Geluk in andere gedoogen, altyd tragt om den Even-naesten te benadeelen; die sijn genoegen vind in schade te doen aen andere, in stoornisse te verwekken, in haet en nyd voorts-te-brengen, in een geduerig wan-order te veroorzaeken: ende dit alles brengt hy te weég op eene zoo-schandelijke manier, dat men van deze grove fout op het aenzien alleen eenen altyd-duerende afkeer zoude moeten aen-trekken: *het boek der Spreuken* boezemt ons dezen af-keer in op deze volgende plaetzen: *Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procùl à te: Weért van u een kwaede Tonge, en dat agterklappende lippen verre van u zyn.* Als-ook, *Cùm detractoribus non commiscearis: Verkeert niet met Agterklappers.* En wilt iemand weéten, hoe-zeer sy aen Godt mishaegen, dat hy agt slaegt op de woórden van

Paulus tot de *Romynen het eerste Capittel;* Ja sy zyn de alderhatelijkste, om-dies-wille dat sy *de Liefde,* die ons stiptelijk van Godt bevolen is, om-verre smeyten. Den *heyligen Apostel Jacobus* legt ons dit duydelijk uyt met deze woórden: *Nolite detrahere alterutrum Fratres mei; qui detrahit Fratri, aut qui judicat Fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem: En wilt van malkanderen geenen Agterklap spreken mijne Broeders; den welken sijnen Broeder* (alle menschen zyn zonder onderscheyd onze Broeders) *door Agterklap zal beschadigen, ofte die hem zal beöordeelen, misdoet tegen de Weth, en beöordeelt de Weth.* En gemerkt *de Weth van Liefde* eene vaste Weth is, die men stiptelijk moet onderhouden, zoo moet het wel een groot kwaed zyn, op zoo-schandelijke manier deze Weth te overtreden: daerom is't gemeyn gevoelen der *Theölоganten* en *heylige Vaders,* dat den Agterklap uyt zig zelven dood-zonde is, zoo-verre zelfs, dat men van de zelve niet gemakkelijk kan ontslagen worden, om-dat'er *Restitutie van gestole Eer* vereyscht word.

Eer ik uyt-leggen gaen, hoe schadelijk *den Agterklap* is langs dry kanten, moet ik eerst zeggen, hoe den heyligen *Thomas* hem met kort woórden af-beéld: *Detractio est*

seminatio mali, occultè, in proximi injuriam. Agterklap is uytstroeyinge van eenig kwaed, bedektelijk, tot agterdeel van den Even-mensch. En gelijkerwys het woórd *Detràho, af-trekken* of *af-nemen* beteékent, al-zoo word aen iemand synen goeden Naem *met listen en laegen* af-genomen; welk groot kwaed doór een *enkel lit,* te-weten *de Tonge,* (wie kan het gelooven!) word veroorzaekt. Hoe schadelijk dit klyn en verworpen *Lit is,* ja hoe scherp-snyndende en drykantig zweêrd, gaen ik in't vervolg betoonen.

Voór-eerst, hoe schadelijk *den Agterklap is* aen een-ander, die 'er doór benadeelt word, getuygt den *Ecclesiastes: Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit. Is 't dat eene slange bedektelijk haer vergif op ons spouwt, niet minder doet eenen Agterklapper, die in stilte ons beschaedigt.* Den H. *Apostel Jacobus* zegt: *Et lingua ignis est: Ende de Tonge is een vuer:* Voórwaer niets is bekwaemer alles te vernietigen als *dit,* niets bekwaemer als *deze:* waer op de woórden van *Salomon* insgelijks betrek hebben: *Et in libiis ejus ignis ardescit: Ende is sijnen mond brand en vuer:* hetwelk hier bezonderlijk kan aen toe-gevoegt worden; want sijne woórden, ontsteken doór *haet* en *af-gunst,* zyn een blakende vuer, dat hy op een-anders Naem en Faem uyt-spouwt:

en gelijkerwys niet zoo-snel is als het vuer; zoo is niet zoo-heftig als den *Agterklap,* die wel-haest doôr Steden en Landen verspreyd is, ook de alder-digtste mueren en Bol-werken door-dringende.

Eene *Eer-roovende Tong* word ook van den *Koninglijken Propheét* by *eenen scherp-snydenden degen* vergeleken: *Exacuêrunt ut gladium Linguas suas: Sy hebben hunne Tongen als eenen degen gescherpt.* Insgelijks by eenen *door-dringende Pyl: Intendêrunt arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum. Sy hebben hunnen boog met bitterheyd gespannen, op-dat sy den onschuldigen zouden doór-schieten in het geheym.* En dat deze gelijkenissen byde zeer-kragtig zyn, is maer al-te-zeker; want is't dat eenen *Soldaet* met *eenen degen* veéle andere kan doôr-steken, is 't dat eenen *Schutter* met *eenen vergiftigen pyl* ook veéle kan wonden, wat zal men dan niet mogen zeggen *van eene scherpsnydende en vergiftige Tonge,* dewelke, niet hondert, niet duyzend, maer ontallyke wond, ja jammerlijk dood, en dat niet op verscheyde keeren, maer op eenen stond, op eenen oogenblik?... daerom wenschte niet zonder reden den gekroonden der Propheéten, *David,* van *dit scherp-snydende zweêrd bevreyd te worden: Erue à frameâ Deus animam meam!* door welk woôrd *Framea, zweêrd, Augustinus*

verstond *de Agterklappende Tonge,* om-dieswille-dat hy doôrgronde, wat groot en veélvoudig nadeel *zoodanige Tonge* voorts-brengt: ik zegge *veélvoudig,* ja, *zoo-veélvoudig,* dat men daer van geen getal kan agter-haelen. Wille ik alle de ongevallen, die *de Agterklappende Tonge* veroorzaekt, ivers by vergelijken, zoo dunkt mydat ik die het best kan toe-passen aen *de Muggen,* die *Aäron* over geheel *aegypten* dede verschynen: Godt geboôd hem doór *Moyses: Extende virgam tuam & percute pulverem terrae, & sint Ciniphes in universâ terrâ aegypti: Steékt uwe Roede uyt en slaegt op het stof der aerde, opdat'er Muggen komen over't geheel land van aegypten: Erantque ciniphes tam in hominibus, quam in jumentis. En daer waeren Muggen zoo-op de menschen, als op de beesten.* Maer hoe groot en ontelbaer dat de menigte dezer kleyne dierkens was, nog kan men daer mede het getal der ongevallen, (die zonder eynde zyn) veroorzaekt doór de *Eer-roovende Tonge,* niet vergelyken. Gy zult my zeggen: *Het is veél gezeyd, want de menigte dezer beestjens was ontelbaer:* ik bekenne het; maer de kwaeden en ongemakken, de schade en het nadeel, die de Eer-roovers doen, is nog meer ontelbaer, bezonderlijk als men overpeyst, op hoe veéle verscheyde manieren sy nadeélig zyn. Ik wille dan gaen aen-toonen,

op welke weyzen bezonderlijk *eene Agterklappende Tonge* ons hindert:

Ten Eersten, met te zwygen, als een ander over syne Deugd, bekwaemheyd, &c. geprezen word; want aldus wilt men als te kennen geven, dat wy anders van gevoelen zyn.

Ten Tweeden, met eenige teekens te geéven: als van het toe-knikken des hoofts, beweginge der oogen, af-keer van gelaet &c. aengezien een-ander wel-haest merkt, dat hier iet berispelijks schuylen moet.

Ten Derden, als iemand zoude zeggen, dat men dit of dat kwaed van dezen of diën Persoon hier of daer heéft gezeyt; dat zoo het meest gevoelen is; dat dit genoegzaem bekent is &c.

Ten Vierden, zoo men iet, dat goed en prysbaer is, zoekt te verkleynen, te verbloemen, daer aen iet anders toe-te-passen, en daer somtyds by-te-voegen diën verfoeyelijken *maer.*

Ten Vyfden, by-aldien iemand eenen Eer-roover niet berispt, hem laet voorts-gaen met daer in toe-te-stemmen, ja zelfs te sterken: hoe verfoeyelijk dit is, laet ik *den wel-bedagten Lezer* oordeelen.

Ten Zesden, Als men eene verborge zaek van aengelegentheyd in 't ligt brengt, eenig kwaed van den Even-mensch kenbaer maekt,

synen handel en wandel voór onregtveérdig uyt-maekt &c.

Ten Zevensten, als men den Agterklap met leugens vergroot, als men daer iet by voegt dat de feyl bezwaert, &c.

Ten Achtsten, is-het-zaeken-dat men zoo-danig verbittert, vergalt, en kwaed-aerdig is, dat men zelfs Eed zoude doen om sijn zeggen te doen gelooven; dat men daer op zweért, en alles op beloóft, om de by-wezende meerderen in-druk te geven; dat men, om zig geloofbaerder en een-ander pligtiger te maken, vast-stelt de occasie af-te-wagten om dit met'er daed te doen zien: ja veéle gaen zoo-verre, dat sy, nae schandelijk den Naem van den Even-naesten, die zeer-dikwils onschuldig is, geblameêrt te hebben, publikelijk derven vast-stellen over eenig klyn ongelijk, dat hun is aengedaen, ofte, om beter te zeggen, dat sy meynen ofte zig gelaeten aengedaen zyn, anders nogtans wetende, wraek te zullen nemen. *Quantum mortalia Cogis pectora Lingua furens! ô wat vermogen hebt gy op de herten der menschen ongenaedige Tonge!* ik zien doór u Familien oneffent; hun geluk vermindert; hunnen staet vernietigt; ik zien doôr u Borgers tegen Borgers, Koopmans tegen Koopmans, Edel-lieden tegen Edel-lieden eenen eeuwig-duerenden haet aen-trekken; ik zien

doór u Zusters en Broeders, doór den band van Eendragt vervoegt, jammerlijk tegen malkanderen op-staen, injurie met injurie vergelden, Processen aen malkanderen aendoen; ik zien zelfs de beste en geheymste Vrienden van gelaet veranderen, een bits gemoed aentrekken, malkanderen uyt-dagen, de wraek vast-stellen, de handen slâen aen het blanke stael; en dit alles bevinde ik aengesteken, vervoórdert, vermeerdert, te weég gebragt, en uyt-gewerkt doór *den Agterklap.* O veneynige Tonge! ô wreede beest! ô vergiftigen *Aspis!* ô afgrysselijk monster! ô wortel van boosheyd! ô afgrond van Argelist! ô moeder van alle kwaed! hoe-groot, hoe-verscheyde, hoe-ontallijk zyn de ongevallen, miserien, ellenden, die gy veroorzaekt! om hier van een blyk-teéken te geéven, en te doen zien, hoe-kragtig *den Agterklap* is om iemand van geluk te berooven, en hem samen te verbitteren om *sijne Tonge* tot wraek te besteden, wille ik, een ligt-gevallig Exempel hier aen-knoopen.

Alarm! Alarm! hoore ik iemand roepen: maer wie zyt gy, die daer zoo-vervaerlijk zingt?... Ik zien, ik luyster, ik roep: en niemand andwoórd my ... maer hoe, wat voôr eenen schim warrt my voór 't verstand?... zien ik kwaelijk?...

loop ik verkeerd?... ben ik bezwymelt van zinnen?... worde ik bedrogen doôr eene valsche inbeéldinge?... neen, neen: ik hebbe de zaek al vast, ik hebbe den droes al agterhaelt: 't is onzen *Bartholomaeus,* die op zoo-hoogen toon zingt; hy zit daer-boven in de zolder-venster, en is al bezig met de snaeren te stellen van een alderdroevigste instrument; daer moet wel iet jammerlyks hem over-gekomen zyn, daer ik geene spel nogtans van gehoort hebbe: daerom zal ik hem dies-aengaende eens ondervraegen, of ik hem misschien vertoosting geéven konde. Wel wat is de oorzaek mynen beminden Gebuer, mijnen besten Vriend, van uw gekerm? kwelt u misschien de hooft-pyn, hebt gy leed aen de maeg, in de armen of beenen? of wel zyt gy bevangen met de *Podagra?* spreékt klaer uyt, zegt my de reden: hebt gy een bankeroet gehad? is u eenen Vrind ontnomen? zyn uwe Ampten vermindert? heéft men uwe goed gestolen?... kloek aen, maekt my het kenbaer; en wilt niets aen uwen getrouwen Vriend verzwygen: gy weêt immers, dat *amicitia* eene zekere en souvereyne medecyn is voór de *mœstitia;* wel-aen dan, kan ik u troosten, helpen, bystaen, ziet my bereyd, veérdig, spoedig; spreékt uyt de borst, geéft my u Leed te

kennen, ik luystere. *Ah!* andwoord Bartholomaeus, *men heéft mynen Naem schandelijk beklad, men heéft my valschelijk belogen, men héeft my de alder-gewigtigste schade by-gebragt! ik meynde nu binnen eenige daegen een gelukkig Houwelijk aen-te-gaen, daer toe hadde ik alle zorge en vleyt aen-gespannen, dat was nu voórspoediglijk gesloten; maer ziet, denkende dat alles wel zoude uyt-vallen, was het eynde vol bitterheyd: eenen loozen, af-gunstigen, nydigen, boos-aerdigen, argelistigen Vos, eenen kwaed-aerdigen, greétigen, onverzaedelijken Gryp-vogel, eenen ongenadigen, onregtveérdigen Eer-schender steékt in stilte eenen stok in 't wiel, gaet doór listen en bedrog mynen handel beschilderen, mijn gedrag voór wispelturig uyt-maken, my voór een dweêrs-hooft en eenen weét-niet aen-dienen, de vorigen luyster van mijnen goeden Naem met eene dikke wolke van leugens verduysterende: Ik hadde nu alreeds het Consent van mijne Beminde, 't was met haer volle Contentement, sy getuygde my, dat haere liefde standvastig zoude blyven, zoo-verre, dat sy, aen my het ja-woórd gegeéven hebbende, den dag der Trouw hadde vast-gestelt; maer hoe wankelbaer is der menschen vrindschap, en hoe haest draeyt de liefde, bezonderlijk als sy van andere kanten om-verre word gestooten! ah! met wat bitterheden is sy al vervoegt!) als*

ik myne zinnen van alle zwarigheyd ontlast hadde, ende nu meynde het wit van myne genegentheyd voór-vast bedoelt te hebben, komt'er seffens eenen Bode met eenen haestigen Brief: terstond wierd hen gevraegt voór wie dezen was, ende men verstond, dat men den zelven *zonder vertoeven aen my moest ter hand stellen: zoo-ras ik hoorde van eenen brief, zoo-haest begon mijn Bloed in mijne aders te verstyven, mijne oogen wierden verduystert, mijne ooren tuyteden, mijne Tonge bleéf hangen aen het gehemelt, mijn hairen stonden te berg, mijne knien sloegen tegen een, myne voeten strunkelden, met een woórd, de onsteltenisse mijns lichaems was zoo-groot, dat mijn hert zonder op-houden klopte, en door de vrees scheén toe-genepen te worden; dog den Brief gelezen hebbende, ging den perssenden angst zoo-verre, dat ik den geest scheén te geeven. Den korten inhoud van dezen was: dat zy van wille verandert was; en de reden scheen* deze te zyn, *Omdat sy het stuk wat-nader doórzien hadde: hier op liet ik swaere zugten, ende, naer deze woórden by my zelven herhaelt te hebben, ô noyt-genoeg-beklagelyk lot!, scheen het, dat my de stroót als toe-geperst wierd: eenigen tyd in onmagt gelegen hebbendem begonste ik allengskens tot my zelven te komen, als-wanneer ik voór my nam den oorspronk van de zaek te onderzoeken; tot dat ik eyndelyk ver-*

staen hebbe, dat eenige agterklappende Tongen my schandelyk hebben belogen. Ik belove, dat dit aldus niet zal passeéren; 'k wille my daer over wreken, ja zal niet op-houden van moeyte, zorg, vleyt aen-te-wenden, tot-dat ik de zaek, 't zy met geweld, 't zy met het Recht, zal hestelt zien: ik verjaege van my alle vreeze, ik wapene my met een onversaegt gemoed, ik zal geene paelen laten aen mijne Gramschap, ik dorste nae de wraek, ja ik zal niet ophouden, ten-zy-dat ik mijne Vyanden teenemael vernitigt zien zal; ik gaen den handel, den valschen, bedriegelijken, Eer-loozen handel van die my zoo onregtveérdig hebben benadeelt opentlijk blameêren, en zal voór-een-ieder aen den dag brengen, hoe-berispelijk, verfoeyelijk, hatelijk hunnen handel is. Op deze gepassioneérde Klagt-dicht, die my zelfs om haere heftigheyd verstelde, andwoórde ik eyndelijk met deze ofte diergelyke woórden: *Geéft de zaek een weynig geduld, Bartholomaee, wilt uwe zinnen zoo niet verwarren; ik 't dat u eene booze Tonge beschadigt heéft, ik bekenne het, uw ongeluk is gewigtig; maer waerom zoo-seffens in 't harnas geschoten, zonder bedraedinge, met spoed, doór Gramschap aengedreven? ... Laet uw verstand een weynig bedaeren, toomt uwen toorn wat in; en wagt u wel, van kwaed met kwaed, ongelijk met ongelijk te loonen.*

Hier op, in plaets van te bedaeren, word hy als uyt-zinnig, en loopt seffens ten huyze uyt; ik hem geenzins konnende wederhouden. Eenigen tyd daer-naer heéft men my verhaelt, dat hy, aldaer gekomen zynde, nog meer verbittert is geweést, aengezien daer tegenwoórdig waeren *eenige andere booze Tongen* die hem aen-hitsten om zig te wreken: dezen zeyde hem: *dat het meer als reden was, dat sijne Eer aldus herstelde.* Dien: *dat hy dit, wilde hy wel doen, zoo niet mogt laeten voor-by-gaen.* Eenen derden voegde daer nog by: *dat het van noode was, om sijne gekwetste Eer te herstellen, tand voór tand weder te eysschen. Bortholomaeus,* by al dit meer-en-meer verbittert wordende, ende als berstende van spyt, lit geene paelen aen sijne Gram-moedigheyd, en dede van-stonden-aen ontallyke schimp-woórden hooren tegen sijne vyanden, zoo-daniglijk, dat hy, hun voór dwaes, onregtveérdig, valsch, logenagtig uyt-makende, oorzaek was, dat sy voor eene geheele Stad tot spot gestelt wierden.

Ziet hier, *Nauwkeurigen Lezer,* wat *eene Eer-roovende Tonge* te-wege-brengt; ziet hier, hoe *een alleen* genoegzaem is, im eens anders Fortuen te vernietigen; ziet hier, hoe sy zelfs oorzaek geéft, dat een ander verbittert word, en, kwaed met kwaed loonende, het zelve ongelyk bestaet; ziet hier, hoe eenen derden

het vuer van haet en nyd van oneenigheyd doôr ophitsen aenstoókt, en leert'er uyt besluyten, wat snel en vinnig vergif *eene Eer-roovende Tonge* is.

Wilt gy nu weéten, noe zelfs eene verkleyning van eimands Lof, eenig by-voegzel, een woôrd alleen oorzaek zijn kan van onherstellijke schade, luystert nae de volgende voór-beêlden.

Daer word van iemand in een gezelschap vehaelt: dezen *Heer is bekwaem, by bezit de Wysheyd van* Salomon, *hy is een Cieraed der Republiek, eenen steun-stok der Wetten, hy bewyst veél goeds aen de gemeente, hy is in sijnen handel wel bedreven, hy is niet groots, niet hooveérdig; een ander wilt altyd boven dryven, hy zwigt zeer-geerne; men kan hem de nederigheyd ten oorgen uyt lezen, hy is in alle dingen een bekwaem en fatsoenelijk man; Maer, Maer, (*ô verfoeyelijken *Maer!)* hy is *zoo-habbig nae het geld* (zegt eenen anderen) *als de kat na de muys, als den duyvel nae eene ziel;* hy *weét met sijne vingers het geld zoo-zeer te schraeffelen, als ofte sy eene gaffel waêren; hy kan bedektelyk met het slyp-net om-gaen; hy scheêrt de Schaêpen tot den laesten wol, ende de fijn-scheér is sijn beste handeling, om zelfs de geringste den zak dapperlyk te ont-ligten.* Dat is imands lof met smaed verduysteren; en dit enkel woórd *maer* brengt

eenen langen slyp van lasteringen mede, die de alderschandelykste zyn voor den Even-mensch.

Een ander zegt: *deze Jouffrouw is een deftig Vrouw-persoon, de natuer heéft haer begaeft met schoonheyd, maer heéft haer nog een veel-edelder inborst gegeven: sy is eene goede en voórsigtige huys-houdster, sy is veerdig en wel ter hand, sy is waekzaem ende genegen om bezig te zyn: gelooft my, dat hiet waerlijk zorgen, als men bezig is van den morgen tot den avond; ja zoo verre, snagts scheynt sy als ongerust te slaepen, uyt vreeze dat'er nog iets zoude ontbroken hebben; men zoude veél werks hebben om haers-gelijk te vinden: het is eene schoone Rachel, en sy overtreft deze al verre in zorgvuldigheyd. Maer,* repliceért eenen anderen, *het is al wel gezeyd, maer de perten steken dikwils agter in de mouw: de Vrouwen houden nog al-veél van krouwen, dat is lamêren, en sy is daer van niet bevreyd, aengezien sy dikwils by de Gebueren als een ydel-hooft staet en klapt; haeren schyn is ongelijk aen het zyn: sy is daer-en-boven zoo-opschietende, dat sy het minste woórd niet wilt verdragen; en dezen hoogmoed doet haer dikwils van toornigheyd op-zwillen.* Aldus word *den eersten lof* met de laetste *smaed-woórden* te niet gedaen: en die *onberispelijk* was,

word de *aldersmaedelijkste* doôr *eene Eer-roovende Tonge.* Eenen derden zegt: *Deze huys-vrouw zoude niet beter konnen wezen; sy is eenen spiegel van alle Gebouwde, sy spreékt haeren Man in alles vrindelijk aen, sy heéft noyt van haer leven een ongeduldig woórd gesproken; sy is zagtmoedig, sy toont noyt een stuer gezigt, al was het haer alles tegen-ging. 'T Is waer,* (antwoórd een ander) *alles is wel gedaen; maer het zoude nog beter toe-gaen, waert-dat sy niet al-te-goed was: haere oudste Dogter laet sy te-veél op den dril gaen, en haere jongste laet sy te-veél haer koppeken uyt-voeren; haere Zonen zyn stout, onbeschaemt, om-dat sy eene laf-hertige Moeder is.* Ziet wederom wat kragt dien enkelen *waert-dat* heéft, om *den grootsten Lof* tot *den leegsten graed* te verkleynen! Eenen anderen zegt: *Deze Meyt is altyd even neerstig ende koek is het huys-werk, alles verrigt sy met zulk een veerdigheyd, dat sy het voór-deel van haere Oversten zoo-zeer behertigt, dat sy op eene duyt zoude blyven prangen, om haer volk boven de waerde niet te doen geven. Al-evenwel,* (zegt eenen anderen) *Sy is dog de pluysste niet; want sy gaet in de gebuerte alles overdraégen dat sy in huys heéft hooren zeggen, sy hangt een ander alles aen den neus, die daer mede niet vergeten heéft; sy maekt*

zaeken kenbaer, die Myn-heer of Jouffrouw niet wilt gezeyd hebben, met een woórd, het is eene groote Lameér, en sy laet zig meerder voórstaen als Jouffrouw zelfs. ô valsche Tongen! ô duyvelsche uytvindzels! kan men dan niet lyden dat een-ander Lof behaelt? moet men dan altyd het wit van eenen opregten handel bekladden met de leelijkste vlekken van *Eer-loozen klap? ...* Nu ziet men opentlyk, dat *een woórd* alleen genoegzaem is, om *al dat treffelijk* is om-verre te smyten; wat zal het dan niet zyn, als'er geheele discourssen, die vol *Smaet, Af-gunst, Laster* zyn, gehouden worden? ... Ik zegge dan, dat'er niets zoo-groot vermogen heéft als *eene Agterklappende Tonge:* ik weét wel, dat het *Geld* op de gemoederen de menschen veél vermag, gelijk gebleken heéft in eenen ryken Vrek en ontallyke anderen: ik weét wel, dat *den Wyn* groote kragt heéft, gemerkt hy de reden zelfs verdooft, gelijk *Holofernes* ondervonden heéft: Ik weét wel, dat een *Vrouw-persoon* een verleydende Schepzel is, en dat'er menige, doór dezen priekel geraekt, overwonnen worden, gelijk *Sampson* en andere hebben ondervonden; maer ik weét ook, en zegge opentlijk, dat *de Tonge, zoo-klyn en veragtelijk lit,* veél, ja oneyndelijk meer vermag, als dit alles te zamen genomen: aengezien zy alles, dat Kostelijk, Standvastig,

Heerlyk, Verstandig, Wel-geregeld is, met eenen keer om-verre smeyt, vernielt, overmeestert, zoo-verre, dat haere magt onbepaelt is, en dat sy by-na doór eene geheele wereld haere wetten uyt-geéft, uytwerkende, dat ook de voórzigtigste in haere strikken vallen. Dies-volgens zeyde wel den grooten Leeraer *Hieronymus* bemerkende de ongetemde *klapperagtigheyd* van *eene Eer-roovende Tonge: Tanta hujus mali libido mentes bominum invasit, ut, qui procùl ab aliis vitiis recessêrunt, in istud tamen, quasi in extremum diaboli laqueum, incidant. Zoo groote genegentheyd tot dit kwaed hebben de gemoederen der menschen op-gevat, dat die zelfs, dewelke van andere fouten zig teenemael ontmaekt hebben, in deze nogtans als in den laetsten strik des duyvels komen te vallen.* Vervolgens let wel toe, wie gy zyt, dat gy u alhier niet mis-grypt; ik zegge let wel toe; want de Voorzigtigheyd kan hier niet genoeg voórzigtig wezen, en de zorg kan noyt genoeg waken om hier de strikken te ontgaen; ik zegge het dan nog, en zal het altyd zeggen, dat'er geen zoo-vinnig kwaed en zoo-behaelyke ziekte is als *den Agterklap.*

Nu dient'er in 't kort bewezen te zyn, hoe-zeer dat pligtig zyn alle die, dewelke den *Agterklap* met genoegen aenhooren: *Den heyligen Thomas van Aquinen* zegt: *Dicendum*

est, quod, si aliquis detractiones audit absquè resistentiâ, videtur detractori consentire, undè fit particeps peccati illius. Men mag zeggen, dat, zoo-wanneer iemand nae den Agterklap luystert, het waerscheynelijk is, dat hy met den Agterklapper van een gevoelen is, waer doór by van de zelve zonde deelagtig word. Den heyligen Hieronymus is van het zelve gevoelen: *Cave, ne Linguam aut aures hebaes prurientes, aut aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. Wagt u, van eene Nieuwsgierige Tonge of ooren te hebben, eensanders Eer te-rooven, of de Agterklappers gehoo te geven.* Den heyligen *Bernardus* betreft het zelve met bondige woórden: *Detrahere, aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facilé dixerim. Ik kan niet gemakkelijk zeggen, wat van twee het verfoeyelijkste is, Agterklap te spreken, ofte dien te aenhooren.* En op eene andere plaets zegt *den zelven H. Vader. Qui detrahit, & qui detrabentem libenter audit, uterquè peccat. Diën, denwelken Agterklap spreékt, en diën, denwelken den zelven aenhoort, zondigen alle beyde.* Den heyligen *Isidorus* bekragtigt het zelve met deze woórdem: *Non solùm ille reus est, qui falsum de alio profert; sed & is, qui citò aurem criminibus præbet. Hy is niet allen pligtig, denwelken valsheden van een ander uytstoeyt;*

maer ok diën, denwelken ligtelijk de ooren leent om de fouten te aenhooren. Van 't zelve gevoelen is *den heyligen Augustinus: Si hilari vultu detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahendi. Is 't dat gy met bly gelaet eenen Agterklapper aenhoort, gy voed hem in sijnen Agterklap,* en vervolgens zyt gy medepligtig van sijne zonde. *Het heylig Schrift* betoont ons klaerlyk, hoe-zeer men zig van *het aenhooren* hier moet wagten. Den *Ecclesiasticus* voór-eerst. *Linguam nequam noli audire. En wilt eene ondeugende Tonge niet aen-hooren. Facito seras auribus tuis. Doet een slot op uwe ooren.* Den gekroonden der Propheéten *David* hadde van de *Agterklappers* eenen grooten af-keer: dit betoonen sijne woórden: *Detrahentem secretò Proximo suo, hunc persequebar: denwelken in 't geheym van sijnen naesten kwaed zeyde, dien vervolgde ik.* Den *Ecclesiastes* verstaet het volgende *van de Agterklappers: Ne accommodes cor tuum. En luystert naer hun niet.* Ja is 't by aldien, dat men bezorgt moet zyn, dat ons geen het minste onbetamelyk woôrd ter ooren komt, volgens het zeggen van den *H. Bernardus: Verbum scurrile, quod faceti urbaniquè nomine colôrant, non sufficit peregrinari ab ore; procul & ab aure relegandum: Een onbehoorelyk woórd, dat men met den naem van genoegelijk en vermaekelyk verschoont,*

moet niet alleen verre van onze Tonge zyn: maer het moet ook verre van onze ooren versteken blyven; Is 't dat men, zegge ik, hier toe eene geduerige zorge moet inspannen; wat zal men dan niet gehouden zyn te doen, om alle die menigvuldige *eerlooze Discourssen,* bezonderlyk van de heden-daegsche zoo-genoemde *valsche Propheéten,* haters van de Goede, blameêrders van de Godt-vreezende, te voôr-komen? ... voór-zeker dan dient'er wel gelet op de woórden van den *Ecclesiasticus; Sepi aures tuas spinnis, Om-zet uwe ooren met doórnen:* Te-weten, op-dat sy alle die onbetamelykheden, die den naem van den Even-mensch deirlyk verscheuren, niet zouden aen-hooren.

Op dit alles, hoe bondig het is ofte niet, zal misschien nog imand bestaen te zeggen: *Ik beneme aen niemand sijne Eere; dat andere dit doen, wat kan ik hier daer tegen? Sy brengen dit te voórschyn in openbaere by-een-komsten; kan ik hen dat beletten? Men hoort een-ider het zelve doen; kan ik dan myne ooren stoppen? ... Den grooten Hieronymus* Beantwoórd dit aldus: *Ad excusandas excusationes in peccatis, ista pretentimus. Om ons te verschoonen, brengen wy deze verontschuldingen by.* Gy zyt dan gelyk, die zulks op-werpt, aen den *Reyzer,* den-welken, van eenen Boeren-hond aengerand, zig

uyt vreeze niet dierf verweiren: gy weét wel, wat uwe pligt mede-brengt; gy weét wel, dat gy uwe ooren moet sluyten, ofte, om beter te zeggen, dat gy de *Agterklappers* moet berispen, als gy anderzins hun gesmal niet kont beletten; maer gy zyt bevreest; gy hebt liever uwe Conscientie met het aenhooren te besmeuren, als-dat gy doór eene bekwame vermaeninge, en van u, en van de by-wezende het onheyl zoude af-weiren: gy doet even-eens als twee Honden de-welke gezamentlyk knagen aen een been, gy trekt het zelve zeel, en gy spant uwe kragten in, om den Naem van uwen Even-naesten te verscheuren: ziet gy dan niet, dat uwe verontschuldinge u meer tot last, als verligtinge dient? ... vervolgens staet het u toe, niet voórts-te-gaen, gelyk den meesten hoop doet; maer nauwkeuriglyk te letten, hoe gy u en een-ander van 't gevaer zult redden: aldus zult gy uwe ooren zuyver houden, en doôr een af-gekeert galaet doen zien, dat gy zulke discourssen, die maer goed zyn om andere te beledigen, af-keurt: de woôrden van 't *Boek proverbiorum* zullen dan op u met de Waerheyd passen: *Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis Linguam de trahentem. Den noorden wind verdryft de regen, ende een af-gekeert aenzigt den Agterklap.*

Voôrders gaen ik bewyzen, hoe-zeer pligtig, en aen zig zelven nadeelig dat is *eenen Agterklapper,* en tot wat vergoedinge hy verbonden is: Ten-eersten hy dood sijne ziel en die van de toe-hoorders: dies-volgens is hy tweemael pligtig. Hy dood sijne ziel, want is-het-saken-dat hy *Agterklap* begaen heéft in materie van gewigt en aengelegentheyd, het gemyn gevoelen der *Theöloganten* is, dat hy doodelyk zondigt: voegt daer by, dat sijne zonde vergroot word, zoo-wanneer een-ander de zelve Eerschendinge gaet verspreyden; maer gelyker-wys de zonde van *Agterklap* de alder-zwaerste is, zoo is haere herstellinge ook de aldermoeyelykste, want een Eer-schender is verpligt den gestolen goeden Naem te herstellen, even-eens als eenen dief gedwongen is het gestolen goed weder-te-geéven: ende daerom moeten de woôrden van den grooten *Augustinus, Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, De zonde word niet vergeven, ten-zy schade word herstelt,* ten op-zigte van de gestole Eer ook verstaen worden. Ja dit gaet zoo-verre, dat gy niet alleen verpligt zyt, de Eer, die doôr leugens is ontstolen, maer ook die, de-welke met de waerheyd is ontnomen, te herstellen by alle die, de-welken in uwen *Agterklap* zyn tegenwoordig geweest. Deze vergoedinge van Eer en Faem zoude om haere moeye-

lykheyd moeten genoeg zyn, om *eenen Eer-schender* te wederhouden; maer het heéft al wederom zeer-wynig kragt; misschien, om dat'er veéle van deéze herstellinge wynig werk maeken; maer ik zegge nog, dat sy geene vergiffenisse dezer zonde konnen krygen, ten-zy-dat sy *de gestole Eer* behoorelyk en naer vermogen herstellen: sy zyn de alder-grootste dieven, dies-volgens tot vergoedinge gedwongen. *Achan* hadde te *Jericho* eenen mantel, de *Philistienen* hadden Ossen en Kemels, *Rachel* hadde aen haeren Vader *Laban* de goude Huys-goden ontstolen; maer alle deze dieveryen zyn veél minder, als *die der Agterklappende Tongen:* ende de reden is zonne-klaer: want, *Melius est nomen bonum, quam divitiae mulltae. Eenen Goeden Naem is beter, als alle Rykdommen: de eer of den goeden Naem* is de kostelijkste pêrel, die wy konnen bezitten, eene pêrel, waer in alle andere schatten besloten zyn; en deze pêrel behoort ons in eygendom toe, daerom is sy by ons de aldermeeste geägt: komt'er nu iemand, die dit kosterlijk gesteent ons ontneemt, moet ons dit niet ten hoogste smerten? voorwaer, den goeden Naem verloren, alles verloren: ja den *Echo* in het wout roept ons toe, dat wy den Goeden Naem boven alles moeten schatten: *Fama,* Echo, *Ama:* goede *Namen,* Echo, *Amen.* dezen

is dan onzen besten Schat, die wy beminnen en bewaeren moeten, dezen in ons van onze kindsche dagen af het alderliefste geweést, de agtbaerheyd voór den zelven groeyt met ons gestadig op, ja om dezen voór-te-staen zoude men Goed en Bloed geerne wagen: zoo-dan, word ons dezen ontstolen, alles word ons af-genomen; en dit eenig ontbrekende, ontbreékt ons alles. Hebt gy Ampten en Beneficien, hebt gy praerogativen en Titels, bezit gy Renten en Erven, hebt gy Geld en Goederen; en zyt gy by alle dit van slegte Reputatie, gy word voór den armsten, slegtsten en ongelukkigsten mensch van de wereld gehouden.

Daerom vermaent ons zeer-wel *den Poëet:*

Omnia si perdas, Famam servare memento.

Is 't dat g' uw Geld en Goed raekt kwyt,
Draegt zorge voór uw' Agtbaerheyd.

En voórwaer, schoon gy alles verloórt, Huys, Hof, Land en Zand, Ossen en Koyen, Kinderen en Goederen; en behoud gy uwen goeden Naem, dan zyt gy nog Ryk genoeg: waert gy schoon als *Rachel,* en zonder goeden Naem; gy waert leelijk in iders oogen: waert gy Wys als *Salomon,* en Eerloos; gy wierd voôr een slegt hooft versleten: waert gy sterk als *Sampson,* en

ondertusschen van ieder-een om uwen kwaden Naem mis-zien; uwe kragten bleven begraven: waert gy Hoogmoedig en groot als *Nabuchodonosor,* maer niet wel Befaemt; alle uwe glorie was om niet: waert gy magtig als *Pharäo,* en even-wel van eene slegte Reputatie; allen uwen glans zoude u meer tot smaed dienen: en in tegen-deel, al-waert gy verworpen, onverstandig, zonder middels, vernedert, en hebt gy geenen Goeden Naem; gy zyt Ryk, Gelukkig, en Magtig genoeg.

Hier is dan klaerlijk uyt te besluyten, hoezeer den *Agterklapper* verbonden is Restitutie te doen van zoo-groot, zoo-onschatbaer goed; te meer, om-dat hy dit op-zoo-veéle verscheyde manieren aen den Beledigden heéft ontstolen, als'er Toe-hoorders zyn geweést: waerlijk dan is eenen *Eer-schender* aen zigzelven den alderschadelijksten, den aldermoeyelijksten: en voegt'er by, dat het kwaed, dat hy aen andere meijnde toe-te-brengen, op hem dikwils dobbel nader-daelt; daer hy zig boven-dien voór de oogen Godts hatelijk maekt, ja pligtig van't eeuwig vier; zoo-dan, *Detractio Deo odibilis est: Den Agterklap is hatelijk voór Godt:* denwelken deze zonde hier, of hier-naer-maels Rechtveérdiglijk straffen zal.

Ik moet in 't kort nog beäntwoórden de op-werpingen van zommige: sy zeggen: *Als*

ik aen iemand iet veropenbaer, die ik betrouwen mag, dan mag ik het zeggen. Maer wat verblindheyd dit is, blijkt klaerlijk; aengezien gy alreeds van u-zelven bedrogen word: En vervolgens, stelt gy uw geheymen op een ander, dan moet gy van dezen een beter betrouwen hebben als vanu zelven: doch, wat dwaesheyd het is een-ander meer te betrouwen als zig zelven, ziet eenen, die half blind is. *Maer,* zegt gy, *ik betrouw hem zoo-wel als my zelven, wanr wy zyn eens:* is dit waer, zoo is hy gansch onzeker, gelijk gy: want hoe zal een-ander beter verzwygen, dat gy zelfs niet zwygen kont? ... men zal al-wederom daer tegen zeggen: *Hy is mynen beesten vrind, ik kenne hem wel: intus & incute novi:* maer gy moet bedenken, dat dezen uwen Vriend ook sijnen Vriend heéft, die hy betrouwt, en dezen eenen anderen, ende zoo-voôrts; en dus geraekt *een woord* van *eene losse Tonge* onder *duyzende:* zoo-dat deze en alle andere op-werpingen tot meerder overtuyginge, als verschooninge, der *ongezaute Tongen* moeten dienen.

Op dezen of diergelijken zin passen de zin-ryke woórden van *zekeren Poëet.*

> Die wynig met zig zelf; maer veel met ander' spréken
> sijn doórgaens mensche*n*, die sig heel nieuwsgirig steke*n*
> In 't doen van ider-een; die altyd even-zeer
> Bereirig vraegen naer eens-anders doen, en meer

Om ander' zyn bedugt, dan om hunn' eyge zaken;
Aen wie men nimmer sijn geheym bekent mag maken
  Wyl sy't noyt swygen; maer bedektelyk in 't oór
  Van ander' luysteren, om weér wat nieuws daer voôr
Te hooren, en 't al-weér aen ander uyt-te-leggen;
Schoon doôr-gaens met beding, *gy moogt het nimand zeggen;*
  'T word nogtans, eer gy't denkt, in't kort by ider-een
  Belend: diês gy uw saek, die gy niet graeg gemeen
Begeert, ook zelver niet te ligt by die graeg praeten
Vertelt, want dat gy zelf aen ander niet kont laeten
  Te zegge, denkt dat zulks een-ander ook na-snapt
En dat, 't ghen gy aen twee eerst zegt, haest word geklapt.

Het scheynt dat hier mede *myne Vermaeninge* vol-toeyt is, om-dat ik het bezonderste van *den Agterklap* met sijne schaede en verfoeyelykheyd hebben aen-geven: voôr-waer, *Abominatio hominum detractor: Den Eer-schender is den grouwel der menschen,* gelyk *Salomon* zegt: ende *haetelyk aen Godt, odibilis Deo:* Want hy den-zelven hier, of hier-namaels daer voôr regtveêrdiglyk straft. Men leéft van twee geestelyke Persoonen, dat sy seffens doôr de dood zyn overrast geweest, om-dat sy van den grooten Bisschop *Ambrosius* kwaed gesproken hadden: den eenen, van de tafel weg-geleyd zynde, wierd zeffens met eene benautheyd bevangen, en

stierf korts-daer-naer; den anderen op diergelyke manier sijn leven eyndigende. Een tweede exempel zal meerder kragt hebben. Zekeren Persoon hadde langen tyd aen deze verdoemelyke gewoonte aen-gekleêft geweest, ende, daer in altyd meer-en-meer toe-nemende, maekte hy glorie van sijnen Even-naesten te konnen beschaedigen; maer de straffe is hem eyndelyk op den hals gekomen: want, als hy tot dien schrikkelyken laesten oogen-blik genadert was, zoo is 't gebeurt, dat hy onberouw van sijne zonden hebbende, ende versteent blyvende, sijne *vervloekte Tonge* met groote vervaerlijkheyd verre buyten sijnnen mond heéft uyt-gesteéken, en deze schroomelijke woôrden heéft uyt-gebraekt: *deze alderbooste Tonge heéft my verdoemt;* dewelke meer-en-meer op-zwillende, heéft hy ellendiglijk sijnen rampzaligen geest gegeéven.

Hoort gy dit *versteende Agter-klappers?* hoort gy dit *bloedige Wolven?* hoort gy dit *ongetemde, verharde Tongen? ...* gaet, gaet, verkleynt de Eer van den Even-naesten: maer weét ook, dat zulke verkleyninge eene vergrootinge van Godts toorn zyn zal: gaet, en schend den Naem van een ander; maer weêt dat uwen Naem daer-voôr uyt den Boek des Levens geschrabt worden:

gaet, steélt uw Broeders Eer; maer weét, dat gy uw eyge ongeval verhaest; gaet spreékt kwaed van uwen Naesten; maer weét, dat gy ten-jongsten-dage geene andere woôrden zult hooren, als, *gaet van my Vermaledyde in 't eeuwig vuer,* alwaer gy over *uw ongetemt klappen* jammerlijk, maer te vergeéfs, zult klaegen; alswanneer uwe *goddelooze Tonge* met solfer en peck zal gelaeft worden.

Dit alles gezien, en overwogen hebbende, roepe ik nog-eens tot *den Lezer* met de woôrden van den Wyzen-man: *Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procùl à te: Scheyd verre van u af eene booze Tonge, en dat Eer-roovende lippen verre van u zyn.* Immers niet is zoo-bekwaem als *den Agterklap,* om de Liefde, de Broederlijke Liefde, die wy malkanderen schuldig zyn, om-verre te worpen: dies-volgens, zoude iemand u van dit kwaed en ongenezelijke pest tragten deelagtig te maeken, denkt aen deze profytige Zede-spreuk: *Surdam oportet aurem habêre ad crimina. Men moet doof zyn voór Eerschendende Tongen:* en vervolgens zal de occasie van *kwaelijk te spreken* ook weg-genomen worden. Eyndelijk ik spreke tot alle die, dewelke hunne glorie maken in *den Even-mensch te bekladden,* (dat wreeder gedaen is, en onmenschelijker uytgevonden, als iemand zig kan laeten voór-staen.)

Abstineas verbis alios mordêre protervis.

Maekt, bidd' ik u, een eynd van ander' te besmeuren
Doór uwe booze Tong, *gelijk men zit gebeuren;*

Want:

Ingenui non est hominis, nequè munus honesti,
Absentûm famen dilacerare bonam.

Eens-anders goeden Naem te schenden is een daed,
Die een opregt gemoed bezonderlijk mis-staet.

Ik zegge, die aen opregt Gemoed bezonderlijk mis-staet, aengezien 'er niet zoo-zeer de Liefde doet kwetzen, niet zoo-zeer onzen eygen handel besmeurt, niet zoo-zeer ons doet vegeten onze pligt: en op-dat men zeker zoude zyn wat ten dezen op-zigte het geraedzaemste is, om ons van zoo groote foute te ontmaken, zoo dient'er agt genomen op het-gene ik in mijn tweede Deel zal gaen voor-oogen stellen: ondertusschen wagt u, wie gy zyt, van *den Agterklap.* Immers het blyff waer:

Qui nocet alterius vult perdere famam;
Dicetur; vitiis est niger ille suis.

Wie ander doór sijn Tong' in Eer en faem wilt lâken,
Zal doór sijn eyge schuld in grooter schand geraken.

XII. Zinne-beeld.
De kwaed-wenschende, vloekende, en blasphemerende Tonge.

Lemma.	*... aethera tangunt.*
Zinspreuk.	*Sy klimmen met een' snelle togt,*
	En werpen sig schier aen de locht .

WAnnéer de woeste Zee, *doór winden op-geblaezen,*
Begint met fel gedruys langs allen kant te raezen,
Als-dan Neptunus *daer sijn heerschappy' betoont,*
Ja niemand, wie het zy, nog eenig schip verschoont:
De Zee *begint voôr-af heel stillekens te beven,*
En eene swarte wolk word voór de zonn' gedreven,
Men hoort ter-zelver-tyd gedommel in den vloed,
Een teeken, dat wel-haest het onweér volgen moet:

Terstond de Zee *swilt op, de zonn' verliest haer straelen,*
De baeren doen het Schip nu klimmen, en nu daelen,
Een' dikke duysterniss' verjaegt den held'ren dag,
Den Schipper roept, dat hy noyt boozer weder zag:
De wolken spouwen vuer, men hoort de donder-slaegen,
De blixems slingeren doôr 't midden van de vlaegen;
De Stierman kan het roer niet dwingen doór den stroom,
Den wind scheurt in het bosch de takken van den boom.
Ik zien een' stuere vlaeg van fell' tempeesten komen;
Laet loopen schoot en gard, de zeylen ingenomen:
Het brakke water *is doór* wind en storm *onsteld,*
De Zee betoont haer kragt met bulderend' geweld:
De haeren swillen op; dit wilt ons onweér brengen,
Het schynt dat logt en Zee *zig onder een vermengen:*
Den Stier-man *roept, en kermt: my dunkt ik hoor't geluyt*
Van 't noorden weg-geslaen zeer-verre nae het zuyd:
Waer is nu all'myn hoôp *waer* sijn nu all'myn wenschen
Nu gaen ik hier te grond verlaeten van de menschen;
Al wat ik zien en hoor', 't is over-al verdriet;
D'ontlading van de vragt, weé my! en helpt hier niet:
Het roer dryft weg in Zee, de kiel is over-wonnen
Van 't rouw en spytig nat, wie zal geduren konnen?
Het fok, den mast, de streng, het seyl is weg-gescheurt
Het magte-loose schip wort schrier te grond gesleurt.
Ach! hadd' ik my zoo-diep niet in de Zee begeven,
Maer met een kleynder zeyl tot ander kust gedreven;
Ik waer hier niet in pyn, het schip en hadd' geen noot
En ik met myne maets ontkwaemen haest de dood!
Vervloekt soo moet dan zyn den eersten, die de baeren
Met eenen hollen boom heéft derven over-vaeren,
En temmen met een hout dat wonder Element,
Dat, van ons af-gepaelt, moest blyven onbekent:
Ach! hadd' ik noyt de Zee en haer' ontrouwe golven
Eylaes! zoo zeer betrouwt; ik wierd nu niet gedolven
In dezen dipen kuyl ... het schip dat gaet te grond,
My dunkt ik zinke neér op dezen zelven stond.

Vaert wel, wie gy ook zyt; gy Vrienden en gy magen,
Die nog op ancker ligt, en wilt de kans niet wagen,
  Betrouwt het water niet, maer spiegelt u aen my;
  Dit half-gezoncke schip aen u een bake zy.
Als ik dit kermen hoor', zoo scheynt de Zee *haer baeren*
Te heffen nog zoo-hoog, al-of het bergen waeren,
  De golven klimmen op, en met een fel gewoel
  Sy werpen zig om-hoog, dan weder nae den poel:
Het water brischt en schuymt, sijn magt is boven maeten,
Het schynt als dat de Zee de Zee *zal gaen verlaeten;*
  Zoo klimmen nae-om-hoog haer golven ongetemt,
  Ja wat'er is ontrent strak in haer waters swemt:
Hier komt de woest Zee, *gedreven doór de winden,*
Juyst tegen haeren stroom en harde rots te vinden;
  Daer stuyft het water op, daer stygt het in de lugt,
  Zoo-dat de klippe dreunt, en g'heel den ôever zugt:
Nu ziet men dat aldaer de baeren staen als bergen,
Die doór hunn' hevigheyd by-nae den Hemel tergen,
  Dan hoort men fel gedruys, dan ziet men wat geweld
  Het grondelooze diep in volle baeren stelt.
Al-is-'t-dat de natuer *de klippen heéft verheven,*
En aen de zelo' een plaets by 't Firmament *gegeven,*
  'T is alles te vergeéfs; de golven klimmen op,
  Een over-dekken zelf het alder-hoogste sop.
Wanneer de Gramschap *gaet een swaer tempeest ontsteken,*
Men kan de teekens zien, eer 't vuer komt uyt-te-breken,
  Ziet, d' oogen glinsteren, en d' hairen reyzen op,
  Men knerzelt, en men trekt den hoed diep in den kop:
'T couleur verandert ook, men ziet de kaken beven,
*Die root was, word heél bleek, 't schynt hy den geest gaet geve*n
  Hy stampt, hy draeyt, hy keert, hy kan niet stille staen:
  Dit zyn de teekenen, die 't onweér voren gaen.
Wat is de Weireld doch! noyt stil, en vol tempeesten,
Een ongetemde Zee, waer in zelf kloeke Geesten
  Versmoort zyn en versmagt, en dat doór eenen wind,
  Die ook de beste treft, en ganschelyk verslind:

'T is dit, of weder dat, 't ghen' ons den geest komt kwellen,
En ons onstuymig bloed geduriglyk ontstellen,
De teekens, *die voór-af ons uytter oogen gaen,*
Doen zien, als dat het hert haest zal in roeren staen.
Wanneer een windeken van onheyl komt te blaezen,
Men hoort een bitsen vloek, men hoort de gramschap *raesen*
En, even als 't geweld der woeste baeren doet,
Men geéft den wollen toom aen sijn beroerd gemoed:
Men valt de menschen aen met laster, harde woôrden,
Die zelfs den zoetsten bloed doór hunne scherpheyd stoórden
Men jaegt hem in coleer, men vaert'er tegen in,
Men toont een wreed gelaet en ongetemden zin:
En valt hem op het lyf met hondert straffe plaegen,
Men wilde, dat hy moest het grootsten onheyl draegen,
Men wenscht hem duyvel, dood, pest, allerhande smaed:
Ziet, hoe het fel gedruys der gramschap *hooger gaet!*
Latona *was in 't land van* Lycien gekomen,
En hadd' in haeren schood haer Kinders op-genomen,
Vermoyt van langen tyd doór d' heete zonn' te gaen
Wenscht, dat sy haeren dorst met water kost verslaên:
Sy ziet een' leegen poel in de vallyën blinken,
En daelt tot aen den boord om daer wat uyt te drinken;
De zonn' was op haer hoogst', de Boeren sneden't riet
En all' het bies-gewas dat m' in de vyvers ziet.
Als sy nu drinken zoud' (wie zag zulks oyt geschieden?)
De Boeren springen toe, en willen 't haer verbieden;
Al was sy een Goddinn' *van deftig' agtbaerheyd,*
Sy boogde zig wat neér, en sprak met zoetigheyd:
Het water is gemeyn, men moet het niet betaelen,
Het staet een-ieder vry dat hier te komen haelen,
Ik will' myn voeten niet gaen wasschen aen den kant;
Maer laeven mynen dorst, en drinken uyt myn hand.
Sy lachen haer nog uyt, (wat dunkt u van die Boeren?)
En springen hier en daer om slyk en grond te roeren;
Dan sprak sy g'heel gestoort: gy, die my dat verbied,
Vervloekten Boeren-hoóp leéft eeuwig in het riet:

'K zal toonen, wie ik ben; en zonder lang te toeven
Zult gy de bitterheyd van myne gramschap proeven:
Op-dat doór uwe straff' aen ider zy bekent,
Wat zy verdient, die d'eer van een' Goddinne schent.
Sy gaet van dit gespuys strak groene vorssen maken,
Sy vlotten op den poel en blaezen op hun kaken,
En schoon sy ondergaen, nog kwacken s'in den grond,
En tragten de Goddinn' *te schelden* met den mond.
Is 't dat een dorre borst Latona *heéft ontsteken;*
De gramschap *zal in ons by* gramschap *niet ontbreken;*
Latona *was getergt; en wy om eenen niet*
Betoonen een gemoed, dat alle reden vlied:
Wy tragten onzen toorn' langs allen kant te wreken;
Hy is zoo-zeffens niet tot sijn geduld geweken;
Wy wenschen, *dat een Man, die ons wat tegen-staet,*
Met all' sijn geld en goed wel-haest ten-onder-gaet.
Men ziet de Furiën *met swarte tortzen sweven,*
Het schynt den helschen Hond *ons komt op't lyf gedreven,*
Wy zyn van zin berooft, en en wenschen maer te zien,
Dat nimand wenschen zoud' een-ander te geschien.
O wat een dwaes gewoel! wat redelooze togten,
Die menig gram-gemoed *in allen onheyl brogten!*
O onverzaede Tong'! *vervloekelyken wensch,*
Te tragten nae het leed van sijnen Even-mensch!
Nog voorder gaet den toorn: want niet alleen de menschen,
Den Grammen *over-valt met schroomelyke wenschen,*
D' aerd hy vermaledyd *met een beroerd gemoed,*
Dat zelf aen't hoogste Goed *de grootst' injuri' doet.*
Hy slaegt hier woórden uyt, die doen de zinnen beven,
Die menig harden slag aen imands ooren geven;
De Gramschap *van een Vrouw bezonder nimand spaert:*
Men zegt, dat Hecuba *hadd' eenen honden-aerd.*
Sy kyven op de straet, en vegten als de honden,
Als 't bloed onsteken is, s' en geven om geen' wonden:
Ziet, hier aen dezen kant begint het spel te gaen,
Ik bidd' u mynen vrind laet ons wat blyven staen.

Deés', als een helsch gedrogt, spalckt haer' twee oogen open
Met spin-rok en met tang' komt d' ander' aen-geloôpen,
Terstond de tuyten af, met d' handen in het hair,
Sy scheuren doek en mauw, de slukken vligen daer:
Sy schuppen tegen een; de mager schenen kraken,
De nagels syn gescherpt, het bloed springt uyt de kaken,
Noyt aethna *zoo-veél rook en gensters spoóg om hoóg,*
Als uyt een' Vrouwen-mond, gy hex, gy duyvel *vloóg.*
Al spreék ik hier van volk van slegt' en aeme staeten,
'Ken mag al evenwel niet onbeschreven laeten,
Dat menig fraey-mans Kind de zelve wegen gaet,
En bataviert in huys, als d' ander' op de straet.
Daer is zoo-menig huys, waer dat het vloeken, tieren,
Waer dat oneenigheyd *en dapper* batavieren
Ten vollen is gemeen, ja schier als daeg'lyks brood;
Den eenen is den steen waer aen een'-ander stoot:
Dan reyzen d' hairen op, men ziet hun oogen branden,
De stem geêft hol geluyd, de monden klappertanden;
En onder alle dit aen-hoort men vloek *en* wraek:
O wat een snood gewoel! ô schandelyke zaek!
Den grammen *weét nog niet, waer dat hy zig zal wenden,*
Wie hy doór sijne Tong' nog-al zal konnen schenden;
Hy woelt, hy briefscht, hy tiert, 't is all' verlore moeyt,
Want, waer hy gaet of niet, sijn' gramschap *altyd groeyt:*
Tot-dat hy eyndelyk Godt *zelver blasphemeéren*
En zig tot lastering' geheelyk wilt gaen keéren;
Hy tergt den Grooten Godt *en* sijnen hoogen Naem:
Hier ziet men waer de Tong *(eylaes!) is toe bekwaem.*
Al wat'er Heylig is word rukkeloos geschonden,
Sy blaffen tegen Godt *gelyk verwoede honden.*
Den oorlog eertyds is de Goden *aen-gedaen,*
Wanneer men Reuzen *zag op hooge bergen staen,*
Het aerd'ryk hadd' dit Volk uyt slange-bloed geboren,
Sy hadden onder hen zoo-stout bedryf gesworen;
Enceladus *ging voór, en leyde d'ander aen,*
Men zag hen met een' stap tot aen de wolken gaen:

Sy rolden berg op berg, en maekten daer van trappen,
En wilden met en byl de Maen in stukken kappen,
Sy moest wat hooger gaen en naeder by de Zon;
Den Hemel stont in roer, zoo dit gevegt begon:
Sy braken rotzen af, en steenen uyt de bergen,
En wierpen die om-hoog om Jupiter *te tergen;*
Mars *trok sijn barnas aen; maer* Venus *nam de vlugt;*
Elk een was voór het zyn met vollen angst bedugt.
Ziet eens die Reuzen *aen, aenziet die stoute knegten,*
Sy derven tegen Mars *en all' de Goden vegten;*
En schoon dat Jupiter *den blixem grypt in d' hand*
Enceladus *blyft staen; te wyken waer hem schand:*
Hy heéft tot-drymael-toe het slinger-vue verdraegen,
En dreéf de steenen op zoo-hoog als donder-vlaegen;
Den vierden blixem heéft ten laesten hem gevelt;
Hy rolt de bergen af, daer ligt den kloeken Held:
Hy is nae sijnen val in aethna's *kolk gezoncken,*
Daer raest hy even-zeer, en spout nog vuer en voncken,
En Briarêus *sijn' brôer, en* Caeüs *wreéden gast,*
Die liggen in de Hel met staele ketens vast:
aegëon, *grooten Reus, is aen een rots gebonden*
In 't midden van de Zee, *het zout byt in sijn' wonden;*
Doór deés' verdiende straf bleéf Jupiter *gerust,*
Als was den Reuzen *toorn doór 't blixem-vuer geblust.*
De Digters willen hier met deze Fabel *zeggen,*
(Gelyk men waerheyd komt doór fabels uyt-te-leggen)
Dat onder dit geheym de Gramschap *word verstaen,*
Om dat haer razerny derft tot den Hemel *gaen:*
De Gramschap *gaet al-om een' nieuwe trommel roeren,*
En tegen d'Opper-magt *een' wreéden oorlog voeren:*
Men sweért by Godt, *by* ziel, *by* donder, *en by* pest,
By duyvel, *en by* hel, *een-ider om het best:*
Men lastert Godes Weth, *men derft hem blasphemeéren,*
Het schynt, al-of sy nog hier over triumpheéren;
Zoo verre gaet de Tong, *dat sy den* Hemel laekt,
En tot den hoogsten trap van alle kwaed *geraekt.*

Maer dat sy zeker zyn, die zulk dingen plegen,
Dat hen het ongeval is op den hals gelegen,
En dat rechtveérde straf hen zeffens zal verslaên,
En als Enceladus *doen nae den afgrond gaen:*
Godts wraek *die word getergt en sijn verheve Wetten;*
Hier dient en blixem-vuer om alles te verpletten;
Op eenen korten stond den booswigt zinkt te grond,
Die reeds als eene rots in volle Gramschap *stond:*
Hy zinkt in 't grouwzaem diep, daer hy ten alle tyden
De straffe voór sijn kwaed rechtveérdiglyk zal lyden,
De hel en haer gevolg met all' haer wreede pyn
Dat is de rechte plaets daer Blasphemeérdes *zyn.*
Wagt u van zulken kwaed, *en wilt'er wel op letten,*
Wilt uwe Tong' *in tyds den toom van vrees aen-zetten,*
Let mensch, wat dat gy doet; want 't eynde van dit al
Is hier een zeker' straff', en 't eeuwig ongeval.
Hier mede staet myn pen; ik will' de moeyt hier spaeren
Van d'ander' ongevals der Gramschap *te verklaeren;*
Eer zal ik rekenen het zand dat d'aerde heéft,
Als al het ongemak dat ons de Gramschap *geéft;*
Eer zal ik spreken uyt de bladers op de boomen,
De sterren in de locht, de Visschen in de stroomen;
Want hoe ik verder gaen, hoe dat ik meerder kwaed
Ontdekk', waer van 't gepeys my doór het herte gaet.
Hoe boos, hoe ongetemt een enkel lit kan wezen,
Dat heéft den Lezer hier met grooten schrik gelezen,
Zoo-boos, zoo-ongetemt, dat iet van goeden stand,
Wat dat het wezen mag, wel-haest geraekt in 't zand.
Dit heéft men hier gezien: een-ider mag dan pyzen
Wat hy te redden heéft, waer hem sijn pligten wyzen:
En waerom meer gezeyd? wilt gy eenb vast bezit,
Betoomt, eer't u beschaed, dat wederspanning lit.

Vermaeninge.

HEt is maer al-te-zeer bevestigt doór de ondervindinge, dat'er veêle geene Conscientie maeken van kleyne fouten te bedryven, bezonderlyk aengaende *de Tonge:* immers doór deze berispelijke onoplettentheyd gebeurt het, dat'er menig zoo-grooten voort-gang doen in de leer-schole deézer verfoeyelyke gebreken, dat sy ten laetsten den vollen toom geven aen dat zoo-schadeleyk, zoo-argelistig, zoo-ongetemd Lit: het gemyn spreék-woôrd zegt: *Nemo derepentè fit pessimus; Niemand word seffens kwaed;* maer als *per gradus, langs trappen* gaet men af tot den diepen af-grond der alder-grootste mis-slagen: ende dit grypt wel-bezonder plaets in het *gedrag der Tonge:* want naer schimpen, leugentael, klapperney, onbetamelyke woórden, komt men tot *den Agterklap, valsche Beschuldingen, Oorblaséry,* ja ten laetsten zelfs tot *Vloeken, Sweéren Blaspheméren, Godt-lasteren.* O wat al kwaeden worden'er gedaen doór de onoplettentheyd! ô wat al bloedzels van de alder-leelykste zonden spruyten'er voórts uyt een onagtzaem gedrag!

Eer ik nogtans van de *Kwaed-wenschende, Vloekende of sweérende, en van de Blasphemérende Tonge* gaen handelen, zoo wille ik een kort beriegt hier laêten voór gaen, het ghene eene korte verhandelinge zyn zal van *de Gramschap:* om-dies-wille-dat deze als den wortel is, daer de voórnoemde zonden uyt voôrts-schieten. Maer gemerkt-dat het meest-mael myne gewoonte is een kort voôr-spel te geven van het Zinne-bnéld, als noodig zynde, om klaerder verstaen te worden, zoo zal missschien imand van my vragen, waerom ik in stilte het zelve voór-by-gaen? Dezen geve ik voór reden, dat het my gedogt heéft on-noodig te zyn hier voôrder af te handelen; aengezien dat een-ider genoogzaem weét, *Hoe geweldig de woedende baeren zyn der onstuymige Zee;* ja nog zoo-veél te meer, om-dat'er niet-wynige dit nader ondervonden hebben, als ik het zelve zoude konnen beschryven. Ik verzoeke dan maer alleenelyk van *den Lezer,* dat hy de voór-zeyde gelykenisse in de Memorie behoude, om alle het volgende dies-te-beter daer aen toe-te-passen.

De Gramschap is een der zeven hooft-zonden, ende al-hoe-wel een der laetste in het order, nogtans een der grootste in het uyt-werkzel, bezonderlyl als men overpyst,

wat goddelooze Kinderen zoo-eene ondeugende Moeder voórts-brengt: het is, zegge in, eene der hooft-zonden, aldus genoemt, om-dat uyt deze zeven alle andere zonden voórts-spruyten; zoo nogtans, dat geen van alle de zeven zoo-langen slyp van groote zonden agter zig heéft: dit sy genoeg om haere groote snoodheyd van natuer af-te-beélden. Laet ons gaen zien, hoe-zeer sy van *de heylige Vaders* verfoeyt word, ende hoe-moeyelyk sy overwonnen word: zullen de daer-naer besluyten, hoe-zeer sy aenport tot grove misdaeden, die gemynelyk doór *de Tonge* worden bedreven. *Den heyligen Gregorius* zegt, dat *de Gramschap eene vrugtbare Moeder is, de-welke voór Kinderen heéft den twist, den hoogmoed, verweyt, smaed, laster, toorn, blasphemie. Den heyligen Chrysostomus* beschryft in dezer voegen eenen coleriken mensch. *Iracundo homine nihil insuavius, nihil gravius, nihil infestius, turpius nihil; ferae potiùs, quam iracundo homini cohabitandum est. Daer is niet onaengenaemer, niet swaerder, niet moeyelyker, niet leelyker, als eenen grammoedigen mensch; het is beter met een wild dier, als met eenen ongerusten mensch te woonen.* Hy geéft in 't vervolg hier van deze reden: *Nam illa, cùm semel mansue-facta fuerit, suam servat legem: hunc autem quoties-*

cumquè mitigaveris, rursum efferatur. Want deze, zoo-wanneer sy voór goed getemt is, doet nae dezen regel: maer hoe-dikwils men dezen verzoet ofte niet, hy keert weder tot sijne wreedheyd. Ik bidde *den Lezer,* dat hy zig maer voór de oogen stelle *eene Grammoedigen mensch,* sijne vlammende oogen, sijn gestoort gelaed, sijn bleek couleur, sijne onwederhoudelijke furie, sijne drygementen, sijne Lasteringen; ende ik weét zeker, dat hy met my zal bekennen, dat'er niets zoo-vreezelyk, zoo-schrikkelijk is om zien en hooren, als dezen van-alle-reden-beroofden mensch. Den grooten *Basilius* zegt niet minder, als *Chrysostomus: Quando semel irae pertubatio, mentem praecipitans, imperium animi sumperit, hominem penitùs in feram convertit; nec hominem, qui rationis sit compos, esse sinit: quod emin venenum virus emittentibus erit; hoc item & furor animo irritates ac perturbatis: impetu feruntur, insiliunt rabie, ut Canes afficiuntur, pungunt ut scorpii, mordent ut Serpentes: Alswanneer de beroerte de Gramschap, de reden weg-nemende, over het gemoed haer gezag genomen heéft, verandert sy den mensch teenemael in eene beest: nogte sy laet toe, dat hy de reden, gelijk eenen mensch, kan gebruyken; want dat het vergif is aen die het uyt-spouwen, dat is ook den toorn aen de beroerde gemoederen; sy woelen, sy tieren*

gelijk razende honden, sy steken als de Scorpioenen, sy byten gelijk de Serpenten: Dit wel door-grond hebbende, en de-sijne van zoo-groote zonde eenen altyd-durenden af-keer zoekende aen-te-jaegen, besluyt hy sijne vermaeninge in dezer voegen: *Itiquè, Fratres amantissimi, ne, obsecro, tantum nobis malum inducamus, animae morbum, Rationis tenebras, à Deo alienationen, oblivionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem Calamitatum, daemonum pessimum nostris animis innatum, incolam quedam impudentem nostra interiora possidentem, deniquè sancti Spiritus iter ad nos impedientem. Zoo-dan, alder-liefste Broeders, en laet ons, bidde ik ulieden, zoo-groot kwaed aen ons niet veroorzaken, de ziekte der ziele, de duysternisse der Reden, de af-scheydinge van Godt, de vergetenisse der Vriendschap, den oorspronk der Oorlogen, de volheyd der ellenden, den alder-argsten duyvel onze gemoederen beheerschende, eenen zekeren onbeschaemden inwoonder onze herten bezittende, eyndelijk de komste vanden heyligen Geest tot ons belettende.* Ende den voorgenoemden Vader *Chrysostomus* behelst veél in wynige woórden: *Quam tuis visceribus feram includis? satius est anguem vel viperam in Corde tuo latêre; quam iram & rancorem: Wat beest laet gy in uw gemoed verblyf nemen? Het is beter eene slange of een Serpent daer in*

te behouden, als de Gramschap en Toornigheyd. En wat zal het aen *eenen Grammoedigen* baeten, den vollen toom aen sijne korzelen kop gegeven te hebben? voórwaer de Reden, die hy allengskens laet verdooven en versterven, zal hem ten laeste teenemael verlaeten. Den heyligen *Hieronymus* vraegt dies-aengaende: *Quid iracundo furor suus confert, quem, saevissimis exagitatum stimulus conscientia, ira ab omni consilio ac mente deturbat ut, dum irascitur, insanire credatur? Wat brengt de furie aen eenen Grammoedigen by, denwelken, doór de alderwreedste poogingen der Conscientie gekwelt zynde, doór de Gramschap van alle beraedinge ende Reden vervremt word, zoo-dat hy, toornig wordende, schynt uyt-zinnig te zyn? ...* eyndelyk *Gregorius* besluyt: *Per iram sapientia perditur, ut, quid quovè ordine agendum sit, nesciatur. Door de Gramschap word de Wysheyd verloren, zoo-dat men niet meer en weét, waer van en op wat manier men handelen moet.* Ik wille dit nog voórder bevestigen doór de seventien van 't *Goddelyk Schrift.* Het boek *Proverbiorum* getuygt, *dat, die ligt Gram word, ook ligtelyk zal zondigen. Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.* Voegt hier by, dat eenen *Grammoedigen* sijn eyge leven verkort, gelyk getuygt den *Ecclesiasticus: Zelus & iracundia minuunt dies:*

De Ongeduldigheyd, en de Gramschap verkorten de jaeren: want niets is de gezontheyd zoo-nadeelig *als de Gramschap,* de-welke het bloed ontstelt, de herssens verwart, het gemoed beroert, ende eene volle ontsteltenisse doór geheel het lichaem veroorzaekt. Maer boven alle dit moet *eenen toornigen Mensch* den Rechtveérdigen toorn van Godt vreezen, den-welken hy by *Mattheus* hem voórzegt: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus irit judicio: die op sijnen Broeder zal vergramt worden, zal pligtig zyn van het oordeel:* het-welk moet verstaen worden van een-ider, want wy alle Broeders zyn: en vervolgens is het zeker, dat ons eene kwaede sententie volgens verdiensten over het hooft hangt, zoo-veél-te-meer, als wy niet alleen Gram worden, maer *de Gramschap* doór *verwyt, toe-naemen, injurien, kwaede-wenschen* vermeerderen, pligtig zynde van die eeuwige schroomelyke pynen. Dit zy van *de Gramschap* in 't kort genoeg gezeyd; ik hebbe hier-voren daer nog af gehandelt: nu zal *den Lezer* genoegzaem vatten, wat schroomelyk monster sy is, niet ongelijk aen *dien Draek met zeven koppen, Hydra* genaemt, die niemand, als *Hercules,* heéft konnen over-meesteren: en wel-bezonderlyk, om deze reden hier aen gelyk, om-dat sy verzelt is met ontallyke vreezelyke *koppen,* dat

zyn *zonden,* die uyt haer voórts-komen. Van deze zyn de schroomelykste en onverwinnelykste de *Kwaede-wenschen,* het *Vloeken en Sweéren, het Blasphemeéren.* Hoe schroomelyk en wraek-roepende sy zyn, zal uyt het volgende eenigzins blyken, ik zegge *eenigzins,* om-dat ik my onbekwaem kenne om alle de eygendommen hier van by-te-haelen.

De kwaed-wenschende Tonge is een afgryzelyk gedrog, dat het wreedste gediert te boven gaet, want de wilde dieren spaeren malkanderen, daer deze zig verzaed met het ongeluk van een-ander; Goed en Bloed, alles tragt sy hem te ontnemen. Sy is zoo hevig, dat sy doór geene vermaeninge zig laet bewegen; dat sy voór-heeft, wilt sy voôrt-dreyven; en sy houd niet op, ten-zy-dat sy den Even-mensch geheel en gansch verdrukt ziet. Zeer-wel heéft ten dezen propoôste uyt-geroepen den *gekroonden der Propheéten: Filii hominum, dentes eorum arma ac sagittae, & Lingua eirum gladius acutus! De tanden van de Kinderen der menschen zyn wapens ende schigten, ende hunne Tongen scherp-snydende sweerden!* ende op eene andere plaets: *Acuêrunt Linguas suas sicut Serpentes: venenum aspidum sub Labüs eorum. Sy hebben hunne Tongen gescherpt gelyk die der Serpenten: het venyn der Aspiden is tusschen hunne lippen.* Den *Ecclesiasticus* zegt

niet minder: *Flagelli plaga livorem facit; plaga autem Linguae comminuet ossa. Den slag van eenen geéssel maekt de wonde; maer dien van eene Tonge verbrysselt de beenderen.* De woórden van *Paulus* tot *Timoteum* kan ik hier ook aen toe-passen: *Sermo eorum ut cancer Serpit. Hunne woórden knaegen als den kanker*. Insgelyks kan aen eene *kwaed-wenschende Tonge* het zeggen van den H. Apostel *Jacobus* worden toe-gevoegt: *Lingua inquietum malum, plena venemo mortisero. De Tonge is een ongeduerig Kwaed, vol van doodelyk venyn.* Daer-laetende voôrdere gelykenissen, gaen ik aen-wyzen eerst-voôr-al, hoe schaedelyk sy een-ander is: en daer-naer in 't kort, hoe sy zig-zelve dikwils, met de straf op haer te trekken, benadeelt.

De oude Weth hadde vast-gestelt, dat *een Kind, sijn Vader of Moeder verwenschende, moest sterven. Qui malè-dixerit Patri suo aut Matri, morte moriatur.* Maer het schynt, dat men in de nieuwe Weth, om-dat dit niet-meer geplogen en word, zonder en vryelyk zulks mag bestaen, gemerkt'er nu zoo-veéle *Kinderen* zyn, die hunne *Ouders,* aen wie sy alle Eer en gedienstigheyd schuldig zyn, een kort leven, veéle ongemakken, en miserien, is 't niet met den mond, ten minsten met het hert toe-wenschen. *den heyligen Thomas,* dat wonderlyk Licht der Godts-geleerde,

zegt, dat de *Maledictie uyt haer zelve eene dood-zonde is, om-dat sy grootelyks tegen de Liefde stryd: maer dat sy zoo veél te zwaerder word, als sy tegen persoonen van Weerdigheyd word uyt-gesproken, en bezonderlijk tegen Ouders ende Oversten:* Maer wat eene wreedheyd ende ongehoorde onmenschelykheyd is het, *sijne Ouders* zelfs, aen wie men naest Godt het leven moet toe-schryven, te verwenschen! hoe schrikkelyk en af-gryzelyk is het, sijn eygen vleesch ende bloed te verscheuren! ... ten is niet gemakkeleyk om uyt te spreéken, hoe *deze grouwzaemheyd* alle endere overtreft: ik zal dan in 't vervolg voór-af gaen handelen van de *Vermaledydinge,* die *de Kinders* uyt-braeken tegen *hunne Ouders,* als-ook van die, de-welke tegen de *Kinders van de Ouders* word uyt-gesproken, en zal in 't vervolg in 't generael aen-wyzen, hoe verfoeyelyk deze *grove zonde* is. Den Lezer onder-tusschen zal genoegzaem konnen afmeten, met wat eene slappigheyd myne penne dit zal gaen beschryven; dies-volgens verzoek van hem, dat hy doór-gronden de zaek gewigtiger make, om daer-van eenen grooteren af-keer aen-te-trekken.

De Ouders, die van *hunne Kinderen* vermaledyd worden, zyn de alder-ongelukkigste; want wat kan'er ellendiger uyt-gepyst worden,

als van sijn eyge bloed verwenscht te worden? ik zegge, *sy zyn de alder-ongelukkigste,* om-dat *den kwaeden wensch* niet-zelden sijn uyt-werkzel heéft: Een exempel zal dit voór alle anderen bevestigen. Zekeren Zoón, van sijnen Vader nu dikwils over sijn boos gedrag berispt zynde, was zoo-verre gekomen, dat hy, niet alleenelijk de vermaningen versmade, maer daer-en-boven sijn ongeregeld leven verargerde: den Vader, niet langer konnende verdragen het goddeloos leven van sijnen wederspannigen zoón, eensdeels gedreven uyt medelyden ende droefheyd, dat hy hem van-nu-af zag verloren gaen, eensdeels het schandael, dat men'er van stond te verwagten, zoekende te verhoeden, heéft den zelven met staffere woórden ende hevigere dreygementen aengeport den weg der zonde te verlaeten, ende zig eydelijk wel-te-schikken: hier hoort men dien wederspannigen zoón terstond in *Gramschap* op-schieten, sijn Vader met laster overvallen, hem de dood, de pest op het lichaem wenschen; ende ziet, naer eenigen tyd is den Vader van eene onbekende ziekte ellendig gestorven. O wreedheyd, ô onmenschelijkheyd, diën, daer men het leven van ontfangen heéft, de dood toe-te-wenschen! wagt u Kinderen, wie gy ook wezen moogt, 't zy jonk oft oud, 't zy ten regte, of zonder uwe schuld berispt,

wagt u van uwe Ouders toe-te-spreken, ja wagt u zelfs van op eenige *Verwenschinge* te peyzen.

Hoe zeer in dezen gevalle insgelyks *de Ouders* ten opzigte van *Hunne Kinderen* pligtig zyn, zal ik doôr eenige Historien, getrokken uyt geloofbaere Schryvers, gaen bevestigen.

Een Dogterken van vyf jaeren hadde (gelijk het de Kinderen eygen is over-al aen-te-proeven) een weynig melks in stilte uyt gedroncken: den Vader, sijn Dogterken betrappende, schoót over zoo-kleyne zaek in *volle Gramschap; kloek aen,* roepende, *drinkt zoo-daniglijk, dat gy den duyvel mede-indrinkt:* nauwelijks hadde hy dezen *vervloekten wensch* uyt-gesproken, ofte het ellendig Kind is terstond van den boozen geest gekwelt geworden, ende hy heéft by het zelve zoo-lang sijn verblyf genomen; tot-dat de Dogter, ouder-geworde, naer de Kerke van den heyligen *Petrus* tot Roomen geleyd zynde, van dien alder-boosten in-woonder is verlost geweest. Ziet hier *Ouders,* hoe gevaerlyk het is, *de Vermaledydinge* over *uwe Kinderen* uyt-te-spreken. Een tweede Historie zal het zelve bewyzen. *Zekere Moeder* hadde *een kleyn Kind,* dat om sijne onpasselykheyd eenigen last over zig hadde; wanneer het op zekeren nagt in *Gramschap* op-schoót, is het gebeurt, dat

sy in *deze Verwenschinge* ten laesten uyt-berstede: *dat u den Duyvel den mond stoppe.* Hier op sweég aenstonds het Kind stil, ende is zyn geheel leven stom geweest. leert hier Ouders geduldig zyn, ende wat gedoogen hebben met uwe Kinderen; anderzins moet gy geene *Vaders en Moeders,* maer *Tyrannen van de zelve* genoemt worden. Maer, *ongeduldige Ouders,* laet my toe, dat ik u in't kort hier van uwen mis-slag aen-wyze ende samen de grouwzaemheyd van uw feyt: gy wenscht u Kinderen alle ongemak over om een klyn en slegt oorzaek, gy *Vervloekt en Vermaledeyd* hen om eene mindere fout, gy wenscht hen den duyvel op den hals, ende geéft hen van jonks-af doôr het herhaelen uwer *booze wenschen en Vermaledydingen* aen de zelven over; ziet eens wat nader in, wat gy zegt, overdenkt wat diepzinniger, wat schroomelijke zaek gy betragt, denkt een wynig naeder aen *zoo goddelooze wenschen:* gy hebt misschien wel hooren vermelden, dat de *Pharisëen* aen den *Heere Jesus Christus* een stuk Gelds of eenen penning toonden, ende daer by van hem vraegen, of men *den Keyzer* ook Schatting schuldig was? waer op den Zaligmaeker hen ondervraegt heéft; *wiens Beéld het was?* dog sy andwoórdende *dat het des Keyzers was,* zoo zeyde den Heere: *geéft den Keyzer, dat den Keyzer*

toe-komt: Reditte, quae sunt Caesaris, Caesari: maer laet my van Ulieden eens vraege aengaende uwe Kinderen: *wiens Beéld is dat?* wat zult gy my antwoôrden? gy scheynt hier in geene zwaerigheyd te maeken; maer zegt vrymoediglijk: *het is Godts Beéld: Dei:* ende uw zeggen is waeragtig; maer mag ik u met het volgende daer op beändwoórden: *geéft Godt, dat Godt toekomt? Reditte, quae sunt Dei, Deo?* Voórwaer het is maer al-te-zeker, dat dit uw pligt is: edog, waerom doet gy dan niets volgens uwe verbintenisse? ende waerom zyt gy zoo-vermeten, zoo-stout, van *Godts eygen Beéld* aen den Vader der duysternissen over-te-geven? mijne hairen ryzen te berge, als ik'er op peyze; zoo-veél-te-meer, om-dat gy, zoo-kostelijken pand, zoo-schoon Beéld aen synen Schepper en Godt ontrekkende, aen den boozen geest, den uytvinder van alle kwaed, het zelve derft toe-eygenen! Gy weét, dat uwe Kinderen doór den heyligen Doop Godt alleenelyk toe-geëygent zyn; ende gy gaet die korts-daer-naer aen Hem ontstelen, ende aen den helschen draek tot proeye geéven; let op het-gene u hier voôr-gehouden word, het is eene zaek van de aldergrootste aengelegentheyd, en sy verzoekt dies-volgens, dat gy'er in toekomende grondiglijk op-let, ende u altyd wagt, van *dat Beéld*

Godts doór *eenige Vermaledeydingen* te besmeuren, ja in een alderleelijkste monster te doen veranderen.

Het is ook schroomelijk om over-peyzen, hoe zelfs *Vrouw en Man,* die de Liefde voór altyd zoude moeten vervoegen, malkanderen verwenschen: *O Gramschap!* wat vermoógt gy op de ongeduldige herten der menschen! wat al kwaed broed gy! wat al ongevallen, ellenden, wat ongelukken brengt gy te weêg! het is u niet genoeg, zelfs gehoude persoonen tot twist, laster, verwyt en injurie aen-te-stoken; maer gy wilt zoo vermete zyn, dat gy hen zelfs malkanderen *doet Vermaledyden,* ende van-nu-af in een helle van pynen smyt. Een exempel zal de schroomelyke gevolgen hier van doen blyken.

Zekere *werkzaeme Vrouw* hadde eenen *luyen en vaddigen Man,* die meer van *Bacchus* hiel, als van sijnen stiel gaede-te-slaen: hy speélde dag ende nagt moy-weder met het geld, dat de Vrouw doór haere neerstigheyd ende aerbeyd vergaderde: By alle dit kwam nog eenen meerderen last, dat hy, by nagten zal en vol thuys-komende, sijne Vrouw, nu moy en mat van het slaven, ende doór sijn laet nagt-braken van haere rust berooft zynde, met schimp en schamp-woórden ongenaedelyk overviel, gelyk diergelyke beesten gemynelyk doen: (ik zegge beesten, want den drank,

die hen van de Reden berooft heéft, maekt hen daer gelyk aen.) De geduldige Vrouw, *verwyt* en *laster,* ook zeer-dikwils slaegen en stooten onderstaen hebbende, ende dit alles met geduld geleden, ofte het misschien beteren mogt, zag eyndelyk, dat het wynig batede, ende dat, haeren boosaerdigen Man haer geld verquistende, sy byde tot armoede zouden komen. Zoo-dan, als-wanneer den nat-zack op zekeren nagt heêl laet thuys kwam, ende, schandelyk razende en tirende, sijn Wyf wederom ongenadelyk begonst te slaegen, berste sy eyndelyk in deze verwenschinge uyt: *Dat u den droes den hals breke.* Aenstonds verscheén daer een af-grysselyk spook, ende, hem vast-gegrepen hebbende, wierp hem met geweld ter aerde, ende brak hem den hals. Aen dit Exempel konnen zig de Egt-genoten spiegelen, voór-eerst geene oorzaek te geéven tot zoo-schroomelyke zaek, ten tweeden altyd in-dagtig te zyn de afgrysselye gevolgen, die daer uyt meermaels ontstaen; want daer den twist rezideért, moet alles ten-onderen-gaen; en daer het zoo-verre gaet, dat den eenen den anderen verwenscht, daer is niet zoo-zeker als het verderf naer ziel en lichaem.

Het ghene gezeyd is van *de Kinderen* ende *gehoude,* moet ook verstaen worden *van alle andere persoonen,* dewelke, doór *Nyd* en *Gramschap* gedreven zynde, malkanderen vermaledyden:

Hoe schroomelyk en hoe vol kwaed uytwerkzel dit menigmael is, toont ons de volgende historie.

Men leest in de oude Geschiedenis-boeken van zekere Gravinne, dat sy, op zekeren dag van een arm Vrouw-Persoon een aelmoesse gevraegt zynde, de zelve niet alleen heéft gewygert, maer daer by nog eenig verwyt heéft gevoegt, al-ofte sy, dewelke twee Kinderen op de ermen droeg, van Over-spel pligtig was: De arme Vrouw, doôr het wygeren der aelmoesse, en nog meer doór het leed ende smaed, dat haer wierd aen-gedaen, verbittert zynde, wenschte terstond, *dat de Gravinne zoo-veél Kinderen mogte baeren, als'er dagen in 't jaer zyn.* Den kwaden wensch heêft sijn droevig uyt-werkzel gehad: De Gravinne, den tyd vervult zynde, heêft te-samen *dry hondert vier en zestig Kinderen* gebaert, dewelke, al-te-mael levendig voôr den dag gekomen zynde, wierden terstond van zekeren Bisschop gedoopt; maer zyn daer naer, als ook de Moeder, gestorven. Welke Exempel, ons van geloof-weerdige Autheurs verhaelt wordende, moet voór zoo-geloofbaer gehouden worden; dat een-ider in andere gevallen zig daer aen spiegelen, ende wel wagten moet, van een-ander oorzaek tot *kwade wenschen te geven.* Dat dan alle die, dewelke eene booze gewoonte hebben van

om het minste ongelyk, hen aen-gedaen, te zeggen deze schrikkelyk verwenschingen: *dat Godt u straffe. Dat u de plaeg op den hals kome. Dat u de dood verrassche. Dat u de pest bevange. Dat u den blixem treffe. Dat u den duyvel weg-voere.* Dat deze, zegge ik, wel op letten, wat sy doen; deze schroomelyke woórden konnen al-eens hun uyt-werkzel hebben, ende, al hadde sy geen het minste kwaed gevolg, sy zyn even-wel schroomelyk voór 't gehoor, ende meest-mael in materie van *Gramschap* ende *aengelegentheyd* doodelyke zonden.

Nu gaen ik nog bewyzen doôr een Exempel, hoe-schroomelyk het ook is zig-zelven te verwenschen, en te-samen hoe-zeer ons *de Gramschap* van alle Reden berooft, zoo-dat sy ons ons eygen nadeel doet verhaesten.

Men leeft van zekeren Edelen hoog-geägten Heer, welkers naem den Autheur voôzigtiglyk verswygt, dat hy zoo-danig kwaede gewoonte van zig te verwenschen hadde aen-genomen dat hy by-nae dagelyks sijn eygen zelven vermaledyde: *Is 't dat ik liege, Dat my den duyvel haele, ik wille sterven, verzinken,* en diergelyke af-grysselykheden: onder andere van sijne verwenschingen was een der bezonderste deze: *Als ik dit gedaen hebbe, wille ik in den drek versmagten;* maer Godt, zoo-groote boosheyd niet meer

konnende verdragen, heéft toe-gelaeten, dat *den boozen Wensch* sijnen uyt-val hadde: want, een groot deel van het huys nedervallende, heéft hem in de gezeyde plaets neder-gedrukt ende versmagt. Speigelt u hier aen *Berispelyke verwenschers,* spiegelt u in de tyds in zoo-zagten spiegel, eer gy uwe booze gewoonte met de alderswaerste, doch rechtveérdige straffen moet betaelen: spiegelt u, maer spiegelt u in tyds; want is 't dat gy in deze goddeloosheyd blyft voórt-gaen, het is te vreezen, dat gy zult ontfangen, daer gy zoo-dikwils om geroepen hebt.

Ik gaen over tot het *Vloeken en Sweéren,* welke materie my meerder stoffe zal geéven om in 't lang en breed hier van te handelen. Om de onvoôrzigtige te leeren kennen, (op-dat sy dit als-den doôr eenen zaligen schrik mogen vlugen) want eyndelyk *Sweéren is,* zende ik hen nae het beroemt werk, genaemt *de ziels-spys,* al-waer dies-aengaende genoegzaem gehandelt word: ende om in 't kort te zeggen wat het eygentlyk is, zegge ik, *dat het is, Godt, ofte iet, dat Godt merkelyk aengaet, tot getuygen nemen van 't ghene men zegt:* Voegt hier by de volgende en diergelyke manieren van spreken: *Ik wille verzinken. Ik wille Godt noyt zien. Dat my den duyvel haele, als dit zoo is, ofte niet en is.* Ende gemerkt dat het gepys alleen

een Christen gemoed doet schudden ende beven, zoo laet ik daer andere spreék-wyzen te vermelden: my zal wederom genoegzaem zyn, eenige droeve Historien hier-by-te voegen, om den Lezer van zoo-schroomelyke zonde eenen in-wendigen schrik aen-te-jaegen.

Zekere Moeder en haere Dochter hadden dikmaels occazie gegeven doôr hunnen onregt-veérdigen handel, dat andere dies-aengaende hun beledigden dan diefe: sy ondertusschen, op-dat deézen kwaden naem zoude schynen hen ten onregt op-geleyd te zyn, swoeren alle byde, *dat sy wilden, dat Godt hen sloeg met eene schrikkelyke Pest, waer 't dat sy pligtig waeren:* Ja zoo-verre, dat sy daer toe eenen daeg stelden, ende de eygendommen van die gevaerlyke ziekte daer by wilden onderstaen op het alder-allendigste: den Rechtveeérdigen Godt konde *zoo-lasterende ende ondeugende Tongen* niet langer verdraegen: den dag is dan gekomen, ende te samen de pestilentiele Ziekte, dewelke op de zelve wyze, als sy gewilt hadden, hen heeft aengerand, ende een-ider doen zien, dat Godt strengelyk zoo-groote zonde straft. Let op, die zoo-dikwils en om eene kleyne reden het zelve doet; en vreest ook eens kwalyk te zullen vaeren, is t dat gy u daer van niet en wagt, *Vloekende en Ligt-sweérende Tonge.*

Een ander Exempel zal nog meerder light geven. Zekeren hoog-geägten Persoon wierd suspect gehouden van op het leven van sijnen Prins listen geleyd te hebben; daerom, aen de tafel hier van eenigzins betigt zynde, riep hy uyt; om zig, al-hoe-wel hy wiste dat hy pligtig was, te verschoonen: *Godt laete toe, dat ik, is 't dat ik van sijne dood eenige schuld hebbe, terstond in dit brood stikke, het-welke ik in de hand hebbe.* Dit gezeyt hebbende stak hy het stuk brood in den mond; Maer ziet, hy dede te vergeéfs geweld om het doór te slikken; het bleéf hem steken in de kéel, ende hy stierf daer van op de zelve plaets. Schrikt en beéft *ligtveérdige Vloekers* en *Sweérders,* ende denkt, dat u, zoo-dikwils gy uwe booze gewoonte herneémt, het-zelve kan geschieden. De bezonderste oorzaken, die den mensch tot den af-grond van zulke boosheyd brengen, zyn wel deze, te weten het *overtollig spel ende den onmaetigen drank:* Om dit te bevestigen zal ik op elke *een Exempel* toe-passen.

Zekeren Tuysscher was zoo-zeer gehegt aen deze schadelyke gewoonte, dat hy zig daer van doór geene moeyte konde onthouden: Op zekeren dag met de dobbel-steenen speêlende, ende ongelukkiglyk eene groote somme gelds verloren hebbende, begonst hy in af-grysselyk Vloeken en Sweéren uyt-te-

bersten; terstond wierd hy seffens in de tegenwoordigheyd der by-wezende van eene onzienbaere Hand tot den balk op-getrokken; naer eenigen tyd zag men hem neder ter aerde zeygen, bleek-vervig, ende meer eenen dooden gelyk: zoo-dat hy, als tot eene eeuwugduerende straffe, dat bleek couleur heéft behouden. Ziet hier eene straffe, die rechtveérdig is: maer denkt dat'er nog al grootere voór de *Vloekers* en *Sweérders* beryd zyn.

Eenen andere van *den Wyn,* daer hy hem dagelyks in vergat, gevat zynde, begonst met schroomelyk Vloeken en tieren den duyvel aen-te-roepen, den-welken hem wel-haest, doór het toe-laeten Godts, in eene vreezelyke gedaente verscheén; den dronken, hier doôr verbaest, ende nugteren wordende, verschoonde zig, dat hy dit zoo niet gemeynd hadde; maer den boozen geest, wiens klauwen altyd open-staen om den mench te verslinden, antwoórde hem, *dat hy hem nu dikwils genoeg geroepen hadde, ende dat hy hem vervolgens teenemael toe-behoorde:* hier op greép hem vast, en verworgde hem.

Hoe schroomelyk het is te *Vloeken en te Sweéren,* zoo-schroomelyk is het ook *valsche Eeden* te doen: daerom word dit ook volgens verdiensten met schrikkelyke gevolgen gestraft. Een exempel zal genoegzaem zyn

om dit te bevestigen. Twee Koop-mans waeren hier over in geschil gekomen, dat den eenen van hen eene merkelyke somme gelds te veél van den anderen hadde ontfangen: men bragt de zaek ter ooren van het Magistraet, al-waer den eenen, die men zeyde te veél ontfangen te hebben, gewilliglyk sijnen Eed dede met de volgende vervloekinge van sijn eygen zelven: *Dat ik in assche geleyd worde, als ik het ontfangen hebbe.* Den anderen doet daer by sijnen Eed, wel-wetende, dat den eersten het geld genoten hadde: (in welk geval, ende andere, als het noodig en Rechtveérdig is, men Eed doen mag.) Maer hoort nu het schrikkelyk en samen rechtveerdig gevolg: Den *valschen Eed-doender* gaet al-zoo te-rust, ende als-wanneer men hem nu smorgens zoude op-wekken, zoo was'er niemand die antwoorde; ten laesten de deur open gemaekt hebbende, ziet men een vreezelyk en onverwagt spectakel: het geheel lichaem was in assche geleyd, behalven de beenen, ik zegge, geheel *het lichaem,* ende bezonderlyk dat bovenste deel *het hooft,* waer in dat teenemael vernielt was die *Valsch-sweérende Tonge:* alles daer-en-boven, dat' er ontrent was, bezonderlyk alle sijne kleederen en geld, was vernietigt: behalven die *zestig guldens,* dewelke hy valschelyk geloochent hadde ont-

fangen te hebben. Dit Exempel is doór verscheyde getuygenissen bevestigt geweest, ende die-volgens dient tot Exempel aen-een-ider om in zoo-gewigtig stuk voôrzigtig te zyn. Het is groot kwaed *ligt-veerdiglyk te Sweêren;* maer het is nog grooter *kwaed, iet, dat vaslch is, met publiken Eed te bevestigen, ende Godt tot getuygen te roepen van de alder-schandelykste leugens.* Schroomt en beéft christen Mensch, ende laet in uw gemoed eenen zaligen schrik in-sluypen, die u van zulk wraek-roepende boosheyd wederhoud.

Eene zaek, er ik van *'t Vloeken en Sweéren* te handelen een eynde maeke, dient nog aenmerkt, de-welke op dezen zin insgelyks betrek heéft, daer zyn'er vele, die, doôr eene goddelooze gewoonte ofte zelf doór kwaed-aerdigheyd gedreven zynde, den Hoogweérdigen Naem *Jesus* derven in den mond nemen; hoe verfoyelyk deze te werk gaen, kan men wel af-meten uyt de woórden van het *tweede Gebod Godts: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim insontem habedit Dominis eum, qui assumpserit nimen Domini Der sui frustra. Gy zult den Naem van den Heere uwen Godt niet ligtveérdig noemen: want Godt zal dien niet verschoonen, den-welken den naem van sijnen Heer en Godt vrugteloos zal in den mond genomen hebben.* Naer de groote

van het Gebod kan men gemakkelyk de groote van de zonde af-méten, insgelyks uyt de straffe die'er voór-gesteld is; gelyk in 't boek *Deuteronomii* van-gelyken te lezen staet: *Non usurpabis Nomen Dei tui frustra: quia non erit impunitus, qui super re vanâ Nomen ejus assumpserit: Gy zult den Naem van uwen Godt niet ydelyk noemen, want hy zal niet ongestraft blyven, den-welken om eene ydele zaek dezen Naem zal genoemt hebben.* Den wel-sprekenden *Chrysostomus* gebruykt hier eene gelykenisse, ende zegt: *Quomodo enim non absurdum est, vestimentum quidem habentes reliquis melius, isto Continuo abuti non tolerare; Dei vero Nomen ubiquè temerè, ut occurrit, distrahere? Hoe overdraegelyk is het niet, een kleed, dat andere overtreft, niet te willen gedueriglyk laten gebruyken; en ondertusschen den Naem Godts over-al ligtveérdiglyk, waer het is ofte niet, te onteeren?* Ende al-hoe-wel sommige zig zouden willen verschoonen met te zeggen, *dat sy dit meer uyt gewoonte, als kwaed-aerdigheyd, doen:* ik zegge eventwel, dat, zoo-wanneer daer eene zekere veragtinge ende oneerbidinge by-komt, zoo verre, dat men'er geezins op let om zig van deze gewoonte te ontmaken, dat het meestendeel zonde is, on-dies-wille dat men om iet, dat dikmaels valsch is, te bevestigen, *dezen weerdigen Naem*

aen-roept; aldus is het zeggen van den zelven heyligen Vader hier tot bevestinge dienende: *Jurans & Deum semper nominans é peccato nen innocens fiet; impossibile enim, impossibile, os, jurare assûetum, non Continuò peccare: Imand die Sweért en Godt geduerighlyk noemt, zal niet onpligtig zyn van zonde; het is onmogelyk, onmogelyk, dat eenen, die gewoon is te Sweéren, niet gedurig en zondige:* Vervolgens ook diën, den-welken *Godt Naem* ligtveérdiglyk noemt.

Daerom zal het eenen *Christenen, eenen Discipel Jesu Christi,* van zoo-grooten, zoo-weerdigen, zoo-hoog-verheven Meester, toestaen, geduriglyk in dit poinct op zig te letten, op-dat hy noyt dezen Hoogweérdigen Naem kome te noemen zonder nood-sakelykheyd, in *welken Naem* hy, in nood gesteld zynde, ende hem eerbiediglyk en vol betrouwen aen-roepende, moet zalig worden. Wat ons dies-aengaende te doen staet, zal ik in myn tweede Deel, *de twaelfste Vermaeninge,* klaer-blykelyk beäntwoôrden.

Den *aendagtigen Lezer* heéft dan gehoort, hoe-schroomelyk het is *te Vloeken* ende *te Sweéren,* ende op wat verscheyde manieren hy zig hier pligtig maeken kan: ik houde hem dan eens voôr de profijtige waerschouwinge van *Christus* by *Mattheus: Ego autem dico vobis, non jurare omninò, nequè per Cœlum,*

quià thronus Dei est: nequè per terram, quia scabellum est pedum Ejus: neque per Jerosoly mam, quia Civitas est Magni Regis: neque per Caput tuum juraveris: Ik Egter zegge u-lieden, niet te Sweéren in eeniger maniere; nogte doór den Hemel, om-dat hy den Throon is van Godt: nogte doór de Aerde, om-dat sy de voet-bank is sijnder Voeten: nogte doór Jerusalem, (dit kan verstaen worden, doôr geene, zelfs de minste, heylige Zaeken) *omdat het de Stad is van den grooten Koning: nogte gy zult Sweéren doór uw hooft:* (dat is, uw leven, ende dat u merkelyk aengaet.) *Sit sermo autem verter,* (gaet hy voôrts,) *est, est: non, non: quod autem abundantius est, à malo est. Maer dat ulieden antwoórd zy, ja ja: neen: want het ghene gy meerder zegt* (te-weten ten dezen op-zigte) *dat is gevaerlyk.* Hoort gy het christen Mensch? ... het hooren en weéten zal u wynig nogtans baeten; als gy in uwe booze gewoonte voôrts-gaet: gebruykt dan de Reden, eer gy u bedrogen vind.

De derde Materie, daer ik moet gaen van handelen, maekt my alreeds verschrikt doór 't gepeys alleen; ik hebbe *twee schrikkelijke eygendommen der Tonge* nu reeds Beschreven, (wat zegge ik? Af-gebeêld, ja maer af-geschetst) nu moet ik *het schroomelykste van al dat schroomelyk is* gaen verhandelen: *den Lezer,*

zal ondertusschen de gebrekkelijkheyd van mijne vreesagtige Penne verschoonen; ende wilt hy nog voorder berigt zyn, dat hy andere wyd-loopige werken daer over gaet bezigtigen. *De Godts-lasteringe* is eene zonde, dewelke volgens het gemeyn gevoelen *der beste Theöloganten,* maer zeer-weynige gevallen, als-wanneer dat'er geene genoegzaem op-lettentheyd is in *den Blasphemeerder,* ook zoo-wanneer hy niet genoug en weét wat *Blasphemie* is; zoo nogtans wederom, dat dit geene kwaede gewoonte is, ende dat hy niet en heéft konnen weéten, dat het zoo-groote zonde-was. Het is dan *Blasphemie, als-wanneer men aen Godt ofte sijne Heyligen ist toe-schryft, dat tegen hunne Eer is; ofte iet loochent, dat hen toe-komt, ofte van de zelve spot-gewys spreékt.* Het zy genoegzaem hier te zeggen, wat *Blasphemie* is, want daer kan een-ieder genoegzaem uyt vatten, wilt hy maer opletten, gelijk hy doen moet, wanneer hy zig hier van pligtig maekt; sommige manieren van spreéken verzwyge ik voór die, dewelke de zelve niet en weéten; ende vervolgens zoude het meer tot verargernisse, als stigtinge, dienen, hier van den uyt-leg te geêven: andere nogtans, die in hunne Conscientie weêten, dat sy verscheyde kwaede gewoonten van spreken hebben,

zende ik naer het Geleerd Werk, *de Ziele- Speys* Geïntituleért, om al-daer te zien, hoe-schroomelijk sy zondigen met die woórden uyt-te-braeken, daer zelfs be hairen, voór 't gepeys alleen; van te berge reyzen, op-dat sy eenen zaligen schrik op-vatten om deze teenemael in hen te niet te doen, ende zoo-daniglijk uyt-te-roeyen, dat sy die noyt meer, zelfs al wierd hen alle ongelijk aengedaen, en gebruyken.

Chrysostomus, diën zorgvuldigen uyt-roeyer *van alle zonden,* vaert hevig in tegen *deze; Nullum gratiarum actioni par bonum; quemadmodum Blasphemiâ pejus nihil. Geen goed is'er te vergelijken by de dankzegginge; gelijkerwys dat niets kwaeder is als de Blasphemie.* Het groot Goed van het een, gestelt tegen het groot kwaed van het ander, doet klaerlijk zien, hoe *het een geprezen,* het *ander verfoeyt* dient te zyn. Den zelven *heyligen Vader* zegt nog: *Si quempiam in bivio & foro Deum Blasphemantem audieris, accede, increpa; & si verbera infligere oporteat, ne recuses, percussione manum tuam sanctifica. Is 't dat gy iemand op den weg ofte op de merkt Godt zult hooren Blasphemeren, gaet'er by, berispt hem; ende is 't dat het noodig is hem te slaen, en weygert dat niet: geéft hem eenen kaek-smeéd, stopt sijnen mond,*

en heyligt uwe hand doór dezen slag. Ende nog voórder gaende om sijn gevoelen meerder te bekragtigen, voegt hy hier by: *& si illi accusaverint, si in carcerem traxerint, sequere: & si pœnas Judex pro tribunali repoposcerit, dic cum libertate, quod Angelorum Regem Blasphemavit. Ende is 't by aldien dat sy u zullen beschuldigen, nae den kerker trekken, volgt: ende is 't dat den Rechter volgens Recht u zal willen straffen, zegt vryëlyk, dat den Blasphemeérder den Koning der Engelen gelastert heéft.* Ja zoo verfoyëlijk is deze zonde, dat wy van 't gepeys alleen eenen eeuwig-duerenden af-keer zouden moeten aen-trekken: ende voórwaer, 't betaemt geene Christenen zulke tael te voeren, daer sy aen de verdoemde alleen eyge is: schrikt, schroomt, en beéft alle die pligtig zyt; ende gemerkt-dat ik u in tyds tot beternisse wille aenmoedigen, zoo kont gy, wilde maer eens wel het volgende doór-gronden, u van 't gevaer nog redden: maer hier niet of weynig nae hoorende, zyt zeker, dat gy, in uwe boosheyd voort-gaende, de Rechtveerdige straffen ook zult moeten onderstaen. Het was eene vast-gestelde straffe *in't oud Testament*, dat, die *den Naem des Heere* zôude gelastert hebben, de dood moest sterven: *Qui Blasphemaverit Nomen Domini, morte moriatur. Die den Naem des Heere zal Geblasphemeért hebben, dat hy de dood sterve.* Ende om hier van een voórbeêld te

geéven, laet ons de zinnen slâen op den Hebreêuwschen Jongeling, waer van het Boek *Levitici* gewag maekt, denwelken, *den Naem des Heere Geblasphemeért hebbende, Cumquè Blasphemâsset Nomen Domini,* tot *Moyses* is gebragt geweést, die hem in de boêyen heéft doen stellen, tot-dat hy den Heere hier over zoude hebben te-raede-gegaen: ziet hier dan haet, die Godt heéft gedraegen van-dan-af tegen de *Blasphemeérders,* ende hoe-zeer hy de-zelve wilt gestraft hebben: *Educ, (was het Gebod Godt) Blasphemum extrà castra, & ponant omnes, qui audiêrunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum Populus universus. Leyd den Blasphemeérder buyten de Leger-plaetze, ende dat alle die, de-welke het gehoort hebben, hunne handen op syn hooft leggen, ende dat alle het Volk hem steenige.* Let hier, hoe-zeer Godt bezorgt is geweést, om van-dan-af zoo-groot kwaed, tegen syne *Majesteyt en Weerdigheyd* gedaen, uyt-te-roêyen. Hy klaegt ook by den Propheét *Isaïas* over deze zoo-groote zonde, doch de-welke nog-hedendaegs zoo-gemeyn is: *Jugiter, totâ Die Nomen meum Blasphematur: Geduerigelijk, geheel den dag word mijnen Naem gelastert.*

Verscheyd wyzen van *Blasphemeéren* laet ik om kortyds wille te herhaelen, te-meer, om-dat dit een werk is *der Godts-geleerde;*

Ik kan dog niet voór-by gaen die Goddelooze en op den boord van hunnen ondergang staende menschen, die met eenen *Caïn* roepen: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear! Myne boosheyd is grooter, als dat ik genade kan verwerven!* welke *Blasphemie* streyd tegen *den H. Geest,* om-dat *Caïn* op deze manier wanhôopte van de *genade des Heere:* want hy liet voór-staen, dat Godt niet wilde, ofte niet konde sijne boosheyd vergeéven. Hem hebben na-gevolgt den *versteenden Pharäo,* den *hard-nekkigen Holophernes,* den *goddeloozen Antiochus,* ende den *boozen Nicanor:* hem hebben ontallyke nadere nae-gevolgt, ende nog hedendaegs roepen'er zeer-véle met *Cain; Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear! Myne boosheyd is grooter, als de genade die ik kan verwagten!* Maer hoe verfoeyelijk deze te-werk-gaen laet ik den *wyzen en voórzigtigen Lezer* oordeélen; *Godt* is altyd bereed om ook de *grootste zondaers* in genade te nemen, *Venite ad me omnes,* zegt Hy, *qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: Komt alle tot my die belast ende beladen zyt, en ik zal u vermaeken: wat schroomelijk Blasphemie* is het dan niet, die overvloedige Genade, die altyd met de ermen van Bermhertigheyd openstaet om de zondaers te omhelzen, niet te willen erkennen, ja te zeggen, dat'er geene

Genade is! schroomelijk is het gepeys; my nog schroomelijker is het kwaed gevolg van zulke verlaête menschen, gelijk de eeuwige Waerheyd by den *Evangelist Marcus* getuygt: *Qui Blasphemaverit in Spiritum Sanctum non habet remissionem in aeternum; sed reus erit aeterni delicti. Die den heyligen Geest zal gelastert hebben, zal in der eeuwigheyd geene genade verwerven: maer hy zal pligtig zyn van de eeuwig straffe.*

Hoe de *Blasphemeérders* om *verscheyde Blasphemiën* gestraft worden, zal blyken uyt de volgende Exempels:

Zekeren Hollandschen Kleer-maeker kende geene andere wetenschap als sijne Moederlijke tael, ende nogtans is zoo-vermeten geworden, dat hy zig voôr den Zone Gôdts derfde uyt-geéven; maer hoe dat dezen hier mede is uyt-gemeten, ende wat straffe hy hier, of hier naemaels, heéft moeten onderstaen, laet ik den wel-bedagten Lezer peyzen.

Julianus den Apostaet wierd in den Persiaenschen Oorlog doór eenen Schigt gewond, ende berste ten zelven tyde uyt in deéze schroomelijke Blasphemie: *Vicisti Galilaee, vicisti: Gy hebt gewonnen Galileër, gy hebt gewonnen:* ende sijne hand onder de wonde houdende, en het bloed, daer uyt vloêyende, in de hoogte werpende, braekte hy uyt

alles dat schroomelijk is: *Nazarene bibe, & saturare: Drinkt Nazareër, ende verzaed u:* aldus heéft hy ellendiglijk den geest gegeven.

Hoort nog eene andere schrikkelyke *Blasphemie,* de-welke *Alphonsus den tienden, Koning van Spagnien* heéft derven gebruyken: *Waer 't zaken dat ik van 't beginzel des werelds by Godt geweést hadde, ik zoude alles beter ende betamelijker göordineért hebben.* Hoe deze Blasphemie Godt getergt, en met wat straffe sy zekerlijk is betaelt geweést, was het op den zelven stond neit, ten minsten daer naer, is genoegzaem te dencken.

Den *H. Bernadinus* verhaelt ons de twee volgende geschiedenissen. *Zekeren Soldaet,* gebortig van Keulen by den *Reyn*, speélde eens met sijne makkers, en dewyl hy zeer-ongelukkig was, begonst hy vreezelijk Godt te lasteren: maer (spiegelt u daer aen Goddelooze Blasphemeérders) aenstonds overviel hem de besmettelijke ziekte, zoo-daniglijk, dat hy den ganschen dag als raezende op de aerde bleéf wentelen; ende naer verscheyde schroomelijke Vermaledydingen van zig zelven, gaf hy ellendiglijk sijnen geest.

Zekeren Schipper, vermits hem het vaeren nae wensch niet gelukte, ende hy nu het een dan het ander ongeluk hadde doór het tempeést, begon daer over vervaerlijk te Vloeken, en Godt te lasteren: wat geschied'er?

het Schip volgens Rechtveérdige straffe Godts ging te grond, ende hy versmoorde in de woedende golven. Het dood lichaem gevist en aen den kant gebragt zynde, bevond men, dat alle de lidmaeten ongekwetst waeren, behalven *sijne goddelooze Tonge,* dewelke tot groote verbaestheyd der omstaenders tot aen den wortel uyt-gerukt was: ô schrikkelijk Exempel; maer het gene een-ider tot eene lesse moet dienen om zich voór de *Blasphemie* te wagten! ende om alle deze Exempels, die ons voór waere verhaelt worden, met een onfeylbaer te bekragtigen, zoo dient'er maer gelet op het-ghene, dat het heylig Schrift ons verhaelt van den goddeloozen Koning *Sennacherib:* dezen heéft om *sijne Godt-lasterende Tongue* op eenen nagt hondert vyf-en-tagchentig duyzend van sijne Soldaeten doór den slâenden Engel Godts verlooren, ende is daer-naer zelfs doór sijne eygen Kinderen om-hals-gebragt.

Gaet nu *Blasphemeérende Tonge,* voldoet uwen toorn, werkt uwe boosheyd uyt; maer zyt ook verzekert, dat Godt u eens vinden zal: *Deus non irridetur; Godt word niet uyt-gelachen;* maer zal eens toonen, 't zt in dit, of ander leven, hoedaenig sijne Magt en Majesteyt is.

Dat tot-nog-toe gezeyd is van de *Godts-lasteringe,* moet ook ten-deele verstaen worden van alle *Blasphemiën* gedaen aen Godts

lieve Heyligen, ende wel bezonder *aen sijne Gebenedyde en Minnelijke Moeder,* om-dat Godt de injurie, aen *de sijne* gedaen, zig zelven agt toe-geschreven. Hoórt daer ook by, hoe-zeer hy Haere Eere voórstaet, met de *Blasphemeérders* op-staende-voet te straffen.

De Historien vermelden, dat zekeren *Joannes Zwyckius* een goddeloos menschen van leven ende zonder Religie, maer nog boven alles *goddeloos van Tonge,* onder eenen vrypostigen hoop ende een deel moedwillige krygs-knegten was, die het Stedeken *Halle* meijnden te bespringen: dezen liet zig voórstaen nu alreeds de Victorie behaelt te hebben, ende derfde spots-gewys zeggen, dat hy met syne eyge handen den neus van het Vrouwken van *Halle* (hy verstond dat Mirakeleus Beêld van Onze-Lieve-Vrouw zoo-langen-tyd doôr zoo-veéle Mirakelen vermaert) zoude afsnyden: het is ondertusschen gebeurt, dat eenen yzeren bal aen dezen heylig-schender den neus zelver heéft af-geschoten, zonder twyffel doór toelatinge Godts, om de Eer van sijne Gebenedyde Moeder voór-te-staen.

Eenen anderen, met naeme *Joannes Rysselmannus,* berste uyt in eene al-zoo-schroomelijke *Blasphemie,* teweten: *dat hy het zelve Beêld nae Brussel zoude mede-nemen, ende aldaer publikelijk verbranden:* maer Godt heéft deze vervloekte Laster-tael gehoort, ende

heeft hem doôr eenen kanons-scheut het hooft laten verbryzelen; alzoo is den ellendigen, eer hy sijn boos op-zet konde beginnen, recht-veerdiglijk gestraft geweést. Knerzelt ende brijzelt van spyt gy Ketters, Geuzen, ende ongeloovige, knerzelt ende berst van spyt; ende Eere *van Godts Moeder* zal, niet tegenstaende uwe schimpen en lasteringen, die gy bezonderlyk *in dat goddeloos Holland* uytbraekt, altyd beklyven, vermeerderen, triumpheéren.

Het-zelve moet gezeyt worden van *alle Godts-lieve-Heyligen,* welkers on-eer Godt voór eene schande, hem zelver aengedaen, is houdende, en dit daerom dikwils is straffende, gelyk zeker Kind, dat, met sijnen Vader spelende, den heyligen *Hieronymus* blasphemeérde, terstond van den helschen geest is weg-gevoert geweëst. Uyt dit alles is dan te besluyten, dat de *Blasphemie* de alder-schroomelykste zonde is, die'er doôr *de Tonge* kan bedreven worden. Den heyligen *Augustinus* geéft daer de reden van, zeggende: *Pejus est Blasphemare quam pejerare: quia pajerando falsae rei testis adhibetur Deus; blasphemando autem de ipso falsa dicuntur Deo. Arger is 't Godt te lasteren als eenen valschen Eed te doen:* (verstaet hier ook by alle soorten van Vloeken ende Sweéren.) *Want valschen Eed doende steld men Godt*

tot getuygen van eene valsche zaek; maer Godt lasterende zegt men van Godt zelfs het ghene valsch is. Hier ziet men, dat de *Godts-lasteringe* is *de alder-grootste uyt-zinnigheyd.* Dat dit zoo is, zal ider-een moeten bekennen: en zal men niet dwaes noemen de soldaeten van den Keyzer *Cajus,* dat sy somtyds, uyt toornigheyd tegen hunne Goden, naer den Hemel pylen geschoten hebben, de-welke, neder-vallende, hen grootelyks wondeden? *De Godts-lasteraers* moet men nogtans dwaêzer noemen, aen dewelke de woórden van *David* konnen toe-gepast worden: *exacuêrunt ut gladiun Linguas suas, intendêrunt arcum. Sy hebben hunne Tongen als een zweêrd gescherpt, sy hebben den boóg op-gespannen,* hunne Tonge gebruykende voôr den pyl, ende den mond voór den boog. Maer wat winnen sy hier mede? *Sagittae* stultorum *factae sunt plagae eorum; De pylen der uyt-zinnige zyn hunne eyge wonden geworden;* maer Godt konden sy niet beschaêdigen.

De *Godts-lasteringe* is dan eenen af-grond van alle *boosheyd en uytzinnigheyd;* laet ons daer-van dan eenen eeuwig-duerenden af-keer aen-trekken, te-meer, om-dat het de tael is, die de verdoemde eeuwiglijk zal eyge zyn: volgen wy die hier in, wy maken, dat

van-nu-af op ons passen de woórden, *die Christus eertyds* sprak tegen de *Blasphemerende Schriben en Pharisëen: Vos ex Patre diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis facere. Gy-lieden zyt van den Vader den duyvel, ende de begeérte uws Vaders wilt gy doen.*

Om zoo-schroomelijk lot te schouwen, schouwt alle *Godts-lastering,* ende alles, dat daer-toe kan aen-leyden; schouwt alle *vloeken en zweêren,* die daer-toe geenen kleyne aenmoedinge geven; ende, op-dat gy het te-beter indagtig zyt, pyst op deze Spreuk van den Ecclesiasticus: *Vir multùm jurans replebitur iniquitate, & non discedet à Domo illius plaga. Eenen mensch, gewoon zynde te vloeken en sweiren, zal vervalt worden met boosheyd, ende de straffe zal van sijn huys-gezin niet-weg-gaen.* ende wat aengaet de *kwaede wenschen,* denkt niet, dat diën, den-welken de zelve geéft verschoonbaer is, ofte vry zal zyn van straffe, want Godt zal hem eens vinden, en het kwaed, dat hy andere toe-wenschte, zal hem overkomen: *Dilexit maledictionem, & veniet illi.* Het welke zoo uyt veéle geschiedenissen, als uyt de grootheyd der zonde blykt; ende dies-volgens staet het een-ieder toe, zig hier van op 't hoogste te wagten.

Ten laetste, mijnen Aendagtigen *Lezer,* ik hope niet, dat ik u in deze *Vermaeninge* lastig zal gevallen hebben, met eenigzins

wyd-loópig geweest te hebben; want gemerkt de *materie dryvoudig en gewigtig* was, zoo dagte ik, dat het voór het laetste niet ongereymt zoude zyn een weynig langer te vertoeven, om dieperen in-druk te veroorzaeken op de gemoederen aengaende zoo-gewigtige zaeken. Voórders verzoeke ik u, dat gy bezonderlijk tragt *deze dry laetste zonden* en *schroomelijke uytwerkzels der booze Tonge* te vlugten: denkt ten dien eynde, dat het schroomelijk is een-ander of zig-zelven te verwenschen, schroomelijk te Vloeken, te zweêren, en valsche Eeden te doen; maer het schroomelijkste van al Godt lasteren; denkt, zegge ik, hier aen:

Unum qui patrat, Cœli se Munere privat.

Die een van deéz' dry zonden doet,
Berooft zig van het hemelsch goed.

Vervolgens:

Sit Linguae tibi curae tuae, rege fortiter illam;
Non datur in toto grandius orbe malum.

Wilt met een' kloeke zorg', met ernst uw' Tong' betoomen;
Sy is het grootste kwaed, dat gy altyd moet schroomen.

Slot-reden.

ALs ik voór 't laest' eens wel bemerk',
Hoe dat een' Tonge *gaet te werk,*
En dat ik alle' haer' feylen *tell',*
Dan zien ik een Tragœdi-spel:
My dunkt, als dat den ganschen Bol
Is van een' menigt dwaze vol,
En dat'er niet een' plaets en is
Die vry is van verargernis.
Als ik dit alles overpeys'
En dat voór deze laetste reys,
Dan staen ik stom, dan staen ik stil,
En 't schynt, als-dat ik spreken will';
Dan ben ik als in twyffeling
Van zulke vremd en listig ding;
Dan dunkt my, dat ik alles zien
En zonder Recht en Reên geschîen;
Dan dunkt my, dat het eerst' van al
De booze Tonge *wezen zal,*
Die alles smyten zal te grond
Dat reeds zoo-wel gevestigt stond;
Dat Steden met hun Cierlijkheyd,
Dat Ryken met hun Majesteyt,
Dat Volk'ren met hun Geld en Goed
Verdwynen op den zelven spoed;

Dat Eer en Staet, dat Eêl Geslagt,
Dat Wetenschappen hoog-geägt,
Dat luyster, glans, en deftigheyd
Haest zullen zyn te-neêr-geleyd;
Dat Geld en Goed, dat groot beslag
Maer reeds gekomen voór den dag,
Dat Titels, Glori', Lof en Pragt
Straks zullen zyn te-niet-gebragt;
Dat Wetten, Schriften en Verbond,
En dat als vast gezegelt stond,
Dat stukken zelver van Gewigt
Haest zullen zyn den voet geligt;
Dat Deugt, Religi', Agtbaerheyd;
Dat Wetenschap, Regtzinnigheyd,
Dat goed Gedrag, dat waere Tugt
Haest zullen wezen op de vlugt:
Dat Godes-Eer, Regtveerdigheyd,
Dat Yver, Liefde, Minzaemheyd,
Dat alles, wat eens Heerlyk scheén,
Met haesten spoed te-gâer verdweén,
En zoo my iemand ondervraegt,
Waerom van all' dit sâem geklagt?
Dan zegg' ik hem: dat 't is de Tong',
Die geenen Raed geen Magt bedwong,
Die zulke wreede listen broed,
Die all' dat kwaed en onheyl doet:
Dan zegg' ik hem, en voór gewis,
Dat *sy* daer van den oorsprong is:
Want zoo de wereld zoo blyft gaen,
En dat de Tonge *blyft bestaen*

Het-ghen' den kwaeden will' gebied,
Dan word'er geene zond' *gevlied;*
Sy leyd daer toe, sy port ons aen
Om kwaeden wegen in-te-gaen;
Sy trekt den mensch tot synen val,
Doet alle kwaed; hier hebt gy 't al.
'K en will' al-hier niet voorder gaen;
Den Lezer *heéft genoeg verstaen,*
Wat rampen dat een' Tonge *baert,*
Hoe sy 't gewiss' met zond' bezwaert,
En wat sy doet in groot getal:
D' Exempels zyn'er over-al.
Zoo-dan, een voór het laetst' gezeyd,
Wagt u in tyds doór kloek beleyd,
En leert bedwingen dat u is
Tot smaed en tot bederffenis:
Al is het lit der Tonge *klyn,*
Het kan nogtans een' vyand zyn,
Die gy daer-naer doór all' uw kragt
Noyt onder uw bevel en bragt:
Let toe in tyds wat dat gy doet,
Bedwingt uw' Tonge' *met haesten spoed;*
Leert uyt eens-anders ongeval,
Wat U tot Voórdeel strekken zal.

Besluyt.

GEkomen zynde tot de *laetste Verhandelinge* over *eene booze Tonge,* dunkt het my, als-dat ik, van eenen zwaeren Last verligt zynde, mag gaen hopen, dat ik het oog-wit, daer ik zoo-lang nae getragt hebben, eens zal bedoelen: te-weten, in *myn tweede Deel* zal ik met meerder genoegen de Remedien aen *den Lezer* tegen *alle deze kwaelen* voór-schrêyven, als ik met meerder on-geduld en moeyelijkheyd alle die grove mis-slagen hem hebbe voór-gehouden. Ik hebbe *den Lezer* getoont, hoe-zeer dat op véle menschen past de spreuk van den *Psalmist: Linguis suis dolosè agebant: Sy gingen met hunne Tongen listig te werk,* om hem, te-weten, aen-te-toonen, hoe hy zig, dusdaenige ontmoetende, van het gevaer redden zal: ik hebbe hem aen-getoont, hoe-zeer sommige malkanderen benadeelen doór dat scherp-snydende zweêrd, op de-welke het zeggen past van *Hieremias: Sagitta vulnerans Lingua eorum: Hunne Tonge is eenen wondenden pyl:* ik hebbe in 't lang en breed bewezen, dat' er sommige als behaegen scheppen in den ondergang van een-ander, van

de-welke waer-gemaekt word het volgende: *Acuêrunt Linguas suas sicut serpentes; venenum aspidum sun labiis eorum: Sy hebben hunne Tongen gescherpt gelyk die der Serpenten; het veneyn der Aspiden is onder hunne lippen:* ende dit alles hebbe ik met verscheyde Bemerkingen willen bevestigen, op-dat *den Lezer,* de groote verfoeyelykheyd van eene booze Tonge te-beter leerende kennen, ook te voórzigtiger deéze zoude konnen ontgaen: het is dan waer, dat den *Apostel Jacobus* zegt: *Linguam nullus hominum domare potest; inquietum malum, plena veneno mortifero: De Tonge kan van niemand bedwongen worden: sy is een ongerust kwaed, vol van doodelijk veneyn.* Het is ook vast ende zeker, dat *dit eenig Lit* veél verscheyde kwaeden, die somtyds onherstellyk ztn, uytwerkt, gelijk den zelven *Apostel* zegt: *Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: De Tonge is maer een kleyn Lit, ende sy doet veêl kwaed.* Dies-volgens zoude men voórdere bevestigen konnen onnoodig agten, voór zoo-veel, dat het nu genoezaem is bewezen, *wat groot kwaed* sy doet; dit nogtans niet tegenstaende wille ik nog-eens bondig daer van handelen, ende doen zien, hoe schadelijk sy is.

Het heylig schrift heéft ons naer-gelaeten die zalige Lesse: *Qui custodit os suum, custodit animam suam; qui autem inconsideratus est*

ad loquendum, sentiet mala: denwelken sijne Tonge bewaert, bewaert sijne ziele; maer die onvoórzigtig is in 't spreken, zal ongemakken gevoelen: waer uyt men ligtelijk kan af-meten, in wat gevaer wy ons stellen, met ten-opzigte van onze woórden onvoôrzigtig te zyn. Is 't by aldien, dat men, met bezorgt en op-lettende te zyn, sijne ziele bewaert; dan zal men vervolgens, met onagtzaem en onvoórzigtig te werk te gaen, zijne ziel in gevaer stellen; ik zegge sijne ziel in gevaer stellen: voór-eerst *de Tonge* bedryft, gelijk wy gezien hebben, groote zonden, die somtyds menigvuldig worden doór de verscheyde fouten, die men doór haer begaet; eene dood-zonde is de dood der ziele; wat zal het dan niet zyn ten opzigte van zoo-véle grove zonden, die wy doór *onze Tonge* bedryven, en die wy zelfs andere doen bedryven? niet te vergeéfs dan geéft het *H. Schrift* op verscheyde plaetzen goede Vermaeningen, die ons waerschouwen altyd op onze hoede te zyn: Voór-eerst: *Ori tuo facito ostia & seras: Maekt eene deure met een slot aen uwen mond:* dat is: *Verzekert uwe Tonge doór eene geduerige zorge,* op-dat dy de gestelde palen niet te buyten loop*e: Verbis tuis facito statéram, & fraenos ori tuo recto: overweégt uwe woórden, ende bedwingt uwe Tonge:* teweten, op-dat gy, het-zelve eerst met het

verstand overdagt hebbende, noyt eenig woórd, dat schadelijk zoude konnen zyn, uytspreken zoude. Hier af geéft den *Ecclesiasticus* ons nog voorder de reden, alwaer hy zegt: *Ne fortè labaris in Linguâ, & cadas in conspecta inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem: Op-dat gy u niet bedrogen vind aengaende uwe Tonge, en niet en valt in de tegenwoórdigheyd van die u listen leggen, ende op-dat uwen val niet onherstellyk zoude wezen:* Immers zulken gevallen staen te verwagten aen alle die, de-welke zonder voór-beraedinge, zonder op-lettentheyd *hunne Tonge* gebruyken: *Sicut urbs Patens,* zegt het boek *Proverbiorum, & absquè murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibêre spiritum suum. Gelijk is eene Stad zonder mueren, alzoo is eenen mensch, denwelken in't spreken sijn Tonge niet kan bedwingen:* zoo-dat alle deze waerschouwingen van het *heylig Schrift* oog-blykelijk doen zien, dat men voór *sijne Tonge* op het hoogste bezorgt moet zyn, om-dies-wille-dat sy ontelbare kwaeden kan veroorzâeken. Willle ik nog voórder gaen, ende de algemeyne schaede *der Tonge* met korte woórden besluyten, zoo is hier maer noodig de Spreuke van de *Ecclesiasticus: Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem. Civitates murates divitum destruxit, &*

domos magnatorum effodit. Eene derde Tonge heéft'er veéle ontrust, ende van 't een Land doór het ander verspreyd. Bemuerde Steden, die van Rycke bewoond wirden, heéft sy verdelgt, ende de huyzen der groote Heeren heéft sy onder-graeven. Met een woórd: *ex ipso ore procédit benedictio & maledictio. Uyt den zelven mond komt de benedictie en de maledictie voorts:* Let hier wel op, *de vernielinge van alles.*

Hier ziet men, hoe schadelijk dat *eene Tongue* wezen kan: bedriegt u niet, ô mensch, om-dat gy van alle vyanden vry zyt; gy hebt den grootsten vyand by u, die u over-al vergezelschapt; en laet u niet voórstaen, dat gy den waeren Vrede, het volstandig Geluk bekomen hebt, is 't dat gy *uwe Tonge* niet hebt onder uw gebied gebragt; en laet u zelven doór eene valsche inbeêldinge ende eygenzinnig oordeél niet verleyden, dat u niemand ivers in beschadigen kan; uwe *Tonge,* dat kleyn en verworpen Lit, zal u meer last ende moyelykheyd leveren, als vele zelfs de alder-nydigste vyanden. Gy zylt my misschien zeggen: *Ik kan, en zal evenwel met alle myne kragten over dat enkel Lit gemakkelyke Triumphéeren; ende, zoo-wanneer ik daer doór my eenige schaede hebbe gedaen, de-zelve in toekomende beteugelen:* Gy hebt schoone gedagten van u zelven,

gy steunt op uwe kragten, ende men zoude zeggen, dat gy ten alle tyde over uwe passien kont en zult meester blyven; maer weét gy ook wel, dat de schaede, die gy maer eens doet doór *uwe Tonge,* oorzaek kan zyn van een altyd-durende verlies? weét gy wel daer-en-boven, dat het u dobbel moeyte zal kosten, *uwe Tonge, diën stegen vyand, durae cervicis,* als-dan ten onderen te brengen? ... gy bedriegt u, gelooft my, doór eene al-te-ligte geloovigheyd en betrouwen op u zelven: weét zeker, dat gy dan met alle het gebruyk uwer rede, met alle uw kragten, met geheel uwen wille, zoo-veél zult uyt-werken, als imand, die, nu langen tyd ziek geweést hebbende, onbekwaem is om eenen lang-duerigen weg aen-te-nemen; gy weét niet, hoe behalijk en samen hoe ingeworteld kwaed dat het is, als-wanneer *de Tonge* zonder zorge, zonder beraed haere eyge driften volgt; gy meynde eerst, dat dezelve gemakkelijk was om betoomen, maer nu, zoo-verre gekomen zynde, dat sy over u het gezag bekomen ende u de Rede benomen heéft, zyt gy megteloos om aen zoo-veéle verscheyde gevaerlyke gevallen te konnen wederstaen: dit hebt gy uyt dit myn Werk gezien, al-waer ik u traps-gewys hebbe voôr-gehouden, hoe men van de eene fout der *Tonge* tot de andere komt;

tot-dat men eyndelijk, in eenen af-grond van boosheyd neder-zinkende, sijn eeuwig en tydelijk ongeluk, maer te-laet, voór de oogen ziet. Leert, leert in tyds beter u beraed nemen, ja leert zelfs van de Heydenen, wat zorge gy over *uwe Tonge* behoort te draegen: *Bias,* zekeren jongeling ontydig hoorende spreken, ende dat zonder oplettentheyd, vraegde hem: *Hoe is het gekomen, dat gy van diën, den-welken u heéft leeren spreken, niet hebt leeren zwygen? Quî factum est, ut, à quo scatêre verbis didicisti, silêre non didiceris?* willende aldus te kennen geéven, dat de *Stilzwygentheyd* hem op het hoogste noodig was: gelyk alle die, de-welke zonder goed oordeel, onvoorzigtig, zonder onderscheyd te maeken, van alles willen mede-spreken, eerst moeten leeren hoe sy moeten spreken, eer zy het zelve zonder schade en schande konnen betragten. *Thales* zelve: *Stultus, non habitâ ullâ ratione loci, temporis, personarum, suâ loquacitate omnia effutiet: Eenen onvoórzigtigen zal alles, zonder agt-te-nemen op de gelegentheyd van plaets, tyd, persoonen, kenbaer maken doór sijne klapperagtige Tonge:* ende wat zal daer uyt volgen? een groot getal van mis-slagen, met schade van den Even-mensch, met ver-argernisse der by-wezende, ende met sijne eyge schande ende nadeel, zelfs zoo-verre, dat hy,

eens aen deze verfoeyelijke gewoonte vast zynde, zig noyt, ofte wel met groote moeyte daer van zal konnen ont-maeken. Daerom zeyde *Marcus Cate: Eum nequaquam tacêre posse, quem morbus loquendi tenêret: Dat diën geenzins zwygen kan, den welken van de ziekte der klapperagtigheyd gekwelt is*. Eyndelyk *Plutarchus* zegt: *Jaculos Et viperas proprii rumpunt fœtus, sic garrulus vel cum sua pernicie promit arcana: De Slangen en de Adders worden van hun eygen broedzel gedood, aldus spréekt eenen klapperagtigen tot sijn eyge na-deel.* Hebben de Heydenen zelfs zoo-schoone Spreuken ons naer-gelaeten, dienende om te leeren kennen, wat gevaer dat'er gelegen is in onvoórzigtiglijk te spreken; moeten wy dan niet beschaemt zyn, die nog dagelijks in zoo-gewigtig stuk zoo-onagtzaem zyn, ende onze Conscientie, eeuwig en tydelijk geluk, aen zoo-veéle ongemakken blood-stellen? ... ô verblinde zinnen! ô uytzinnige gemoederen! Ik wille dan alle het gezeyde met de woórden van zekeren Poëet gaen besluyten.

Geen schadelijker Lit vol leelyker' gebreken
Dan s'menschens Tong', waer mé hy of te-veél komt spreken,
Of, 't ghen' geheym moest zyn, aen andere ontdekt,
'T welk dikwils tot sijn schaed' en eygen onheyl strekt:

Want die sijn' Tonge *niet voórzigtig kan bewaeren,*
Die zal ook zijne ziel met ongemak bezwaeren,
En zig, en ider-een doen komen in 't verdriet,
Gelijk men hier en daer maer al-te-veél en ziet:
Wat Twist *wat* Tweedragt *doet* een Tonge *nog ontsteken!*
Sy doet den Vrede-band en alle welvaerd breken.
G'heel' steden stelt s'in roer, gheel landen in beswaer,
De menschen brengt sy selfs in't aldergrootst' gevaer.

Vervolgens:

Ik heb genoeg betoont, hoe haere slimme treken
Het alderbeste zelfs doór tweedragt konnen breken,
Hoe list in vlyëry, hoe all' haer snood bejag
Niet anders als getreur doet komen aen den dag:
Men kan in dezen Boek verscheyde feylen lezen,
Daer sy is d'oorzaek af, die daer nog buyten wezen
Zyn nog in groot getal; een ieder volgens 't zyn
Gebruyke voór sijn kwael een goede medecyn.

Ik moet my eyndelijk keeren tot *de Tonge* zelfs, ende haer vraegen met *Suidas: Lingua quo vadis? Waer gaet gy?* het scheynt, dat sy hier over niet verbaest staet; sy andwoórd my met een stuer en obstinaet gemoed: *Urbes eversura.* De *Steden omverre werpen. Maer hoe? gy, een zoo kleyn Lit, zoo groote zaek bestaen? Ja,* andwoórd sy: *Imo: Regna turbatura.* De *Koning-ryken stooren. Wat zult gy nog al bestaen, en hoe verre heéft u uwe laetdunkentheyd vervoert?* Sy andwoôrd my

nog voôrder: *Orbem destructura. De wereld vernietigen.* Ende dit zeggende, gaet sy van my met een wreed en bloedgierig gelaed. Als ik hier van verbaest stond, ende eene wyle tyds zoo-groote vrypostigheyd overdagt, zoo liet ik my voórstaen, dat ik haere Wreedheyd en Ongetemtheyd maer enkelijk hadde af-geschetst: ik liet my eerst voórstaen, dat ik haere eygendommen voór het bezonderste nauwkeurig hadde af-gebeéld: en nu zien ik, dat maer al-te-waer is, dat den *Apostel Jacobus* zegt: *Linguam nullus hominum domare potest: Niemand kan de Tonge bedwingen:* ende vervolgens niemand de *kwaede gevolgen,* die sy heéft, bekwaemelijk beschryven: *Sy is ontemmelijk, sy is wreêd, sy is onmenschelijk:* ik zegge veél; maer ik zegge niet genoeg: *sy is,* met een woôrd, *het grootste kwaed van alle kwaed:* en beter naturelijker kan ik haer niet af-beêlden. Ik wensche dan, ja kan niet genoeg wenschen om van *eene booze Tonge* bevreyd te zyn, met den *Ecclesiasticus: Quis dabit ori meo custodiam & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & Lingua mea perdat me! Wie zal eene wagt aen mynen mond zetten, ende eenen vasten zegel op mijne lippen, op-dat ik niet en valle doór die, en mijne Tonge my niet verderve!* Aldus verzugtende, ende den Heere om Gratie biddende, dat hy my

dog van eene *booze Tonge* bewaeren wilt, Sluyte ik *mynen eersten Boek* met deze Waerheyd: *Mors ... in manu Linguae. De dood ... is in de Magt de Tonge.*

E Y N D E Van het Eerste *D E E L* .

Errata.

Blad-zyden.	*Druk-fouten*.	*Leest.*
41	Ralles	Rallers
69	Pater-uoster	Pater-noster
96	hen, allenskens	hun, allengskens
111	Theloganten	Theölogantenn
130	gedwonden	gedwongen
176	ipse	ipsi
191	te-gaer	te-gader
197	vooór-af	voór-af
198	van van	van
200	squallida	squalida
207	Couvertetur	Convertetur
247	Comœmien	Comœdien
258	is asch	in asch
290	voo verre	zoo-verre
300	wae	wat
319	prœbet	praebet
326	geenen goeden naem,	eenen goeden naem
365	ê, nen	à, non

Goed-keuringe.

DEn *Apostel Jacobus* in sijnen al-gemeynen Brief *Cap:* 3. zegt, dat de *Tonge* wel een klyn Lidmaet is, maer dat sy groot kwaed veroorzaekt, een wereld van Ongerechtigheyd; ja dat, aengezien de kwaedheyd ende krankheyd der bedorve Natuer, geen mensch haer bedwingen kan, ten sy doôr de Goddelijke gratie, het-welk nogtans noodzaêkelijk is, om Godt te dienen, gelijk het behoort: want zegt hy *Cap:* I. Zoo iemand zig in-beêld, dat hy Godt wel dient, daer hy nogtans sijn *Tonge* niet en betoomt, sijn hert verleydende, de Godts-dienstigheyd van zoo-danigen mensch is van geender weérde. Gemerkt nu het eerst Deel van dezen Boek *het kwaed der Tonge* doôr verscheyde Zinne-beêlden, Rymen, ende Vermaeningen, op eene vermakelijke ende profytelijke manier voôrstelt, om het zelve te besnoeyen ende uyt-te-roeyen, zal mogen gedrukt worden. Aldus gegeven tot Antwerpen den 20. December 1773.

J.B. FIGHE' S.T. & J.U.L.
Pastor Begg: Lib: Censor.

Imprimi potest: actum Bruxellis, hac 2 Januarii 1774.

G.J. DE LIMPENS, Consiliarius & Procurator Generalis.

Blad-wyzer
Der bezonderste Materien van dit Werk.

A

Argelistigheyd van 't Serpent, dat Eva, en doór Eva Adam *bedrogen heéft: Foliis*	47, 48, 49, 50.
Argelistigheyd van Caïn *tot* Abel: *foliis*	50, 51.
Argelistige Hedendaegsche Tongen, *aengewezen doór Exempels: foliis*	51, 52, 53.
Agterklap, wat kwaed hy veroórzaekt: fol:	301.
Agterklap, wat hy is, hoe schadelijk aen een ander: foliis	302, 303, 304.
Agterklap, de ontelbaerheyd synder ongevallen.	305
Agterklap, op welk wyzen hy word bedreven: foliis	306, 307, 308, 309, 310, 311, 312.
Agterklap, sijn overgroot vermogen: fol.	317, 318.
Agterklap, met genoegen aenhoort is groot kwaed: foliis	318, 319, 320.
Agterklapper, hoe-zeer hy nadeelig is, tot wat vergoedinge verpligt: foliis	323, 324.
Agterklappers zyn aen Godt haetelyk, hunne straffe: foliis	328, 329.

B

Bezonder uyt-werkzel der Tonge: *folio*	29.
Boeken, hunne listen en schâde: foliis	55, 56, 57, 58.
Bedriegelyke Tonge, *hoe sy daer toekomt:*	112.
Bedrog van de hedendaegschen handel: foliis	112, 123.

Blasphemie, wat groot zonde het is, haere straffen: foliis 367, 368, 369, 370.

Blasphemie tegen den H. Geest: folio 371.

Blasphemeérders gestraft: foliis 372, 373, 374.

Blasphemie tegen Godts lieve Moeder en sijne Heyligen, hoe deze bestraft: fol. 375, 376, 377.

C

Comœdien en Spectakels bestraft. 243, 244, 245.

D

Dertele Byeenkoômsten zyn zeer-schadelijk. 246.

Dronkenschap geéft oorzaek tot Vloeken en sweéren: fol. 361.

E

Exter, haere eygendommens: fol. 72, 73.

Eed valschelijk te doen is schroomelijk. 361, 362.

F

Faem, haer af-beéldzel en eygendommen. 28, 29.

G

Gelykenissen der Tongen: folio. 17.

Gewoonte van onzuyveren klap, haer eynde: foliis 235, 236.

Gehoude Persoonen, hunne oneénigheyd: folio 279

Gramschap, haer uytwerkzels, en ontemmelykheyd: foliis 341, 342, 343, 344.

Grammoedigen, synen droeven staet en eynde: folio 345.

Godts-lasteringe, ziet Blasphemie.

H

Haet en Nyd doen kwâelijk raeden. 198, 199.

Hevigheyd en zagtheyd, die al-te-groot zyn, bestraft in de Ouders aengaende de kinderen: foliis 273, 276, 277, 278.

I

Jonkhyd, haere begeerte tot kwaede Leeringen.	183.
Jonkheyd, hoe sy moet bedwongen worden.	187.
Jesus, *diën Hoog-weérden Naem ydelijk genoemt, wat keaede gewoonte het is: fol.*	363, 364, 365.

K

Kwaede gevolgen der Nieuwsgierigheyd.	33, 34.
Kinderen, hunne berispelijke Tael: folio	36.
Katten, hunne eygendommen: folio	110.
Kwaed gezelschap, hoe schadelijk het is: foliis	224, 225, 226.
Kwaede wenschen, hunne schâede: fol.	347,348.
Kinderen, hunne Vermaeledydingen tegen d'Ouders: foliis	348, 349, 350.

L

Leugentael, haere verscheydentheyd. folio	111.
Leugentael, haere schade en listen.	113, 114, 115.
Leugentael, haere leelijkheyd, haere straffen: foliis	116, 117, 118, 119.

M

Momus, *dat is eenen onevaeren Babbelaer, afgebeéld. foliis*	66, 67.
Mond-sluyter, sijnen handel, hem vergeleken. foliis	84, 85, 86, 87, 88, 89.

Momboirs, en Momboiressen, hunne onagtzaemheyd. folio 177.

N

Nieuws-girigheyd, haere aengekleéftheyd: fol. 30.

Nieuws-girigheyds onbetamelykheyd berispt: 31

Nieuws-girigheyds kwaede gevolgen: fol. 39, 40.

Naem, hoe groot sijn Weerde is: 324, 325, 326.

O

Onbeschaemheyd der losse Tongen: folio 35.

Ouders berispt over hunne verargernisse: 36, 37, 38.

Oorblazery, ziet Pluym-strykery.

Ouders, die hunne Kinders doór toe-laeten bederven. foliis 166, 167, 168, 169, 170.

Onderdandigheyd der Kinderen aen de Ouders, hoe deze moet bezorgt worden. foliis 170, 171, 172, 173.

Onbesnoeyde manieren zyn oorzaek van stoute Kinders. foliis 174, 175.

Onzuyvere woórden aengaende de Kinderen. foliis 227, 228.

Onzuyvere Tonge, haere bahalyke ziekt. foliis 228, 229.

Onbeschaemtheyd is oorzaek van onzuyver spreken. foliis 330, 331.

Onzuyvere woórden, wat sy vermogen. 232, 233.

Onzuyvere woórden moeten gevlugt worden. 235.

Oproerigheyd en oneenigheyd. foliis 261, 262, 263, 266, 267, 268.

P

Papegaey, sijne eygendommen, de groote zorge voór dezen Vogel. 90, 91.

Papegaeyen, wat soort van Vogels het zyn, exempels. foliis 93, 94, 95.

Pluym-strykers, hunne verfoeyelykheyd. 96, 97, 98.

Pluym-strykery, haere leelykheyd en schaede. foliis 98, 99.

Pluym-strykers, hun eynde. foliis 110, 111.

Pluym-strykers niet te betrouwen. fol. 102, 103.

Plaetzen te schouwen van onzuyveren klap. foliis 241, 242.

R

Regel aengaende sijne Tonge. folio 22.

Rycke, hunne verblindheyd aengaende de wetenschappen. folio 176.

Rechts-geleérde, hunne berispelyke stilswygentheyd. foliis 178, 179.

Rycke, hunne genegentheyd tot dolingen. 182.

Raeds-mannen, hoe sy zig meest nadeelig zyn. foliis 196, 197. *Item foliis* 200, 201.

Raeds-mannen bedrogen. foliis 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211.

S

Spot-vogels van dezen tyd. fol. 68, 69, 70, 71.

Schimp-tongen der Vry-geesten. foliis 74, 75.

Schimpers vergeleken, en gestraft. 76, 77, 78.

Stoeffers af-gebeelt. fol. 132, 133, 134, 135.

Stoeffers op hunne schoonheyd. 136, 137, 138.

Stoeffers op hun geslagt en Edeldom. foliis 138, 139, 140, 141.

Stoeffers op Rykdom en swier 142, 143, 144, 145.

Stoeffers van slegte afkomst. foliis 146, 147.

Stoeffers van hunne geleérdheyd. fol. 148, 149, 150.

Stoeffers op hunne begaeftheden in't gemeyn. f. 151.

Stoeffers gestraft. foliis 152, 153.

Stoeffers op hunne eyge feylen. folio 154.

Straffigheyd en zagtheyd der Ouders, ziet hevigheyd.

T

Tonge, haer groot goed en kwaed. f. 18, 19, 20.

Toucan, *wal Vogel het is. folio* 131.

Tweedragt onder Zusters en Broeders. f. 269, 270.

Tegen-spraek van de Kinders gestraft. f. 271, 272.

Twee-dragt in steden en landen, haere schade. foliis 285, 286, 287, 288, 289.

Tuysschen geéft oorzaek tot vloeken en sweeren. 360.

Tonge, hoe schadelyk sy is, hoe ontemmelyk, het men op haer: letten moet, &. foliis 383, 384, *en de volgende.*

V

Vrypostigheyd in 't spreéken. folio 14.

Valschen vriend, hoe hy te werk gaet. foliis 119, 120, 121.

Vrypostig-sprekende te vermaenen. f. 180, 181.

Verblind volk, hoe dit overtuygt. f. 184, 185, 186.

Versteénde gemoederen aengaende de vermaeningen. foliis 248, 289.

Vrouwen, hunne hard-neckigheyd. foliis 280, 281, 282, 283.

Verklyning van imands Lof. foliis 314, 315, 316.

Verontschuldinge, in't aenhooren van den Agterklap, te niet gedaen. foliis 321, 322.

Vermaledydinge der Ouders en der Kinderen langs byde kanten. foliis 350, 351, 352, 353.

Verwenschingen van Vrouw en Man. 354, 355.

Verwenschingen zyn altyd schroomelijk. 355, 356.

Verwensching en van zig zelven zyn schrikkelijk. foliis 357, 358.

Vloeken en sweéren, wat groot kwaed het is. foliis 358, 359, 360.

Vloeken een swéeren altyd verboden. 365, 366.

W

Wellustigheyd aerdig af-gebeéld; haer droevig eynde. foliis 236, 237, 238, 239, 240.

Woórd, dat ydel en onbetamelijk is, zal ons doen verantwoôrden. folio 241.